

Jamie

~~Nationaløkonomisk Tidsskrift,~~

Maanedsskrift

for

Samfundsspørgsmaal, Økonomi og Handel.

Udgivet af.

V. Falbe Hansen og Will. Scharling.

Fjortende Bind.

Kjøbenhavn.

P. G. Philipsens Forlag.

1879.

AUG 14 '08

Nordic

Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri.

Indhold.

Første Hefte.

	Side
Kvindesagen 1871—79. I. Religiøse Retninger. II. Spørgsmaal paa Dagsordenen. Af George V. Manicus	1.
De tyske Forskuds- og Kreditforeninger og den lille Bedrift. Af P. Chr. Hansen	16.
Den tyske Toldsgag. II. Foreningen for Socialpolitik og Toldsagen	45.
Den matematiske Methode og Nationaløkonomien (Prof. Dr. B. Weiss)	62.
Smaa Meddelelser: Statsvidenskabelige Falkultet og Examen (Prof. Dr. H. Matzen)	66.
Til Medlemmerne af Nationaløkonomisk Forening	71.
Bibliografi	72.

Andet Hefte.

Høstens Værdi. Af Prof. Dr. Will. Scharling	73.
Kvindesagen 1871—79. III. Berliner-Konferencen; Dr. Dühring; Em. du Mont. IV. Louise Büchner; Kongresserne. Af George V. Manicus	85.
Den tyske Toldsgag. III. Tarifen af 15. Juli	100.
Korttold—Kornproduktion—Kornhandel. Ved A. P.	114.
Den danske Hartkornsbeskatning. (Prof. Falbe Hansen i Danm. Statist.)	134.
Norges Udenrigshandel	146.
International Ret (Prof. Cohn)	150.

Tredje Hefte.

Amerika. I. Arbejderbevægelser i de Forenede Stater. Af Aleksis Petersen	153.
Kvindesagen 1871—79. V. Bevægelsen i Holland. VI. Universi- teter og Skoler VII. Andre Former; Skyggesider; Slutning. Af George V. Manicus	199.
Reaktionen i Tyskland (Dr. Barth)	217.

574852

AUG 14 1888

Morsie

Fjerde—femte Hefte.

Side

Skibsfarten og Skibsafgifterne. Af Prof. Falbe Hansen	221.
Nogle Resultater af den mathematiske Methodes Anvendelse paa Handelsstatistiken. Af Konsulenten for det Store Nordiske Telegrafsselskab, Overkrigskommissær C. L. Madsen	233.
Amerika. II. Den amerikanske Konkurrence og Landmændene. Ved Aleksis Petersen	261.
Den engelske Handels nuværende Standpunkt. Efter Augustus Mongredien	277.
Nationalekonomisk Forening (Generalforsamling; Diskussion om Skibsfart og Skibsafgifter)	298.
Den tyske Toldlovs Transitparagraf	305.
Aanmeldelser (Christensen: Hørsholms Historie; Bajer: Klara- Rafael-Fejden; Selmer: Statistiske Meddelelser fra Sinds- sygeanstalten ved Aarhus)	308.
Smaa Meddelelser (Nationalekonomiska Föreningen i Stockholm; Nekrolog: Rowland Hill, H. C. Carey, L. Reybaud, E. Jonak)	312.
Bibliografi	316.

Sjette Hefte.

De sjællandske Jernbaners Overgang til Staten. Af Prof. Dr. Will. Scharling	317.
Den engelske Handels nuværende Standpunkt. II. Efter A. Mongredien	334.
Danmarks Udenrigshandel i 1878	351.
Nationalekonomisk Forening (Diskussion om Varetagelsen af de kommercielle Interesser)	358.
Otte smaa Noter til Forhandlingen om Grosserer-Societetets Komité og Handelskamre. Af Aleksis Petersen	369.
Tiggeriet i Tyskland (Lammers)	374.
Herrenschwand (v. Inama Sternegg)	380.

NATIONALØKONOMISK TIDSSKRIFT

Maanedsskrift for Samfundsspørgsmaal, Økonomi og Handel.

Udgivet af **V. Falbe Hansen** og **Will. Scharling**.

Under Henvisning til nedstaaende Oversigt tillader Forlæggeren sig herved at indbyde til Subskription paa Nationaløkonomisk Tidsskrift. Det vil af Oversigten fremgaa, at Tidsskriftet ikke alene har bragt adskillige Bidrag til Løsningen af videnskabelige økonomiske Spørgsmaal og Skildringer af svundne Tiders økonomiske Liv, men at det i endnu højere Grad har lagt Vægt paa igennem almenfattelige Artikler og Oversigter at holde sine Læsere à jour med alle nyere mere betydningsfulde Fænomener og Diskussioner paa det økonomiske Samfundslivs Omraade. Tidsskriftets Indhold er derfor ingenlunde alene beregnet paa en snevrige Kreds af Fagmænd men i lige saa høj Grad paa dannede Læsere i Almindelighed og navnlig blandt Handlende og Industridrivende.

Oversigt over det væsenligste Indhold i de udkomne
14 Bind af Nationaløkonomisk Tidsskrift:

Skildringer af nationaløkonomiske Personligheder og Systemer, Økonomiens Historie og Methode, Kathedersocialisme og Manchesterlære. Manchesterskolen og Kathedersocialismen (Af cand. polit. V. Arntzen). — Kathedersocialisme (Af Aleksis Petersen). — Økonomiens Methode (Af Direktør F. Bing og Docent Dr. phil. Julius Petersen). — John Stuart Mill (Efter engelske Forfattere). — Stuart Mill og den repræsentative Forfatning (Af Dr. Claudius Wilckens). — Adam Smith's System (Efter Buckle). — Professor Cairnes (Af Fawcett). — Proudhon (Af Aleksis Petersen). — Gives der en økonomisk Videnskab (Af Prof. Dr. W. Scharling). — Professor Frederiksens politiske Økonomi (Af Cand. polit. H. Suenson). — Cairnes og Økonomiens Methode (Af Cand. polit. M. Rubin). — Socialismen og dens Velyndere (Efter Treitschke og Schmoller). — Ved Adam Smith's Grav (Efter A. von Studnitz). — Nationaløkonomiens Hundredeårsfest. — Nationaløkonomiens Fremtid (Af Jevons). — Den økonomiske Videnskab i Amerika 1776—1876 (Efter Dunbar). — Ufriheden og Germanismen i den politiske Økonomi (Af C.). — Turgot (Efter Foncin). — Dr. Düring (Af A. Petersen). — Italienske Kathedersocialister (Af A. Petersen). — Tysklands social-politiske Partier (Efter H. von Scheel). — En kathedersocialistisk Røst fra England (Efter Prof. Ingram). — Carl Rodbertus — Ferdinand Lassalle. — Samfundsdrømmerier og politisk social Satire (Af George V. Manicus).

Arbejdsspørgsmalet, Socialismen. Arbejdsspørgsmalet og dets Løsning: I. Arbejdernes Produktionsforeninger; II. Arbejdsherrernes Driftsgevinst (Af Professor Dr. W. Scharling). — Om Sygeligheden mellem Arbejderne (af Professor Falbe Hansen). — Det russiske Socialdemokrati (Af George V. Manicus). — Det tyske Socialdemokratis seneste Udvikling (Af Samme). — Statssocialismen (Af Aleksis Petersen). — Attentaterne og den revolutionære So-

Socialisme (Af Samme). — Socialisme og Socialistlov (Af Samme). — Kommunistiske Samfund i Nordamerika (Af Samme). — Den danske Arbejderstands økonomiske Vilkaar (Af Prof. Dr. W. Scharling). — Arbejdspørgsmalet (Af Stiftfysikus Dr. Fr. Krebs). — Om Ejendomsretten (Af E. de Laveleye). — De schweiziske Almindinger (Af Samme). — Arbejdernes Forhaabninger (Af Leroy-Beaulieu). — Bidrag til Kooperationens Historie i England (Af Aleksis Petersen). — Søndagsarbejdets Afskaffelse (Af Samme). — Om Strikers Evne til at fremkalde Forhøjelser i Arbejdslønnen. — Er Fattigunderstøttelsen her tillands en Del af Arbejdslønnen? (Af Bogtrykker M. Lazarus). — Svar til Hr. Lazarus (Af Docent Dr. Julius Petersen). — Arbejdsspørgsmalets Historie og Løsning (Efter Brentano). — Vore Arbejdere og deres Selvhjælpsbestræbelser (Af Læge Th. Sørensen). — Arbejderforsikningen (Brentano og den danske Arbejderkommission). — Arbejderkommissionen og Selvhjælpsforeningerne (Af Læge Th. Sørensen). — De tyske Forskuds- og Kredit-Foreninger og den lille Bedrift (Af P. Chr. Hansen). — Arbejderbevægelser i de nordamerikanske forenede Stater (Af Aleksis Petersen).

Befolkningspørgsmalet. Den økonomiske Tilstands Indflydelse paa Vieler, Fedtsler, Dedsfald (Af Prof. Dr. W. Scharling). — Frankrigs Befolkingstab 1870—1871 (Af Samme). — Befolkningspørgsmalet (Af Samme). — Diskussion om Befolkningspørgsmalet i Nationalekonomic Forening.

Kvindesagen. Kvinderne og Universitetet (Af H. von Scheel). — Kvindesagsliteratur (Af Aleksis Petersen). — Kvinderne paa Zürich Universitet (Af Prof. Böhmert). — Kvindesagen og Socialismen (Af Frøken K. Frederiksen). — Kvindesagen 1871—79 (Af George V. Manicus). — Hvorfor ere Kvinderne overallige? (Ester Greg.). — Fremtidens Husholdninger og den gifte Kvindes selvstændige Erhverv (Af Cand. polit. V. Secher).

Handel og Industri, den økonomiske Krise. Nogle nye Exportartikler (Af Prof. Falbe-Hansen). — Den skandinaviske Møntkonvention (Af Prof. Dr. W. Scharling). — Om Penge (Af Cand. polit. Hans Suenson). — Frankrig og de 5 Milliarder (Af Bamberger og Soetbeer). — Berskrisen af 1873 (Af Max Wirth). — Londons Lombard-Street (Af Prof. N. C. Frederiksen). — Er de i Danmark gjældende Bestemmelser om Seddel-Udstedelsen hensigtsmæssige (Af Prof. N. C. Frederiksen og Prof. Dr. W. Scharling). — Er international Møntenhed en Utopi? (Af Prof. Dr. W. Scharling). — Fabriktilstande og Fabriklovgivning i England. — Lærlingsesagen (Af Aleksis Petersen). — Enkeltfod eller Dobbelfod? (Efter Jevons). — Industriudstillinger og Industrmuseer (Af cand. jur. C. Nyrop). — Fra København Børs (Af Gotfred Rubin). — Den tyske Møntreform (Efter Bamberger). — Selvpriser og Møntvæsen (Af Redaktionssekretær Nathansen). — Kommercielle Forhold i Kina (Af Pr. Lieutenant Antonio Leigh Smith). — Jøderne i Middelalderen og Handelspolitiken (Efter Roscher). — Vore Bankforhold (Af Prof. Dr. W. Scharling). — Nationalbankens Seddelemission (Af Samme). — Norges Banks Seddelemission (Af Samme). — Den tyske Patentlov (Af Aleksis Petersen). — Kapitalopsamlingen i Danmark (Af Prof. Dr. W. Scharling). — Prof. Jevons om Handelskriser og Solpletter. — Om en centraleuropæisk Toldforening (Efter Molinari). — Forskjellige Industriers Stilling under den nuværende Krise (Af Godsejer Fr. Oldenburg). — Aarsagerne til de «daarlige Tider», og Udsigterne til en Bedring af Forholdene (Af Prof. Dr. W. Schar-

ling). — Den engelske Handels nuværende Standpunkt (Efter Augustus Mongredien). — Forhandlingen om Grosserer-Societets Komitee og Handelskamre (Af Aleksis Petersen).

Aktieselskaber. Aktielovgivningen (Af Bureaucchef Marius Gad). — Værditabet paa danske Aktier (Af Prof. Dr. W. Scharling). — De danske Aktieselskabers Udbytte (Af Samme).

Jernbane-, Post- og Kommunikationsvæsen. Jernbanekrisen i de Forenede Stater (Af D. Monrad Schøyen). — Postvæsenets Historie (Af Cand. polit. Angul Hammerik). — (Konventionen i Bern (Af Overpostmester Petersen). — Konkurrencedrift paa Jernbanerne (Af Prof. Dr. W. Scharling). — De sjællandske Jernbaners Overgang til Staten (Af Samme). — Fremtidig Jernvejsauflæg i Danmark (Af Samme). — Jernbanernes Driftudgifter og Taxten (Af H. Buchheister). — Den ensformige Jernbanetaxt, Svar til Hr. Kancelliraad Buchheister (Af Prof. Dr. W. Scharling). — Telegraftrafiken (Diskussion mellem Overkrigsskommissær C. L. Madsen og Cand. polit. H. Westergaard). — Om ny Samfærsselslinjer mellem Danmark og Tyskland (Af Overkrigsskommissær C. L. Madsen).

Landboforhold. Ruslands Landboforhold (Af Prof. N. C. Frederiksen). — Markarbejderens Kaar (Af Stiftsfysikus Dr. Fr. Krebs). — Jordudstykningen (Af Samme). — Engelske Grundejere (Af Samme). — Om Stiftsfysikus Krebs og Jordudstykningen (Af Kammerraad Christensen). — Østrigs Landbrug af Prof. N. C. Frederiksen). — Landboforholdene og Politiken (Af Samme). — Den amerikanske Konkurrence og Landmændene (Efter Prof. H. Paasche). — Kornbold - Kornproduktion - Kornhandel. — Høstens Værdi (Af Prof. Dr. W. Scharling).

Sparekasser. De danske Sparekasser (Af Cand. polit. M. Rubin). — Om Postsparekasser (Af Overpostmester Petersen). — Postspareskassystemer (Af Postexpedient T. Faber). — Danmarks Sparekasser (Af Sparekassedirektør Krag). — Sparekassesagen (Af Grosserer Fritzsche). — Sparekassekommissionen (Af A. Hein).

Assurancevæsen. Forsikringsselskabernes nyeste Historie (Af George V. Manicus). — Livsforsikringsvæsenet i Danmark (Af Direktør Hertzsprung). — Om Assurancevæsenet (Af Grosserer Direktør Louis Bramsen).

Forskellige sociale og økonomiske Spørgsmaal. Udvandringen i vor Tid (Af Prof. Falbe-Hansen). — Det belgiske Havfiskeri (Af J. K. Smidt). — Forestillingen om Rettsfærdighed i dens historiske Hovedformer (Af Dr. H. Høffding). — Hittebørnhospitalet i London (Af Forstander J. Moldenhawer). — Socialvidenskabelig Kongres (Af Cand. polit. C. Hage). — Spiritualismen (Af Aleksis Petersen). — Biskop Martensens Socialisme og Kristendom (Af Prof. N. C. Frederiksen). — Familieforholds Oprindelse (Af Giraud-Teulon). — De religiøse Forhold i Amerika 1776—1876 (Efter Diman). — De politiske Forhold i Amerika 1776—1876 (Efter Sumner). — En Forening til Stiftelse af Ægteskaber (Af Cand. polit. H. Suenson). — Tyskernes Germaniserings-Bestræbelsler (Af Cand. phil. Emil Elberling). — Meteorologien og den økonomiske Udvikling (Af Cand. polit. Bilsted). — Angreb paa Arveretten (Efter Baron). — Hungersnøden i Kina (Af Cand. polit. Rubin). — Hvad er en Generation? (Efter G. Rümelin). — Om den nationaleokonomiske Universitetsundervisning (Af Aleksis Petersen).

Sociologien. Individ og Samfund (Af Dr. Claudius Wilckens). —
Herbert Spencers Sociologi.

Finans- og Beskatningsvæsen, Toldspørgsmaal. Statsgjeld og Skatter i Frankrig (Af Aleksis Petersen). — Toldsagen i Folkeetinget (Af Cand. polit. Hans Suenson). — Staternes Gjeld (Af D. Baxter). — De italienske Finanser (Af Prof. Dr. W. Schartling). — Østrigs Finanser (Af Grev Mulinén). — Den progressive Skat (Af Aleksis Petersen). — Arveskatten (Af Samme) — Salt-skatten (Af Samme). — Resultatet af det amerikanske Beskyttelses-system (Af Cairnes). — Toldsagen i Udlanet (Af Aleksis Petersen). — Om en centralevropæisk Toldforening (Af Molinari). — Den tyske Toldlov af 1879 (Af Samme). — Skatter og Tilstande i Frankrig før Revolutionen (Efter Taine). — Skatterne paa faste Ejendomme (Af Cand. polit. Rubin). — Skattebyrden i Danmark (Af Prof. Falbe-Hansen). — Den danske Hartkornsbeskatning (Af Samme). — Skibsafgifterne (Af Samme).

Statistik. Bidrag til en sammenlignende Statsforfatnings-Statistik (Af Folketingsmand F. Bajer). — Danmarks Nationalformue (Af Prof. Falbe-Hansen). — Prisbevægelsen og Fordyrelsen af Livsfornødnerne (Af Samme). — Folketingsmændenes Livsstillinge (Af F. Bajer). — De danske Landejendomspriser (Af Prof. Falbe-Hansen). — Om Foregelsen af Kjøbenhavns Befolknig (Af Cand. polit. Rubin). — Fra en Kongresrejse i Ungarn (Af Prof. Falbe-Hansen). — Et Bidrag til den danske legatariske Statistik (Af Cand. polit. Rumohr). — Nogle Resultater af den matematiske Methodes Anvendelse paa Handelsstatistikken (Af C. L. Madsen).

Folkeret. Det internationale Voldgiftssystem og Bestræbelserne for dets Gjennemførelse (Af Aleksis Petersen).

Nationaløkonomisk Tidsskrift udkommer som hidtil med 12 Hefter om Aaret hvert paa fire Ark til en Pris af 12 Kr. om Aaret. *For at lette ny tiltrædende Subskribenter Anskaffelsen af de ældre Aargange af Tidsskriftet er Prisen paa de 12 første Bind (Bogladepris 72 Kr.) indtil videre nedsat til 36 Kr.* Subskription, der er bindende for en Aargang, modtages paa de kongelige Postkontorer, i alle Boglader saavel som hos Forlæggeren.

Kjøbenhavn i Februar 1880.

P. G. Philipsen,
Højbroplads 5.

Subskribenternes Navne.	Bopæle.	Antal.

Kvindesagen 1871—79.

Af George V. Manieus.

I.

Religiøse Retninger. Filosofiske Diskussioner.

Den norske Forfatterinde, Camilla Collets Skrifter have, som bekjendt, i den senere Tid fremkaldt en lille Literatur hos os om Kvindesagen, der har et ejendommeligt Præg. Den bærer nemlig dels Vidnesbyrd om den stærke Paa-virkning, den religiøse og kirkelige Bevægelse i Danmark har haft paa den til Selvtænkning tenderende Del af Kvindeverdenen, dels synes den at vise, at der her føres en Slags isoleret Fægtning, afsides fra Brydningen i de store Kulturlande samt paa en Mark, der tildels for længere Tid siden er blevet forladt af udenlandske Meningsfællers og Modstanderes Rækker. En delvis Løsning af de vigtigste Opgaver, der her foreligge, kræver øjen-synligt en Svingning i hele den civiliserede Verdens Op-fattelse af mange Forhold. Samarbejdet fremtræder her som særlig hensigtsmæssigt, og et Overblik over, hvad der er passeret, og hvorhen der arbejdes i den store europæiske Lejr, turde være tidssvarende.

Et saadtan Samarbejde har allerede i en Række af Aar fundet Sted mellem adskillige af de ledende Person-

ligheder i England, Holland, de forskjellige tyske Stater og Schweiz. Det karakteriserer sig ved en Tilbøjelighed til mere og mere at forlade den almindelige theoretiske Diskussion og at samle Kræfterne om bestemt præciserede, praktiske Formaal, hvis Opnaaelse er et nødvendigt Grundlag for al videre Fremme af Kvindesagen, medens det samtidig anses for en given Ting, at denne i forreste Række altid nærmest har berørt og vil komme til at berøre Kvinderne af den dannede Mellemklasse. Den større Ligeartethed i Familjelivet, i det hidtidige Opdragelses-system, i de religiøse Forhold og i hele Tænkemaaden, forklarer dette Samarbejde mellem fremragende Repræsentanter af de germanske Nationer og det turde vel anses for sandsynligt, at Kvinder fra det skandinaviske Norden — alt for længe siden havde sluttet sig hertil, dersom vor Tids internationale og sociale Bevægelse havde været i stand til at udfylde den dybe Kløft, som de nationale Stridigheder og politiske Overgreb have tilvejebragt mellem de forskjellige Grene af en stor fælles Hovedstamme. — Saaledes som Forholdene nu engang have formet sig, staar imidlertid Bevægelsen paa Kvindesagens Omraade i de skandinaviske Lande, skjont paavirket i sine store Hovedtræk fra Udlandet, dog temmeligt isoleret og deler i saa Henseende Skjæbne med den, der finder Sted i flere af de romanske og slaviske Stater.

Det er allerede blevet fremhævet, at det religiøse Moment hos os har givet den almindelige Diskussion et særligt Præg. Undtages der fra de i den senere Tid fremkomne Indlæg den Afhandling af Frøken Kirstine Frederiksen (»Kvindesagen og Socialismen«, Nationaløk. Tidsskrift XII, 53 fg.), der behandler Sagen som et moderne socialt Spørgsmaal, faar man af de fleste andre

offenliggjorte Pjecer et Indtryk som om der, efter engelsk eller amerikansk Mønster, var blevet oprettet et Universitet for Kvinder hos os og som om man i Forfatter-indehavere havde en Del vordende Theologer for sig, der diskuterede en Sag indenfor forud bestemt afstukne Grænser. Der citeres Bibelsprog, kirkelige Avtoriteter føres i Marken og de Dogmer, der særlig pointeres i den nyeste Tid for at støtte en særege kristelig Verdensanskuelse, lægges til Grund for Muligheden af en velsignelsesrig Udvikling. Det er særlig «Grundtvigianismen», hin kirkelige Bevægelse, der har en væsenlig, maaske sin væsenligste Støtte hos den danske Kvinde af den dannede Mellemklasse, der fra mange Punkter synes at lyse frem af de fremkomne literære Indlæg, særlig dem der skyldes Fru Hilda Aagaard («Fra de Lidendes Lejr») og Lja Flejn («Fra de Talendes Lejr») og: «Adskilligt om og til Kvinden»).

Det er forstaaeligt, at Grundtvigianismen i en Tid, hvor hos os andre stærke aandelige Strømninger, der efter deres Natur og Væsen formaaede at fængsle de mere aandelig højbaarne Kvinders Tankesæt, næsten fuldstændig savnedes, har kunnet paavirke Sindene som sket er. Den har Sider, der lade sig bøje ind i hele den særegne kvindelige Følelsesverden. Den lader Plads aaben for den dybe Tilbøjelighed hos Kvinden for det Excentriske og Mystiske og den har fremfor Alt en dyb poetisk Understrøm, der i saa Henseende giver den et stort Fortrin over andre kirkelige Retninger og paa en Maade danner et Ækvivalent for dens mange Svagheder. Det er disse Sider, der rimeligvis ville yde den en mere varig Fremtid end den, der synes at kunne spaas den ellers i adskillige Retninger beslægtede kirkelige Bevægelse i

England (Puseyismen), som i den nyeste Tid synes at skulle gaa over til eller afløses af en stærkt udpræget Tilbejelighed til ritualistiske Reformer, vel egnede til ved ydre Midler at fængsle Kvindens Sind, at pirre Sanserne og at tilvejebringe Stemninger. Saa meget staar i alt Fald fast, at Paavirkningen i kirkelige Retninger hos os efterhaanden er blevet saa intensiv, at denne Faktor sandsynligvis endnu i lang Tid maa tages med i Beregning, naar der er Tale om Fremme eller Gjennemførelse af sociale Reformer, til hvilke den danske Kvindes Selvhjælp og Medhjælp udkræves.

Trosspørsgsmalet som væsenligt Led i Emancipationens Udvikling, har særlig i en tidligere Periode i Udlændet staaet paa Dagsordenen. Man er imidlertid i den seneste Tid, hvor Kvindesagen saa at sige har faaet et fast Stade og med det fra alle samarbejdende Kræfter som Løftestang anerkjendte «Opdragelsesspørsgsmaal» som Udgangspunkt, har gjort stærke Fremskridt og kunnet opvise vægtige Resultater, kommet bort fra at betone de religiøse Momenter altfor stærkt eller at stille dem i forreste Række. At der i et saa konservativt Land som England, hvor selv en Lærd som Darwin i sit Hovedværk om Menneskets Oprindelse, tager alle mulige Forbehold ligeoverfor de herskende religiøse Anskuelser, i saa Henseende er gaaet varsomt frem, behøve vi neppe at fremhæve. Anderledes forholdt det sig i Tyskland, navnlig i Begyndelsen af dette Decennium, hvor det større Antal Skrifter om Kvindesagen, hidrørende fra Kvinder,aabentlyst ikke alene bar en stærk Paavirkning af den materialistiske Tidsretning tilskue, men ligefrem betegnede en atheistisk Basis som nødvendig for med Udsigt til varigt Held at kunne bryde Fordomme, Sædvaner og Vedtægter,

der stillede sig hindrende i Vejen for Opnaaelsen af den forlangte fuldstændige social-retslige Ligestilling af Kvinden med Manden. Med Undtagelse af en enkelt Afhandling, der udkom ifor i Berlin og øjensynligt hidrører fra Damehaand, er der os ikke et eneste Indlæg, forfattet af navngivne Kvinder, bekjendt, i hvilket der særligt lægges Vægt paa Nødvendigheden af det kristelige Grundlag for Familien og Ægteskabet, fra hvilket man bør gaa ud ved enhver social Reform og navnlig ved Løsningen af Kvindesagen.

Midt imellem begge disse Yderpunkter, givet af den atheistiske og den orthodox-kristelige Basis, har der imidlertid i den senere Tid i adskillige Skrifter ved Diskussionen af de enkelte Sider af Opdragelsesspørgsmaalet, gjort sig en karakteristisk Anskuelse mere eller mindre tydeligt gjeldende. Den fornægter ikke den kristelige Verdensanskuelses Betydning og anerkjender den særegne Følelses- og Opfattelsesverden, der er rodfæstet i Kvindens Naturel; men den ønsker gjenem en højere Undervisning naaet en aandelig Modenhed, der sætter Kvinden i stand til at skjelne mellem Gjennemgangsformer af religiøs Erkjendelse samt til at kunne forstaa og respektere hos den dannede Mand Tilstedeværelsen af en Verdensanskuelse, mere eller mindre afvigende fra den, der holder sig indenfor Grænserne af almindeligt kristelige eller særegne sekteriske Dogmer. Den kræver Tolerance, ikke af Svaghed eller Slovhed, men som Resultat af Dannelses og Selvtænkning; den stiller sig derhos skarpt mod den Zelotisme, der forbitrer Forholdet mellem Mand og Kvinde i talrige Ægteskaber, bidrager Sit til at formindske Sandsynligheden for at blive gift for ikke faa Kvinder af den dannede Mellemklasse og bringer Ufred ind i tallæse Familjer.

Medens den almindelige Diskussion af de religiøse Spørgsmaals Stilling til Kvindesagen saaledes i den store europæiske Lejr tilhører et næsten overvundet Standpunkt, føres der til Gjengjeld den Dag idag en levende Forhandling om Principspørgsmaal, fremkaldte ved den overalt projekterede og tildels iværksatte store Reform af den kvindelige Undervisning. Mænd som Darwin, Spencer, Legouvé, Emmerich du Mont, Dühring etc. have dels foranlediget den, dels fortsætte de den endnu. Debatten af Spørgsmaalet om Muligheden af en lige høj aandelig Dannelse hos begge Kjøn, er blevet særligt fremmet ved forskjellige Bemærkninger i Darwin's Hovedværk om Menneskets Oprindelse, samt ved en Betænkning, der afgaves af den store engelske Skolekommision (The schools inquiry commission), der, efter at have undersøgt henved 10 000 Pige- og Drengeskoler, paaviste de tilstedeværende Mangler og Fejlgreb samt udtalte den Opfattelse, at de unge Piger, naar der kunde tilvejebringes et dygtigt Lærer-indepersonale, ikke alene indtil det 13de Aar men ogsaa senere vilde kunne rivalisere med Drengene og ikke kunde tilkjendes nogen lavere Intelligens end hine.

Darwin's tildels af Spencer støttede Anskuelse, staar i adskillige Henseender ikke i Overensstemmelse med de Resultater, nævnte Undersøgelse, der væsenligt gav Stødet til Oprettelsen af et Slags Universitet for Kvinder i umiddelbar Nærhed af Cambridge samt af 21 Højskoler (1873—1879) rundt om i Landet, kom til. Den berømte Videnskabsmand tilskriver, som bekjendt, Kvindens underordnede Stilling, hendes oprindelige ringere Duelighed eller Mangel paa Eyne til at kunne jage og deltage i Kamp og Strid, samt er af den Mening, at det ingen-sinde vil lykkes Kvinden i intellektuel Henseende at naa

Lighedspunktet med Manden. Disse Anskuelser og Paastande have fremkaldt stærke Modsigelser og en Række Afhandlinger, i hvilke ganske andre Anskuelser fremsættes. E. Légouvé har behandlet Spørgsmaalet paa en særlig tænksom og aandrig Maade. I det engelske Tidsskrift: « Westminster Review » (April 1876) udtaler han sig bl. A. derhen, at Kvindens vedvarende Underkuelse kun beviser én Ting, nemlig at man i svundne Tider i Verden har haft større Trang til Mandens særligt fremtrædende Egenskaber og at hendes Time endnu ikke er kommen. Fra denne Kjendsgjerning, mener han, have vi ingenlunde Ret til at slutte, at den ingensinde vil komme. Der behøvedes mange Aarhundreder til at skaffe en med den sunde Menneskeforstand saa højlig overensstemmende Grundsætning som den: «at alle Mennesker ere lige for Loven», almindelig Anerkjendelse, og den sene Fremkomst af en Idé er saa langtfra at aflægge Bevis for at den er unyttig og falsk, at den meget mere ofte danner et Argument for dens Storhed.

E. Legouvé stiller sig iøvrigt ikke i alle Henseender skarpt ligeoverfor Darwin og Spencer; heller ikke lyser han i Kuld og Kjøn de Fremtidsprospekter, som Stuart Mill i sin Tid, udkastede for, eller de Fordringer, han betegnede som berettigede med Hensyn til Kvindens fremtidige Stilling. Der er tvertimod, efter hans Mening, Grænsen, Kvinden ikke vil kunne overskride. Kvintessensen af hele hans Udvikling kan udtrykkes derhen, at han holder Kvinden for uduelig til hvilkensomhelst aandelig Produktion, der betinges af Geniet, hvorimod han betegner hende som duelig til hviketsomhelst Arbejde, der kun betinges af Talentet. En aandrig Kvinde, der i sine Skrifter ikke sjeldent har syslet med filosofiske og psyko-

logiske Undersøgelser vedrørende Mandens og Kvindens forskjellige aandelige Begavelse, Mme. de Girardin, er kommen til et fra Legouvé noget forskjelligt Resultat, hvilket hun har sammenfattet i Sætningen: «Blandt ti Mænd er der neppe én, der har Aand; mellem ti Kvinder neppe én, der er vrøvle- og fjantevorn.»

II.

Spørgsmaal paa Dagsordenen.

Den for Tiden rundt om i den civiliserede Verden optrædende Kvindesags-Bevægelse adskiller sig ikke lidet fra den tilsvarende Bevægelse i tidligere Tidsrum. Emancipationsideerne ere i det sidste Aarhundrede optraadte som Dønninger efter de store aandelige og politiske Kampe der førtes i de for Menneskehedens Historie skarpt betegnede Mærkeaar 1790, 1830 og 1848. Det var i alle disse Perioder kun enkelte fremragende Personligheder, der bar den Fane frem, disse Ideer og sociale Spørgsmaal vare indskrevne i. Hele Bevægelsen havde en akut Karakter. Hurtig Opblussen, pludseligt indtrædende Krise og tilsyneladende sporløs Forsvinden vare dens væsenlige Symptomer. Tiltrods for de enkelte fortrinlige Kræfter, der kort efter den franske Revolutions Udbrud førte Emancipationsspørgsmalet frem — Mary Wollstonecraft og Hippel fortjene her at stilles i forreste Række — faldt det dog snart igjen. Den samme Skjægne og det samme Forløb havde den Bevægelse, der særlig i Begeyndelsen af Trediverne blev baaren af den extravagante George Sand (Mme. Dudevant) og af den forstandige, aandrige Rahel (Varnhagen von Ense's Hustru, kristnet Jødinde). Endnu hurtigere endte og efterfulgtes af en stærk Reaktion det Emancipationsforsøg, der affødtes af

Revolutionсаaret 1848 og det dermed i Forbindelse staaende sociale Røre. Væsenligt støttet af en Mængde hurtigt dannede Kvindeforeninger, uklar over Midler og Veje, udtemte det sine Kræfter i virkningsløse Resolutioner, fraserige almindelige Udtalelser og smaalige Overenskomster, tildels gaaende ud paa Reformer i Klædedragten. Nogen fælleds Operationsplan eller internationale Forbindelser kjendtes ikke.

I det sidste Aarti er derimod Kvindesags-Bevægelsen tiltaget bestandig i Styrke og Sammenhold. Dens Formaal ere blevne bestemt præciserede og dens nærmeste praktiske Formaal ere ganske anderledes end i tidligere Tider blevne afpassede efter de Hensyn, der bør tages til bestaaende Forhold og det under givne Forudsætninger Opnaaelige. Det er derhos ikke mere enkelte Kvinder, paa hvem saa at sige hele Arbejdet hviler, men dette er blevet fordelt eller overtaget af et stedse voxende Antal begavede, ved social Stilling, literær Virksomhed eller fin Dannelse og Aandrighed udmærkede Damer. Hvem der har fulgt Bevægelsen i de forskjellige Lande, ved hvilken god Klang i store Kredse der tillægges Navne som: Miss Harriet Hunt, Elisabeth og Emmely Blakwell, Clemence Lozier, Mrs. Beecher Stowe (Nordamerika), Josephine Butler, Miss Carpenter, Louise de Ramé (Ouida), Mrs. Garritt Anderson, Mrs. Shaen, Miss Emmely Davis, Mrs. Grey, Miss Sheriff, (England), Mlle. Lemonnier, Mme. Mallemanche (Frankrig), Elise van Calkaer (Holland), Anna Heim, Susanne Müller (Schweiz), Nadejda Suslowa (Russia), Camilla Collet (Norge), Marie Calm, Louise Büchner, Lina Morgenstern, Johanne Goldschmidt, S. Simon, E. Laddey, Rosalie og Agnese Schallenfeld, Jenny Hirsch,

Augusta Schmidt, Frederikke Kaufmann, Scheppeler Lette etc. (Tyskland).

Mange af disse Kvinder ere literært dannede og den Virksomhed, de udfolde, kommer dels tilsyné i særegne Brochurer, dels i Hovedorganerne for Kvindesagen, til hvilke for Tiden maa henregnes: «The Woman's Journal», «The English Women at school» (England), «Ons Streven» («Vore Formaal», Holland), «Deutsche Hausfrauenzeitung» og «Frauen-Anwalt» (Tyskland). Til de ældre Kræfter, der virke for Sagen, kommer der derhos med hvert Aar en talrigere Eftervæxt. Universiteterne i de Forenede Stater, i Schweiz, Italien og Danmark staa aabne for Kvinder, tildels uden særlige Adgangsbetingelser. Universiteterne Cambridge, Oxford, St. Andrews og Dublin have i enkelte Retninger aabnet deres Hørsale for de Kvinder, der ikke foretrække at overvære de Forelæsninger, som holdes ved de tvende Universiteter for Kvinder, som ere blevne oprettede fornylig i Nærheden af Cambridge og i Girton. De medicinske Skoler i London, St. Petersborg, New-York og Filadelfia, det fysiologiske Selskab i Charlestown, 21 Højskoler i England, 26 Højskoler i Rusland, 15 Lærerindeseminarier i Tyskland, Vassar-Kollegiet i Nordamerika, Victoria-Lyceet i Preussen og talrige Fagskoler afgive hvert Aar et stort Antal Kvinder, der i disse Undervisningsanstalter have tilegnet sig en Dannelsé, som ellers kun har været at finde hos Mænd. Store Foreninger i forskjellige Lande, der tildels staa i Forbindelse med hverandre og arbejde i fælleds Øjemed, saasom: «The national educational association» (Nordamerika), «The National Union for improving the education of women» og «The Ladies Association» (England), Foreningen «Tesselschade» (Holland), «Den Letteske Kvinde-

forening» og «Den tyske almindelige Forening» (Tyskland), af hvilke de fleste have deres egne Organer og adskillige aarlige eller periodiske Kongresser, støtte disse Bestræbelser, give Medlemmerne Lejlighed til offentlig Opræden og bidrage, støttet tildels af højformaaende Personligheder, mægtigt til Sagens raske Fremme og til et virksomt Samarbejde. Der er i saa Henseende i forskjellige Retninger naaet Resultater, der aflægge Vidnesbyrd om, at der hos selve Kvinderne ere tilstrækkelige Kræfter tilstede, og at Organisationen er saa vidt frem-skreden, at Sagen nu kan undvære den mandlige Ledelse, der i lang Tid har været anset for uundværlig. Man har her for sig en stor og rørig Lejr, der lader høre fra sig i Bøger, Brochurer, Avisartikler, gjennem Forelæsninger, Foredrag, Petitioner etc. Det vilde, ligeforover disse kraftige Livsytringer, være en dyb Ironi, at betegne Meddelelser om og fra dette voxende, sig fremarbejdende, kvindelige Samfund, som hidrørende fra: «De Stummes Lejr».

Det vilde være saa godt som ugjørligt i korte Træk at skulle angive det væsenlige Indhold af de Afhandlinger og de Foredrag over Kvindesagen, der i de senere Aar ere fremkomne. En Række Spørgsmaal ere blevne behandlede paa de talrige Kvindekongresser, saasom: «Haandarbejdets Indførelse som obligatorisk Undervisningsfag i samtlige Pigeskoler»; «Vedtagelsen af den Schallenfeldske Methode i saa Henseende»; «den særlige Uddannelse for huslig Virksomhed»; «Betydningen af den Paavirkning, der udøves af «The Ladies Association» ved Salget og Fordelingen af smaa, 12—16 Sider omfattende, 1 til 3 Pence kostende Pjecer, i hvilke der gives Kvinderne og Mødrene af de arbejdende Klasser hygiejniske Raad og

gavnlige Sundhedsregler (af disse Pjecer ere i de sidste 20 Aar blevet udbredt mere end 1 200 000 Exemplarer; de mest bekjendte ere: «Sæbens og Vandets Magt; En Drøm, der gik i Optyldelse»; «Et Ord om frisk Luft», «Lille Maries Sygdom»; «Hvorledes man behandler et lille Barn»; «Den billige Læge»; «Moderen»; «Hvorledes man vasker Børnenes»); «Husmødrenes Forhold til Tjenestepigerne»; «Valget af Bøger for Pigeskolerne og Fortsættelseskolerne»; «Lærerindeseminariernes Indretning»; «Diskussioner over den falske Sentimentalitet og den honette Ambition, der lægge Kvindesagen Hindringer i Vejen»; «Kvinderne og det medicinske Studium»; «Om Grænserne, der bør drages mellem en lerd og en dannet Kvinde»; «Om Dannelsens Betydning hos Mødrene ved deres Paavirkning af deres egne Børn»; «Om Kvindesagen som Kulturspørgsmaal»; «Om Studiet ved de offentlige Universiteter eller ved Privatuniversiteter for Kvinder», etc. etc. etc.

Nogle af disse Spørgsmaal ere saa at sige uddebaterede og der er blevet bragt en Forstaaelse tilveje, der var en nødvendig Forudbetningelse for Muligheden af heldige Resultater. Det vigtige Spørgsmaal, om det hensigtsmæssigste Lærerpersonale for den unge Kvinde indtil hendes 18de Aar, er saaledes fra alle Sider besvaret derhen, at det særlig og i ganske overvejende Grad bør være Kvinder, der lede Undervisningen, samt at disse, paa Grund af bedre naturlig Begavelse, finere Takt, bedre Forstaaelse af Børnene samt større Taalmodighed og Blidhed, ere bedre skikkede til dette Hverv end Mænd. Den samtidig hermed overalt optrædende Erkjendelse, at det nuværende Lærerindepersonale langt fra er, hvad det burde være, har derhos foranlediget de uafladeligt til Re-

geringerne fremsendte Fordringer om Indretning af et stort Antal Statsseminarier for Kvinder. Et andet Spørgsmaal, nemlig det om Undervisningsfagene, er paa Grund af bestaaende Forskjelligheder i det hidtil gjældende Opdragelsessystem, bleven besvaret forskjelligt i de enkelte Lande. Saaledes har man i England særlig søgt at vinde større Tid ved Beklipning af Undervisningen i Musik og Fransk. I Tyskland, hvor man ikke har naaet saadanne Monstrositeter som f. Ex. 5000 Musiktimer for en Pige i Tiden fra det 9de til det 16de Aar (hvorpaas der gives mange Exempler i England), er det særligt Undervisningen i Fransk, i Religion og i den for Barnet mindre forstaaelige Literatur, der er blevet indskrænket eller forlanges indskrænket for at faa Tid og Plads til en mere omhyggelig Undervisning i Haandarbejde, Gymnastik, Tegning, Sundhedslære, Naturvidenskaber etc. Fordringen om Undervisningens Fortsættelse til det 18de Aar, forsaavidt den efter den sociale Stilling og Anlæg er mulig, forlanges saa godt som enstemmig og er tildels gjennemført. Om et tredje Spørgsmaal, der drejer sig om Mændenes Medvirken i Kvindesagen, særlig ved Foreningernes Møder og gjennem literære Indlæg, hersker der fremdeles principiel Uoverensstemmelse. Den gjen>tagne Gange forsøgte Sammensmelting af de to store tyske Foreninger er tildels strandet paa Grund af Uenighed med Hensyn til dette Punkt.

Et omtvistet Spørgsmaal er det ogsaa, hvorvidt og i hvilken Grad Sandsynligheden for at blive gift i det sidste Aarti er aftaget for Kvinden af den dannede Mellemklasse. Hele den nuværende stærke Bevægelse i Kvindesagen hviler for en ikke ringe Del paa den Antagelse, at et større Antal Kvinder end i tidligere Perioder

ikke naer sin naturlige Bestemmelse. Statistiken giver ikke fyldestgjørende Oplysninger i saa Henseende. Resultaterne af Folketællingerne gaa vel tildels ud. paa, at Millioner af Kvinder i de civiliserede Lande have Udsigt til at forblive ugifte; men Giftermålsstatistiken har for de forskjellige Staters Vedkommende dels modsigende, dels mindre nøjagtigt oplysende Meddelelser at opvise. I det Hele og Store er Antallet af aarligt afsluttede Ægteskaber steget i Tidsrummet fra 1853 til 1874 for Preussens, Østrigs, Nederlandenes, Italiens og Spaniens Vedkommende, medens der har fundet en Nedgang Sted i England og Danmark. Prof. W. Scharling har i Aaret 1873 i en Afhandling i Nationaløkn. Tidssk. «Den økonomiske Tilstands Indflydelse paa Vielser, Fødsler og Dødsfald», for Danmarks Vedkommende i Perioden fra 1850—1870 eftervist en aftagende Tilbøjelighed hos Mændene i en Alder af over 25 Aar til at indgaa Ægteskab. «Journal for Statistical Society», Dec. 1877, indeholder for et større Antal Landes Vedkommende en Række Oplysninger angaaende dette Spørgsmaal, der tildels ere uddragne af Martin's Værk: «Comparative Progress of Population in some of the Principal Countries of Europe».

I England (og Wales) var Antallet af Ægteskaber pr. 1000 Indbyggere i Aarene 1853 — 17,9; 1854 — 17,2; 1860 — 17,1; 1870 — 16,1 og 1874 — 17,1; i Frankrig i samme Tidsrum henholdsvis 15,5; 15,1; 15,8; 12,0 og 16,5; i Preussen resp. 17,0; 15,6; 16,8; 14,7 og 19,4. I Østrig beløb Antallet af Ægteskaber sig i 1853 til 16,8, i 1870 til 19,4. I Nederlandene steg det fra 15,5 i 1853 til 16,6 i 1874; i Sverig fra 14,4 til 14,5.

For vort Fædrelands Vedkommende træffe vi for de 22 paa hinanden følgende Aar 1853—1874 følgende For-

hold: 18,5; 17,5; 17,1; 17,8; 18,0; 17,5; 16,9; 16,0; 14,9; 14,7; 15,0; 11,3; 17,8; 16,8; 15,3; 14,6; 14,7; 14,7; 14,6; 16,2; 16,4. Med Hensyn til det, det egenligt kommer an paa, give disse Meddelelser i det engelske Tidsskrift imidlertid ikke noget fyldestgjørende Svar, idet Ægeskaberne ikke ere inddelte i Grupper med særlig Gruppe for Kvinder af den dannede Mellemklasse. Med Hensyn til Sidstnævnte er det fremdeles et næsten allevene overensstemmende Skjøn, hentet væsenligst fra personligt Kjendskab til større eller mindre Kredse, der danner Grundlaget for de Domme, der fældes. Skjønt der paa dette Omraade og paa denne usikre Basis kan finde stærke Overdrivelser Sted, saa synes dog Kjendsgjerningen uomstødelig, at Forholdene for Middelstandens Kvinder i en længere Aarrekke ere blevne mere og mere uheldige. Et mere hensigtsmæssigt, paa Livets Krav og Kampen for Tilværelsen, beregnet Opdragelsessystem er nødvendigt, særligt af Hensyn til den ugifte Kvinde. Mere end nogensinde tidligere har man haft Lejlighed til at mindes en aandrig Kvindes (Rahel's) Betragtninger over Kvindens fremtidige Stilling og de profetiske Ord: «I en nær Fremtid vil det mere end nogensinde vise sig, at vor Opdragelse er vor Skjæbne», som hun rettede til sine Medsøstre rundt om i Verden.

(Fortsættes.)

De tyske Forskuds- og Kreditforeninger
og den lille Bedrift.*)

Af P. Chr. Hansen.

I dette og det følgende Aar fejrer en af vort økonomiske Livs interessanteste og betydningsfuldeste Institutioner sit Jubilæum. I den lille By Delitzsch i Provinsen Sachsen

* Redakt.-Anm. Forfatteren til denne Afhandling, Hr. stud. jur. P. Chr. Hansen, vil være Tidsskriftets Læsere bekjendt fra Artiklen i forrige Hefte om de statsvidenskabelige Seminarier (N. T. XIII., 337), fra en lille Bog om Arbejderboligerne i Danmark (N. T. XI., 191) og fra den nobiliske Affaire (N. T. XII., 27). Foruden at have studeret Nationalekonomi i Paris, London o. fl. St., har han i Tyskland navnlig studeret i Dresden under Böhmert og i Leipzig under Roscher. For Tiden studerer han imidlertid ved Universitetet i Strassburg, under Schmoller og Knapp. — Nærværende Afhandling er nu netop udarbejdet ved det af de nævnte to Professorer ledede Seminarium, og har her fundet en meget gunstig Bedømmelse. Den udgør et Brudstykke af et større Arbejde om Kooperationen i Tyskland. Af Hensyn til Pladseen have flere Punkter kun kunnet antydes. Den større Afhandling giver en noget udforligere historisk Fremstilling, omhandler navnlig de kooperative Foreningers Forhold til Arbejdernes og behandler Spørgsmaalet om en Reform af det nuværende Kreditsystem. Den vil om nogen Tid udkomme paa Tysk, enten som særlig Bog eller som et Bind af de af Prof. Schmoller udgivne «Staats- und socialwissenschaftliche Forschungen».

Den her meddelte Afhandling har ganske vist de tyske Forhold særligt for Øje; men disse staa dog Forholdene i Danmark saa nær, at ogsaa danske Læsere ville læse Artiklen med Forøjelse og Udbytte.

A. P.

traadte for netop 30 Aar siden nogle og halvtredsindstyve Smaaskomagere sammen, efter Opfordring af den da-værende Retsassessor Heinrich Schulze, for af en fælles Kasse at kjøbe Læder i større Partier og igjen overlade det i mindre Partier til Medlemmerne af Foreningen. Dette var den første Raastof-Forening i Tyskland. Et Aar senere, i April 1850, dannede der sig i samme By en ny Forening af Haandværkere, denne Gang 100 i Tallet. Man stiftede en Forskudsforening. Institutioner af dette Navn dukkede den Gang op rundt omkring i de tyske Byer. De højere Klasser vare kun altfor tydeligt blevne mindede om deres i lang Tid forglemte Pligter mod de lavere, ubemidlede Samfundslag; fra Frankrig var der kommet visse mere eller mindre klare Antydninger om Arbejds- og Arbejder-Organisationer til Tyskland. Man begyndte at tage disse Ideer op; men hvad der virkelig kom til Udførelse, indskrænkede sig til Kasser, hvor Smaafolk kunde faa Laan af indtil 25 Thaler mod en ringe eller slet ingen Rente. Men disse «Forskudsforeninger» eller Folkebanker, der for en Del snart gik ind og i Reglen førte en kummerlig Tilværelse uden at kunne tilfredsstille den forhaandenværende Trang, adskilte sig væsenlig fra Delitzscher-Institutionen; her blev Renten af Laanene sat til 5—10 pCt., og desuden blev der forlangt et maanedligt Bidrag af en Groschen, som blev opsparet for hvert enkelt Medlem, og som blev skrevet af ved Modtagelsen af Forskudene. Dette var da den første egenlige Forskuds- eller Kreditforening i Tyskland. I Begyndelsen var vel denne Institutions Virksomhed temmelig beskeden, da man ikke var i Stand til paa den antydede Maade at spare nogen betydelig Foreningskapital sammen; men Spiren til den senere

Udvikling var tilstede, idet Laantagerne selv lededes til at tage Del i det hele Foretagende og til ved egne Anstrengelser at danne en Kapital. I den nys omtalte Raastof-Forening vare Medlemmerne solidarisk forpligtede. Det samme var Tilfældet med den næsten samtidig oprettede Raastof-Forening i Eilenburg for Snedkere, og da denne Bestemmelse viste sig hensigtsmæssig, saa vovede man ogsaa at anvende den ved Forskudsforeningerne, for ogsaa her at sikre Driftskapitalen. Schulze var imidlertid traadt i Statens Tjeneste og havde forladt Delitzsch. Man gjorde nu ogsaa et Forsøg paa at drage fremmede Kapitaler til under Bibeholdelse af det faste Medlemsbidrag (en Groschen om Maanedsen). En Læge, Dr. Bernhardi, og en Skräddermester Bürmann stiftede nemlig i Aaret 1851 en Forskudsforening i Eilenburg paa dette Grundlag, og det med et saadant Held, at man allerede i det første Aar kunde udlæne 8801 Thaler, og det følgende Aar 13 336.

Først da den egenlige Ophavsmand, Schulze, havde opgivet Statstjenesten og var vendt tilbage til Delitzsch, blev Delitzscher-Foreningen omorganiseret i Efteraaret 1852 paa det Grundlag, at Medlemmerne selv skulde danne Kapitalen med Ret til Dividende i Forhold til deres Indskud, og hermed var da Principet for den nuværende Ordning slaaet fast. I Stedet for de faste Medlemsbidrag og den dermed i Forbindelse staaende ligelige Fordeling af Overskudet, blev det tilladt at indskyde saa meget eller saa lidet, man vilde, dog ikke under 2 Groschen maanedlig, og Dividenden fordeltes i Forhold til hvert Medlems Andel. Foreningen i Eilenburg optog dette System; det samme blev Tilfældet i 1853 med Forskudsforeningen i Nabobyen Zörbig, i 1854 med Foreningerne i Celle og

Eisleben, og i 1855 med Foreningerne i Meissen og Bitterfeld. Navnlig blev Meissnerforeningen i de følgende Aar Udgangspunktet for en Mængde Foreninger i Kongeriget Sachsen, der altid har frembudt en frugtbar Jordbund for disse Foretagender. I Aaret 1855 udgav Schulze-Delitzsch, som han nu kaldte sig, en Bog om Forskudsforeningerne («Vorschuss- und Creditvereine als Volksbanken»),^{*)} hvori han udtaler, «at i en ikke fjern Fremtid vil der vist ikke være en eneste By i Tyskland, der ikke kunde opvise en saadan Forening», og dette Ord var ikke langt fra at gaa i Opfyldelse. Fra Aaret 1856 fik Bevægelsen et ganske overordenligt Opsving, der ikke lod sig standse af nogensomhelst Hindring, den være fra Politiets, Bureaucratiets eller Lovgivningens Side. Rigtignok blev hist og her Kreditforeningerne forbudte, fordi Regeringen ikke ansaa dem for sikre; i Hannover skal 13 blomstrende Foreninger være blevne undertrykkede, som det synes for at beskytte Lavene. Ogsaa politiske Hensyn spillede her en Rolle, hvortil navnlig Grunden var, at Schulze-Delitzsch havde gjort sig bekjendt som Medlem af yderste Venstre i Nationalforsamlingen, især ved Skattenægtelser. Den djærv V. A. Huber fortæller, at han maatte forsvare en saadan Forening i Anledning af, at en Provincialregering havde forbudt den, og havde maattet paavise, at det hele Argument, hvorpaa de høje Herr er støttede sig, beroede paa, «at da disse Folk i 1848 havde gjort unyttigt politisk Vrøvl, skulde de heller ikke i 1856 slutte sig sammen med det nyttige Formaal at komme ud af det jammerlige Liv, som var og er Hoved-

---

^{*)} Schulze-Delitzsch: *Vorschuss- und Creditvereine als Volksbanken. Praktische Anweisung zu deren Einrichtung und Gründung.*
5. Aufl. Leipzig. Verlag von Keil. 1876. p. 297 og ff.

grunden til deres politiske Daarskaber!*) Ogsaa mange privatretlige og handelsretlige Bestemmelser stode i Vejen for den nye Organisation.

For Aaret 1858 har man Aarsregnskaber fra over 45 Kreditforeninger; men efter paalidelige Angivelser bestod der dengang allerede mindst 120 med en Driftskapital af omrent en Million Thaler. Siden 1859 er der regelmæssig udkommet Aarsberetninger, og man kan her igennem med fuldstændig Nøjagtighed følge denne Bevægelse, der lige til den Dag idag har haft en Udstrækning, som man aldrig havde drømt om, og længe har haft Rod i andre Lande. Det er tilstrækkeligt at anføre de nyeste Tal. I Aaret 1877 bestod der i Tyskland 1827 Kreditforeninger, 622 Foreninger med enkelte Formaal (Raastof-, Magasin- og Produktionsforeninger), 624 Konsumforeninger, 50 Byggeselskaber, ialt 3123, saa at man kan regne paa et Antal af 3200 til 3300, da de statistiske Efterretninger ikke kunne holde Skridt med Oprettelsen af nye Foreninger. Antallet af Medlemmer maa vist kunne anslaas til mere end én Million, Omsætningen til mindst 2200 Mill. Rigsmark, medens Kapital og Reservefond tilsammen beløber sig til mindst 150—160 Millioner, og de rentebærende Udlaan til 400 à 410 Mill.

Lad os imidlertid endnu engang gaa to Decennier tilbage for at betragte en anden Side af Bevægelsen. Rundt omkring traadte Ønsket frem om at sammenkalde en almindelig Forsamling. Hertil virkede ikke alene Bevidstheden om Foreningernes Betydning og en vis Selvfølelse, men navnlig Trangen til at drøfte gjensidige In-

*) V. A. Huber: Die gewerblichen und wirthschaftlichen Genossenschaften der arbeitenden Klassen in England, Frankreich und Deutschland. Tübingen 1860, p. 97.

teresser ligeoverfor de mangelfulde Lovbestemmelser, til at udvexle de gjorte Erfaringer og lægge Grunden til en fælles Opræden i alle fælles Sager. I Juni 1859 kom da den første Forsamling af denne Art i Stand i Weimar, og fra den Tid har der hvert Aar været afholdt en Forsamling, som efterhaanden er kommen til at omfatte alle Arter af Foreninger. Resultatet blev Oprettelsen af et Central-Korrespondance-Bureau som Centrum for den hele Bevægelse, og af denne udviklede sig i de følgende Aar det almindelige Forbund af Foreninger (Verband der deutschen Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften), som fik sin nuværende Ordning i 1864. Hvert Aar finder en almindelig Forsamling Sted af Delegerede fra alle de Foreninger, der høre til Forbundet, og denne Forsamling ordner som øverste Instans alle fælles Anliggender uden nogensinde at gibe ind i de enkelte Foreningers sær-egne Anliggender. Forbundets Forretninger ledes af en Forretningsfører (Anwalt) med et særligt indrettet Bureau, en Stilling, som Schulze-Delitzsch siden den Tid har beklædt med en sjeldent Opfrelse og overordenlig Dygtighed. Mellemled mellem disse Centralorganer og Lokalforeninger ere de saakaldte Underforbund, d. v. s. Forbund omfattende Provinser, Landsdele eller enkelte bestemte Arter af Foreninger. Disse Underafdelinger have til Formaal at varetage særlige Interesser og at befordre et nærmere Samkvem mellem de enkelte Foreninger. Ved særegne mindre Forsamlinger forberede disse snev-rere Forbund den almndelige Forsamling, udvexle deres Erfaringer og give tillige Centralbestyrelsen Lejlighed til ved Besøg hos Bestyrelserne og ved at overvære For-samlinger at sætte sig ind i de enkelte Foreningers For-hold og Tarv og til at holde de enkelte Bevægelser i

Sammenhæng med hele den samlede Bevægelse. 31 saa-danne Forbund ere allerede dannede i Tyskland. De af dem valgte Bestyrelser danne et snevrere Udvalg, som udgør et Supplement til Centralbestyrelsen og som navnlig fører Kontrol med Forbundets Finanser. Til Forbundet hører ogsaa et Blad: «Blätter für Genossenschaftswesen». Endelig kan man omtale «die deutsche Genossenschaftsbank» i Berlin, oprettet af de forbundne Foreninger i 1868, et Aktieselskab foreløbigt med 3 Mill. Thaler. Formalet er at give Foreningerne bankmæssig Kredit, naar de trænge dertil og tillige saa vidt muligt aabne Adgang for dem til Forretninger med andre Banker, ligesom ogsaa at hjelpe Foreningerne til i gjensidige Interesser at regulere Omløbet af Foreningernes egne Kapitaler.*)

Efter saaledes kortelig at have skildret Bevægelsen og Ordningen, skulle vi i det Følgende nærmere kriticere enkelte Forhold.

Det er altsaa fra de mindre Haandværkere, fra Arbejdere, i det Hele fra Smaafolkene, at denne Bevægelse er udgaet, især da Forskudsforenings-Bevægelsen har det Formaal, at lade en Kredit blive Flere under Et til Del, som den Enkelte altfor ofte er ude af Stand til at faa. Saaledes betegnede man fra Begyndelsen af Formalet; saaledes betegner man det ogsaa den Dag idag. Schulze-Delitzsch's Ledetraad for Foreningerne, Vorschuss- und Creditvereine als Volksbanken, der nu er udkommen i 5te Oplag (1876), begynder saaledes: «Saa paatrængende nødvendig og saa almindelig anerkjendt er Trangen til Kredit-Institutioner for vor Haandværkerstand og det

---

*) Schulze-Delitzsch: Vorschussvereine, S. 303.

lille Erhverv, saa vel som for vore Arbejdere, at dens dybere Begrundelse, dens økonomiske Berettigelse ligeoverfor den store Handels- og Fabrikindustris Bank-bevægelse ikke behøver nogen nærmere Udførelse.» Begyndelsen var saa lovende, at man med nogen Ret ventede en ny Tidsalder for hele vort økonomiske Liv, at Schulze-Delitzsch i denne Bevægelse saa Fremtidens Lav, — saaledes hed hans Tidsskrift ogsaa tidligere — og at endogsaa en saa kritisk og nøgtern Jagttager som Huber endnu i Aaret 1858 kunde sige, at den delitzsch'ske Forening er Udgangspunktet for hele Rækken af Organer til Haandværkets økonomiske Regeneration.*)

Hermed er da Bevægelsens ejendommelige Karakter slaaet fast, og navnlig ere Kreditforeningerne overfladisk skildrede; men det bliver nødvendigt at gaa lidt nærmere ind paa disse Foreningers Organisation.

Den enkeltstaaende lille Haandværker eller Arbejder er ude af Stand til at skaffe sig en Kredit; det er ham umuligt, naar han Intet har, at skaffe en Kapital tilveje til at grundlægge eller udvide en Bedrift. Hans Indtægter bero først og fremmest paa hans Arbejdskraft, en temmelig upaalidelig Faktor, et usædvanlig Element ligeoverfor den Sum af Kræfter, som ere nødvendige i Kampen for Tilværelsen. Den Ene kan blive syg og er derved ruineret med det samme, den Anden kan dø — hvem er sikker? Men man har endnu aldrig oplevet, at alle Haandværkerne i en By paa engang ere blevne syge eller gaaede fallit eller døde. Naar altsaa f. Ex. mellem 50 Personer kun én er utsat for disse Farer, saa maa isoleret enhver af de 50 bestandig føle sig usikker; men har han sluttet sig

*) Huber l. c. p. 111.

sammen med 49 Andre til fælles Beskyttelse og Understøttelse, saa falder der paa ham kun en Brøkdel, en halvtredsindstyvende Del af denne Risiko. Som vi saa — den Enkelte er altid henvist til sin personlige Arbejdskraft, i hvert Fald er hans materielle Stilling saa prekær, at man ikke godt kan sige, om man deraf kan udlede nogen haandgribelig finansiell Sikkerhed. Hvorledes opnaar man da denne uundværlige Sikkerhed? Den ligger i den nylig omtalte Sammenslutning. Og da Alle omrent ere ligestillede, da Alle have omrent ligemeget at vinde og ligemeget at tabe, da Alle altsaa ere omfattede af en fuldstændig Solidaritet med Hensyn til deres Interesser, saa kunne de danne en Association, hvor Solidariteten er Princip, hvor Principet er En for Alle og Alle for En. Dette Grundlag accepterede Schulze og knyttede dertil fra først af Bestræbelsen for at opspare en Kapital for Medlemmerne, dels ved Hjælp af ligefremme Medlemsbidrag, dels ved at fordele Foreningens Udbytte.

Schulze siger selv i sin ovenfor nævnte Bog, Vorschuss- und Creditvereine, og i sin sidste Aarsberetning, at vil man i Korthed sammenfatte de Grundsætninger, hvorefter man i Foreningerne har organiseret Selvhjælpen for de mindre Erhvervsdrivende, der trænge til Kredit ... for hvem de almindelige Banker enten slet ikke eller kun under besværlige Betingelser staa aabne, saa maa man mærke sig følgende Hovedpunkter, som skiller disse Foreninger væsenlig fra andre Institutter, der mer eller mindre bero paa Understøttelse, paa Udenforstaaendes gode Vilje.

1) Efter Reglen er Laansøgerne selv Bærere og Ledere af hele det til Tilfredsstillelsen af deres Tarv oprettede Foretagende, d. v. s. som Medlemmer af For-

eningen, hvorfor Risiko og Gevinst ved Foretagendet er fælles, og de have en afgjørende Stemme i Bestyrelsen.

2) Den Pengeomsætning, der kommer i Stand ved disse Foreninger, er overalt ordnet fuldstændig forretningsmæssigt (Præstation og Modpræstation) efter Reglerne for Bankomsætningen, saa at Foreningskreditorerne gennem Foreningskassen, og denne atter fra Laantagerne faar den sædvanlige Rente og Provision, foruden at Forretningsførerne og Kassebetjentene faa en Betaling svarende til deres Ulejlighed.

3) Ved øjeblikkelig fuld Betaling eller i Almindelighed efterhaanden ved periodiske smaa Medlemsbidrag skabes der Forretningsandele eller Tilgodehavende for Medlemmerne af Foreningen; disse afgive Maalestokken for Fordelingen af Dividenden, og ved Tilskrivning af denne til Kapitalen faas en bestandig voxende Foreningskapital.

4) Endvidere bliver der ved Optagelsen af nye Medlemmer betalt et Indskud en Gang for Alle, som i Forening med en Andel i Overskudet, henlægges til Reservefond, navnlig til Dækning af større Tab.

5) De Midler, der desuden ere nødvendige til at drive Forretningen, bringes tilveje under Form af Laan paa Grundlag af alle Medlemmernes Kredit under Et, saaledes at de Alle ere solidarisk ansvarlige.

6) Antallet af Medlemmer er ubegrænset, og enhver, der opfylder Statuternes almindelige Betingelser, kan blive Medlem, lige saavel som enhver kan træde ud igjen, naturligvis med en vis Opsigelsesfrist.

Vi ville nu efter det Anførte holde fast som Forudsætning, at Solidariteten er valgt, fordi den er den eneste

Kreditbasis, som kan erstatte andre haandgribelige Kreditgrundlag, og at Solidariteten tillige er det Grundlag for Krediten, som kun bør komme frem, hvor ethvert andet Grundlag mangler.

Solidariteten skulde først have en legal Form. Siden 1860 ere Schulzes Bestræbelser gaaede ud herpaa. For enhver Handling, siger han, som et Menneske foretager sig i fri Selvbestemmelse, er han ansvarlig; kun naar den personlige Ansvarlighed erstattes ved haandgribelige Garantier, naar der til Sikkerhed for Kreditor lægges en tilstrækkelig stor Kapital tilside, hvori Kreditor kan søge Fyldestgjørelse uden at hindres af Debtors ensidige Dispositioner, kun i dette Tilfælde kan Loven tillade en ringere Ansvarlighed hos Debitor. Men en saadan Garanti kan en Arbejderforening ikke give, og derfor maa man blive ved den personlige Ansvarlighed. Den ubegrænsede Solidaritet blev da ogsaa efter lange Anstrængelser anerkjendt af Loven, først ved en preussisk Lov af 27. Marts 1867, senere ved en nordtysk Forbundslov af 4. Juli 1868.

Næsten 20 Aar vare forløbne siden Oprettelsen af den første Forening. I en saa lang Tid maatte dog en betydelig Forandring indtræde baade i det Ydre og i det Indre. I det Følgende skulle vi antyde dette.

Den Kredit, som vilde blive nægtet den Enkelte, blev uden Betænkning tilstaaet en Forening, hvor enhver var ansvarlig for det Hele, og efter faa Aars Forløb var Foreningernes Existens ikke alene sikret, men man havde ikke engang altid Brug for de Penge, der bleve tilbudte.

Det var smukke Resultater af Solidariteten. Af Forsigtighed sørgede man i Reglen for at holde Renten af

Udlaanene lidt højere end nødvendigt, og derved steg Overskudet i den Grad, at den aarlige Dividende beløb sig til 10 à 14 pCt. og mere. Dette var en udmærket Lokkemad, og fra alle Samfundslag strømmede Medlemmer til for at nyde godt af Dividenden. De smaa Kapitalister vilde ikke mere laane deres Penge ud mod en Rente af 4 eller 5 pCt., men lode sig optage paa Forbundsforeningernes Medlemsliste. De smaa Pengemænd droge de store med sig; saa kom Embedsmænd af enhver Art, som vilde anbringe deres mere eller mindre beskedne Spareskillinger «godt», d. v. s. sikkert og med tilsvarende Renter. Alle disse Folk nøjedes med en temmelig passiv Rolle, da man jo kun vilde «spare», ikke arbejde.

Imidlertid lod et nyt aktivt Element ikke længe vente paa sig: det var Handelsstanden. Ogsaa her dannede den lille Bedrift, Smaahandelen, Fortravet; bagefter kom den store Bedrift, den store Handel og Industri, og hvor forholdsvis faa de end vare, var deres Magt og Indflydelse dog langt betydeligere.

Var det af Hensyn til disse Pseudo-Haandværkere og Arbejdere, denne ejendommelige Art af Foreningsmedlemmer, eller er det sket ubevidst, at allerede den første Lovgivning indeholdt en Bestemmelse, som rettede et Øxehug mod Solidariteten? Vi ville ikke afgjøre Spørsgaalalet, men nøjes med at paastaa og ganske kort bevise, at Øxehugget virkelig blev rettet mod Solidariteten.

Indtil Aaret 1867 bestod den principielle Solidaritet. Indtil da anerkjendte man den som den juridisk og faktisk fuldstændig uindskrænkede Ansvarlighed for en Tredjemands eller en Forenings Forpligtelser. Det var ikke Kreditor nægtet at søge Dækning for sit Tilgodehavende

i Fællesformuen; men han var ikke forpligtet dertil. Fik han ikke sit Tilgodehavende betalt, kunde han tage det første, det bedste Medlem og gjøre sin hele Ret gjældende mod ham i den fuldeste Strænghed. Medlemmet havde da Regres til de andre Medlemmer; men han kunde ikke nægte at betale. Nu kom Paragraferne 12, 51 og 52 til Anvendelse, hvori det hedder, at forsaa vidt Foreningens Kreditorer ikke kunne tilfredsstilles af Foreningens Formue, saa hæfte alle Medlemmer for det Manglende, solidarisk og med hele deres Formue, uden at de kunne nedlægge Indsigelse om Deling. Denne Ansvarlighed indtræder dog først, efter at Foreningens Konkurs er bragt til Ende. Naar Konkursen er bragt saa vidt, at man kan lave en Slutningsfordelingsplan (Udkast til endelig Udlodning), paahviler det Bestyrelsen at udfærdige en Beregning (Fordelingsplan), hvoraf man kan se, hvormeget hvert Medlem skal bidrage i Anledning af det ved Konkursen fremkomne Deficit. (Og denne Fordelingsplan kan da ved en Kjendelse af Konkursretten blive umiddelbar exigibel hos de enkelte Medlemmer.) Bliver det derefter paa de Enkelte faldende Beløb ikke berigttiget af en eller flere af dem, og er ogsaa Exekution frugtesløs, saa maa Bestyrelsen ved en ny Plan fordele det derved fremkomne Deficit mellem de øvrige Medlemmer.

Saaledes som Forholdene stode (hvorom senere), var en saadan Modifikation af Solidariteten sikkert nødvendig, den umiddelbare Anvendelse af denne vilde kunne være særdeles farlig for Foreningen; men indeholdt Foreningens Forpligtelser ligeoverfor Kreditorerne da noget mere end en solidarisk Borgen? Og denne Borgen er daarligere end den, som indgaas for en eller anden

privat Gjeld. Hvad forstaar man dog ved «Tilendebringeelse af en Forenings Konkurs»? Naar en Forening gaar fallit, staar man ikke foran en Række Forretninger, der kunne afdikles uden Vanskelighed og uden Ophold; det kan vare 2, 3, ja 5 og 6 Aar. Og i disse 2 til 6 Aar maa Kreditor vente. Det er neppe for meget sagt, naar man har bemærket, at Solidariteten, som den nu bestaar, er endnu kun et Middel til at bevæge ikke særlig forsigtige Kreditorer til at give Kredit, og at Foreningens eneste Sikkerhed i Virkeligheden er deres Formue o: de enkelte Medlemmers Andele og Reservefonden.

Kvalitet Udadtil fandt Fortsættelsen af denne kapitalistiske Retning i Foreningsvæsenet et Udtryk i Loven af 21. Maj 1871. Denne Lov bestemmer, at de i Loven af 4. Maj 1868 § 1 nævnte Foreninger ikke skulle tage deres sær-egne Karakter derved, at man tillader dem at udvide deres Forretningskreds til Personer, som ikke hører til deres Medlemmer. Saavidt vi kunne se, er denne De-klaration den værste Modsigelse indenfor en paa Haand-værkeres og Arbejderes Selvhjælp beroende Forening. Hvorledes kan man herefter endnu tale om Institutioner, hvis Formaal er at virke imellem de Samfundslag, for hvem den sædvanlige Kredit ikke staar aaben? Og denne Bestemmelse lod man komme frem paa en Tid, hvor den usalige Udvikling af vore Kreditforhold tog sin Be-gyndelse.

En Afslutning, eller i det mindste en foreløbig Af-slutning, paa denne unaturlige Tendens blev forsøgt af Schulze-Delitzsch i Aaret 1878 ved en i Rigsdagen ind-bragt, men hidtil ikke gjennemført «Novelle» til Loven om Kreditforeningerne. Dette Forslag søger at afhjælpe den gjældende Ordning paa følgende Maade. Ved enhver

Likvidation til enhver Tid, saalænge Konkursen varer, ogsaa ved Afslutningen af Konkursen, skal man kunne beslutte en Repartition. Ville Medlemmerne ikke yde de reparterede Bidrag, saa skal de kunne ekskveres. Naar hertil endnu kommer den Bestemmelse, at Foreningernes Medlemmer skulle have en Andel af mindst 60 Rigsmark, saa maa man nok spørge, om det da endnu er en Solidaritet eller en slet og ret Realkredit, en Sikkerhed, der bestaar i haandgribelige, egenlige Formuedele.

Denne Forandring fandt Sted i Løbet af Treserne og i endnu højere Grad i den nyeste Tid. Men man maa forstaa os rigtig. Vi have ikke sagt, at alle de tyske Foreninger have undergaet denne Proces, ligesaa lidt som vi ville sige, at de ovenfor antydede Stadier overalt fulgte paa hverandre paa samme Maade. Vi tale bestandig kun om en Del af Foreningerne, skjønt det jo nok er den største Del; vi tale om en Retning, der endnu ikke har gjort sig gjældende overalt, men som er mægtig, energisk og bestandig gribet mere og mere om sig.

Hvad de virkende Aarsager til denne Udvikling angaard, saa kunne de deles i to Grupper, naar man tager Sagen ganske i Almindelighed og ikke overalt søger absolut at gjennemføre Delingen. For det første kunne vi nævne de Aarsager, som virke udenfra, altsaa vort hele politiske og økonomiske Liv, osv., og for det andet saadanne Aarsager, som vare tilstede fra Begyndelsen af ved Anlæg og Bestyrelse af Foreningerne, og som efterhaanden have gjort sig gjældende. Det er disse sidste Aarsager, vi ville betragte.

1) Den Bestemmelse, at alle Personer, som kunne forpligte sig kontraktmæssigt, skulde kunne optages, var en Tid lang uskadelig, saalænge visse Ting manglede,

der drog alle mulige Folk til som Medlemmer, saalænge Foreningen virkelig gjaldt for et Institut, hvorved man kunde tilfredsstille en Trang, som det ellers var umuligt at faa tilfredsstillet, øg Bestemmelsen var ikke alene ikke farlig, den var nyttig og velgjørende, saalænge og saa vidt Foreningerne virkelig kun blevne grundede og ledede for, som Englænderen Hughes siger, at gjøre Medlemmerne til Mænd, for at lære Medlemmerne, at de ere solidarisk forbundne i mangfoldige Retninger, at lade dem forstaa Værdien af Solidaritet i Arbejde, i Pligter mod de svagere Kammerater, at lære dem at betragte Gevinst og Rigdom kun som Midler til at udføre disse Formaal. Ja, indtil da gave de ogsaa den Velhavende Lejlighed til uinteresseret at anvende sine rigeligere Midler til Bedste for de fattigere Medborgere; men da dette ideelle Formaal var blevet glemt, blevne Forholdene helt anderledes. Det store Antal af Medlemmer skulde nu kun tjene til at forøge Omsætningen, d. v. s. Rente og Provision, Provision og Rente. Man synes dog aldrig at have tænkt paa at lukke denne Port. — Dog, hvad siger jeg? man har rigtignok tænkt derpaa og har oven i Kjøbet ansat en haandfast Portner. Schulze-Delitzsch siger et Sted, at han mener, at ved at gibe Sagen rigtig an vil det lykkes at gjøre alle de Folk til sikre Debitorer, som ved Opfyldelsen af de Pligter, de have paataget sig, ved Redelighed og Orden i Husholdning og Erhverv have vist sig værdige til at faa Kredit, og dette siges udtrykkelig om vore Haandværkere og Arbejdere. Men værdig til at faa Kredit er en Egenskab, som det er noget vanskeligt at slaa fast og konstatere for mange af de Folk, der bestyre Kreditforeninger. Ganske vist kan man saa lægge Vægt paa Vederhæftigheden. Meget godt! Det er jo

let at lade det første Medlemsbidrag eller Aktie, hvad man nu vil kalde det, være saa høj, at de, der kunne opfylde disse Fordringer, maa synes aldeles vederhæftige. Man behøver jo blot at gjøre de 60 eller 80 eller 100 eller 120 Mark til 600 eller 800 eller 1000 eller 1200 Mark, eller man kan lade de maanedlige Medlemsbidrag stige i samme Forhold.

2) Sidestykket til denne Politik findes i en anden Statutparagraf. Kun til Medlemmer af Foreningen (senere blev det ogsaa til Ikke-Medlemmer) skal Krediten gives, og kun forsaavidt deres Personlighed og deres Forhold yde den tilberlige Garanti.

Men hvor findes Grænsen for Ordet forsaavidt? Man tror neppe sine Øjne, naar man læser, hvad Schulze-Delitzsch skriver endnu i 1876: «Saaledes gik man i de først grundede Foreninger, navnlig i mindre Provinsbyer, i Begyndelsen ikke gjerne ud over 50—100 Thaler.» 50—100 Thaler! Hvad er det imod en saa stærk Vederhæftighed? Atter har man kun forstaet en Del af hans Ord: «Størrelsen af Forskudene vil altid være afhængig paa den ene Side af de Klassers Behov, hvortil Medlemmerne hovedsagelig høre, og paa den anden Side af Størrelsen af det Fond, som Kassen har disponibelt, og herved maa man da se paa de fremherskende lokale Forhold og paa Foreningens gradvise Opsving.» Man har i den sidste Sætning lagt Mærke til alle Ordene undtagen et, nemlig Ordet gradvis. Men for Opsvinget skulde man nok sørge, derefter bestemtes Størrelsen af Forskudene. Et bedre Sammentræf var vist ikke tænkeligt. Hvorfor bestod da Opsvinget, naar det ikke var deri: at gjøre Forretninger, mange Forretninger, store Forretninger, lønnende Forretninger? Træk og Modtræk! Paa hver For-

retning fulgte et Opsving, paa hvert Opsving en Forretning. Selv der, hvor man ikke gik saavidt at bruge Ikke-Medlemmer til Spekulationsgjenstande, havde man Spillerum nok. Til Medlemmernes udstrakte Vederhæftighed svarede jo Beløbet af Udlaanene. Hvorfor skulde man da blive staaende ved Hundreder af Mark eller Thaler? En Vexel paa 20 000 Mark tæller jo lige saa meget i Aarsregnskabet som 100 Vexler eller Laanebeviser paa 200 Mark. Og saa gik jo Forretningen saa meget desto glattere, langt mere «forretningsmæssigt». Dog videre. Disse Medlemmer af Haandværker- og Arbejderbanken kunde ikke nejes med den elementære Voxelomsætning. Lad dem saa meget hellere have Konto Kurant. Hvad havde Schulze-Delitzsch sagt herom? Virkelig ganske vægtige Ord, hvori man atter læste akkurat det, som passede paa det foreliggende Tilfælde. Det hedder i hans ofte nævnte Bog S. 195—96: «.... I Virkeligheden er denne Art Pengeomsætning den fordelagtigste og bekvemmeste, der kan tænkes for Laantageren. Han forsikrer sig ved at oprette en saadan aaben og løbende Konto i Banken:

- a) At han hvert Øjeblik kan af Foreningens Kasse faa en Sum, der netop passer sig for hans Behov — om ogsaa kun indtil et vist Maximum; og
- b) Han kan hvert Øjeblik afbetale, hvad han har tilovers i Forretningen paa den laante Sum, ja endog betale forud uover denne Sum til Brug ved fremtidig Kredit, og saaledes faa Rente af hver Thaler for hver eneste Dag. Saa snart derfor et Antal Forretningsfolk tage Del i vore Foreninger .... kan det ikke fejle, at Ønsket om en saadan Form for Krediten maa ytre sig levende hos saadanne Medlemmer.»

Men dette indtraf, og Mere til. Man tager jo ikke alene Del i Foreningen; men man sidder ogsaa i Direktionen, i Bestyrelsесraadet, man taler paa Generalforsamlinger, man sørger for «Gevinsten» — hvad skulde altsaa være i Vejen for at sætte hint Ønske igjennem? Schulze-Delitzsch tilføjer bagefter: «Netop de antydede Omstændigheder, som gjøre Sagen saa fordelagtig for Laantageren, ere til Skade for de kreditydende Kasser.» Dette bliver i Begyndelsen upaaagtet; men senere forklares det paa den naturligste Maade af Verden: «Vi ere overbeviste om, tænker man, at vor Forenings Fader ikke vilde have næret denne eller lignende Betænkelsigheder, hvis han havde nogen Anelse om, i hvilket Forhold vi staa til vore Medlemmer, de Herrer Arbejdere og Smaa-Erhvervsdrivende.» Man betragte dog det Opsving, Institutionen har taget! Paa en Million Voxelomsætning (deriblandt endog Papirer paa 10, 15 eller flere tusind Mark) kommer 2, 3, 4 og flere Millioner i Konto Kurant! Men hvem er det da, der bidrager mest til at tilvejebringe det statelige Tal paa Side 1 i Aarsberetningen for 1877: Forretninger paa 2200 Millioner Rrigsmark? Er det os, Konto-Kurantsbesidderne, eller er det Eder, Vexel- eller Gjældsbevisudstederne? Hvem er det, som man skylder Blomstringen af vore Arbejder- og Haandværkerbanker — os eller Eder? Sikkert have de Herrer Ret til at tale saaledes.

3) Intet har bidraget saa meget til at kvæle og holde nede den ideale, egenlige sociale Spire i Kreditforeningerne, som den altfor tidlig og altfor sterkt udtalte Tendens til at ville have Fordele af Foreningerne. Dividenderne og intet andet end Dividenderne er det, som er Skyld i Kreditforeningernes Forkvakling. Renterne

fastsættes snart udelukkende af Direktionen, snart af Direktion og Bestyrelsесraad i Forening, (det er det sidstnævnte Schulze-Delitzsch holder paa) og de tjene naturligvis først og fremmest til at dække Renterne af de Laan, Foreningen har optaget, derefter til Dækning af Omkostninger af enhver Art, til Henlæggelse til Reservefond, og endelig — last not least — til de yndede Dividender. I Principet kan man naturligvis ikke andet end billige denne Fordeling; men lad os engang betragte Anvendelsen. Det er alter en særlig «forretningsmæssig» Udlægning af nogle velmente Anvisninger af Schulze-Delitzsch, som her træder os i Møde. Han siger, at for at afgjøre, om man vil have en høj eller en lav Rentefod, maa man først gjøre sig det klart, i hvilken af de to Retninger man vil slaa ind, om man vil have et overvejende Antal Smaafolk eller Medlemmer paa et højere Trin. Hvis man navnlig gaar ud paa at virke mellem de velhavende Middelklasser, hos hvem det ved Forskud altid drejer sig om større Summer, saa vil en lavere Rentefod altid være at foretrække; thi Størrelsen af Omsætningen hjælper paa den mindre Gevinst ved hver enkelt Forretning, saa at Dividenden trykkes mindre af Rentereduktionen, især naar Driftskapitalen i sig indeslutter en betydelig fremmed Kapital. Men naar man omvendt lægger mere an paa at ophjælpe den lille Bedrift, hvorved Hovedsagen for Medlemmerne er at faa en lille Kapital samlet ved maanedlige Bidrag, saa synes 1—2 pCt. mere i Rente ikke saa uheldige, da Forskudene ikke ere saa store, og Ønsket om en høj Dividende saa virksomt, at man gjerne bestemmer sig til en Rente af 8—10 pCt. *)

---

*) Jfr. Schulze l. c. p. 249.

Vi indrømme, at Schulze-Delitzsch's Mening er god — men dette skal da ogsaa i dette Tilfælde være alt, hvad vi kunne anerkjende. Lad os dog først blade nogle Sider tilbage i Bogen for at være sikker paa, at der endnu er Tale om Institutter, som ere oprettede og bestemte for Haandværkere og Arbejdere. Hvorfor kunne de store Laantagere give færre Procent i Rente? Fordi der paa Grund af de betydeligere Omsætninger dog falder en hel Del Procent af. Og hvorfor maa da de smaa Laantagere give 1 og 2 Procent mere? Fordi de gjøre saa faa og ringe Forretninger, at man ellers vilde blive utilfreds med Aarsregnskabet! Skulde man da ikke derefter tro, at Foreningerne gik op i det alene, som deres eneste Formaal at danne en Dividendekilde. Vi for vor Del ere afgjort imod en saadan Opfattelse; men Kjendsgjerningerne bevise, hvor isoleret vor Opfattelse er, sammenlignet med den store Masse af Foreninger. Afgjort forkastelig er den af Schulze gjorte Antydning, at 1 eller 2 Procent Rente mere ikke vilde synes de smaa Erhvervsdrivende saa besværlig. Det er et Standpunkt, som man kan holde paa, naar en Nation skal gjøres lykkelig med Told paa Korn og Kjød eller overhovedet med indirekte Afgifter, (det hedder jo saa altid, at Afgiften betales i saa smaa Portioner, at man ikke mærker det;) men i det foreliggende Tilfælde er det virkelig ganske forkasteligt.

Hint System, som kun kommer den store Bedrift til Gode, har allerede tidligere været angrebet. Hvad svarer da Schulze-Delitzsch derpaa? At det er ubegribeligt, at Nogen kan tale om Udplyndring ved Dividendefordelingen, da de to Kategorier af Personer, af hvilke den ene udplyndrer, og den anden udplyndres, jo slet ikke staa hinanden modsatte her. En Udplyndring var jo dog kun

tænkelig, naar Foreningerne toge mere end billigt i Rente og Provision fra den ene Kategori, altsaa fra Kunderne, for saa at give det til de andre, til Medlemmerne i Form af Dividende. Men Kunderne, som give Renterne, ere jo selv Medlemmer, øg Dividendeñ er altsaa egenlig blot en Tilbagebetaling af hvad Foreningen faar til Rest efter Dækningen af Bestyrelsесomkostninger, Tab og Tilskrivning til Reservefondet*). Det er næsten ubegribeligt, hvorledes Schulze-Delitzsch kan tale saaledes, naar man undersøger Tabel C i hans Aarsberetning, som indeholder en Inddeling af Medlemmer efter Stand — naar han blot ikke atter en Gang havde tænkt paa sine forhenværende Delitzscher-Folk og tænkt sig dem som Medlemmer i alle nuværende Kasser. Lad ogsaa Ord som udplyndre og udplyndret gaa ud af Diskussionen, saameget er vist, at i den Million Mennesker, som Schulze-Delitzsch lader tage Del i Bevægelsen, er der hundrede tusinde «Sparere», som aldrig nogensinde søger Laan i Foreningerne, men kun tage Del i Overskudet, eller i det mindste drage fuld Nutte af Foreningen og vælte alle Byrder over paa de Taalmodiges Skuldre; det er «Forretningsfolkene». Man maa blot ikke tro, at hin første Art af Medlemmer opfatte disse Dividender paa 10, 15 eller ofte flere Procent som en ren Bisag, saaledes som Schulze-Delitzsch synes at mene. Hvorfor skulde man ikke tage enhver Fordel med?

Det er kun et videre Led i Udviklingen, naar man ser, at enkelte Foreninger ikke alene gjøre Rentefoden afhængig af Størrelsen af Forskudet, men ogsaa af Op-

* Jfr. Schulze - Delitzsch: Die Raiffeisen'schen Darlehnskassen.
Leipzig 1875 p. 41 og ff.

sigelsesfristen og ved længere Frister tillade en lavere Rentefod end ved kortere. Denne Kjendsgjerning, som levende erindrer om Differentialtolden, kalder Schulze med fuld Ret betænkelig og bemærker, rigtignok med nogen Reservation, at Rentefoden egenlig burde forhøjes med Tilbagebetalingsfristen som ved almindelige Bankforretninger.

4) Hvilke Forventninger har man nu i over 20 Aar næret om Kreditforeningerne som et socialt Lægemiddel? Først holdt man dem for den sande og ædle Kvintessens af den uklare Socialisme i Trediverne og Fyrrerne. Senere indskrænkede man sig til i dem at se Lægemidlet for den lille Bedrift, den nye Form for Lavet, svarende til alle den moderne Tids Krav og Interesser; (det var den Gang man talte om Foreningerne som Fremtidens Lav). Man erindre de ovenfor citerede Ord af den konervative Huber, og vi ville kun gjengive en Ytring, som denne Nationaløkonom fremkom med 1859 i Frankfurt a. M. ved en der afholdt Kongres af tyske Økonomer.
 «Jeg holder ganske paa den fuldstændige Gjennemførelse af Næringsfrihed og er imod enhver Mellemtilstand eller gradvis Overgang, idet jeg minder Dem om hin Advokat, som af Humanitet skar Halen af sin Hund i flere Stykker, fordi det syntes ham for meget at gjøre det paa en Gang. Jeg tror, at der gives en Erstatning for de nuværende Lav: og det er Kreditforeningerne (Genossenschaften), det er den eneste frugtbare Erstatning for Lavene.»

Hvad er da gaaet i Opfyldelse deraf, og hvorledes dømmer nu til Dags en nøgtern lagttager? Haandværkerspørgsmalet er nu mere end nogensinde et uløst Problem, og det vilde være latterligt, naar man overfor

de store Opgaver vilde slaa sig til Ro med en Henvisning til de tyske Kreditforeninger. Principerne ere nok gode og brugbare, ja, vi anse dem endogsaa for nødvendige; men saa behøver man da ogsaa først og fremmest en revideret sand Anvendelse og en langt videre Virkliggjørelse af dem, end hidtil er sket.

Hvad yder Foreningerne med denne kapitalistiske Tendens, bortset fra hine beskedne Udlaansforretninger paa ikke altid lette Vilkaar — hvad yder den for den lille Bedrift? Den har ingen videre Opgave. Man kan jo spare, man kan jo tjene Penge, hvem der er vederhæftig, kan laane Penge, faa Dividende, høje, bedaarende Dividender, altsaa atter producere Penge og med Penge udrette alt muligt. Hvad er det da atter for en tør, nøgtern Opfattelse af den økonomisk-social-politiske Forenings Opgaver? Allerede Huber beklager sig over, at de ved Kreditforeninger skabte Pengemidler atter splittes atomistisk ad.*). Kreditforeningerne ere jo bestemte for Haandværkere og Arbejdere. Hvad havde nu været lettere og frugbarere end at sætte Foreningerne i organisk Sammenhæng med denne Stånds andre Fornødenheder? Man fortæller os jo, at de give store Overskud, hvorfor vil man da ikke anvende dette Overskud til Løsning af mangfoldige Problemer, hvortil alle Slags Midler mangler, men først og fremmest Penge, Penge og atter Penge. Man mangler Penge til Ordningen af Lærlingevæsenet, Svendevæsenet, den tekniske og intellektuelle Uddannelse af Mestrene. Især er man tilbage ved alle Foreningsformaal.

Hvorledes de tyske Erhvervs- og Husholdningsfor-

---

*.) Huber l. c. p. 108.

eninger opfatte hele dette Forhold, kan et eneste Tal betegne. I Aarsberetningen finder man i Tabellen *B* en Kolonne, der udviser den Del af Renindtægten, der anvendes til almennyttige Formaal. For hele det tyske Rige bliver det ikke mere end 24 591 Mark, medens der er 8 511 605 Mark Renindtægt, hvoraf 1 873 992 Mark er lagt til Reservefondet, og 6 402 795 er anvist Medlemmerne som Dividende, ø: for hver 100 Mark Dividende, altsaa med Fradrag af Reservefondet, have Medlemmerne anvendt 38 Pfennige til allehaande gode Formaal.

5) Ikke fra den oprindelige Plan for Foreningerne, men fra den senere opstaaede «Forretningstendens» har denne Bestræbelse grebet om sig efter at udvide Kredsen af Forretninger til Ikke-Medlemmer. Vi kunne ikke anerkjende nogen af de Grunde, som man plejer at anføre til Fordel for Deklarationen af 21. Maj 1871, der rettede dette tunge Slag mod den oprindelige Ordning. Fra ganske den samme Kilde stammer endvidere den hist og her øvede Praxis, at et Medlem fra sit Hjem af kan erhverve flere Andele i Forretningen paa én Gang. Hertil bemærker Schulze (og vi vilde med Glæde underskrive dette Sted, naar det ikke stod i Strid med saa mange andre af hans Udtalelser), at derved bliver faktisk, om ikke «retligt», materielt, om ikke formelt, en Klasseforskjel statueret mellem Formuende og Uformuende, hvor ved man i høj Grad skader Foreningernes vigtige Mission:

«At udjævne denne Klasseforskjel i økonomisk Henseende.»

Vi kunde endnu paavise andre uheldige Forhold i Bevægelsen; saaledes den hyppige Indførelse af hypothekarisk Sikkerhed, der aldeles ikke hører hjemme der, hvor Krediten er saa bevægelig og maa være saa bevægelig;

men vi ville kun betragte hele Retningens Hovedskade, Omformingen eller skulde vi sige Misdannelsen af Solidariteten. Hvortil skulde vel det? Det drejer sig atter kun om en logisk Konsekvens. Forudsætning for Solidariteten er Mangelen paa haandgribelige bestemte Real-Formuegjenstande, Tilstedeværelsen af en vis Interesse-overensstemmelse, saaledes Lighed i social Stilling, i materielle og aandelige Forhold, det gjensidige næje Kjendskab til Personligheden og Forstaaelsen af alle de Ting, som drages ind i Kredsen af Fællesforetagendet.

Alle disse Betingelser, der ere saa absolut nødvendige, ere aldeles ikke opfyldte i en stor Mængde af de nuværende Kreditforeninger.

Kredit i det Store og i det Smaa ere efter deres Natur saa vidt forskjellige, at de ikke kunne behandles af de samme Love og de samme Statuter. Hvor de bringes sammen saaledes som i Kreditforeningerne, dér maa der opstaa en Kamp, hvori den Stærkere sejrer over den Svagere. Denne Kamp har raset længe og er ikke endt endnu — og vi behøve ikke at sige, hvilken af Parterne der er den sterkeste. En Sejr er allerede Lovene af 1868 og 1871 med Hensyn til de Bestemmelser, vi have lært at kjende. Nu er Udviklingen den: mere og mere at nærme sig dette stolte Søsterinstitut: Aktiebanken. Medlemmets Andel bliver en Aktie, Bevismiddel for Berettigelsen til en Dividende.

Ligeoverfor Smaafolkene føres der i Kreditforeningerne, trods det demokratiske Anstrøg, faktisk et diktatorisk Regimente. De forstaa ikke noget af de egenlige Forretninger, det har altid ligget over deres Horisont; de kjende hverken Formen eller Væsenet. De vide intet om de store Omsætninger, hvorpaa enhver Svingning i Ver-

densmarkedet har Indflydelse. De ane ikke, hvilke Værdier en udbredt Kredit giver den kluge Beregner, ligesaa lidt hvor farlig den er selv for den bedste Regnemester; det forstyrrer dem ikke, at et eller andet af Medlemmerne laaner en hel Formue af den fælles Kasse, for hvilken der tilsyneladende er god Sikkerhed, men som under visse Omstændigheder kunde sætte hele Foreningens Existens paa Spil og deres egen med. Der hersker et fuldstændig usandt Forhold mellem Medlemmerne af en saadan Forening, hvis det er rigtigt, hvad Schulze-Delitzsch skriver — og det er rigtigt: «Alle Deltagere have mere end ved nogen anden Klasse af kommercielle Selskaber en alvorlig Anledning til at anvende den allerstørste Forsigtighed med Hensyn til, hvad der forefalder i Foreningen, Direktørernes og Embedsmændenes Forretningsførelse og personlige Forhold, for saa vidt muligt at kunne undgaa de værste Ulykker . . . Men rigtignok bestaar den faktiske Forudsætning deri, at Bestyrelsen ikke paa nogen Maade unddrager sig fra Medlemmernes personlige Varetagelse og Iagttagelse, altsaa fra deres Kritik. Thi da bliver de Enkelte kun præsenteret for den øjeblikkelige Bestyrelse uden i mindste Maade at være i Stand til selv at varetage deres Interesser. Men i dette Tilfælde befinde sig Medlemmerne af Foreningen, naar paa den ene Side Bestyrelsens Sæde er saa langt borte, at en personlig Kontrol ikke kan finde Sted, og paa den anden Side, naar Foreningens Formaal og Forretningsomraade gaa ud over deres Fatteevne og undrager sig deres Bedømmelse.»

Ja, usandt er Forholdet mellem Medlemmerne indbyrdes, usandt den Enkeltes Forhold til Foreningen, usandt det hele System, forsaa vidt en Velhavende, ligemeget

af hvilken Stand, der utvivlsomt er vederhæftig, benytter sig af en Kreditbasis, som ikke er skabt for ham og ikke egner sig for ham. Den, der har virkelige, haandgribelige Formuedede, kan naturligvis efter Behag alene eller i Forening med Andre benytte disse Formuegenstande som Grundlag for sin Erhvervsvirksomhed; for ham er Solidariteten ikke nødvendig, men den bestemte indskrænkede Ansvarlighed, saaledes som Schulze-Delitzsch selv har paavist det. Det nu bestaaende materielle Grundlag for en Forening, saa vidt Ansvarligheden kommer paa Tale, kunde og vilde falde bort, saa snart Foreningen atter blev sig sin ideale og sociale Betydning klar, naar den blev gjennemtrængt af Tanken om dens Opgave at hæve de slet stillede ubemidlede Medlemmer, naar den regnede efter, hvor mange Folk den virkelig positivt havde hjulpet, ikke efter hvilke Summer, der vare omsatte, og hvilke Renter, der vare fortjente.

Vi have i det Foregaaende ikke kunnet lade være nu og da at indtage en afvigende Stilling fra Schulze-Delitzsch's. At vi ikke ville forringe hans Fortjenester af en stor Del af Befolkningen, behøve vi ikke at sige; vor Dadel gaar blot ud paa, at Schulze-Delitzsch indrømmer den finansielle og materielle Interesse i sine Foreninger den første og bedste Betydning, om end ikke i Ord, saa dog i Gjerning. Han viser os Aar for Aar Millioner og atter Millioner; men han synes ikke at spørge om, hvorledes disse Millioner danne sig, hvorledes de fordele sig, hvem de atter komme til Gode; han betragter, kunde man sige, altfor meget Kvantitetten i den Sag, han har kaldt til Live, og altfor lidt Kvaliteten. Han sørger, arbejder og lever for alt, hvad der kan styrke og fremme Kvantitetten; Kvaliteten derimod spiller kun en Birolle. Han mærker

ikke, at alt det forfejles, som man grundigt tilsigtede, nemlig at hjælpe de ^{needy} trængende Samfundslag. Fra en saa haabefuld Organisation stiger der et Foretagende frem, som efter kommer de heldigt stillede til Gode. Hvad vi have iagttaget indtil dette Øjeblik, er jo ikke Slutstenen paa Udviklingen; denne vil gaa videre intensivt og extensivt — saalænge der ikke fra oven eller fra neden øves et Tryk for at faa en Forandring indført, saalænge man ikke paany med al Energi slaar Grundlaget fast, saaledes som Schulze-Delitzsch for 30 Aar siden har gjort det, og endnu i enkelte Øjeblikke gjør det, naar han ikke netop lader sig blænde af de 2200 Millioners Omsætning.

Man maa efter have den gamle Delitzscher-Aand indført, den Aand, som er forsvundet overalt, hvor Medlemmerne søges fra alle Samfundslag, og den lille Mand bliver trængt tilbage; den Aand, som er forsvundet, hvor det, som man kan paavise i 90 af 100 Tilfælde, er Kjøbmænd, Fabrikanter, Borgmestre, Sagførere, Præster og andre Embedsmænd, som bestyre Foreningerne, — forsvundet, hvor Omsætningen regnes i Tusinder og Millioner, ikke mere i Tiere og Hundreder; forsvundet, hvor Direktører og Kasserer holde sig skadesløse ved Tantième. Saalænge alle disse Ting bestaa, er det ikke værd at tale om Foreningerne som et virksomt socialt Hjælpe- og Lægemiddel.

Den tyske Toldsag.

II.

«Foreningen for Socialpolitik» og Toldsagen.

Der Verein für Socialpolitik, — «Eisenacher-Foreningen», som man engang kaldte den, den «kathedersocialistiske» Forening, som man ligeledes tidligere har kaldt den, har i sine Møder i Frankfurt d. 21. og 22. April d. A. underkastet det tyske Toldlovforslag en udførlig Drøftelse. Det stenografiske Referat af Foreningens Forhandlinger er for faa Uger siden udkommet i Trykken, Det ses af det, at Forhandlingerne vare af en langt større og langt varigere Interesse, end Dagspressens tarvelige Notitser lod formode. Vi tro derfor, at lidt udførligere Meddelelser ville være vore Læsere kjærkomme. Det stenografiske Referat*) er selvfølgelig disse Meddelelsers eneste Kilde.

«Foreningen for Socialpolitik» har ikke tidligere haft Lejlighed til at behandle Toldspørgsmaalet. Den har diskuteret forskjellige Sider af det «sociale Spørgsmaalet»,

---

*) Verhandlungen d. sechsten Generalversamml. d. Vereins f. Socialpolitik üb. d. Zolltarifvorlagen am 21. u. 22. April 1879 in Frankfurt a. M. Auf Grund d. stenograph. Niederschrift, herausgegeb. v. Ständigen Ausschuss. Leipzig, Duncker & Humblot. 1879. (147 S.).

og den har ofte utalt sig om sin Opfattelse af Statens Stilling, — en Opfattelse der er den strængt «individualistiske» modsat. Af de tidlige Forhandlinger har man ikke kunnet uddrage sikre Slutninger med Hensyn til den Holdning, Medlemmerne vilde indtage ligeoverfor Toldspørgsmaalet. Det Eneste, man i saa Henseende kunde vide, er — som Prof. Nasse sagde i sine Indledningsord —, at Medlemmerne paa den ene Side ikke vilde bestride Statens Ret til ved Toldforholdsregler at tage fra den Ene og give til den Anden, naar der af den saaledes tilvejebragte Forandring af Nationalindkomstens Fordeling vilde resultere overvejende Fordele for Almenvellet, men at de dog paa den anden Side ikke under alle Omstændigheder ville forlange, at Staten ved Beskyttelsestold indskrænker Udlændets Konkurrence og regulerer den internationale Handel. I hvert enkelt Tilfælde maatte Fordele afvejes mod Mangler, og da der nu netop foreligger et Tilfælde af en højst brændende Karakter, blev det fundet hensigtsmæssigt at sammenkalde Foreningen til Møde i Frankfurt.

Der var sørget for at faa dygtige Ordførere for begge de modstaaende Lejre: Hovedtaleren for Frihandelsmændene var Handelskammersekretær Dr. Gensel, for Beskyttelsesmændene Prof. Dr. Schmoller. Men foruden de to Hovedtalere (henholdsvis «Referent» og «Correferent») havde selvfølgelig mange andre Talere af begge Partier Ordet.

Det første Indledningsforedrag («Referat») holdtes af Dr. Gensel. — Gensel begynder sit Foredrag med en Kritik af det bismarckske Program af 15. December (se forrige Hefte S. 367 fg.). Til dette Program have mange Tyskere knyttet store, ja de mest overstrømmende For-

haabninger. Det er ikke saa forunderligt: i de daarlige Tider giber man efter hvert Halmstraa som efter en Redningsplanke. «Vi Tyskere ere fra den gamle Umyndighedstid vante til at sætte alt vort Haab til Staten, — ogsaa i Sager, hvor Staten har lidet eller intet at gjøre. Og naar saa en Mand af Fyrst Bismarcks Daadkraft, en Mand hvem Tyskland skylder saa overordenligt meget, der mere end engang ved sin overlegne Indsigt i politiske Sager har gjort sine Modstanderes formentlige Visdom til Skamme, — naar en saadan Mand lover ved sin mægtige Haand at hidføre en Forbedring af Forholdene, at, som han siger, «hæve Folkevelstanden i det Hele»: saa er det naturligt, at Tusinder med Begejstring lytte til hans Ord.» Kun er det mækeligt, at Forhaabningerne ikke saa meget knytte sig til det, Bismarck sætter i Spidsen af sit Program: i Skrivelsen af 15. Decbr. betegnede Rigskanzleren den finanzielle Reform som Hovedsagen, og paa den synes man ikke rigtigt at tro. Men for Beskyttelестolden, som Bismarck kun sætter i anden Række, sværmer man, — dog saaledes at man slaar en Streg over det lille Ord «ringe», Bismarck i sin Skrivelse havde anbragt foran Beskyttelsen. — — Efter at have kriticeret Programmet, kriticeres selve Toldlovudkastet. At dette, saaledes som hint lovede, har stillet det finanzielle Synspunkt i første Række, og Beskyttelsessynspunktet i anden Række, lader sig ikke paastaa. At det har gjen nemført en «ligelig» Beskyttelse, saaledes som lovet, er nu ligefrem urigtigt: paa nogle Steder er Beskyttelsen tværtimod betydningslos, paa andre Steder er der smurt paa i saa tykke Lag, at Tolden ligefrem er prohibitiv. — Hovedresultatet af Gensels Kritik bliver: Toldlovforslaget er aldeles utilstrækkeligt forberedt; Toldloven vil,

naar den gjennemføres, gjøre et uhørt Indgreb i Betingelserne for den økonomiske Udvikling; den vil i det Hele øve en skadelig Indflydelse, ja paa enkelte Industrigrene endog en aldeles ødelæggende.

Rigtigheden af sin Opfattelse søgte Gensel at godt-gjøre gjennem en udførlig Argumentation. Den skulle vi imidlertid foreløbig lade hvile. Derimod ville vi nu vende os til det andet Indledningsforedrag, Prof. Schmollers «Correferat». Prof. Schmollers Foredrag var unægteligt særdeles interessant — i Formen, i Indholdet desto svagere. Vi skulle dog gjengive det saa udførligt, at Læserne selv ville kunne dømme. For Ensidighed skal man da ikke kunne beskynde os.

Schmoller:

Ærede Forsamling! Jeg har overtaget som Anti-Frihandels-Rerferent at indlede Generaldebatten om Told-lovforslaget, — ikke fordi jeg i mine principielle Ansukuelser i alle Retninger absolut skulde skille mig fra den foregaaende Taler (Gensel) eller endog fra mine Frihandels-Venner i denne Forening, — men fordi den Bekämpning af den ny Tarif og af den hele ny Vending i den tyske Handelspolitik, der udgaar fra de extreme Frihandelsmænd og Tilhængerne af den gamle Manchesterskole, strider mod mine videnskabelige Grundsætninger, min historiske Opfattelse af Forholdene og mod mine social-politiske Partiprinciper. Jeg tror ikke, som hine Herrer, at enhver Statsindblanding i økonomiske Sager er skadelig, og jeg tror ikke, at den ubetinget fri Konkurrence overalt virker velsignelsesrigt; jeg tror, at overalt hvor Konkurrencens Tryk gaar ud over et vist Maal, gjør det mere Skade, end er til Velsignelse, og jeg tror, at den fri, ganske uhindrede Interessekamp ofte kun har til Følge, at den Svage bliver exploiteret og ødelagt. Og om jeg end indrømmer, at der gives mange økonomisk Svage — det være sig Individer, Nationer eller Industrigrene — som hellere maa gaa til Grunde end opretholdes, saa stiller jeg mig dog ikke altid og ikke overfor alle Svage paa dette Standpunkt: jeg forlanger, at Arbejderen skal beskyttes ligeoverfor den overmægtige Kapital, og

jeg forlanger ogsaa, at en i og for sig levedygtig men i Øjeblikket haardt betrængt national Industri skal beskyttes ligeoverfor udenlandsk Overmagt. Jeg giver vor store Jurist Jhering Ret, naar han med Hensyn til den absolute Frihandelstheori spottende siger: at Ulvene raabe paa Frihed, forstaar sig af sig selv, men naar ogsaa Faarene gjør det, bevise de kun — at de ere Faar!*) — Dog vil jeg paa ingen Maade fordre et strengt Beskyttelses-system for ethvert Land, der staar tilbage for England i Velstand og Industri - Udvikling. Beskyttelse og Frihandel er for mig slet ikke principielle Spørgsmaal, men underordnede Midler for den økonomiske Therapi eller Diætetik, som kun bør anvendes i maadeholdne Doser, afvexlende og ganske efter Trangen dertil, ligesom Lægen idag foreskriver et blodfortyndende, imorgen et bloddannende Middel, idag *laxantia*, imogen restringerende Midler o. s. v. Den Læge, der sagde: af Princip giver jeg alle Mennesker *restringentia* eller *laxantia*, vilde man betragte som halvt forrykt; — men paa dette Standpunkt staa de principielle Frihandelsmænd, saavelsom de extreme Beskyttelsesmænd, ja Mange, der egenlig ikke ere det, men uden helt at overse Enkelthederne dog ubevidst følge den ene eller den anden Fane. Begge Parter mene medlidende åt kunne betragte Den, der 1860 stemte for en Frihandels-Reform, og som nu stemmer for Beskyttelsen, som en karaktersvag, principlös Person. Som om en Læge blev karakterfast, naar han altid foreskrev det samme Lægemiddel.

Rettfærdigst og mest fordomsfri bliver ogsaa paa dette Omraade Dommen, naar man vender Blikket fra den op-hidsede Nutid og dens dogmatiske Stikord, og ligefrem spørger Historien om, hvad den lærer.

For det fordomsfri Blik viser der sig her to Udviklingsrækker: tilsyneladende fjendtlige Brødre, i Virkeligheden betingende hinanden gjensidigt. Fra den ældste ned til den nyeste Tid viser der sig en uafbrudt Frem-skridtskjæde, der bestaar i Følgende: først lader man være med at slaa den Fremmede ihjel; dernæst hører man op med at gjøre ham til Slave; derpaa giver man

*) Syndicus Dr. Barth: Frihandelsmændene ere altsaa Ulve, og Beskyttelsesmændene — Faar! (Munterhed, Modsigelse). Ja, hvis det ikke er Meningen, kan jeg overhovedet ikke finde nogen Mening i Jherings Udtryk.

ham enkelte lavere Rettigheder og man begynder at bytte fredeligt med ham, og tilsidst anerkjender man ham og hans Varer som fuldt ligeberettigede. Det er den ene Side af den økonomiske Historie, og den alene kjender den beundrende Frihandelsmand! Men der er ogsaa en anden Side, og den overser Frihandelsmanden bestandig. Det er en Kjendsgjerning, at dette Fremskridt kun blev fuldbyrdet gjennem talløse Kampe, i hvilke de Stammer, Folkeslag, Nationer kom ovenpaa, der ogsaa paa det økonomiske Omraade følte sig som en solidarisk Enhed ligeoverfor Yderverden, og som ogsaa paa dette Omraade lod sig lede af en dejlig, energisk, ubønhørlig, national Egoisme. Fønikerne og Egypterne, Grækerne og Middelalderens italienske Handelsstater handlede saaledes; de var seje, forslagne, konsekvente Beskyttelsesmænd og Merkantilister, hvad ogsaa de store europæiske Stater fra det 16. til det 19. Aarh. var, hvad Amerikanerne og de engelske Kolonister fremdeles ere. At behandle fremmede Personer og Varer slettere end de nationale, var et Kampmiddel, der benyttedes af alle; — ofte er det blevet misbrugt, og naar det bruges for ensidigt, naar den fremmede Konkurrence for stærkt udelukkes, skadedyrke man sig selv derved, eller ødelagde sig maaske endog helt, saaledes som Venetianerne og Spanierne. Men vi se tillige, at jo større og mægtigere Staterne blev, desto mere kunde de for en Tid trænge til i handelspolitisk Henseende at afslutte sig stærkt ligeoverfor Ulandet. Det sikre og sande Fremskridt fandtes altid dér, hvor man forstod i rette Øjeblik og paa rette Sted at vexle mellem Frihandel og Beskyttelse, altsaa dér hvor man saa lidt som muligt blæste disse to lige naturnødvendige Bestræbelser op til et Alt beherskende ubønhørligt System, og dér hvor man var sig bevist, at Fremskridt i Handel og international Arbejdssdeling er ligesaa nødvendigt som national Sammenslutten, national Arbejdssdeling og national Egoisme. Derfor se vi i England, Frankrig, Nordamerika, fremfor Alt i selve Toldforeningen den periodiske Afvæxlen af Toldsystemer, (hvilken Afvæxling de Doktrinære og de modstaaende Interesse-Grupper altid beklage paa det Dybeste) i Virkeligheden virke til Velsignelse, — i det Mindste forsaaavidt Afvæxlingen indtraadte i rette Øjeblik også i det rette Omfang. — Ganske vist kan Omvæxlingen indtræde for ofte og for skarpt, hvad den nordamerikanske Tarifhistorie viser os. Men

beviser den Kjendsgjerning, at liberale og konservative Ministerier i flere europæiske Stater afvexle for ofte og for pludseligt, Noget imod den Sætning, at en saadan Afvexling er gavnlig og nødvendig for et frit Folks Regering? Se vi ikke paa alle sociale og politiske Omraader en lignende Vexlen i de herskende Strømninger? Er denne Vexlen ikke en nødvendig Følge af, at de modstaaende og ligeberettigede Interesser efter hinanden maa overtage Ledelsen? Det viser kun en barnlig Naivitet og Mangel paa Kjendskab til Historien, naar man bider sig ind, at en eller anden liberal eller konservativ, frihandlerisk eller protektionistisk Sejr betyder Sagens definitive Afgjørelse, saaledes at en Vendenom paa den betraadte Vej aldrig vil indtræde, og saaledes at ingen fremtidig Regering tør afvige fra denne Linje.

Men hvorfor er denne Vexlen nødvendig? og hvorfor gjentager den sig overalt med samme Konsekvens, hos Folk med streng saavel som hos Folk med liberal Tarif? Svaret er klart: i Nutidens Kulturstater arbejder man for to Markeder, det indre og det ydre; det økonomiske Liv hviler paa to Systemer, den nationale og den internationale Arbejdssdeling; det gjælder at forsyne Folket i det nærværende Øjeblik med saa billige og gode Varer som muligt, og det gjælder for Fremtiden at hæve hele den økonomiske Organisation til et højere Trin. Men disse forskellige Maal lade sig ikke altid opnaa paa samme Tid: undertiden maa der lægges mere Eftertryk paa den ene Side, undertiden paa den anden Side, og *vice versa* . . . .

Den preussiske Toldtarifs og Toldforeningstarifens hele Historie er kun en Illustration til denne Sandhed. Den Forestilling, at Preussen i det 19. Aarh. altid har været stemt for Frihandelen, er kun en *fable convenue*, som Frihandelspartiet har sat i Gang. Og omvendt har det gammelpreussiske Toldsystem i forrige Aarhundrede heller ikke manglet Strømninger i Frihandelsretning, som nødvendige Tidsforhold havde betinget. . . . . Fra 1818 af til Nutiden findes i Toldforeningen fire klart adskilte Epoker:

- 1818—33: Beskyttelsesstrømningen tager til;
- 1833—42: der forlanges Toldnedsættelser;
- 1843—55: Stemningen gaar atter i Retning af Beskyttelse;
- 1860—73: Frihandelen hersker temmelig uindskrænket i Theori og Praxis.

Og nu blæser Vinden atter i modsat Retning! Er dette tilfældigt? Gives der Tilfældigheder paa saadan Omraader? Kunne disse Svingninger føres tilbage til enkelte Personligheder, til enkelte Ministres Anskuelser? Har det ikke hver Gang været indre nødvendige Aarsager, der betinge Omvejlingen? . . . .

. . . . Den franske Handelstraktat af 1862 var i sit Princip fuldstændigt berettiget og gavnlig, om den end i enkelte Tarifsatser maatte gribe fejl, da den jo var kommen i Stand uden alvorlig Undersøgelse. . . . I det Hele befordrede den dog, saavel som de andre Handelstraktater, den internationale Arbejdsdeling, hvilket altid for en Tid er nødvendigt og gavnligt; den gjorde mange Varer billigere, hævede de Industrigrene, som vi mest udmærkede os ved, og bragte Liv i vor Handel og vor Skibsfart. Men en saadan Bevægelse gaar ud over sit Maal, naar Exportindustrierne voxer for meget paa en sund national Arbejdsdelings Bekostning, naar Exportindustrierne voxer uden at finde ny varigt sikrede Markeder. Handelstraktat-Perioden vxr velsignelsesrig, saalænge den skaffede os ny Markeder. Fra det Øjeblik af da den ikke bragte os mere, da vi i blind Tillid til at andre Lande nok vilde følge os, nedsatte vor Tarif stedse yderligere, — fra det Øjeblik af have vi trængt til mere national Egoisme. I Svindelaarene indtil 1874 kunde man gjøre sig Illusioner i saa Henseende, Velstandens syntes jo almindelig, Exporten og den indenlandske Industri voxede jo, uagtet vi ikke opnæaede Indrømmelser hos andre Nationer. Men da Tilbageslaget kom, maatte det snart vise sig, at vi havde taget fejl. Og nu befinde vi os i samme Stilling som i Fyrerne. Den engelske Konkurrence — fortrængt fra Amerika, sine egne Kolonier, og i alle europæiske Stater behandlet ugunstigere end i Tyskland — kaster sig først og fremmest over det tyske Marked. Ingen vil gjøre os Indrømmelser; vi have jo heller Intet mere at byde; vi have slidt Handelstraktaterne op; vi kunne først begynde at slutte Handelstraktater igjen, naar en reformeret Tarif nogenlunde har bragt os i samme Stilling som de øvrige europæiske Kontinentalstater. — Vel maa vi søger at gjøre den almindelige Toldkrig, der forestaar, saa maadeholden som mulig. Men vi maa ruste os. Og derfor mener jeg, at en Kamptoldparagraf^{*)}, som

^{*)} Schmoller sigter her til § 5. Se forrige Heste S. 376. Men han er forvrugt alt andet end korrekt, naar han sammenligner § 5 i

Østrig og andre Stater allerede have, i en eller anden Form er nødvendig. Vi vilde jo give Afkald paa det vigtigste Magtmiddel i den internationale Handelskamp, naar vi tillod, at Døren blev slaet i paa Næsen af os, medens vi selvaabne alle Døre og endog højtideligt erkære, at vi ikke ville tillade vor Regering at kaste dem paa Døren, der behandler os nok saa slet. Ved en saadan Handelspolitik vilde vi i det nærværende Øjeblik jo ligefrem opfordre andre Stater til at behandle os slet.

At en noget protektionistisk Tarif med Kamptold vil have betydelige Skyggesider, lader sig ikke benegte. Det vilde være en falsk Taktik at forsøge paa at skjule dem for sig selv og sine Modstandere. Jeg skal da med et Par Ord omtale disse Skyggesider, som man bebrejder den ny Tarif.

1) «En Fordyrelse af mange Varer vil indtræde». — I mange Tilfælde, visselig, dog ofte ikke i saa høj en Grad, som Frihandelsmændene forsikre. .... Men jeg betragter ikke den momentane Fordyrelse og den dertil sig sluttende mulige Indskrænkning af Forbruget som saa afgjørende, naar der ved de samme Forholdsregler bringes Liv i Foretagelsesaanden, naar den indenlandske Arbejdssdeling og Kapitaldannelse befordres, og naar Arbejdsgygtigheden hæves. Jeg giver Afkald paa en lille Gevinst, paa et vist Forbrug i Nutiden, idet jeg haaber paa en større Gevinst i Fremtiden.

2) «Exportindustrien og Handelen vil lide». — Paa enkelte Punkter tilvisse. Men ogsaa denne Indvending overdrives meget, og man overser, ved hvilke Midler denne Skade kan modarbejdes. Forøvrigt kan jeg sige, at Tysklands Exportchancer for Øjeblikket overhovedet

det tyske Toldlovudkast med § 3 i den østrigske Tariflov. Denne Paragraf er, som Dr. Gensel oplyste under Diskussionen, noget helt Andet. Den østrigske § 3 siger: «Varer, der komme fra Stater, som behandle østrigske Varer ugunstigere end Varer fra andre Stater, skulle kunne belastes med et Tillæg paa **10 Procent**. Efter den tyske § 5 vil Forbundsraadet derimod kunne give Varer fra fremmede Stater, der overhovedet have en eller anden højere Toldsats end Tyskland, et Toldtillæg paa **200 Procent**. En lille Forskjel, ikke sandt! Ønsker Forbundsraadet det, kan det, for Exempel, belaste Varer fra Danmark (og alle andre Lande) med et Toldtillæg paa indtil det dobbelte af den tarifmæssige Told, — blot fordi Danmark i sin Tarif har en eller anden Position, der er højere end Tysklands! Hvad siger man til det!»

ere meget slette, og først kunne blive gode paa Grundlag af Handelstraktater, forud for hvilke en tysk autonom Tarif maa gaa. I de sidste 20 Aar har Regeringen maa ske for meget haft Opmærksomheden rettet paa Exportindustrierne; men en ensidig Udvikling af dem har sine Skyggesider, skaffer enkelte større Huse de største Gevinster, medens Arbejderne kun faa en aldeles uregelmæssig Beskjæftigelse, den mest uregelmæssige Løn, hvorved den sociale Misfornejelse stiger. .... Den hidtidige Tarif opfordrede desuden i det Hele til en ordinær, slet, billig Produktion, til Udførsel af Raaprodukter og ordinære Varer, hvilken Udførsel betaler sig mindre godt, kort sagt: til en Stilling i Verdenshandelen, der stemmede med vor Teknik og vore Forhold i Trediverne og Fyrerne, men som ikke mere passer sig for os. Vi maa opgive Motto'et «billig og slet», gaa over til en højere Teknik, mere smagfulde Former, finere Produkter, til Udførsel af forarbejdede Produkter, og — hertil vil en midlertidig Beskyttelsestarif med mere rationelle Toldsatser hjælpe.

3) «Beskyttelsen vil kun nytte Enkelte, dem, der gjøre mest Spræl». — Jeg beklager, at mange Agitationer gaa for vidt; men det ligger i den offentlige Diskussion, Pressefrihedens Natur, ligesom den Kjendsgjerning, at enhver politisk Forholdsregel nærmest gavner nogle Enkelte, ligger i de menneskelige Forholds Natur. Har maa ske Aktieloven af 1870 gavnnet alle 40 Millioner Tyskere lige meget? Medvirkede mægtige Interesser ikke ogsaa ved denne Lovs Tilvejebringelse? Bag alle store politiske Bevægelser staar jo Interessernes Drivhul. Den Fordring, at en politisk Forholdsregel ikke maa gavne Enkelte mere end alle Andre, skyder langt udover Maalset. ....

4) «Beskyttelsen kan ikke afhjælpe Krisen; Aarsagen til den er en Overproduktion paa vort eget Marked; kun ny Afsætningsveje til Udlændet kunne hjælpe os». — Dette er tildels ganske rigtigt. Hvor der er en virkelig Overproduktion, maa den indskrænkes, eller der maa findes ny Markeder ... Men ... en reformeret Tarif vil dog i mange Retninger bidrage til at hæve den industrielle Virksomhed.

Endelig maa nævnes en socialpolitisk Fordel, som en reformeret Tarif vil have. Gjennemførelsen af Fabrik-lovgivningen og dens successive Forbedring er umulig,

hvor der findes fuldstændig Frihandel; den absolute Frihandel tvinger til at trykke Lønnen ned til at blive en Hungerløn. .... Lad os række Fabrikanterne Haanden, lad os give dem nogen Beskyttelse, — og lad os saa ogsaa vente, at de ville indtage en anden Holdning i det sociale Spørgsmaal, at de i større Omfang ville sørge for deres Arbejdere, at de ville udfolde mere Iver for at hæve Arbejdernes Kaar.

Og nu kommer jeg da til den Resolution, som jeg anbefaler Forsamlingen at antage:

«I Betragtning af, at Bestræbelserne for at slutte Handelstraktater, der vildeaabne den tyske Industri ny Markeder, i Øjeblikket paa Grund af den handels-politiske Situation ere haabløse,

i Betragtning af, at en Toldforhøjelse enten alt har fundet Sted eller er forestaaende i samtlige Kulturstater med Undtagelse af England,

i Betragtning af, at en Forhøjelse af endel finansielt vigtige Toldsatser dog i ethvert Fald er nødvendig for at stille Rigets Finanser paa et selvstændigt Grundlag, —

udtaler Foreningen for Socialpolitik sig for en moderat Tarisreform i finanspolitiske og beskyttende Retning, og for Regeringens Bemyndigelse til yderligere at forhøje Tolden med et vist Beløb ligeoverfor de Stater, der behandle tydske Varer særligt uforselagtigt.»

Jeg betoner her Ordet «moderat», fordi enkelte Satser i Forbundsraadets Tarif dog forekomme mig at gaa for vidt. En for vidt gaaende protektionistisk Sejr vilde i alle Retninger være skadelig. Den vilde heller ikke kunne holde sig, kun en maadeholden Beskyttelsessejr garanterer os de i 1879 indførte Toldsatser for en Række af Aar. Og et vist Antal Aar maa vi nødvendigvis mindst have dem. Kun naar vi fastholde dem i en vis Tid, kunne vi ved Hjælp af dem opnaa internationale Told-overenskomster, der ville sikre virkelig Gjensidighed, samt sikre Udviklingen af en international Fabriklovgivning, og varigtaabne os fremmede Markeder.

Nogle personlige Bemærkninger om, at det havde været behageligere at blive i Studereværelset end at holde et Foredrag om et Spørgsmaal, hvor et exakt videnskabeligt Bevis ikke er muligt, hvor almindelige Forestillinger, Principer etc. til sidst ere afgjørende; — nogle Ædbrud

om, det Ubehagelige i at komme i Collision med tidligere Venner og at udsætte sig for Underlægning af lave Motiver; — og endelig de sædvanlige højtravende Talemaader om Sankt Bismarck, i hvis Haand vi trygt kunne læge vor Skjæbne, dannede Slutningen paa det Schmoller'ske Foredrag. Det gjorde Lykke! Thi det er, hvad man i Tyskland forstaar ved «aandrigt». Det ser Sagen fra et mere ophøjet Standpunkt end det sædvanlige. Det hviler paa den Grundbetragtning, at det social-økonomiske Liv svinger frem og tilbage mellem Frihedens og Tvangens Princip. Det gjør gjeldende, at Staterne afvexlende bør bruge Frihandel og Beskyttelse. Og det udtales den Anskuelse, at nu er det rette Øjeblik kommet, da Tyskland bør ombytte Frihandel mod Beskyttelse.

«Aandrigheden» gjorde, som sagt, Lykke; — det vil sige hos en Del af Forsamlingen. En anden Del smagte den ikke ret. Fra den Side blev der fremsat en Række af Indvendinger mod det Hele og det Enkelte, mod Principerne og deres Anvendelse i det specielle Tilfælde, mod Præmisserne og Konklusionen. Navnlig kunde selv de, der vare villige til at acceptere Udgangspunktet, umuligt give Taleren Ret i, at — fordi man indtil nu har haft en vis Frihandel — skal man netop i dette Øjeblik vende tilbage til Beskyttelsen!

Hvad havde Schmoller at svare til Indvenderne? Hans Svar faldt unægtelig lidt mere spagfærdigt ud end det «aandrig» Indledningsforedrag.

«Man har,» omrent saaledes led hans Svar, «indvendt endel imod mit Foredrag. Det Meste er Specialiteter, og derpaa kan jeg nu ikke indlade mig. Min Ven Professor Held har rigtignok fremsat Indvendinger, der ere rent principielle, — men paa dem kan jeg

heller ikke indlade mig! .... Til Syvende og sidst tror jeg forresten, at der ikke findes videre væsenlige Differencer mellem mig og mine Frihandels-Modstandere.»

Hans Svar var altsaa nærmest det, — at han ikke vilde svare! Ikke engang Professor Held, hvis Opposition dog — som Schmoller udtrykkeligt indrømmede — holdt sig til det rent Principielle.

Prof. Held kunde ikke give Schmoller Ret i den Betragtning, at den toldpolitiske Lovgivning bør svinge frem og tilbage mellem Frihandel og Beskyttelse. Og en Opposition i denne Retning fra ham havde saa megen mere Interesse, som han jo netop meget stærkt anerkjender Tvang og Frihed, Socialisme og Individualisme, som ligeberettigede Principer. *)

Held er ligesom Schmoller «en Modstander af at afgjøre saadanne Spørgsmaal som Toldspørgsmalet ved almindelige saakaldte Principer, der let blive til Fraser. Schmoller har Ret i, at de bør afgjøres efter en nøje Undersøgelse af de foreliggende Kjendsgjerninger og paa Basis af historiske Betragtninger. Og jeg mener, ligesom Schmoller, at al historisk Erfaring lærer, at Statshjælp undertiden er nødvendig for at beskytte den Svage. Men — Schmollers historisk-filosofiske Opsfattelse kan jeg ikke tiltræde. Ganske vist findes der altid to Principer, der kæmpe med hinanden om Herredømmet: det Princip, at den individuelle Handlekraft faar Lov til frit at udfolde sig, — og det Princip, at Staten, Samfundet ordner og sammentvinger de enkelte Kræfter. Disse Principer ville bestandigt kæmpe med hinanden, og snart vil det ene,

---

*) Jfr. Artiklen om Held's «Socialisme, Socialdemokrati og Sosial-politik», Nationaløkon. Tidsskrift XI, 305.

snart det andet have Overmagten. Paa samme Maade afvexle Krig og Fred bestandigt; men: Formerne for Fortidens Krigsførelse og for Nutidens Krigsførelse afvexle ikke med hverandre; vi iføre os ikke mere Fortidens Panserrustninger. Ligesom Krig og Fred altid have og altid ville afvexle med hinanden, saaledes vil snart Statsmagtens Princip snart den individuelle Friheds Princip afvæxlende være det mægtigste. Men: ligesom Krigsførelsens aflagte Former ikke vende tilbage, saaledes behøve Statsmagtens gamle Former, hvad enten de hedde Beskyttelsestold eller noget andet, heller ikke at vende tilbage. Historien lærer: at visse Former, i hvilke et Princip gjør sig gjeldende, kunne ja maa dø bort, omend selve Principet fremdeles lever.»

Ogsaa andre Indvendinger fremkom fra Held, — saaledes den, at Beskyttelsestolden netop ikke er nogen Beskyttelse for de Svage! Men Hosedsagen for ham var dog at vise Taabeligheden i den Tro, at Frihandel og Beskyttelse nødvendigvis maa afløse hinanden som Dag og Nat. Frihedens og Tvangens Principer skifte med hinanden; men at paastaa, at den Tvangsform, der hedder Told, kun kan forsvinde, som Solen bag Skyen, for snart at vise sig igjen, — er en Taabelighed. Og indrømmer man, at Tvangsformerne ikke kunne leve evigt — selv Schmoller kunde og turde ikke bestride denne selvindlysende Sætning, — saa tager man med det Samme Grundvorden bort for hele den Schmoller'ske Bygning.

Da nu hertil kommer, at Schmoller ikke engang kan siges at have forsøgt at bevise, at Beskyttelsen vil gavne Tyskland, saa behøvede vi i Virkeligheden ikke at opholde os længere ved ham. Til Overflod skulle vi dog endnu

pille et Par Smaating ud af den socialpolitiske Forenings Forhandlinger.

Schmoller accentuerede gjentagende den «nationale Egoismes» Betydning og Nødvendighed. Som om Frihandelsmændene ikke i endnu højere Grad end Beskyttelsesmændene søger at værne om den nationale Interesse! Syndicus Dr. Barth: «Prof Schmoller har med stor Emfase skudt «den nationale Egoisme» i Forgrunden. Det er et af de mest yndede Stikord, og det har altid spillet en stor Rolle i den hele Beskyttelsesbevægelse. Man søger bestandigt at fremstille Frihandelspartiet som et rent utopisk Samfund, der kun sværmer for Kosmopolitisme og mangler alt Begreb om, hvad der gavnner Nationen. Men Frihandelspartiet holder saa godt som Nogen paa Nationalegoismen; kun opfatter det den andreledes end Beskyttelsespartiet. Frihandelspartiet ønsker ikke, at enkelte Gruppers Interesser opfattes som den nationale Interesse; det vil ikke tillade, at enkelte Interessegrupper bestemme hele Nationens Politik; — det vil have, at Totalinteressen skal være den bestemmende. Det er Forskjellen!»

Schmoller udmalte fremdeles, at i samme Grad som Fabrikherrerne fik mere Toldbeskyttelse, i samme Grad vilde de blive mere elskværdige mod deres Arbejdere. Paa dette Sted lød der et «Aha!», som antoges at komme fra den bekjendte berlinske Kjøbmand F. C. Philippson. Det blev taget ham meget ilde op, og han blev nødt til at give en Forklaring. «Naar jeg,» svarede han, «har raabt «Aha», saa var det ingenlunde min Mening at bestride, at Arbejdsgiverne, ledede af en fuldt berettiget Egoisme, havde indrettet Arbejderboliger og Sligt. Mit «Aha» gjaldt noget ganske Andet, nemlig Beskyttelses-

mændenes Paastand, at Beskyttelsetold vilde sætte dem i Stand til at betale Arbejderne højere Løn. Dette benegter jeg paa det Bestemteste. Arbejdsmarkedet styres af Tilbud og Efterspørgsel, og de Herrer kunne tjene, hvor meget de ville, og smykke deres Aktier med nok saa store Devidender, — saalænge der ikke er Mangel paa Arbejdere, betale de ikke deres Arbejdere en Skilling mere! (Meget rigtigt, — Modsigelse — Fy!) Ja, saadan er det, om De saa raabe nok saa meget «Fy! Erfaringen viser det.» — Men med denne Forklaring var Sagen dog ikke færdig: Kommerceraad Baare (Bochum) udtalte i Diskussionens Løb, hvor dybt han havde følt sig saaret ved Hr. Philippsons Bemærkninger. De Industridrivende vilde sikkert betale deres Arbejdere højere Løn, — naar de blot kunde. Men «hertil have vi desværre ikke haft Midler i Hænde til at skaffe Folkene den saakaldte «menneskeværdige Tilværelse»».

Ogsaa med Hensyn til Kamptoldspørgsmalet, Spørgsmalet om Afslutning af Handelstraktater, den lille Industris Betydning i Modsætning til den stores etc. etc. blev Schmoller imødegaaet. Alligevel sluttede et Flertal af Forsamlingen sig til den af ham foreslaaede Resolution (kun forsynet med et temmeligt ubetydeligt Tillæg om Syge- og Pensionskasser for Arbejderne). — Af Forhandlingerne om Tarifens enkelte Positioner skulle vi, under Forbehold af senere at komme tilbage til dem, idag kun anføre, at et lille Flertal udalte sig imod Korntolden. Forøvrigt tillægge vi ikke disse Afstemninger, hverken dem der gik Frihandelsmændene, eller dem der gik Beskyttelsesmændene imod, nogen Vægt. Gjennemgaa vi Afstemningslisten finde vi blandt dem, der stemte imod Gensels Frihandelsudtalelser, kun 2, to, Navne, der kunne

overraske os. Det ene Navn er: Schmoller, Professor i Strassburg; det andet er: Knapp, Professor i Strassburg. Prof. Knapp, der ellers skal være en dygtig Mand, viste sig som en god Kammerat. Men han udtalte sig ikke, saa man fik ikke at vide, om han, foruden af personlige, har ladet sig bestemme af saglige Grunde til at følge den Mand, han daglig arbejder sammen med. De andre Navne paa Beskyttelsessiden ere enten ubekjendte Størrelser eller Fabrikanter, Industridrivende og saadanne Folk, som ere privat interesserede i Toldbeskyttelsen.

1/7.

A. P.

Efterskrift.

Under 30. Maj 1879 udkom »Lov om foreløbig Indførelse af Ændringer i Toldtarifen«. Denne saakaldte Afspæringslov, »Sperrgesetz«, bemynnidige Rigs kansleren til at udstede Bekjendtgjørelser, ifølge hvilke Tolden strax maatte opkræves med de Satser, som af Rigsdagen var blevne vedtagne ved anden Behandling af Toldudkastet, forsaavidt angaaer Positionerne 6 a (Jern), 25 (Konsmtibilier) og 29 (Petroleum) [Se forrige Hefte S. 378—79]. I Overensstemmelse med denne Lov udstedte Rigs kansleren d. 31. Maj en Bekjendtgjørelse, ifølge hvilken det hidtil toldfri Raajern fra den nævnte Dato blev belastet med en Told paa 1 M. pr. 100 Kilogr. Og efter at Rigsdagen for faa Dage siden har vedtaget Konsumtibilie- og Petroleumpositionen samt Tobaksskatteloven ved anden Behandling, er der udkommet Bekjendtgjørelser, ifølge hvilke de ny Toldafgifter paa Brændevin, Arrak, Rom, Eddike, Kaffe, The, Vin, Most, Petroleum og Tobak strax skulle opkræves. — I sin Helhed vil Toldtarifen træde i Kraft fra 1. Januar n.A. Om dens endelige Vedtagelse ventes der hvert Øjeblik Efterretning. Derom næste Gang.

10/7.

Den mathematische Methode og Nationaløkonomien.

Dr. B. Weisz: Die mathematische Methode in der National-
økonomie.

Forsøgene paa at behandle Nationaløkonomien mathematisk ere talrige; fra tidligere Tider kjendes enkelte, dog mere isolerede, saadanne Forsøg; — i den nyere Tid er der, omrent i alle Lande, med Kraft blevet arbejdet for den mathematiske Methodes Anerkendelse. Derom ere Tidsskriftets Læsere ikke uvidende; de kjende, fra nærværende Tidsskrift, Dir. Bings og Dr. Julius Petersens Bestrebelser; og de have i alt Fald hørt om Englænderen Jevons, Franskmanden Walras, Tyskeren Thünen, Italieneren Boccardo, og om endnu flere nationaløkonomiske Forkæmpere for den mathematiske Methode. Det vil da blive indrømmet, at der er Opfordring til at prøve, om denne Methode virkelig passer for Nationaløkonomien. I det sidste Hefte for 1878 af «Jahrbücher für Nationalök. u. Statistik» har Dr. Bela Weiss fulgt denne Opfordring.

Strengt taget — udvikler Dr. W. — kjender Logiken kun to Methoder eller Fremgangsmaader til Opdagelsen af Sandheden: den induktive, der gaar ud fra Erfaringen, og den deduktive, der tager sit Udgangspunkt i de øverste Principer; — men disse to almindelige Begreber, Induktion og Deduktion, omfatte i Virkeligheden højest forskellige Fremgangsmaader, og man kan da godt tale paa den ene Side om en experimental og en historisk eller statistisk Methode, og paa den anden Side om en spekulativ og mathematisk Methode. — Naar vi nu mindes, at vi kunne komme til Opdagelsen af ny Sandheder baade ved at gaa ud fra det Enkelte og ved at gaa ud fra det Almene, maa det i det Helle indrømmes, at de to Methoder Induktion og Deduktion, med alle deres specielle Former, ikke

bør stilles op som Modsætninger, der udelukke hverandre, men at de meget vel kunne gaa Side om Side. Der gives Videnskaber, hvor Induktionen fortrinsvis hører hjemme; og der gives andre, hvor Deduktionen fortrinsvis er paa sin Plads; — men i Almindelighed vil (i alt Fald med Undt. af de deduktive Videnskaber Matematik og Logik) hverken Induktion eller Deduktion, med deres specielle Former, være fuldstændigt udelukket. Man har set Videnskaber, hvor Induktionen ellers hører hjemme, med Held benytte den deduktivt-mathematiske Methode, og *a priori* kan man ikke indvende noget imod, at den økonomiske Videnskab prøver de forskjellige Forskningsmethoder.

Det Karakteristiske ved den mathematiske Methode bestaar i Følgende :

1) Mathematiken udvikler paa Basis af faa logiske Principer et højt værdifuldt Tænkeapparat, der i en overordenlig Grad letter Tankeoperationen, ja paa en vis Maade former sig til en sig selv kontrollerende Mekanisme. — Mange Videnskaber ere utsatte for den Fare, der ligger i Udtrykkets Ubestemthed og Uklarhed; heraf er opstaaet mangen en ufrugbar Ordstrid. Overalt, hvor denne Fare er tilstede, kan det være gavnligt i Stedet for Ord at bruge saadanne Tegn, der have en aldeles bestemt Værdi. Nu kan det ikke negles, at denne Fare findes i høj Grad i Nationaløkonomien, der bruger saa mange Ord hentede fra det praktiske Liv, hvor de ofte have en anden og en voklende Betydning. Forsaavidt kan det mathematiske Sprog altsaa anbefales. Hertil kommer, at den mathematiske Methode gjør hele Tankeprocessen sikrere; — paa den anden Side medfører den mathematiske Udryksmaade rigtignok Fare for, at det Væsenlige vil blive glemt over det Formelle.

2) Mathematik'en udelukker alle Kategorier, med Undtagelse af Tal og Størrelser; den mathematiske Theori kjender hverken Kvalitet eller Kavsalforhold, hverken organiske eller ethiske Principer. — Men Nationaløkonomien har ikke alene at gjøre med Kvantitetsforhold. Udviklingen af Kvalitets- og Kavsalforhold, af Organisations- og ethiske Principer have en

høj Betydning. Naturligvis kan det ikke benegtes, at vi ogsaa i Nationaløkonomien have at gjøre med Kvantitetsbestemmelser, og der gives dersor her et bestemt Omraade, hvor Beregningen er paa sin Plads.

3) Den mathematiske Form er exakt, selv hvor Faktorerne Værdi er ubestemt. Og: 4) Resultaterne staa i uadskillelig Sammenhæng med Forudsætningerne. — Men den formelle Exakthed opnaas ofte kun ved Antagelsen af bestemte Forudsætninger, der ere vilkaarlige; de formelt exakte Sætninger faa da kun en belinget Værdi. Mathematiken maa ofte ty til Hypothesen. Heller ikke i Nationaløkonomien er de virkende Kræfters Værdi os fuldkommen bekjendt; Usikkerheden er saa stor, at vi ikke kunne komme til bestemte, exakte Resultater. Til hypothetiske Resultater kunne vi vel komme, der kunne være til stor Nytte; kun maa vi aldrig glemme, at Resultaterne ere blot hypothetiske.

5) Mellem alle de mathematiske Læresætninger er der en systematisk Connex. — Et saadant systematisk Baand har Nationaløkonomien netop savnet lige til den nyeste Tid, og dette Savn har medført betydelige Misligheder. Skulde dette Savn nu kunne afhjælpes ved Anvendelsen af den mathematiske Methode? Man betænke dog, at de mathematiske Læresætningers Sammenhæng ikke ligger i Formen, men maaske deri, at Mathematiken besidder nogle Grundsætninger, som Ingen bestrider. Er det Samme Tilfældet med Nationaløkonomien?

Det viser sig da, at de Fordele, vi kunne vente os af den mathematiske Methode ville være overvejende formelle. Den mathematiske Methode kan ikke føre os til at opdage Grundforholdene, da den ikke fører ud over, hvad der ligger i Forudsætningen; den kan i det Højeste lette os Fremstillingen af disse Grundforhold, lette os at drage Konsekvenserne, at klare dem for den menneskelige Forstand. I og for sig er den kun et symbolisk Sprog. Hvad har Mathematiken at fortælle os om Frihandelens Betydning, den fri Konkurrences Indflydelse, Arbejdssdelingen, Lønningssystemernes forskjellige Karakter, Beskatningsprinciperne etc. etc. Det er Observation og Erfaring, eventuelt Experimentet, vi her maa bruge for at finde Sand-

ogsaa heden; — om vi saa udtrykker de vundne Resultater i Ord eller i mathematiske Tegn, og maaske ogsaa under Begrebsudviklingen for Klarhedens Skyld benyrite os af mathematiske Operationer, — det faar nærmest en blot formel Betydning. Dette gjælder forsvrigt ikke blot for Nationaløkonomiens men ogsaa for andre Videnskabers (endog Fysikens) Vedkommende, hvor Mathematiken dog spiller en stor Rolle. Gjennemlæser man de Værker, der skyldes de berømteste af de mathematiske Nationaløkonomer, vil man da ogsaa overbevise sig om, at deres Mathematik ikke har tilført Videnskaben ny Fund. I Undtagelsesstilfælde kan Mathematiken være paa sin Plads. Overalt hvor det kommer an paa at betragte Fænomenerne efter deres Kvantitytsforhold, vil der være Brug for Mathematiken. Den kan ogsaa hjælpe os til en rigtigere Spørgsmaalsstilling og derved henlede Opmærksomheden paa Forhold, der ellers maaske let vilde blive oversete. Ved forskjellige praktiske økonomiske Spørgsmaal vil den ogsaa kunne være nyttig. Dette indrømmes; — men man vogte sig for Ensidighed. Jevons paastaar, at Alt hvad der kan blive større eller mindre, egner sig for mathematisch Behandling; men det Afgjørende er i Virkeligheden ikke, at der er et kvantitativt Moment tilstede, men at den kvantitative Side udgør det paagjældende Fænomens Væsen.

Resultatet af Dr. Weisz's Undersøgelse bliver altsaa, at kun rent undtagelsesvis passer den mathematiske Methode for Nationaløkonomien; — den historisk - filosofiske Methode hører fortrinsvis hjemme her.

Smaa Meddelelser.

Det (rets- og) statsvidenskabelige Fakultet og den statsvidenskabelige Examen. «D. 27. Apr. 1677 designeredes Th. Bartholin til *prof. polit. et historiae patriæ*, og d. 25. Novbr. 1684 fik han Brev paa at maalte ascendere efter Kosm. Bornemann i det juridiske Fakultet. Efter Bestemmelse af 1691 skulde Historielæreren foredrage *præcepta politices*, og vi maa herefter antage, at der den Gang en Tid lang er bleven holdt Forelæsning over Politik her ved Universitetet; om Forelæsninger over Kameralvidenskaberne have vi derimod ikke fundet talt før i Martin Hübners Tid. Naar Baden beretter, at han var Professor i den nævnte Videnskab, da er det ikke at forstaa paa den Maade, som om han udtrykkelig var beskikket til at holde Forelæsninger over dem. Hans Beskikkelse indeholdt intet Paalæg derom; men af egen Drift annoncerede han deslige Forelæsninger, holdt dem imidlertid aldrig; thi vel er han en evropæisk berømt Folkeretslærer, der ved sit Skrift: «De la saisie des bâtimens neutres» er bleven den videnskabelige Bannerfører for Sætningen: Frit Skib gjør frit Gods; men Forelæsninger kunde han efter eget Sigende ikke holde, da hans Sundhedstilstand forbød ham en saadan regelbunden Virksomhed, og hans øvrige Fortjenester muliggjorde ham Udførelsen af det enestaaende Kunststykke at være aktuel Professor ved Universitetet fra 1764 til 27. April 1795 uden nogen-sinde at holde en Forelæsning sammesteds. Savnet af de Forelæsninger, som han altid erklærede at ville holde men aldrig holdt, var imidlertid i højeste Grad føleligt, og d. 16.

Okt. 1775 indgik derfor 16 Studenter, hvoriblandt en Trøjel, Steenstrup, Kaalund og Prahl med en Adresse til Kongen saa-lydende: «Da vi undertegnede Studenter allerede have meldt os til de Forelæsninger, som Hr. Konferensraad Hübner efter akademiske Læselister har foresat sig at holde, men han formedelst Svaghed ikke tiltror sig Kræfter nok hertil, udbede vi os allerunderdanigst, da disse Forelæsninger, især hvad Kameral-Videnskaben angaaer, her ere de eneste i deres Slags og den eneste Vej ikke maatte tilspærres os ved Hr. Konf. H. for os uheldige Svaghed, men at D. Maj. allernaadigst vilde føje de Anstalter, at disse saa nyttige og i saa mange Aar savnede Forelæsninger maatte blive forsynede med en habil Mand. Ikke desmindre kunne vi ej afholde fra at tilønske Hr. Konf. H. selv Kræfter til dette værdige Arbejde, og brænde af Længsel efter at høre disse Videnskaber af ham ej alene salte i deres rette Lys, men endog broderede med de bedste og sjeldneste lagtagelser, hvoraf Hr. Konf. H. formodenlig i en Række af Aar har samlet en for Fædrelandet sjeldent Skat hos de slebne Folk, blandt hvilke han har opholdt sig.» Hübner blev imidlertid sig selv lig. Han svarede med at indsende en meget vel skrevne Plan til kameralistiske Forelæsninger, som han vilde lade Prof. Geuss besørge, og tilføjede endog et Forslag om Indførelse af en kameralistisk Examen, som imidlertid ikke havde videre Følger. Efter ham anmelder vel Prof. extraord. D. v. Eggers sig i Lektionskatalogen for 1786 som *scientiarum cameralium professor*, og selv efter at han i 1788 er gaaet over i det juridiske Fakultet indbyder han endnu en Gang imellem til en Forelæsning over *encyclopaedia scientiarum cameralium*; men dette ophører allerede i 1794, og derefter læses gjennem lange Tider ikke over de nævnte Videnskaber. En Lærerstol deri havde nemlig Fundatsen af 1788 ikke normeret, men nøjedes med at bestemme, at *professores historiarum* skulde foredrage Kundskaben om de europæiske Stater, især om Fædrelandet, og som en Følge deraf ansattes den ene af dem særlig i Statistik. Den Første, der var Professor deri, var F. Thaarup, der beskikkedes i Henhold til kgl. Resol. 31.

Okt. 1788. I «Økonomi» var der vel alt begyndt Forelæsninger i 1763; men ved den Økonomi forstodes nærmest Landbrugsvæsen. Den første Professor i Nationaløkonomi var derimod Oluf Kristian Olufsen, der beskikkedes 1815; efter hans Død udnævntes C. G. N. David til den ledige Post; men da han afskediges i 1836, bestemte Res. 21. Marts 1836, at Lærerposten i Statsøkonomi indtil Videre skulde forblive ubesat. Resol. 15. Novbr. 1836 normerede en Professor i Kameralvidenskaberne i det filosofiske Fakultet, og dets historiske Professorer skulde tillige docere Statistik; men derimod er der ikke mere Tale i Reglem. af 1844, som nøjedes med en Professor i Statsøkonomi. Imidlertid var der allerede ved Resol. 2. Novbr. 1833 blevet nedsat en Kommission til at afgive Betænkning om Indretning af en kameralistisk Examen, hvilken man havde tænkt sig skulde bestaa af en polyteknisk Del og en statsvidenskabelig Del; men da Tanken endelig realiseredes, blev det dog i en anden Form; thi de to ny Lærerstole i Statsøkonomi og Statistik, der oprettedes i Henhold til kgl. Resol. 28. Juli 1848, knyttedes tillige med den tidligere bestaaende i Henhold til Pl. 10. Avg. 1848, jfr. Bekgj. 10. Juni 1851, til det juridiske Fakultet, som derefter udvidedes til et rets- og statsvidenskabeligt.

«Som tidligere omtalt fremsatte allerede i sin Tid Hübner et Projekt til Indførelsen af en statsvidenskabelig Examen, hvilket dog neppe var videre alvorligt ment. Mere indgaaende drøftedes Tanken under Forhandlingerne om Fdts. af 1788. Det hedder nemlig i Jansons Plan: «Jeg slutter denne Materie [om Embedsexamina] med en Betragtning, hvorom jeg tror, at den her ikke kunde forbigaes. Der gives adskillige Embeder, til hvis værdige Forvaltning Ingen som blot Jurist kan formodes at have den fornødne Duelighed. Disse ere alle de, som sortere under Fattigvæsen og Landets Økonomi. Saa betydeligt det er, at der blev givet ordenlig Undervisning i de Kundskaber, der kunne berede til saadanne for Staten højest vigtige Embeder, saa nødvendigt var det vel ogsaa, at der blev anordnet besynderlige Examina, i hvilke de, der vilde altræa slige Embeder, maatte aflægge Prøve paa deres

Kundskab i Naturkyndigheden, Økonomien og alle Kameral-videnskaber, samt de Dele af Matematikken, som dermed have Forbindelse. — Af disse Udtalelser synes at fremgaa, at Janson nærmest havde tænkt sig Indførelsen af en kameralistisk-polyteknisk Examen, og mærkeligt er det, at Rskr. 2. Novbr. 1833, som bestemte, at der skulde nedsættes en Kommission til at afgive Betænkning om Indførelsen af en kameralistisk Examen, ogsaa lænkte sig den sammensat af en statsvidenskabelig og en polyteknisk Del; men den endelige Ordning blev dog ikke i Overensstemmelse hermed, idet tværtimod Videnskaben, der omhandler Stats- og Samfundssøkonomien, forenedes med en offentligretlig Bestanddel under Benævnelsen Statsvidenskaben. — Denne Forbindelse mellem Rets- og Statsvidenskaben synes alt at have været paa Tale i 1788, da det juridiske Fakultet i sin Betænkning ytrer: «Overbeviste om, at Lovkyndigheden, endskjønt den for Enhver, der i civile Forretninger skal tjene Staten, er en højst vigtig og undværlig Kundskab, dog langtfra ikke er Alt, hvad der udfordres til et hvert Fag af Tjenester, have vi med glad Deltagelse erfaret det ny Bevis, Hs. Maj. har givet paa sin landsfaderlige Omhu for Videnskabernes Udbredelsæ ved at oprette en Lærestol i Kameralvidenskaberne. Vi vide dog, at den i dette Fag beskikkede Lærer tillige giver Undervisning i Statistikken, og at han har tilbuddt sig i lige Maade at læse over Politiken m. m. Om der for disse Videnskaber herefter skulde anordnes offentlig Examen, overlade vi til den kgl. Kommissions egen oplyste Bedømmelse. Hvad der i denne Henseende kan vedkomme os, er alene at forestille, at saadan Examen efter vore Tanker maatte blive særskilt fra den juridiske, da saa mange Videnskaber umulig til Nøjagtighed kunne examineres paa én Dag, ejheller af Kandidaten forlanges eller ventes den vedholdende Anstrengelse til Agtsomhed, som en saa vidtudstrakt Examen vilde udfordre. Og dersom det maatte findes passeligt, at der ved Examen i de før omtalte Videnskaber foruden den Professor, der læser over dem, skulde være en Med-Examinator, tænke vi, at formedelst Statistikens og Politikens noje Forbindelse med Historien og Geografin professor *historiarum* be-

kvemmeligt dertil kunde besikkedes. — Udsaget af de den-gang første Forhandlinger blev dog ikke andet, end at Juristerne i Følge Fdis. Kap. IV § 16 af *prof. hist.* skulde examinieres *in notitia statuum Europæ* og i Særdeleshed i Kundskaben om de danske Staters naturlige og politiske Forfatning. Paa den Maade blev Statistiken et juridisk Examensfag, indtil det bortfaldt ved Anordn. 30. Juni 1871. En egen statsvidenskabelig Examen indførtes først ved Pl. 10. Avg. 1848, hvortil slutter sig Bkgj. 10. Juni 1851. Derefter bestaa Examensdisciplinerne af 5 Hovedfag og 5 Bifag, og Examen selv af en skriftlig Del, ved hvilken der besvares Opgaver i de 4 Hovedfag: National-økonomi (Theori og Politik), Finansvidenskab, dansk Forfatnings- og Forvaltningsret, samt dansk Rechtsencyclopædi, indebe-fattende Grundtrækene af den danske Civilret; dertil kommer den mundtlige Prøve, som afholdes i de nævnte fire samt i endnu et femte Hovedfag, nemlig Fædrelandets Statistik, og i de fem Bifag: Statsvidenskabelig Encyclopædi, almindelig Stats-ret, politisk Historie, Folkertet, Statistikens Theori og sammen-lignende Statistik. Der tilskrives ikke dem, der have bestaaet den statsvidenskabelige Examen, nogen udenlukkende Ret til visse Embeder; men denne Examen betragtes som indeholdende en særdeles Anbefaling til Ansættelse i alle saadanne Embeder i og under de forskjellige Ministerier, der anses at kræve Kundskab i Lov og Ret uden at den fuldstændige juridiske Examen er gjort til Betingelse for deres Opnaaelse, dog Rechts-skriverembeder og Sagførerbestillinger undtagne. Adgang til at underkaste sig Examen have ikke blot Studenter, men ogsaa de, der have bestaaet den polytekniske Examen saavelsom den militære Examen, der nu maatte svare til den ved Pl. 27. Fbr. 1842 befalede Afgangsexamen ved den kgl. militære Højskole.»

(Af: Prof. Dr. H. Matzen: Kjøbenhavns Universitets Rechtshistorie 1479—1879. II. S. 92—93 og S. 180—181.)

Nationalekonomisk Forening.

Under 15de Maj d. A. udsendte Foreningens Bestyrelse » til Medlemmerne af Nationaløkonomisk Forening» en Skrivelse, der paa Bestyrelsens Vegne var undertegnet af dens Formand, Nationalbankdirektør Etatsraad M. Levy. For end yderligere at fæste Medlemmernes Opmærksomhed paa denne Skrivelse meddelle vi Følgende af den:

•I det Ønske at bidrage til at fremme en livligere Deltagelse i den kommende Sæson tillader Bestyrelsen sig herved at opfordre de ærede Medlemmer, der enten maatte ønske en eller anden Sag fremdragen til Forhandling i Nationaløkonomisk Forening, eller som maa ske selv maatte være villige til at holde Foredrag eller indlede Diskussion i Foreningen, til at give Bestyrelsens Formand (Etatsraad M. Levy, Nationalbanken) Meddelelse derom, om muligt inden 1ste Oktober d. A.

Det tør vel antages, at Deltagelsen i Diskussionen vilde blive noget fyldigere, naar Medlemmerne, inden Mødet, kunde ikke blot faa Navnet paa den Sag, der skal forhandles, at vide, men tillige kunde faa en kort Meddelelse om det Synspunkt fra hvilket, eller den Maade hvorpaa Indlederen agter at behandle Sagen. Det turde derfor være ønskeligt, om de ærede Medlemmer, der vilde indlede en Diskussion om et eller andet Emne, kunde korteligt opgive for Bestyrelsen visse Hovedmomenter af det Foredrag, til hvilket Diskussionen skulde knytte sig. Bestyrelsen vilde da, saavidt muligt, sætte Foreningens Medlemmer i Kundskab herom paa en saadan Maade, at Foredraget vilde bevare Nyhedens Interesse usvækket, samtidigt med at de Medlemmer, der kunde ønske at yde Bidrag til Diskussionen, i et større Omfang, end det var muligt under den hidtidige Praxis, kunde sætte sig nøjere ind i den Sag, der skulde gjøres til Gjenstand for Forhandling. »

Bibliografi.

- C. Christensen: Hørsholms Historie. E. Jespersens Forlag. 10 Kr.
- Loua. Les grands faits économiques et sociaux. Seconde serie. Berger-Levrault. 4 fr.
- Kay, J. Free Trade in Land. Edited by his Widow, with Preface by the Right Hon. John Bright. pp. 336. C. Kegan Paul. 5 sh.
- Frantz, Conſt., der Föderalismus, als das leitende Princip f. die sociale, staatl. u. internationale Organisation, unter besond. Bezugnahme auf Deutschland, kritisch nachgewiesen u. constructiv dargestellt. 444 S. Mainz, Kirchheim. 6 M.
- Glagau, Otto, d. Reiches Noth u. der neue Cultukampf. 284 S. Osnabrück, Wehberg. 4 M.
- Knies, Geld u. Credit. 2. Abth. A. u. d. T.: Der Credit. 2. Hälfte. Das Wesen d. Zinses u. die Bestimmgründe f. seine Höhe. Wirkungen u. Folgen d. Creditverkehres. Die Creditinſtitute. 478 S. Berlin, Weidmann. 10 M. (epl.: 25 M.)
- Lindwurm, üb. die Geschlechtsliebe in social-ethischer Beziehung. Ein Beitrag zur Bevölkerungslehre. 290 S. Leipzig, O. Wigand. 6 M.
- Stein, Prof. Dr. Lor. Ritter v., die Entwicklung der Staatswissenschaft bei den Griechen. Lex.-8. 88 S. Wien, Gerold's Sohn in Comm. 1 M. 40.
- Forschungen, staats- u. socialwissenschaftliche. Hrsg. v. Gust. Schmoller. 2. Bd. 1. u. 2. Hft. Leipzig, Duncker & Humblot. 10. 40
- Inhalt: 1. Der Kampf um Gewerbereform u. Gewerbefreiheit in Bayern von 1799—1868. Nebst e. einleit. Ueberblick üb. die Entwickelg. d. Kunftwesens u. der Gewerbefreiheit in Deutschland. Von Dr. Jos. Kaizl. 174 S. 4 M. 40. — 2. Die Industrie am Niederrhein u. ihre Arbeiter. 1 Thl. Die linksrhein. Textilindustrie. Von Alph. Thun. 218 S. 6 M.

Høstens Værdi.

Af Prof. Dr. Will. Scharling.

De Beretninger om Høstens Udbytte, som det statistiske Bureau i de senere Aar har leveret, have med Rette Krav paa almindelig Opmærksomhed, idet de, om de end selv-følgelig lide af de Mangler, som altid ville klæbe ved statistiske Opgjørelser af denne Art, give en god Vejledning til at bedømme Resultaterne af vor vigtigste Produktion og navnlig til at sammenligne de enkelte Aar med hinanden. Netop i denne Retning kan man saa nogel-lunde se bort fra de mulige Mangler ved Indberetningerne, da disse i al Almindelighed tør forudsættes at være om-trent i lige Grad og nærmest ogsaa i samme Retning tilstede ved hvert Aars Opgjørelse. Det tør derfor ogsaa ventes, at de korte Uddrag af disse Beretninger, som Bladene bringe, læses i vide Kredse og særlig af alle Landbrugere. Af desto større Vigtighed bliver det da, at disse Beretninger ogsaa opfattes og forstaas paa rette Maade, for at de ikke tvært imod deres Øjemed skulle bidrage til at fremkalde Misforstaelser og give den store Mængde et falskt Indtryk af Forholdene. Netop iaar er noget Saadant meget at befrygte. Det er en Selvfølge, at de fleste Læsere, især de, der kun kjende Beretning-

erne af Bladenes Uddrag, koncentrere deres Opmærksomhed paa Hovedresultaterne og da navnlig paa den samlede Vurdering af Høstudbyttet i Millioner Kroner, der synes at byde et ligesaa paalideligt som nemt Middel til at bedømme den enkelte Høsts Karakter. Og saaledes ville vistnok de Fleste have lagt Vægten paa det Hovedresultat, at Høsten i 1877 og i 1878 har bragt et henholdsvis 20 og 7 Mill. Kroner ringere Udbytte end Høsten i 1876, der notorisk var den sletteste Høst, Danmark i lange Tider har haft. Heraf vil da sandsynligvis de Allerfleste, selv om de betænke, at ogsaa Værdien af andre Produktioners Udbytte er sunket, modtage det Indtryk, at disse to Aar ikke have været skikkede til at give Oprejsning for 1876 og forbedre Landets økonomiske Tilstand, og at særlig Landbrugets Stilling maa have snarest forringet sig, saa at det intet Under er, om det nu befinder sig under et særdeles stærkt Tryk og derfor mulig endog kunde have Krav paa Lempelser og Lettelser i forskjellig Retning. Men dette Indtryk vilde være saa afgjort urigtigt, og hele den Forestilling, som det nævnte Hovedresultat af Op gjørrelserne ventelig har bibragt mange Læsere, særlig af Landbostanden, saa absolut falsk, at der vistnok er al Grund til at belyse disse Forhold lidt nærmere og se, hvilket Resultat der i Virkeligheden kan og bør uddrages af Beretningerne. Thi vel fremhæve disse selv udtrykke lig, hvad ogsaa Bladene have bemærket, at det anførte Hovedresultat «vel maa forstaas ikke at være begrundet i, at Størrelsen af Høstudbyttet har været mindre i 1878 end i 1876. Tværtimod er der i 1878 af alle Sæd- og Plantearter (undt. Raps) avlet betydelig mere end i 1876.» Men dels er det ikke sagt, at Alle bemærke — og rettelig forstaa — dette Forbehold; dels ville sikkert

Mange sige: «Ja, hvad kan det hjælpe, at der er Mere af Altting, naar vi dog faa Mindre derfor end for det Lidet i 1876,» og Indtrykket af hint Forbehold vil derfor næppe veje op imod det Faktum, der mere blivende fæstner sig i Erindringen, at «Høsten i hvert af Aarene 1876, 1877 og 1878 har indbragt Landet henholdsvis 293, 273 og 286 Mill. Kroner.» Den virkelige Betydning heraf skal derfor i det Følgende blive nærmere paavist, idet vi ved denne Paavisning se bort fra de mulige Mangler ved Indberetningerne og gaa ud fra, at de i dem fremsatte Tal ere objektivt rigtige.

Høstudbyttets Ansættelse til Pengeværdi har da en dobbelt Betydning. For det Første er en saadan Ansættelse det simpleste og nemmeste Middel til at samle et større Antal af forskjelligartede Værdigenstande til et fælles Udtryk, den eneste Maade til at opsummere de forskjellige Størrelser. Værdiangivelsen bliver saaledes Maalestokken for den samlede Høsts Omfang under behørigt Hensyn til de forskjellige Gjenstandes ulige store Betydning, idet den tillige er et Udtryk for det Forhold, hvori de mere værdifulde Sædarter staa til de mindre værdifulde, og for den Indflydelse, dette øver paa det samlede Høstudbytte. Men Betingelsen for, at denne Maalestok kan bruges, er da den, at den selv er uforandret den samme. Kun under denne Forudsætning vil en ringere Værdi af Høstudbyttet angive en ogsaa i kvantitativ Henseende ringere Høst, eller at i alt Fald de mere værdifulde Sædarter udgjøre en ringere Andel. Det havde derfor maaske været ret hensigtsmæssigt, om Statistisk Bureau havde foretaget en dobbelt Opgjørelse af Høstens Værdi og særlig angivet, hvor meget Høstudbyttet i 1877 og 1878 vilde være værd, naar det beregnedes til de

samme Priser som i 1876. Vi tro saaledes, at det vilde have været meget oplysende, om det var blevet fremhævet, at Høsten i 1878, opgjort til de samme Priser, som for Høsten i 1876 gav en samlet Værdi af 293 Mill. Kr., vilde have haft en Værdi af ca. 353 Mill. Kr. Thi dette vil sige, at Høsten i 1878, tagen som Helhed, har givet et 20 p Ct. større Udbytte end Høsten i 1876. Og dette kvantitative Merudbytte har, som det strax skal paavisers, sin overordentlig store Betydning ikke blot i sig selv, men ogsaa ved selve Vurderingen af, hvad Høsten i Virkeligheden har indbragt Landet. Ja, efter vor Formening har det endogsaa fuldt saa meget at betyde som det Resultat, der er det umiddelbare Hovedformaal med en Opgjørelse efter hvert Aars Priser, og maa i hvert Fald sammenholdes dermed, naar Formaalet skal naas.

Formaalet med en saadan Opgjørelse efter de virkelige Priser er jo nemlig netop det, at konstatere, «hvad Høsten har indbragt Landet». Dersom nu Forholdet var dette, at hele Høstudbyttet kom paa Markedet og blev udvexlet imod andre Værdigenstande, vilde det samlede Høstudbyttes samlede Pengeværdi efter Markedspriserne netop være Udtrykket herfor. Men i Virkeligheden forholder det sig ganske anderledes. Det er kun en forholdsvis ringe Del af Høsten, der virkelig bliver Gjenstand for Omsætning, og for den langt større Del, hvormed dette ikke er Tilfældet, er Kvantitetten af langt større Betydning end Værdien. Et Par Exempler vil nærmere godtgøre dette.

Spørge vi Høstberetningerne, hvad t. Ex. Havrehøsten har «indbragt Landet» henholdsvis i 1876 og 1878, svare de: i 1876 ca. 62 Mill. Kr., i 1878 ca. 55,5 Mill. Kr., altsaa i 1878 omrent $6\frac{1}{2}$ Mill. Kr. mindre end i 1876. Men

se vi nærmere paa Forholdene, da finde vi, at Havrehøsten i 1876 var utilstrækkelig til Landets Forsyning; i Høstaaret (o: 1ste Oktbr.—30te Sptbr.) 1876—77 maatte Danmark indføre ca. 108 000 Tdr. Havre. At Havren i 1876 kostede 9 Kr. 62 Ø. pr. Tde, medens den i 1878 kun kostede 6 Kr. 79 Ø., var derfor for Landet i dets Helhed saa langt fra en Fordel, at det tvært imod voldte det et ikke ubetydeligt Tab. Til den sidstnævnte Pris kunde Danmark have faaet sin Indførsel af Havre for mindre end $\frac{3}{4}$ Mill. Kr., medens den nu kostede over 1 Mill. Kr. I 1878 derimod har Danmark høstet saa megen Havre, at der vil blive en ret betydelig Overskudsudførsel — om end ikke saa megen, som selve Høstens Størrelse skulde lade formode. I 1876 høstedes ca. 6,385 Mill. Tdr. og der maatte da tilføres 108 000 Tdr.; i 1877 høstedes 6,496 Mill. Tdr., og der udførtes i Høstaaret 1877—78 ca. 66 000 Tdr. mere, end der indførtes; men da der paa Juli Kvartal 1878 falder en Udførsel af ca. 52 000 Tdr., er det rimeligt, at en væsenlig Del heraf allerede skyldes Høsten i 1878. Det synes herefter, som om Danmarks eget Forbrug af Havre omtrent kan ansættes til $6\frac{1}{2}$ Mill. Tdr., og herefter skulde der da af Høsten i 1878, som udgjorde 8,282 Mill. Tdr., synes at kunne ventes en Overskudsudførsel af over $1\frac{1}{2}$ Mill. Td. Dette er dog langtfra Tilfældet. I 1875—76, da Havrehøsten kan anslaas til at have været over 7,8 Mill. Tdr., havdes kun $\frac{1}{4}$ Mill. Tdr. tilovers til Udførsel. Det tør da vel antages, at Udsigterne til den daarlige Høst i 1876 har bevæget til at holde større Beholdninger tilbage, som da senere have bidraget til at dække Underskudet; i hvert Fald bliver Gjennemsnitsforbruget for de 3 Aar henved 7 Mill. Tdr. Men dertil kommer, at der efter en rig Høst gjerne forbruges mere

end efter en knap Høst, og den meget sene Høst iaar gjør det nødvendigt at lade Høsten fra 1878 dække over mere end et Aar. Men blot et Tillæg af 14 Dage repræsenterer et ret betydeligt Extraforbrug, idet det gjennemsnitlige Forbrug i en Maaned er 5 à 600 000 Tdr. Stort mere end $\frac{1}{2}$ Mill. Tdr. tør der herefter næppe regnes paa til Udførsel; i de tre Fjerdingaar 1. Oktober — 30. Juni er der blevet udført henved 540 000 Tdr., — hvortil dog jvistnok efter det oven Anførte tør føjes ca. 50 000 Tdr. fra Juli Kvartal 1878. Regnes nu foreløbig paa en Udførsel af omtr. 600 000 Tdr., (Gjennemsnitsudførselen for 1871—76 var ca. 450 000 Tdr.), bliver Resultatet følgende: Havrehøsten i 1876, der «indbragte Landet» ca. 62 Mill. Kr., paaførte Danmark en Udbetaling til Udlandet af over 1 Mill. Kr., medens Havrehøsten i 1878, der kun «indbragte Landet» ca. 55,5 Mill. Kr., tør ventes at skaffe en Betaling fra Udlandet af omtrent 4 Mill. Kr.

Ganske lignende Resultater udviser Rughøsten i begge Aar. Den «indbragte» i 1876 ca. 52,8 Mill. Kr., i 1878 derimod kun 45,8 Mill. Kr. eller 7 Mill. Kr. mindre. Men i 1876 var den saa utilstrækkelig, at der maatte tilføres ca. 374 000 Tdr. Rug; at Prisen dengang var 14 Kr. 74 Ø. pr. Tde., medens den nu beregnes til 10 Kr. 81 Ø., var altsaa ligeledes et Tab og ikke en Fordel for Landet; Tilførselen kostede det nu — efter den førstnævnte Pris — henved $5\frac{1}{3}$ Mill. Kr., medens den til sidstnævnte Pris kun vilde have kostet Danmark lidt over 4 Mill. Kr. Rughøsten i 1878 derimod, der i Kvantitet var næsten 700 000 Tdr. større end i 1876, tør ventes at ville give henved et Par Hundrede Tusinde Tdr. til Udførsel — i Tidsrummet 1. Okt. 1878—30. Juni 1879 var der allerede

en Overskudsudførsel af ca. 110 000 Tdr. — og saaledes at skaffe Danmark en Betaling fra Udlændet af ca. 2 Mill. Kr. Tages Rug- og Havrehøsten tilsammen, som i Værdi udgjorde over en Tredjedel af det hele Høstudbytte, finde vi saaledes, at, uagtet denne Høst i 1878 indbragte ca. 101 Mill. Kr. imod 115 Mill. Kr. i 1876, har denne sidste paaført Danmark en Udgift til Indkjøb af Rug og Havre af ikke mindre end $6\frac{1}{3}$ Mill. Kr. (regnet efter Kapitels-taxterne), medens Høsten i 1878 tør ventes at ville skaffe Kongeriget en Indtægt fra Udlændet af mindst 5 à 6 Mill. Kr. Dette Exempel turde saaledes være tilstrækkeligt til at vise, at Høstens Kvantitet har fuldt saa stor Betydning for Landet som dens Værdi efter den øjeblikkelige Mar-kedspris, og at denne sidste overhovedet kun har Betydning med Hensyn til den Del af Afgrøden, der virkelig bliver Gjenstand for Omsætning. M. a. O.: Spørgsmaalet om, hvor meget der efter Tilfredsstillelsen af det indenlandske Forbrug vil kunne blive tilovers til Salg til Udlændet, har for Landet i dets Helhed en ganske anden og langt større Betydning end Spørgsmaalet om, hvilken Værdi Høsten i sin Helhed efter de i Øjeblikket herskende Priser maa ansættes til.

Man vil maaske hertil sige: «Ja, dette kan være fuldkommen rigtigt, naar man ser paa Landet i dets Helhed, paa Kongeriget Danmark i dets Samhandel med Udlændet; men for Landbrugerne som saadan staar dog det Faktum fast, at Rug- og Havrehøsten i 1876 har indbragt dem 115 Mill. Kr., medens den i 1878 kun har indbragt dem 101 Mill. Kr. Lad nu ogsaa være, at 101 Mill. Kr. i 1878—79 have den samme almindelige Kjøbeevnne som 115 Mill. Kr. i 1876—77, saa vil det dog ses, at de i alt Fald ikke ere en Smule bedre stillede nu, end de vare i

hint for Landbruget notorisk højst ugunstige Aar.» Rigtigheden af denne Opfattelse maa imidlertid bestemt modsiges, og det vil næppe falde vanskeligt at godtgjøre dens fuldstændige Uholdbarhed. Sagen er den, at man glemmer at medtage et meget væsenligt Moment i Opgørelsen, nemlig Landbrugernes eget Forbrug. Det er dog t. Ex. aabenbart, at det for den Landbruger, der netop kun avler tilstrækkelig Rug til sit eget og Gaardens Forbrug, er aldeles ligegeyldigt, om Prisen paa Rug er 10 eller 20 Kr. Han bliver lige rig og lige fattig, enten Prisen er høj eller lav. Men det Samme gjælder om alle Landbrugere overfor den Del af Afgrøden, som de selv fortære. Dette er et Moment, som man er tilbøjelig til at overse, men som nødvendig maa inddrages i Betragtningen, at nemlig Landbrugerne i Tilfælde af lave Priser vinde lige saa meget qua Konsumenter, som de tabe qua Producenter — og omvendt i Tilfælde af høje Priser. Og dette Moment faar saa meget større Betydning, som Landbrugerne selv for den langt overvejende Del ere deres egne Produkters Konsumenter. Lad os saaledes tage en saa vigtig Afgrøde som Høet. Høet indtager, hvad Værdi angaar, en meget høj Plads, sædvanligvis den anden eller tredje, i Rækken af Afgrøder, og kan ordentligvis ansættes til imellem en Fjerdedel og en Femtedel af hele Høstværdien. I 1878 havde saaledes Høet en Værdi af over 62 Mill. Kr., af en samlet Afgrøde-Værdi af 286 Mill. Kr. og kom umiddelbart efter Byg, der havde en Værdi af henved 65 Mill. Kr. Men hvor stor en Del af denne betydelige Værdi kom vel paa Markedet og blev Gjenstand for Omsætning? Vistnok kun en meget forsvindende Del, navnlig naar der ses bort fra — hvad man maa, naar man taler om Landbruget i dets Helhed —, hvad den

enkelte Landbruger kjøber af den anden. I hvilket Omfang Landbruget selv er Konsument af Hø og i hvilket Omfang det tager Del i det indenlandske Forbrug af Havre, vil omrent kunne skjønnes deraf, at af hele Landets samlede Kreaturstyrke kun omtr. $2\frac{1}{2}$ pCt. (særlig omtr. 5 pCt. af Hestene og 2 pCt. af Hornkvæget) findes udenfor Landdistrikterne. Det er saaledes snarest altfor lavt anslaaet at sætte Landbrugets Andel i Forbruget af Hø og Havre til $\frac{9}{10}$ af det hele indenlandske Forbrug — navnlig naar det erindres, at der alene til Saasæd medgaard henved 1 Mill. Tdr. Havre eller $\frac{1}{8}$ à $\frac{1}{7}$ af hele Afgrøden. Ville vi nu engang under denne Forudsætning opgjøre Resultaterne af Høsten i 1876 og 1878, ville vi, naar det indenlandske Forbrug af Havre, som ovenfor, anslaas til ca. 7 Mill. Tdr. og altsaa de $\frac{9}{10}$ heraf skrives paa Landbrugets Regning, finde, at Havrehøsten i 1876 omrent Intet gav tilovers til Salg (den var 6,38 Mill. Tdr.) eller højst 80 à 100 000 Tdr., medens Havrehøsten i 1878 under samme Forudsætninger gav et Overskud til Salgs af henved 2 Mill. Tdr. (for saa vidt ikke en Del deraf opsluges til at dække Underbalancen fra de to foregaaende Aar eller af Extraforbruget under Ventetiden paa den nye Høst, i hvilket Tilfælde tilsvarende Fradrag maa gjøres i disse Aars Udbytte for Landbrugerne). Overfor dette Resultat bliver Nedgangen i Pris af aldeles forsvindende Betydning: 100 000 Tdr. til 9 Kr. 62 Ø. giver Landbruget knap 1 Mill. Kr. i Indtægt, medens 2 Mill. Tdr. til 6 Kr. 74 Ø. giver det ca. 13 Mill. Kr. i Indtægt. Regnet paa denne Maade — og dette er sikkert den rette Opgjørelsесmaade, forudsat iøvrigt at selve Tallene ere rigtige — har altsaa Havrehøsten i 1878 givet Landbruget en 13 Gange saa

stor Indtægt som i 1876, uagtet dens «Værdi» i dette Aar var $6\frac{1}{2}$ Mill. Kr. større.

Ganske lignende Betragtninger maa gjøres gjældende overfor de andre Arter af Afgrøder; om end Landbrugets Konsum overfor dem spiller en mindre dominerende Rolle end overfor Hø og Havre, er det dog overfor dem alle Hovedkonsumenter. Det maa erindres, at Landbrugernes Klasse omfatter omrent den halve Befolkning og at derhos Saasæden, der udgjør omtr. 10 pCt. af Hvede-, Byg- og Rug-Afgrøden, forlod kommer paa dets Regning. Dersom saaledes Landbrugets Forbrug af Rug kunde anslaas f. Ex. til omtr. 2 Mill. Tdr., vil det let ses, at det gjør en ganske anden Forskjel, om Rughøsten giver 3,6 Mill. Tdr., som i 1876 eller 4,8 Mill. Tdr. som i 1878, end den, der udtrykkes ved Forskjellen imellem disse to Tal. Og i al Almindelighed: dersom Landbrugets eget Forbrug af Kornvarer udgjør t. Ex. 12 Mill. Tdr., vil en Forskjel i Høstudbyttet af ca. 16 Mill. Tdr. (som i 1876) og ca. 20 Mill. Tdr. (som i 1878) være en Forskjel, ikke som fra 4 til 5, men som fra 4 til 8. Men medens en Høst af 16 Mill. Tdr. til 15 Kr. Tdn. synes at give samme Resultat som en Høst af 20 Mill. Tdr. til 12 Kr. Tdn., nemlig i begge Tilfælde 240 Mill. Kr., maatte herfra drages Landbrugets eget Forbrug i det ene Tilfælde med 12 Mill. Tdr. à 15 Kr. = 180 Mill. Kr., i det andet Tilfælde med 12 Mill. Tdr. à 12 Kr. = 144 Mill. Kr. Til Trods for den fuldstændig lige Værdi, som disse to Høstafgrøder altsaa under de nævnte Forudsætninger vilde udvise, vilde saaledes Høsten i 1876 kun have givet Landbruget en Indtægt af 60 Mill., i 1878 derimod af 96 Mill. Kr. eller over en halv Gang mere.

Uagtet disse Tal ingenlunde gjøre Paastand paa netop

at ramme det Rette, turde de dog være betydeligt nærmere ved at angive det rette Forhold imellem Høsten i 1876 og i 1878 end det, der fremgaar af en Værdiansættelse, der sætter hin til 293, denne til 286 Mill. Kr. Hermed er det selvfølgelig ikke Meningen at ville erklære Bureauets Opgjørelse for urigtig eller urimelig eller unyttig — det er kun Meningen at ville gjøre gjeldende, at dets Opgjørelse kun har Betydning i en vis Retning og indenfor en vis Grænse, men derimod bliver fuldstændigt misvisende, naar den benyttes udenfor denne eller m. a. O. benyttes absolut og uden Jævnførelse med andre Momenter. Vil man vide, hvor stor Nationalindtægten er, hvor meget de forskjellige Produktioner indbringe Landet, er den fulgte Opgjørelsесmaade den ene rette. Men vil man vide, hvorledes Landet i det enkelte Aar er stillet, om den mindre eller den større Værdi af dets samlede Produktion i det enkelte Aar betegner en Tilbagegang eller en Fremgang, maa man tillige anlægge Værdiberegningen paa dets eget Forbrug og se, hvor meget det sparer eller taber qua Konsument ved de ned- og opadgaaende Priser. Det, man skulde have at vide, naar man vilde bedømme den Stilling, den enkelte Klasse af Producenter intager, vilde være, hvor meget af det Producerede den beholder tilovers til Salg — og kun for denne Dels Vedkommende faar Værdiansættelsen virkelig Interesse. Og da Landbrugets Forbrug af Landbrugsprodukter i kvantitativ Henseende tør anses for nogenlunde konstant — om der end, som alt berort, altid bruges noget Mere i et rigt end i et knapt Aar —, saa bliver Kvantitetsangivelsen i Virkeligheden det, hvorpaa Hovedvægten ligger. Hvad Landbruget spørger om, det er, hvor meget det faar tilovers, efter at dets eget Krav er tilfredsstillet. At op-

gjøre Omfanget af dette Krav, af Landbrugets ordinære Konsum, vil om et Par Aar uden Vanskelighed kunne lade sig gjøre netop paa Grundlag af disse Høstberetninger jævnførte med Udførselsopgjørelserne. Naar man er naaet saa vidt, vil det maa ske være rigtigst at holde dette Beløb helt udenfor Værdiopgjørelsen. Indtil da maa man bestemt fastholde Kvantitetsangivelsen ved Siden af Værdiangivelsen. At Høsten i 1878 af Hvede, Rug, Byg, Havre og Boghvede har givet et samlet Udbytte af 20,22 Mill. Tdr., medens den i 1876 kun gav 15,90 Mill. Tdr. — det er efter vor Formening et Faktum af langt større Betydning og langt mere skikket til at karakterisere Landbrugets Stilling i de to Aar end en Værdiansættelse, der ikke saamtidig opfører dets eget Forbrug baade paa Debet- og Kreditsiden.

M
land
Kvi
til
Tær
maa
halv
der
aan
Spie
hav
non
af
virk
Kvir
den
og
Det

inære
unne
eret-
man
holde
l da
Siden
Rug,
te af
Tdr.
tørre
and-
der
ebet-

Kvindesagen 1871—79.

Af George V. Manicus.

III.

Berliner Konferencen. Dr. Dühring. Emerich du Mont.

Meget af det, der for Tiden rundt om i de store Kulturlande bevæger de i aandelig Henseende højere staaende Kvinder og mange af de Reformer, der ere paabegyndte til Kvindesagens Fremme, have deres Udspring fra tyske Tænkere, baade Kvinder og Mænd. Undervisningsspørgsmaalet, som væsenligt Led i samme, har alt for omtrent halvhundrede Aar siden været formuleret i de Grundtræk, der nu væsenligt følges, af Rahel, Varnhagen von Enses aandrige Hustru. Ikke faa af de Forfattere, der staa i Spidsen for den nyere tyske nationaløkonomiske Skole, have været de første til at præcisere Kvindesagens økonomiske, politiske og sociale Betydning, og de lavere Lag af det kvindelige Samfund ere i høj Grad blevne paavirke af de socialistiske og atheistiske Læresætninger. Kvindens Fremtsiddannelse endelig er bleven skitseret af den for sit filosofiske System, sine radikale Reformforslag og sine omfattende Kundskaber bekjendte Dr. Dühring. Det er af alle de fremragende Mænd og Kvinder, der i

vor sydlige Nabostat have haft væsenlig Andel i Bevægelserne paa det sociale Omraade, egenlig kun Ferdinand Lasalle, der theoretisk saa godt som aldeles ikke har beskjæftiget sig med Kvinden og hendes Fremtid. Det er egenligt ku^h i et Manuskript, han sendte til en fornem, ung russisk Dame, som han i flere Aar var stærkt forelsket i, førend han kom i Forhold til den for ham uheldbringende Helene v. Dønniges (Fru v. Racowitz), hvor man træffer paa en almindelig Udtalelse om Kvinden og hvor han betegner som dennes Livsopgave: at gjøre Andre lykkelige.

Til Trods for den fra tysk Side i en omfattende Literatur foreliggende, ofte dybtgaaende, mangesidede og aandige Diskussion over Kvindesagen, maa det tyske Statskomplex betegnes som et af dem, hvor der hidtil er opnaaet færrest praktiske Resultater. Den stærke politiske Bevægelse, Forviklingerne med Frankrig, Reaktionen mod den socialistiske Bevægelse og finansielle Vanskeligheder turde have virket i Forening for at tilvejbringe dette Forhold og at lade forblive udyrket en stor Mark, der maaske i højere Grad end nogen andetsteds, frembød de bedste Betingelser for Muligheden af en rig Høst. Lande som Rusland, Italien og England, ikke at tale om Schweiz og Holland have i saa Henseende overfløjet Tyskland og om der end her er opstaat et større Antal højere Danmarksanstalter og Fagskoler, tælle disse Lidet i Forhold til den store Del af Samfundet, der skulde have Nutte deraf og har Ret til at gjøre sit Krav gjældende. Det er af de store Stater egenligt taget kun Frankrig, der i saa Henseende staar endnu langt mere tilbage, idet man her, efter at Jules Simon i sin Tid forgjæves søgte at fremme Sagen, fremdeles synes at ville stille sig temme-

ligt ligegyldig ligeoverfor den store Bevægelse i Retning af Kvindens sterre aandelige Udvikling og vedblivende sætter som Maal at faa hende til udelukkende at kunne være: «belle femme et dame charmante».

Den egenlige Basis for Statens nuværende Stilling til hele Spørgsmaalet er den Betænkning, som en Konferens af Pædagoger (Mænd og Kvinder), der var indkaldt til Berlin af Kultusminister Falk, i Aaret 1873 afgav, en Betænkning, der senere suppleredes af en Række Indlæg og kritiske Udtalelser, som efter Opfordring fremkom fra flere af de Kvinder, der for Tiden staa i Spidsen for de store Kvindeforeninger i Tyskland eller som have udmaerket sig ved deres literære Virksomhed til Kvindesagens Fremme. Denne Konferens blev enig om en Række Punkter. Enkelte Separatvota tilføjedes Protokollen. Den forlangte blandt Andet en bestemt Adskillelse mellem de to øverste Grupper af Pigeskoler (Mellemskoler og højere Skoler), Undervisningens Begyndelse med det syvende Aar og dens Afslutning med det fyldte 16de Aar, en Undervisningstid af 24 Timer i de lavere og af 30 Timer ugenlig i de højere Skoler. Lærerindeexamen ved Seminarierne foreslges taget med det fyldte 19de Aar. Som ledende Grundsætninger ved Kvindens Opdragelse opstilles den ethiske Opgave, Undervisningens Individualisering og en større Opmærksomhed rettet mod de naturhistoriske Fag. Med Hensyn til Literatur og Sprog paageges som nødvendigt: Kjendskab til den tyske Digtningens Hovedværker og den tyske Literaturhistories Hovedepoker samt Kjendskab til Hovedværkerne af den franske Literaturs klassiske Periode. Konferensen var derhos enig i, at der burde tillægges Mændene den overvejende Indflydelse ved Ledelsen af den kvindelige Undervisning. Tvende særskilt til

Protokollen føjede Forslag gik ud paa at udvide Undervisningen til det 18de Aar med et mindre Antal Timer i de sidste to Aar, for at den unge Kvinde dels ikke overanstrængtes under sin Opvæxt, og kunde naa en større Modenhed til at optage det hende budte aandelige Stof, dels kunde sættes i stand til efter Konfirmationen at deltage i de huslige Beskjæftigelser. Med Hensyn til Undervisningen i Historie paapegedes det Ønskelige i at den politiske Historie kom til at staa stærkt i Baggrunden for Kulturhistorien. Et Forslag om at optage en særegen Husholdningsvidenskab som Undervisningsfag tilbagevistes af Konferencen, som derimod ydede sin Understøttelse til det af et af dets Medlemmer udtalte Ønske, at der snarest muligt maatte blive udarbejdet en Normalundervisningsplan for Pigeskolerne og Seminarierne, samt at dette Regulativ ogsaa skulde være forpligtende for samtlige Privatskoler.

Den omtalte Betænkning gav Stødet til Oprettelsen af en Række højere Skoler rundt om i Tyskland, saasom i Hannover, Köln, Crefeld, Düsseldorf, Berlin (Victoria- og Augustaskolen samt et Lærerindeseminar), Karlsruhe (Louiseskolen og et Lærerindeseminar for Landsbyskolelærerinder), Reutlingen (en meget anset Industriskole for Kvinder) etc. Men i det Hele taget var man ikke rigtig tilfreds med Forslagene, Fordelingen af Fagene, disses indbyrdes Rangering og hele den Maade, hvorpaa Udviklingen af det ethiske Element søgtes naaet.

Den engelske Filosof Herbert Spencer havde, kort førend Konferencen sammentraadte, i Anledning af den i England over Skolekommissionens Forslag rejste Diskussion, advaret netop imod de Grundsætninger, der fastsloges i Berliner-Konferencens Protokol. Han havde

hævdet Nødvendigheden af de nyttige Kundskabers Overvægt over dem, der væsenligt ydes til aandelig Prydelse og for dermed at glimre. I hele den tyske Betænkning derimod er netop det Omvendte Tilfælde og den literær-aesthetiske Dannelse er opstillet som det ethisk udviklende Element i den kvindelige Opdragelse. Fra forskjellige Sider stillede man sig ikke alene paa Spencers Side i hans Opfattelse af: «the ornamental and the useful sciences», men ankede derhos over formentlige Fejlgreb, der vare begaade i det Skjøn, der forudsattes over Kvindens aandelige Modenhed til forskjellige Perioder. Navnlig klagedes der over, at Religionsundervisningen paa Seminarierne var foreslaaet bibeholdt i et Omfang, der vilde gjøre Lærerinderne til smaa Theologer og i høj Grad bidrage til at overanstrænge dem.

Samtidig paabegyndtes en filosofisk Diskussion over Forholdet mellem Kvindens og Mandens intellektuelle Evner. Ligesom i England herskede der med Hensyn til dette Spørgsmaal stærkt fra hinanden afvigende Meninger. I det Store og Hele vurderede man Kvindens Intelligentens mindre højt end fremragende Mænd havde gjort det i Holland og England. Det maa herved erindres, at det netop var i hin Periode, hvor den tyske Filosof Schopenhauers Indflydelse var størst, samt at denne Tænker, der havde moderniseret og germaniseret budhistiske filosofiske Anskuelser, ligefrem nærede Ringeagt for Kvinden. Denne Diskussion fortsættes fremdeles. Dens sidste Indlæg ere 60 filosofiske Breve over Kvindens Væsen og Forhold til Manden, udgivne af Emerich du Mont (Leipzig 1879); Forfatteren, der alt tidligere har gjort sig bekjendt ved populære filosofiske Skrifter, hævder den Grundtanke, at Mand og Kvinde ifølge deres Naturel ere ulige og

stedse ville vedblive at være ulige, at Manden i intellektuel Henseende er Kvinden, denne i moralisk Henseende Manden overlegen. Du Mont savner særlig Objektivitet hos Kvinden, hvilket nødvendigvis fremkalder aandelig Nærsynethed og Indskrænkethed. Naar Kvinder gaa frem paa induktiv Maade, geraade de sædvanligt i en ubetimelig, uforsiktig Generalisation; gaa de frem ad deduktiv Vej, saa viser dette sig i en ubetinget, blind Autoritetstro. Skjønt Emerich du Mont er Tilhænger af Schopenhauer og Darwin, sætter han dog Kvinden langt højere end disse og antager, at hendes aandelige Udvikling kan naa ganske andre Højdepunkter, end de, som for Tiden iagttaages.

En særegen Stilling indtager Dr. Dühring til dette Spørgsmaal og til hele Kvindesagen. Staaende midt imellem Bærerne af den raa Materialisme (C. Vogt, Büchner etc.) og Pessimismen (Schopenhauer, Hartmann) saa han i Selvbevidsthedens Potensering til Lidenskab og Anticipationen af Fremtiden et Vederlag for de ved den moderne Videnskab nedstyrte Idealer og konstruerede, støttet paa denne Anskuelse, Grundtrækkene af en Virkelighedsfilosofi. Hans Opfattelse af Kvinden og hendes Fremtsidsmaal staar i Samklang med hele hans Stilling. Han betegner det som en Overgang til en højere Civilisation i Almindelighed, at de kvindelige Bestræbelser, gaaende ud paa at unddrage sig det traditionelle Formynderskab i aandelig, selskabelig og materiel Henseende, stedse vinde mere i ideel Kraft og praktisk Virkning. Den økonomisk-materielle Side af Kvindesagen, maa dog, efter hans Mening, naar der tages Hensyn til alle foreliggende Forhold, foreløbig vedblive at være det praktisk vigtigste Udgangspunkt for Kvindesagen. Hvad Spørgs-

maalet om Kvindens Evner angaaer, saa ere disse ikke prøvede endnu i tilstrækkeligt Omfang. Kvinderne ere ikke uduelige til at modtage den højere Undervisning, men denne er organiseret paa en aldeles uhensigtsmæssig Maade. Dette gjælder ikke alene i Almindelighed, men særlig for det Tilfælde, at Kvinden skal dannes gennem samme. De nuværende Universiteter med deres filosofiske Pedanterier og deres unyttige, lærde aandelige Rullestenslag, egne sig aldeles ikke til at benyttes som Prøvesten i saa Henseende. Højskolerne ere for Tiden Hjemsteder for de mest raadne Fordomme; $\frac{11}{12}$ af det Lærestof, der nu meddeles, kan undværes, da det væsenligt kun er en unyttig Ballast. Skal Kvinden, hvad der ligger hende nærmest, uddannes til at blive Lærerinde eller Læge, maa Seminarierne og de højere Undervisningsanstalter indrettes paa en helt anden Maade. Fremtidens Lærerindeseminarier bør tage de naturvidenskabelige Elementer til Basis for hele Uddannelsen og derhos særlig lægge Vægt paa det mundtlige Foredrag og den skriftlige Udarbejdelse. Sker dette vil, i Stedet for den nuværende Universitets-scholastik, en naturlig Logik gjøre sig gjeldende og Kvinden vil gennem Sprogets Korrekthed kunne lære at tænke rigtigt. Undervisning i Historie foreslaas kun meddelt i et ringe Omfang, hvorimod der indrømmes Kultur-historie, Sundhedslære, Økonomi og lidt Lovkyndighed en berettiget Plads. Dr. Dühring vil derhos have, at der ikke (som i Victoria Lyceet i Berlin) holdes Foredrag, men at der undervises og diskuteses. Hvad Højskoler for Kvinder angaaer, da forlanger han Undervisningen i de gamle Sprog og Literaturer saa godt som fuldstændigt afskaffet. Han nærer Ringeagt for Latin og latinske Klassikere; den græske Literatur sættes lidt højere, dog ikke mere end

at han ytrer: «Det Bedste hos Grækerne var deres plastiske Kunst og deres Billedstøtter tale lykkeligvis ikke et Ord Græsk.» I Stedet for paa Undervisningen i de gamle Sprog, bør Studiet paa Højskolerne være baseret paa Kjendskab til de moderne Sprog, paa et omhyggeligt Studium af Fysiken, og en endnu mere omhyggelig Uddannelse i Modersmalet. Staten vil næppe indlade sig paa i den nærmeste Fretid at tilvejebringe gjennemgribende Reformer, men det private Initiativ, kan her vise Vejen og han hilser det reformerede kvindelige Studium som Udgangspunkt for hele det højere Undervisningsvæsens Gjenfødelse. Denne Vej maa der, efter Dühring, gaas, naar man i Kvindesagen vil naa Resultater. Vælter man derimod hele den nu tilstedevarende Ballast af middelalderlig akademisk Dannelse, der tynger saa stærkt i de lærde Skoler og paa Universiteterne, paa Kvindens Skuldre vilde man, efter hans Mening, begaa en stor Daarskab. (Jfr. forøvrigt Artiklen om Dr. Dühring «Nationaløkon. Tidsskr.» X, 237 fg.)

IV.

Louise Büchner. Kongresserne.

For noget over et Aar siden, døde i Darmstadt en Kvinde, der gjennem en utrættelig, mere end tyve Aars Virksomhed for Kvindesagen, havde naaet en høj Grad af Anseelse og ved sit Livs Slutning kunde se tilbage paa Resultater, større end dem, det er forundt de fleste virksomme Mennesker at opnaa. Navnet paa denne Kvinde er Louise Büchner. Vi kunne ikke mindes nogensinde at have set hende omtalt i den skandinaviske Presse, og dog gaves der neppe noget anset tysk, engelsk og hollandsk Blad, der ikke meddelte mere eller mindre udfør-

lige Nekrologer, i hvilke hun saa godt som enstemmig blev anerkjendt som den ledende Personlighed i hele den Bevægelse, der navnlig i Mellem- og Sydtyskland i den nyere Tid har gjort sig gjældende for at forbedre Kvindens Vilkaar og faa hende op paa et højere aandeligt Stade.

Hvad der særlig bidrog til at give Louise Büchner en indflydelsesrig Stilling, var dels den værdige og forstandige Udvikling i de talrige Skrifter hun udgav, dels hendes praktiske Sans og den Protektion, der blev hende tildel af de tvende engelske Prinsesser (Kronprinsesse Victoria og Storhertuginde Alice), som traadte ind som Medlemmer af tyske Fyrstehuse, og fra deres Hjem medbragte den Sans og den Iver for Fremme af Spørgsmaal og Opgaver vedrørende Almenvellet, der mere end noget Steds eilers i Verden, synes at have udviklet sig hos de engelske Damer, henhørende til de højere Klasser. Over hendes svagelige Legeme sejrede en stærk Viljeskraft og hendes livlige Fantasi blev holdt i Tømme af en skarp Forstand. Jenny Hirsch siger om hende (*«Deutscher Frauen Anwalt»*, 1878 Nr. 2): «Uden nogensinde at overskride de fine Grænselinjer, der ere trukne for Kvinden, har hun arbejdet som en Mand og i værdigt Fællesskab med Mænd. Uden at trænge sig frem, kom hun til at indtage en indflydelsesrig Stilling. Hun har givet et lysende Exempel paa, hvad en Kvinde formaar, og hvorledes hun bør udføre sit Livsarbejde.»

Opmærksomheden henleddedes paa Louise Büchner i større Kredse første Gang i Aaret 1855, da hun udgav et Skrift: *«Die Frauen und ihr Beruf»*, der hurtig fik en betydelig Udbredelse og foranledigede talrige andre Skrifter. Hun udvikler i samme, at Alt i Verden har gjort Kæmpe-

skridt fremad, men at Kvindens Opdragelse i det Store og Hele er blevne staaende paa samme Standpunkt i lange Perioder, samt at Nutidens, særlig de til Mellemklasserne og de højere Klasser henhørende unge Kvinder, i Stedet for at holde Skridt med vor travle Tid meget mere ere tilbejelige til at hensynke til Ladhed og Blædagtighed. Arbejde og Virksomhed betegnes som den Talisman, der ene kan udrive dem herfra. Kvinderne bør ikke mere være hine sarte Væsener, fødte til at være poetiske, gjøre Toilette, spadsere, spille Klavér, pluddre Fransk etc., men skulle danne Led af en stor Kjæde, og maa arbejde og virke, saa at Ingen træder ud af dette jordiske Liv med tomme Hænder. Gjennem Opdragelsen, Dannelsen og Arbejde skal Kvinden naa det Maal, der er sat hende, nemlig at være Repræsentant for det Ideale i Livet.

Denne Tankegang har Louise Büchner udviklet i talrige andre Skrifter, i de Bidrag, hun har ydet til anse politiske Blade og til Damejournaler samt ved de Forelæsninger, hun har holdt i Darmstadt, og de Foredrag, der paa Kvindekongresserne hidrørte fra hende. Skylden for, at den kvindelige Dannelse ikke har holdt Skridt med Tiden og hidtil i det Store og Hele ikke har kunnet komme ud over beskedne Grænser, tillægger hun væsenligt Forældrene og da særlig Fædrene. «Ingen kan dog for Alvor tro, bemærker hun i en af Afhandlingerne, der ere blevne offentligjorte efter hendes Død, at Menneskeheden kan opdrages, naar man kun ensidigt uddanner Manden, for derefter at hænge ved hans Fodder en tung Lænke i Skikkelse af en ofte uvidende, forstængelig, overfladisk, koket Kvinde. For alle Samfundslag kan kun den ene Sandhed gjælde, at begge Kjøn paa en ligelig Maade maa udvikles til forstandige, tænkende og arbejdsmæ-

Væsener. Saalænge indtil i vore Familjers Skjød den Overbevisning gjør sig almindeligt gjældende, at Datteren lige saavelsom Sønnen bør opdrages til en bestemt Stilling og Karriere, er Alt spildt, hvad der tales om Kvindens politiske Rettigheder, sociale Reformer etc. Hele Kvindesagen er en af vor Tids højeste Kulturspørsmaal, der nøje hænger sammen med alle de Bestræbelser og Anstrængelser, der foretages for at hidføre en Forbedring af Folkets Kaar og af Nationens Opdragelse. Selve Sagens Hovedvanskkelighed ligger i at træffe det Rigtige, naar det drejer sig om samtidigt at opdrage Kvinden for en selvstændig Livsstilling og at forberede hende rigtigt for Ægteskabet!

«Vi holde fast ved vor Mening,» siger hun i en anden Afhandling («Et Ord til Fædrene»), «at ingen, om end nok saa stor Vanskkelighed frigjør Faderen fra den Forpligtelse, at sørge ligesaa omhyggeligt for Datterens Fremtid som for Sønnens, samt at han ikke alene bør arbejde for Subsistensmidlerne, men ogsaa for Aandsdannelsen. Det er i Sandhed forfærdende, i hvilken Grad man omgaas letsindigt med Pigernes Livsskjæbne og ingen彭 formaar fuldstændigt at skildre alle de Pinsler, der hidrøre fra Kjedsomhed, den bevidste Intethed og Følelsen af Utilfredsstillelse, hine Plageaander, der saa ofte herske i et Hus, hvor flere Søstre i aarevis have ventet paa en Mand som paa en Messias. Kommer han endelig, have de i Mellemtíden ikke gjort meget Andet, end at lægge Hænderne i Skjødet. Men kommer han ikke, saa begynder, naar de første Ungdomsaar ere svundne, hin Tilstand, som Prinsesse Leonore skildrer saa fortræffeligt, naar hun siger: «Ak! jeg føler allerede Dagenes lange, udtværede Smerte». Ja, det er en langt sig udstrækkende

Smerte, der ledsager en formuende Kvinde til Graven, der, naar hun har afsluttet med sit Hjerte, dog maa leve og ikke véd, hvormed hun skal udfylde sine Dage og Aar. Havde hun lært Noget, behøvede hun ikke nu at fylde Skufferne med Strømper, at tilbringe Eftermiddagen ved Kaffe bordet, Aftenerne ved Whistpartiet og samtidig at bære hos sig en Tomhed, en utaalelig Tomhed i Brystet, der snart ytrer sig i Nervøsitet, snart i Bitterhed mod andre Mennesker, indtil hun ved Livets Slutning har vænnet sig til denne Tilværelse eller endog for Alvor er kommet til at tro, at være et vigtigt og nødvendigt Medlem af det menneskelige Samfund.

Det var imidlertid, som allerede bemærket, ikke alene ved literære Indlæg og ved Diskussion af theoretiske Spørgsmaal, at Louise Büchner udmarkede sig. Hendes Virksomhed paa det praktiske Omraade holdt Skridt med hendes store aandelige Produktivitet. En Række historiske Arbejder, hun udgav, og den høje Plads, hun ønskede for Kulturhistorien som Undervisningsfag ved Fremtidens kvindelige Opdragelse, foranledigede hende til fra 1860—70 i Darmstadt at holde historiske Forelæsninger, der besøgtes stærkt. Senere stiftede hun en stor Forening: «Alice-Foreningen for kvindeligt Erhverv og kvindelig Dannelse», oprettede en Industriskole, i hvilken der gaves et Kursus for de Kvinder, der vilde uddanne sig til Lærerinder i Haandarbejde, samt tilvejebragte en fast Bazar (Alice Bazaren), væsenligt bestemt til at nevtraliser de Bestræbelser, der hos en Del af Handelsstanden gik ud paa at exploitere i den størst mulige Grad de Færdigheder, Kvinder af Mellemklasserne havde erhvervet sig.

Paa den Tid, Louise Büchner begyndte sin Virksomhed i Kvindesagens Tjeneste, var Undervisning i Haand-

arbejde kun ganske undtagelsesvis indført i Tyskland og hele Skoleundervisningen ophørte i store Dele af den nuværende Kejsrstat i Pigeskolerne med det 15de Aar. Det skyldes for en stor Del hendes utrættelige Virksomhed, at Undervisning i Haandarbejde er blevet obligatorisk i Folkeskolen og at Pigeskolerne, beregnede paa de højere Klasser, navnlig i Byerne, nu for en stor Del først bringe Opdragelsen til en foreløbig Afslutning med det 16de Aars Udgang. Med Hensyn til Haandarbejdet virkede hun særlig for, at den Schallenfeld'ske Methode blev indført.

En smigrende Anerkjendelse blev der ydet Louise Büchner i Aaret 1873, idet det preussiske Kultusministerium opfordrede hende til at afgive en Betænkning over de Forslag til en fremtidig Ordning af det kvindelige Opdragelsesvæsen, som den til Berlin indkaldte Konference af Pædagoger havde fremsendt. Hun kritiserede disse Forslag paa en frimodig Maade og rettede Angreb mod forskjellige ledende Grundsætninger, der søgtes gennemførte af Skolemændene. I adskillige Retninger nærmede Louise Büchner sig ved denne Lejlighed den Tankegang, der kom tilsyne i Dr. Dührings Kritik af den højere Undervisning i vor Tid. Hun tog ham ogsaa senere paa en Maade i Forsvar mod adskillige af de Angreb, der rettedes mod ham, forsaavidt det angik hans Bemærkninger om Fremtidens højere Dannelsesanstalter for Kvinder.

I den til det preussiske Kultusministerium fremsendte Betænkning hævdede Louise Büchner, at Fremtidens Døtreskole burde have en grundig, alvorlig og praktisk Karaktér, da den maa forberede den unge Kvinde til at blive Moder, Husets og Hjemmets Bestyrerinde samt Lærerinde. Hun miskjender ikke det Vanskelige i at ville samtidig arbejde hen imod disse tvende Hovedretninger

i det kvindelige Liv, at ville forene det Praktiske med det Ideelle og Videnskabelige, det Grundige med Uddannelsen af Fantasien og Talentet. Heri ligger det vanskelige Punkt for hele Pigeopdragelsen, særlig forsaavidt denne vedrører de højere Stænder. Man lader ofte det Æsthetiske træde for stærkt i Forgrunden. Følelsen for det Skjonne og Gode bør være Resultatet af hele Undervisningen, men man maa ikke særligt arbejde hen til, saaledes som det sker, at anvise Literaturen den første Plads og dette oven i Kjøbet i en Alder, hvor der trænges saa stærkt til nyttige Kundskaber. Ikke synderligt bedre handler man i saa Henseende ved de i de senere Aar oprettede højere Dannelsesanstalter for Kvinder. Ved Damelyceerne holdes der rigtignok Forelæsninger over Historie og Naturvidenskab, men Avditorierne ere næsten tomme, hvorimod der næppe er Plads i de Sale, hvor der holdes Literaturforelæsninger. Det svage Punkt, som fremtræder her, bør fjernes ved i Fremtidens Døtreskole at lægge en god Grundvold, at bibringe Sans og Smag for alvorlige Videnskaber og at give Eleverne en Skat af positive Kundskaber og Begrebsudviklinger, paa hvilke der vil kunne bygges videre baade af den vordende Moder og af den Kvinde, der kommer til at virke i et andet Kald. For at dette kan gjennemføres uden at overanstrænge Eleverne, bør Undervisningen udvides til det 18de Aar, og særlig fra det 13de Aar meddeles af Lærerinder. Som Hovedfag opstilles: Historie (Kulturhistorie), Tegning, Hovedregning, Naturhistorie og Fysik. Undervisning i Engelsk foreslaas først begyndt efter det 13de Aar. Kjendskab til Literaturen maa bedre afspasses efter den aandelige Modenhed end som der sker for Tiden. Saaledes bør man atter indføre Læsning af Eventyr af de

græske Theaterdigeres Værker (Aeschylos, Sophokles) i de yngre Klasser og først i den aller sidste Skoletid gjøre Eleverne bekjendt med Schiller, Goethe, Lessing etc. Undervisning i Husholdningskundskab og Hygiejne kan ikke godt udelukkes fuldstændigt, som af Konferencen foreslaaet, men ved Hjælp af Varesamlinger, Husholdningskasser, Prøver af Raastoffer og passende Læsebøger vil man kunne yde en god Fordannelse. For de unge Kvinder, der ville frekventere et Lærerindeseminar, bør der sættes den Betingelse, at de ikke tør træde ind i samme før med det tyvende Aar, saaledes at der fra det 18de til det 20de Aar ydes dem Lejlighed til praktisk Beskjæftigelse i Huset. Ved de bestaaende og projekterede Lærerindeseminarier (der existere for Tiden 8 Lærerindeseminarier i Preussen) vil man gjøre vel i at afholde 3 Examina, nemlig Maturitetsexamen, Examen for Sekundær- og Overlærerinder og Examen som Forstanderske og Faglærerinde.

I den senere Tid har der været saa meget Andet, der har lagt Beslag paa Kultusministeriets Opmærksomhed, at Sagen næsten fuldstændigt har staaet i Stampe, saa at kun forskjellige af de højere Dannelsesanstalter, der næsten i alle større tyske Byer ere blevne oprettede ved privat Initiativ i de sidste 5 Aar for at give de unge Kvinder en højere aandelig Dannelse, have fulgt Kongressens Forslag. Louise Büchner virkede samtidig for sine Ideer paa de Kongresser, der afholdtes i 1872, 1875 og 1876 i Darmstadt, Hamborg og Frankfurt. Paa Kongressen i Hannover (1878) fortsatte Arbejdet; men endnu inden denne afholdtes, var Louise Büchner: den utrættelige Ordfører for Kvindens Sag død i Darmstadt i 1877.

(Sluttet.)

Den tyske Toldsag.

Toldtarif-Loven af 15de Juli.

Den 15. Juli modtog den ny tyske Toldlov, i den af Rigsdagen vedtagne Skikkelse, kejserlig Stadfæstelse, — og allerede nu tales der om dens Virkninger.

Disse Virkninger ere af dobbelt Art. Der er først det Indtryk, det maa gjøre paa den offentlige Mening, at Samtidens største Statsmand og et af Verdens mægtigste og videst fremskredne Kulturlande forsøger paa at skrue den økonomiske Lovgivning et Par Menneskealdre tilbage i Tiden. Der er dernæst den Indflydelse paa Produktion, Omsætning og Forbrug, som allerede nu begynder at spores.

Den offentlige Mening har Bismarck, som meddelt i vor første Artikel om den tyske Toldsag, søgt at bearbejde siden ifjor; — d. 15. Juli har gjort de alt modtagne Indtryk end dybere. Den ene Side nærer den Overbevisning, at nu, da Bismarck og Tyskland gaa i Spidsen for den økonomiske Reaktion, maa de mindre Lande pænt følge efter. Den anden Side tror, at de Smaa dog ikke ere forpligtede til at efterabe alle de Stores

Dumheder. En Røst fra denne Side var det, der lod sig høre, strax efter den tyske Toldlovs Stadfestelse, i et af Hovedstadens Blade. Sine kvikke Artikler i »Fædrelandet« (Nr. 167—169)aabner Hr. C. Hage med nogle meget betimelige Bemærkninger om de Virkninger, som Systemskiftet i Tyskland synes at skulle fremkalde i Danmark. »Anskuelser, som man for nogle Maaneder siden vilde have forsvoret som Umuligheder, begynde at stikke Hovederne frem hist og her. Der er Tegn til, at vi skulle se Forsøg blive gjorte paa at komme til at sejle i Tysklands Kjølvand.» Og det Mærkelige er, at disse Forsøg synes at ville finde Forsvarere ikke blot blandt »praktiske Mænd« eller Folk, som ere personligt og umiddelbart interesserede i en Toldreaktion; paa de mest uventede Steder synes de at ville opsøge Forsvarere. I Tyskland lystrer man, naar Bismarck befaler; i Danmark stiller man sig noget kjølig ligeoverfor Tysklands gode Institutioner; men de daarlige finde af og til deres Forsvarere. »Men hvis vi nu herhjemme vilde give os til at begabe den ny tyske Indretning som et Arkanum mod »de daarlige Tider«, og til at ville lave os selv noget Lignende, saa vilde vi tilføje os selv saa meget mere ubodelig Skade, som alt just nu maner til at forsøge ganske andre Veje; og først og sidst vilde vi gjøre os rent ud latterlige.» Alligevel er der dem, der føre Ordet for, at Danmark skal følge Tyskland paa den økonomiske Reaktions Bane. Endog om Beskyttelse for Landbruget tales der. Landbruget forlanger Statshjælp, fordi det er Landets vigtigste Erhverv; altsaa fordi det er saa vidt fremme, — og Industrien forlanger Hjælp, fordi den er saa langt tilbage! Landbruget forlanger, at Staten skal hjælpe det med at leve, fordi det er saa stærkt, at Staten ikke kunde leve

uden det, — og Industrien forlanger Beskyttelse, fordi den er svag, men ønsker at blive sterk. Og denne Styrke skal opnaas, ikke gjennem Selvudvikling, ikke gjennem en Væddekamp med Udlandets Industri, — men gjennem Toldpositioner. «Vi have nu,» hedder det i de citerede Artikler, «her i Danmark haft Toldbeskyttelse for vor Industri i et godt Stykke mere end 200 Aar. Hvis det ikke til Dato er lykkedes at fremelske en blomstrende Industri herhjemme, saa skal det i alt Fald ikke kunne siges, at det er, fordi der ikke er blevet givet Protektionismen «a fair trial». Beskyttelsen har til sine Tider været saa intensiv, at ikke ret mange Lande skulle kunne fremvise et mere nydeligt og perfekt gjennemført System. Ej heller skal den livligste Fantasi kunne udtænke nogen Beskyttelse, den mest absurde ikke undtagen, som jo ikke allerede er blevet praktisk forsøgt; om det saa er Silkeavl, har den her i Landet maatte staa sin Prøve. Nutildags hedder det sig, at vi have Frihandel; aa ja, saamænd! Det minder om Negeren, der var kisteglæd en Dag, da han kun havde faaet 10 Gange Pisk. Naar man tager en dansk Toldtarif i Haanden, har man en behagelig Følelse af at staa overfor et af disse sjeldne Værker, hvor praktisk Indsigt er forenet med dyb Lærdom. Det er en Encyklopædi i stor Stil, ét Varelexikon af den sjeldneste og mest fuldstændige Art. Man ved ikke, hvad man mest skal beundre: den Grundighed, hvormed Jordkloden er gjennemsøgt fra Havets Bund til Bjergenes Toppe, eller den Beskedenhed, der ved til Slutning at indføre en særegen Klasse «Ubenævnte Varer» forudsætter, at der mellem Nordpol og Sydpol skulde kunne findes Nogetsomhelst, der ikke allerede er medtaget i Tarifens 270 øvrige Klasser. Men ikke nok hermed; man

betages af ligefrem Ærefrygt for den overmenneskelige Reitfærdighed, der paa den fineste Guldvægt afvejer Taxterne, og som ved en genial Kombination af Rigs-mønt og Kronemønt har naaet det rent Uforlignelige; naar man bevæger sig blandt saadanne Satser som $\frac{3}{87}/\frac{96}$ Øre, da gribes man af den hellige Gysen, som kun det Sublime formaar at fremkalde.» Hr. Hage mener da, at man nu maa have Ret til at spørge: hvilke Industrigrene har disse to Aarhundreders Beskyttelse givet et blomstrende og frodig Liv? Man søger forgjæves efter disse Industrigrene; man søger og søger, — og hvad opdager man saa? At endog Industrien maa falde som Offer for vor Toldlovs meningsløse Chikanerier! Naar det gaar saaledes med Industrien, som Toldloven dog prætenderer at beskytte, — hvorledes maa det saa ikke gaa med Handelen? «Hvorledes skulde den danske Handel kunne tage Opsving udadtil under en Toldlovgivning, der ved sin exemplelløse Smaalighed giber forstyrrende og hæmmende ind paa ethvert tænkeligt Omraade? Og endnu langt værre stillet er dog Skibsfarten. Om det var vor Lovgivnings Opgave systematisk at tilintetgjøre Landets Søfart, kunde den ikke gaa anderledes tilværks end den gjør. . . . Enhver Skude, stor eller lille, Baad eller Skib betaler Told herhjemme. Maskiner, Ankre, Kjettinger, Jern, Forhudningsplader, Tømmer, Master, Planker, Nagler, Tjære, Beg, Kul, hver en Stump Sejldug, hver en Ende Tovværk, — Alt, Alt betaler Told. Saaledes behandles hertillands den Erhvervsgren, der fremfor alle er den mest nationale, den mest hæderfulde for vort Folk, den hvorover vore største og stolteste historiske Minder samle sig; saaledes behandles et Erhverv, hvortil en hel Stands Ve og Vel er knyttet, den Stand, der maaske er den

bedste og kjærnefuldeste af det hele Folk. Men ikke engang det er nok! Gjennem Skibsafgiften lægges der yderligere en direkte, stærkt tyngende Byrde paa Søfarten, saa at f. Ex. et Sejlskib, der er i regelmæssig Fart mellem dansk og engelsk Havn, vil have i Skibsafgift aarligt at udrede 5 pCt., ja op til 10 pCt. af sin Værdi. Og For-slag til en saadan Afgifts Ophævelse er den ene Gang efter den anden blevet indbragt i Rigsdagen og har maattet strande paa Modstand fra Landets Finansministers Side! Saadanne Aag findes det sommeligt at vælte over paa vor Søfart og paa hele vor udenlandske Omsætning, samtidigt med at man har Raad til at bortødsle Folkets Penge til Beskyttelse for umulige Industrier.» Hr. Hage søger at vise, hvorledes vor Toldlovgivning skader Land-brug, Industri, Handel og Skibs-fart; alligevel «er der nu begyndt en Strømning herhjemme, der, støttende sig til Tysklands Exempel, arbejder paa at gjøre den endnu værre». Snarere end at efterabe Tysklands Dumheder, var vel «Øjeblikket kommet til en konsekvent Gjennemførelse af Frihandelen». Det er dog ikke den, Hr. Hage tilraader; det er Indgaardens af et Toldforbund mellem de tre nordiske Riger, som han anbefaler. Hans Forslag i den Retning ere maa ske lidt tvivlsomme; men dem skulle vi ikke prøve ved denne Lejlighed; han har — det maa i alt Fald erkjendes — peget paa en stor Tanke, som ogsaa «Nationaløkonomisk Forening» kunde tage sig af; og han har den fuldeste Ret i, at skal Systemskiftet i Tyskland øve nogen Indflydelse paa vor Toldlovgivning, bør det fremfor Alt være vore Bestræbelsers Maal at forhindre, at denne Indflydelse viser sig i en Efterligning i Danmark af den Bismarck'ske Nationaløkonomi.

Vi have peget paa den ene Art Virkninger af den

tyske Toldhistorie: Virkningerne paa de økonomiske Oppfattelser. I denne Retning har Toldloven virket, endnu før den blev Lov. Men ogsaa i den anden Retning har den skyndt sig med at virke. Man vil i de tyske Blade kunne finde Oplysninger om, at Priserne paa adskillige Varer ere gaaede i Vejret, endnu før de paagjældende Toldpositioner ere traadte i Kraft! Alle Solemærker tyde paa, at det ikke bliver til Noget med de skjønne Løfter, der gaves medens Tolddiskussionen stod paa. Man lovede, dengang da det gjaldt at vinde Stemmer for Toldloven, et storartet Opsving i hele det økonomiske Liv, alle mulige Behageligheder for Producenterne og slet ingen Ubehageligheder for Konsumenterne; man lovede alle Parter Guld og grønne Skove! De Naive, der tog de skjønne Talemaader for gode Varer, begynde allerede nu at ane Uraad: paa sine Steder have Detailhandlerne allerede begyndt at skrue Priserne i Vejret, som om Butiken laa fuld af Varer, der var fortoldede efter den Tarif, der endnu ikke er traadt i Kraft!

Thi det er jo dog kun et Mindretal af Positioner, der allerede nu ere traadte i Kraft. Øjeblikkeligt traadte i Kraft Tarifnumrene 6 (Jern), 14 (Humle), 15 (Instrumenter), 23 (Lys), 25 (med Undtagelse af Møllefabrikater), 26 e (Fedt), 29 (Petroleum), 37 (Dyr) og 39 (Kvæg). — (Forøvrigt maa det her siges, at allerede det, at disse Positioner træde i Kraft i samme Øjeblik som Loven emanerer, er et Bevis paa den forhastede og overilede Maade, hvorpaa hele Loven er bleven behandlet.) — D. 1. Oktober d. A. træde i Kraft Træpositionerne (13 a—f) og nogle af de mindre vigtige Kornpositioner (Annis, Koriander, Fennekel, Kommen, Raps og Roesæd). — D.

1. Juli 1880 træder Nr. 8 (Hør) i Kraft. — Alle de øvrige Tarifnumre træde i Kraft d. 1. Januar 1880.

Disse Bestemmelser om Tarifens Ikrafttræden indeholderes i Toldlovens § 1, der tillige ophæver Tarifen af 1. Okt. 1870 (samt L. 7. Juli 1873).

Vi gaa nu videre i vor Omtale af den ny Toldlov, og skulle da fremhæve, at, bortset fra ganske faa Undtagelser, kjender Tarifen kun Vægttold. Den Vægttold, som Tarifen fastsætter, opkræves ifølge Lovens § 2 af Bruttovægten naar: a. Tarifen udtrykkeligt foreskriver det; og b. ved Varer, hvor Tolden ikke overstiger 6 M. pr. 100 Kilogram. Ellers lægges «Nettvægten» til Grund (dog saaledes at Vægten af Flasker, Krukker, Fade o. lign. ikke fradrages ved flydende Varer).

§§ 4—5 nævner forskjellige Sager, der fritages for at erlægge Told, saasom: Vareforsendelser paa 250 Gram Bruttovægt (eller derunder), der indgaa med Posten fra Udlandet; Varemængder paa under 50 Gram; samt en Del andre Ting, hvor Toldfrihed omrent er en Nødvendighed eller Selvfølge.

Den meget omtalte Kamptoldparagraf (§ 6) lyder i sin endelige Form saaledes: «Varer, der komme fra Stater, som behandle tyske Skibe eller Varer af tysk Herkomst ugunstigere end Skibe el. Varer fra andre Stater, kunne — forsaavidt ikke Traktatbestemmelser ere til Hinder — belægges med et Tillæg indtil 50 pCt. af den tarifmæssige Indførselsafgifts Beløb. — Opkrævningen af et saadant Tillæg anordnes ved kejserlig Forordning, efter at Forbundsraadet har givet sit Samtykke. — Anordningen herom skal strax meddeles Rigsdagen, eller, naar denne ikke er samlet, saasnart den næste Gang træder sammen. Anordningen skal sættes ud af Kraft, hvis

Rigsdagen ikke billiger den.^{*)} I sin definitive Form blev Kamptoldparagrafen altsaa betydeligt mildnet: Tillæget maa, for det Første, nu ikke stige højere end til det Halve af den tarifmæssige Told, hvorimod det oprindelige Forslag talte om et Tillæg paa indtil det Dobbelte af den tarifmæssige Afgift; Tillæget maa, for det Andet, kun bruges ligeoverfor Stater, der behandle Tyskland ugunstigere end andre Stater, hvorimod det efter det oprindelige Forslag kunde bringes i Anvendelse imod enhver Stat, der har en højere Told end Tyskland; og, for det Tredje, Rigsdagen har sikret sig en Indflydelse paa Anvendelsen af Kamptolden, hvorimod Regeringen efter det oprindelige Forslag kunde muntre sig med en exorbitant Kamptold, overfor næsten alle Stater, hvor lystigt den vilde, uden at den behøvede at bekymre sig om Rigsdagen. Efter den oprindelige Af fattelse kunde Regeringen i Grunden lave Toldtarifer paa egen Haand, næsten hvor galt den vilde. Den kunde, uden at spørge Rigsdagen om Forlov, indføre Differentialtold, næsten hvor den vilde; — nu, derimod, maa den mere begrænsede Differentialtold kun, under Rigsdagens Kontrol, bruges som Retorsion imod saadanne Stater, der behandle Tyskland særligt (differentielt) ugunstigt. Mo-

^{*)} Regeringen havde foreslaet følgende Form: «Varer, der komme fra Stater, som behandle tyske Skibe el. Varer af tysk Herkomst ugunstigere end Skibe el. Varer fra andre Stater, eller som belaste tyske Produkter med en betydeligt højere Indførselstold end den Told, der opkræves af udenlandske Produkter ved deres Indførsel i det tyske Toldomraade, kunne — forsaavidt Traktatbestemmelser ikke ere til Hinder — belægges med et Tillæg indtil det Dobbelte af den tarifmæssige Indførselsafgift. — Opkrævningen af et saadant Tillæg anordnes, efter Forbundsraadets Samtykke, ved kejserlig Forordning.»

difikationerne ere altsaa — omend endnu ikke tilstrækkelige — særdeles betydelige.*)

§ 7 indeholder nogle Bestemmelser om Transit, og § 8 bestemmer, at det, som Tolden og Tobaksskatten maatte indbringe uover 130 Mill. M. i et Aar, henvises til de enkelte Forbundsstater i Forhold til den Befolkning, hvorefter Matrikularbidragene bestemmes.

Derefter følger den egenlige Toldtarif. Denne er (ligesom den tidligere tyske, og ligesom den danske, engelske o. fl.) ordnet alfabetisk (medens den franske, østrigske o. a. ere ordnede efter Varernes Karakter), idet den alfabetiske Ordning maa anses som den mest praktiske, om den end ganske vist hverken er systematisk eller videnskabelig. — Maalestokken for Væggtolden er 100 Kilogram (= 2 Centner). — Naar vi i det Følgende ikke nævne nogen Vægtenhed, forstaas altsaa 100 Kil.

De 43 Tarifnumre ere følgende:

Nr. 1. Affald — frit.

Nr. 2. Bomuld og Bomuldsvarer. Dette er et af de meget righoldige Numre, hvor Satserne variere mellem Toldfrihed (raa Bomuld) og en Told paa 250 M. (Kniplinger og Broderier). Forhøjelserne ere gennemgaaende meget betydelige, indtil flere hundrede Procent.

Nr. 3. Bly og Blyvarer. Det raa Bly er toldfrit. Af valset Bly og Bogtrykkerskrift er Tolden 3 M. (tidligere Toldfrihed); af grove Blyvarer 6 M. (tidl. Toldfrihed); af fine Blyvarer 24 M.

* Art. 3 i den østrig-ungarske Tariflov (jfr. forrige Heste S. 53), med hvilken den tyske Paragraf nu er blevet bragt i bedre Overensstemmelse, lyder saaledes: «Varer, der komme fra Stater, som behandle østrigske og ungarske Skibe el. Varer af østrigsk og ungarsk Proveniens ugunstigere end Skibe el. Varer fra andre Stater, belastes ved Indførselen foruden med den i Tarifen nævnte Told med et Tillæg paa 10 pCt. af Tolden, og hvis de i Tarifen ere erklarede toldfri med en ad administrativ Vej bestemt specifik Told paa 5 pCt. af Varens Handelsværdi.»

Nr. 4. Børstenbindervarer. De grove (der tidl. vare toldfri) svare nu 4 à 8 M. i Told; de fine 24.

Nr. 5. Drogueri-, Apotheker- og Farvevarer. Tolden varierer mellem 1 og 20 M. Enkelte Raaproducter ere fri.

Nr. 6. Jern og Jernvarer. Rujern af alle Slags 1 M., Smedejern $2\frac{1}{2}$ M., Jernplader og Blik 3 à 5 M., Jerntraad 3 M., aldeles grove Jernvarer $2\frac{1}{2}$ à 5 M., grove do. 6 à 15 M. (Alle disse Artikler vare hidtil toldfri.) Endelig fine Jernvarer 24 à 60 M.

Nr. 7. Jord, Malm og ædle Metaller — fri.

Nr. 8. Hør og andre vegetabil. Spindestoffer (undt. Bomuld) i raa el. heglet osv. Skikkelse, 1 M. (tidl. frit).

Nr. 9. Korn: a. Hvede, Rug, Havre og Bælgfrugter samt ikke særligt nævnte Kornarter 1 M.; b. Byg, Majs og Boghvede 0,50 M.; c. Malt 1,20 M.; d. Annis, Koriander, Fennekel og Kommen 3 M.; Raps og Roesæd 0,30 M.; f. Landbrugsprodukter, der ikke findes andetsteds nævnte, fri. (Alle de under dette Nummer nævnte Artikler vare tidligere toldfri).

Nr. 10. Glas og Glasvarer. Tolden varierer her mellem 3 og 30 M.

Nr. 11. Heste- og Menneskehaar, samt Varer heraf. Raa Hestehaar el. lidet bearbejdede fri. Fletninger af Hestehaar 48 M. Raa el. lidet bearb. Menneskehaar 100 M. (tidl. fri). Parykmagerarbejde o. a. Haararbejder el. Imitationer 200 M. (tidl. 90).

Nr. 12. Huder og Skind (raa el. lidet bearb.) — fri.

Nr. 13. Træ og Trævarer. Brændevæd frit. Bark $\frac{1}{2}$ M. Bygningstemmer 0,10 à 0,25 M. Grove Bækker-, Drejer-, Snedker- og Kurveflætterarbejder 3 M. Parket-gulvdele o. L. 6 M. (Alle disse Artikler vare tidl. toldfri.) Fine Trævarer, Kurveflætterarb. m. m. Møbler 10 à 40 M. (Betydelige Toldforhøjelser.)

Nr. 14. Humle 20 M. (af Bruttvægten). Tidl. 10 M.

Nr. 15. Instrumenter, Maskiner, Transportmidler. Musikalske Instrumenter 30 M. (tidl. 12 M.). Astronom., kirurg., opt., matemat., kemiske og fysikalske Instrumenter — fri. Lokomotiver og Lokomobiler 8 M. (tidl. fri). Andre Maskiner af Træ og Støbejern 3 M. (tidl. fri), af Smedejern 5 M. (tidl. fri), af andre uædle Metaller 8 M. Dog ere Dampmaskiner og Dampkjedler til Skibsbrug fri. Jernbanevogne 6 à 10 pCt. af Værdien. Andre Vogne med Læder- eller Polsterarbejder 150 M. pr. Stk. Skibe

med tilhørende Utensilier, Ankre, Kjettinger, Dampmaskiner og Dampkjedler — fri.

Nr. 16. Kalendere — fri.

Nr. 17. Kautschuk og Guttaperka samt Varer heraf. Raat og lidet bearb. — frit. Kautschuktraad 3 M. Grove Varer 40 M. Fine Varer 60 à 90 M.

Nr. 18. Færdige Klæder samt Modevarer. Af Silke eller med Kniplinger og broderede 900 M. (tidl. 180 à 240 M.). Af Halvsilke 450 M. (tidl. 180 M.). Forskjellige andre 300 M. (tidl. 180). Linned 150 M. Silke-Herrehatte 300 M. (tidl. 180). Filt-Herrehatte 180 M. (tidl. 90). Garnerede Damehatte 1 M. pr. Stk. Kunstige Blomster 120 à 300 M.

Nr. 19. Kobber o. a. ikke særligt nævnte uædle Metaller, samt Varer heraf. Raakobber, Kobber- og andre Skillemønter — fri. Smedet el. valset til Stænger og Blik samt Traad 12 à 28 M. I Arbejde 18, 30 og 60 M. (24 M. var tidl. Maximum).

Nr. 20. Isenkramvarer — 120, 200 og 600 M. (300 M. var tidl. Maximum).

Nr. 21. Læder og Lædervarer. Saalelæder, Handskelæder, Korduan, Marokin, Safian, lakeret Læder, tildels farvet Læder 36 M. Andet Læder, ufarvet, 18 M. Grove Skomager- og Sadelmagerarbejder 50 M. (tidl. 24 M.). Fine Varer 70 M. (tidl. 42 M.). Handsker 100 M. (tidl. 80 M.).

Nr. 22. Hørgarn, Lærred og Lærredsvarer, Garn og Traad 3 à 36 M. Rebslagerarbejde 6 M. Ufarvet og ubleget Lærred 6 à 60 M. Farvet og bleget Lærred 60 à 120 M. Damask, Duge, Lagener, Haandklæder, Lærredskitler 60 M. Baand, Border, Frynsner, Gaze, Snore, Strømpevarer 100 M. Kniplinger 600 M. (Forskjellige betydelige Toldforhøjelser, indtil Forhøjelser paa 400 pCt.).

Nr. 23. Lys: 15 M. (tidl. 9 M.).

Nr. 24. Literære og Kunst-Gjenstande — fri.

Nr. 25. Material- og Speceri, samt Konditorvarer og andre Konsumtibilier. Øl 4 M. Brænevin, Arrak, Rom 48 M. Bærme 42 M. Eddike paa Fustager 8 M., paa Krukker og i Flasker 48 M. Vin paa Fustager 24 M., paa Flasker 48 M. Smør 20 M. (tidl. 8 M.). Kjød 12 M. (tidl. frit). Ikke ellers nævnte Fiske 3 M. Sydfrugter 12, 24 og 30 M. Kryderier 50 M. Saltede Sild 3 M. pr. Td. Honning 3 M. Raa Kaffe 40 M. Braendt Kaffe 50 M. Kaviar 100 M. Ost 20 M. (tidl. 10 M.). Konfiturer, Konditorsager og forsk. Delikatessevarer 60 M. Kraftmel, Stivelse, Nudler,

Sago og Sagosurrogater 6 M. (tidl. fri). Møllefabrikater af Korn og Bælgfrugter (navnlig Mel og Gryn) samt alm. Bagværk 2 M. (tidl. fri). Østers, Hummer, Muslinger og lign. Skaldyr 24 M. (tidl. 12 M.). Ris 4 M. Salt 12,80. Ubearb. Tobaksblade og Stilke samt Tobaks-Sauce 85 M. (tidl. 24 M.). Cigarer og Cigaretter 270 M. Andet fabrikeret Tobak 180 M. The 100 M. (tidl. 48 M.). Sukker 24 à 30 M.

Nr. 26. Oljer og Fedt. Alle Slags Oljer paa Flasker el. Krukker 20 M. (tidl. 5). Spiseoljer paa Fustager 8 M. Andre Oljer paa Fustager 4 M. Fedt 2, 3, 8 og 10 M.

Nr. 27. Papir og Papvarer. Tryk- og Skrivpapir 10 M. Pakpapir 4 à 6 M. Varer af Papir eller Pap 12 à 24 M. Papirtapeter 24 M.

Nr. 28. Pelsværk (Bundtmagerarbejde). Overtrukne Pelse, Huer, Handsker, Pelsfoder 150 M. (tidl. 66 M.). Ikke-overtrukne Faarepelse 6 M. (tidl. fri).

Nr. 29. Petroleum — 6 M. (tidl. frit).

Nr. 30. Silke og Silkevarer. Silke-Kokons, afhaspet el. spundet Silke, ufarvet — frit. Mindre forarb. Silke meget forsk. Satser. Silkevarer 600 M. Nogle Varer af Silke i Forbindelse med Bomuld, Hør, Uld 300 M. (tidl. det Halve).

Nr. 31. Sæbe og Parfumerier. Grove Sæber 5 à 10 M. Finere do. 30 M. (tidl. 12). Vellugtende fede Oljer, vellugtende Vande uden Alkohol, i Beholdninger paa mindst 10 Kilogram 20 M. Alle øvrige Parfumerier 100 M. (tidl. 20 M.).

Nr. 32. Spillekort (foruden den indre Afgift) 60 M.

Nr. 33. Sten og Stenvarer. Meget varierende Toldsatser.

Nr. 34. Stenkul, Brunkul, Cokes, Tørv og Tørvækul — frit.

Nr. 35. Straa- og Bastvarer. Ordinære Sivvarer, Maatter af Bast, Straa, Siv, Græs o. L. 3 M. (tidl. fri). Straabaand 18 M. (tidl. fri). Hatte af Straa, Bast, Rør, Spaan, Palmeblade 0,20 à 0,40 pr. Stk. Forsk. Straa- og Bastvarer 24 M.

Nr. 36. Tjære, Beg, Asfalt — fri.

Nr. 37. Dyr og animalske Produkter, ikke ellers nævnte. Fugleæg 3 M. (tidl. fri). Levende Dyr og anim. Produkter, fersk Fisk, Bikuber med levende Bier — fri.

Nr. 38. Lervarer. Alm. Mursten, ildfaste Sten, ikke glaserede Rør og Teglsten — fri. Glaserede Tagsten og

Mursten, arkitektoniske Forsiringer, ordin. Stentej 1 M. (tidl. fri). Porcellæn og porcellænagtige Varer, naar de ere hvide 14 M., naar de ere farvede, forgylde, forsølvede etc. 30 M. Andre Lervarer 10 à 16 M.

Nr. 39. Kvæg. á. Heste, Mulæsler, Muldyr, Åsler 10 M. pr. Stk. (tidl. fri). b. Tyre og Kør 6 M. pr. Stk. (tidl. fri). c. Stude 20 M. pr. Stk (tidl. fri). d. Ungkvæg indtil 2½ Aar 4 M. pr. Stk. (tidl. fri). e. Kalve under 6 Uger 2 M. pr. Stk. (tidl. fri). f. Svin 2,50 M. pr. Stk. (tidl. 2 M.). g. Grise under 10 Kilogr. 0,30 M. pr. Stk. (tidl. 0,30 M.). h. Faar 1 M. pr. Stk. (tidl. fri). i. Lam 0,50 M. pr. Stk. (tidl. fri). k. Geder — fri.

Nr. 40. Voxdug. Grovt 12 M. (tidl. 4 M.). Lædertøj og Bogbindерstof 30 M. (tidl. 12 M.). Voxmusselin og Voxtaft 50 M. (tidl. 12 M.).

Nr. 41. Uld. Raat, farvet — frit. Kæmmet 2 M. (tidl. frit). Uldgarn 3 à 24 M. Uldvarer forsk. Satser indtil 300 M. (Kniplinger, vævede Shawlstøjer med 3 el. 4 Farver) og 450 M. (vævede Shawlstøjer med fem el. flere Farver).

Nr. 42. Zink og Zinkvarer. Analog med Nr. 3,

Nr. 43. Tin og Tinvarer. Analog med Nr. 3.

Vi have her anført nogle Satser af den ny Tarif, — selvfølgelig dog egenlig kun exemplelvis, da vi naturligvis ikke godt kunne astrykke hele Tarifen i Tidsskriftet. Og naar vi nu sammenligne disse Satser med de hidtil bestaaende, — hvad opdage vi saa? Vi se Toldforhøjelser myre frem fra Tarifens Begyndelse til dens Ende; vi se Toldforhøjelser paa indtil flere hundrede Procent; vi se Beskyttelsen gjenindført paa Punkter, hvor man troede at være blevet helt kvit for den; vi se Artikler, hvis Toldfrihed antoges at være hævet over al Tivil, blive belastet med en mere eller mindre høj Told. Vi opdage altsaa, naar vi sammenholde Tarifen af 15. Juli med den hidtil bestaaende, et kolossalt Tilbageskridt, og et Tilbageskridt, der paa flere Punkter — Tolden paa de første Livsfondenheder! — er af en saa upassende Karakter, at man for kun et Aar siden vilde have anset det for umuligt.

Men naar vi sammenholde den ny tyske Tarif med den endnu bestaaende danske, ville mange Læsere maaske komme til et for den tyske Tarif gunstigt Resultat. De ville nemlig ved en saadan Sammenligning opdage, at de Toldforhøjelser, hvorimod de tyske Frihandelsmænd saa energisk have protesteret, paa mange Punkter dog endnu ikke naa den danske Told; de ville endvidere opdage, at selv den tyske Tarif af 15. Juli fritager for Told adskillige af de allervigtigste Artikler, som den danske Tarif fremdeles belaster med en svær Told! Dette for den tyske Tarif heldige Udfald af Sammenligningen, skyldes imidlertid ikke den tyske Tarifs Godhed, men — den danskes Slethed.

Skulde man herhjemme virkelig tænke paa at revidere Tarifen i Bismarck'sk Aand, saa burde man altsaa først betænke, at vor Tarif allerede er saa forkvaklet, at vi vel ikke have nogen særlig Opfordring til at gaa videre i de Bismarck'ske Fodspor.

Vi have i det Foregaaende omtalt den tyske Tarifs almindelige Karakter. Men det kan ogsaa lønne sig at betragte enkelte af dens Positioner lidt nærmere. Og til'en saadan mere speciel Betragtning ville vi finde Lejlighed.

Korntold — Kornproduktion — Kornhandel.

Vilde man samle sammen alle de Bøger, Brochurer, Tidsskrift- og Bladartikler, som det sidste Aars Tolddiskussioner i Tyskland have fremkaldt, vilde man faa et med Hensyn til Kvantiteten ret imponerende Bibliothek. Men der er Ingen, som har samlet dem sammen, og der er Ingen, som har læst dem alle, — fordi det ligefrem er uoverkomeligt. Heldigvis er det da heller ikke nødvendigt, — medmindre man ønsker at se, paa hvormange forskjellige Maader den samme Ting kan siges. Af de udkomne Skrifter behandle nogle Told sagen mere i det Almindelige, medens andre tage fat paa specielle Punkter.*). Blandt de sidste indtage Skrifterne om Korntolden en fremragende Plads, — fremragende atter med Hensyn til Kvantiteten. Kvaliteten lader noget mere tilbage at ønske. Det er neppe troligt, at nogen Nationaløkonom eller overhovedet noget indsigtfuldt Menneske, der allerede tidligere alvorligt havde gjennemtænkt Spørgsmaalet om Korntold, vil blive omvendt ved noget af de udkomne Skrifter. Videnskabeligt taget, har Sagen længe været

*) I Jahrb. für Nat. u. Stat. har F. Ritschl leveret en Oversigt over en Del (men rigtignok kun en meget lille Del) af den nyere told-politiske Literatur.

uddebateret. Men hvorfor da hele denne Literatur? Ja, for et eller to Aar siden var der neppe Nogen, der kunde falde paa den Ide, at i 1879 vilde hveranden tysk Nationaløkonom give sig til at skrive om det Rigtige eller det Urigtige i, at Tyskland faar Korntold. Men saa kom Bismarck med sine Forslag, og saa bukkede Rigsdagen og sagde «Kaliffens Ord er Visdom!», — og saa maatte Tyskerne jo skrive.*)

Hvad der bidrager til at gjøre hele denne Korntold-Literatur temmelig værdiløs, er Mangelen af et paalideligt statistisk Grundlag. De tyske Statistikere have ganske vist leveret nogen Kornstatistik, — men — sige kompetente Dommere — den duer ikke! Om Høststatistiken siger Professor Conrad i den citerede Artikel: «den udføres i Tyskland paa en saadan Maade, at den ikke blot ikke er til nogen Nutte, men endog skader!**) Selv Dr. Udo Eggerts Bog «Getreidezölle», der optræder med større Fordringer end de fleste andre Skrifter og navnlig søger at hæve sig op over Dægnliteraturens Sfære, behandler de statistiske Tal ganske kritikløst. Med Hensyn til den statistiske Side staar vistnok Delbrück's Skrift om Tysklands udenrigske Kornomsætning højest, uagtet netop dette Skrift fra en vis Kant har lidt en haard Medfart. Det store, store Flertal af Bøger og Afhandlinger om Korntoldspørgsmaalet er kun at betragte som Prokurator-indlæg. Klientens Sag forsvarer med Varme, i alt Fald med Prokurator-Varme, og af og til med en vis Dygtig-

* Prof. Conrad har i Jahrb. f. Nat. u. Stat. Bd. 33 S. 145 fg. givet en Oversigt over en Del af den nyeste Korntold-Literatur.

**) I. e. S. 145. — Om Bestemmelsen af Høstudbyttet i det tyske Rige se ogsaa en Art. af Dr. M. Schumann i Jahrb. f. N. u. St. Bd. 32, S. 474 fg.

hed. Men naar Sagen er bleven endelig paadømt, falder det næppe Mange ind at give sig til at studere Indlægene om igjen. Særinteressen spiller en dominerende Rolle i denne Literatur, — og dermed staar dens Døgnliv i Forbindelse. Rigtignok gjøres det giældende, at naar blot Landmanden er oven paa, kan hele Nationen prise sig lykkelig: «Landmandens Vel er identisk med hele Nationens Vel*»), siges der. Men alligevel staar det fast, at Landbointeressen kun er en Særinteresse, og at der foruden Bønder og Landmænd gives andre Mennesker, som man ikke helt kan lade ude af Betragtningen. Beskyttelsesmændenes Bidrag til Korntold-Literaturen ofre imidlertid kun Privat- og Standsinteressen en Tanke, — og om Videnskaben bekymrer de sig ikke stort. Videnskaben finder grumme faa Guldskorn i dem. Naar videnskabelige Tidsskrifter alligevel skjænke dem nogen Opmærksomhed, er Grunden den (— som Prof. Conrad siger paa anførte Sted —), at den nævnte Literatur — omend Gjennemlæsningen af den bringer et temmeligt negativt Udbytte — er et yderst karakteristisk «Tidernes Tegn», og «som saadan er den ganske vist lærerig.» —

Til at udarbejde Forslag til den ny Tarif var der, som man ved, nedsat en Tarif-Kommission. Den beskyttelsesvenlige Majoritet i denne Kommission havde bl. A. den Opgave at lave Motiver til Korntolden; og det gjorde den, — men dens Motiver blev rigtignok af den Beskaffenhed, at Regeringen fandt det klogest at holde dem hemmelige saa længe som muligt. «Foreningen til Handelsfriheden Fremme», derimod, havde ingen

*)

Hat der Bauer Geld,
Hat's die ganze Welt.

Betænkeligheder ved at optage Beskyttelsesmændenes Motiver *in extenso* i en lille Bog: «Die Getreidezölle in der Tarif-Commission». Det er karakteristisk: Frihandelsmændene ere ikke bange — tværtimod! — for at gjøre Offenligheden bekjendt med Beskyttelsesmændenes Argumenter; — Regeringen, derimod, vil nok have Kortold, men synes at være i Forlegenhed for at finde Motiver. De protectionistiske Motiver syntes ikke at være tilstrækkeligt overbevisende; — Regeringen maatte sørge for at pynte lidt paa dem, — og hvad kom der saa ud af de forenede Bestræbelser?

Regeringens Forsvar for Korntolden kom, *in nuce*, til at lyde saaledes:

Korntold fandtes i Tyskland i dette Aarhundredes første Halvdel. Saalænge den havdes, udviklede den indenlandske Kornproduktion sig i den Grad, at Toldforeningens Lande ikke blot kunde forsyne deres egne Beboere med tilstrækkeligt Korn, men ogsaa kunde udføre betydelige Kvanta: i Virkeligheden havde Tyskland ligetil henimod Tres'erne et ret betydeligt Udførsels-Overskud af Korn. I Halvtredserne begyndte man at nedsætte Korntolden, indtil den endelig i 1866 fuldstændigt ophævedes i alle Toldforeningens Lande, — og fra 1860 af finde vi nu Tyskland blandt de korn-indførende Lande! Derfor: lad os vende tilbage til Korntolden! Korntolden maa gjenindføres af «finanspolitiske» Grunde, for det Første: De direkte Skatter kunne ikke forhøjes efter Behag; der er Grænser, som ikke ustraffet overskrides; de indirekte Afgifter ere langt bekvemmere; og helst maa de hvile paa Varer, der indføres og forbruges i store Masser; — derfor: Told paa Korn. Og for det Andet tale «økonomiske» Grunde for Korntoldens Gjenind-

førelse: Korntoldens Ophævelse i Forbindelse med Jernbanenettets Udvidelse har gjort det muligt for fremmed Korn at strømme ind over Tyskland. Ere de statistiske Data end upaalidelige, saa er det dog i ethvert Fald sikker, at der i Tyskland ikke produceres saa meget Korn, som der kunde produceres, naar der garanteredes det indenlandske Korn et større og mere profitabelt Marked. Det lønner sig ikke mere at være Landmand. Hundrede af større Forpagtere, Tusinder af mindre Landbrugere have overalt i Riget maatte gaa fra deres Gaarde. Ja det er en nærliggende Fare, at Tyskland med Hensyn til sin Kornforsyning bliver fuldstændigt afhængigt af Udlandet. Til hvilke Konsekvenser vilde det ikke føre! Daarlige Høste i Rusland, Rumænien, Amerika og overhovedet de Lande, der forsyne Tyskland med Korn, eller en ulykkelig Krig, en vedholdende Blokade, kunde for en Tid standse al Tilførsel af Korn! En gjennemgaaende Tilbagegang i Kornproduktionen betyder desuden Landmændenes Ruin, hele Kreditsystemets Ødelæggelse! Rigtignok ere de foreslaede (og de nu vedtagne) Toldsatser saa beskedne, at de ikke kunne betragtes som protektionistiske; de ville ikke kunne standse, ja ikke en Gang i nogen synderlig Grad formindske Tilførselen af fremmed Korn. Alligevel bør de vedtages, — og lykkes det at erobre tilbage for den tyske Kornavl det Afsætningsomraade, som er gaaet tabt ved Udlandets Overproduktion (— thi det er ligefrem en Overproduktion af Korn i Udlandet, der er Skyld i, at fremmed Korn nu strømmer ind over Tysklands Grænser —), saa vil der derved gives en Opmuntring til paany at bringe Arealer, der nu henligge øde og fuldstændigt ubenyttede, under Ploven. At den foreslaede Told skulde skrue Priserne

i Vejret, er der slet ingen Grund til at frygte. Det er ligefrem tvivlsomt, om de foreslaede Satser ville bevirkе nogen absolut, direkte Prisforhøjelse: I Januar 1879 kostede 1000 Kilogr. Hvede i Mannheim 211 M., i Stuttgart 200 M., i Frankfurt a. M. 180 M., i Berlin 173 M., i Stettin 160 M. og i Posen 150 M. I samme Maaned kostede 1000 Kilogr. Rug i Lindau 160 M., i Königsberg 104 M. Lignende Prisforskjelligheder for Havre og Byg. Og disse Priser ere en-gros-Priser! I Detailhandelen ere Forskjellighederne naturligvis endnu større. Se, ligeoverfor saadanne Prisforskjelligheder bliver en Told paa $\frac{1}{2}$ eller 1 M. pr. 100 Kilogr. forsvindende. Altsaa Kornets Pris vil ikke stige paa Grund af Tolden,— og Brødets Pris vil stige endnu mindre. Et Exempel vil anskueliggøre dette: D. 1. Februar 1879 kostede i Weimar 1000 Kilogr. Hvede 165 à 176 M., gjennemsnitlig 170 M., 1000 Kilogr. Rug 134 à 146 M., gjennemsnitlig 140 M.; altsaa kostede gjennemsnitligt 1 ℳ Hvede $8\frac{1}{2}$ Pf. og 1 ℳ Rug 7 Pf. Efter en Bekjendtgjørelse fra Politiet i Weimar af 2. Februar kostede 1 ℳ Hvedebrød hos 2 Bagere 15 Pf., hos 1 Bager 16 Pf., hos 4 B. 17., hos 3 B. 18., hos 6 B. 19., hos 4 B. 20., hos 1 B. 21., hos 1 B. 24., hos 1 B. 25., og hos 1 Bager 33 Pf. For andre Brødsorter svingede Prisen mellem 26 og 62 Pf., 24 og 50 Pf. osv., — saaledes at der mellem de to Ydergrænser fandtes en stor Mængde Graduationer. Karakteristisk er det endvidere, at de større Bagerier ved Fastsættelsen af deres Brødpriser slet ikke pleje at tage Hensyn til, om Kornet koster 3 M. mere eller mindre pr. Cntr. — Heraf uddrages da den Slutning: Frygten for at Korntolden vil medføre en Fordyrelse af de vigtigste Livsfornødenheder er ganske grundløs. Skulde

Brødet alligevel blive dyrere, saa ville Arbejderne nok faa Erstatning i en tilsvarende højere Løn. *)

Saaledes lød hele Regeringens Forsvar for Kortolden. Det trækker unegtelig mange og store Vexler paa Folks Tankeløshed. Men de blev jo honorerede; i alt Fald blev da Regeringens Forslag vedtagne, ja mere end vedtagne. **)

Den samme Gjeren-Regning paa Folks Tankeløshed gaar forresten som en rød Traad gjennem hele Argumentationen til Forsvar for Korntolden. Vi henvise exempelvis til Baron Dael von Koeths Foredrag paa den socialpolitiske Kongres i Frankfurt.

Báronen lagde et særligt Eftertryk paa Udlandets, navnlig Ruslands og Amerikas, «Overproduktion af Korn». Disse Lande ere i høj Grad begunstigede af Naturen, have overflødig, frugtbar Jord, store Kapitaler, lav Arbejdsløn, billige Kommunikationsmidler osv. Alene de Forenede Stater have over 40 000 Kvadratmil Hvedeareal, eller over fire Gange mere end det hele tyske Territorium. Rusland begunstiger derhos ligefrem sin Kornudførsel. Tyskland paa sin Side tillader (nu: tillod) fri Indførsel af Korn, — medens de vigtigste Kornproduktionslande opkræve Told. Denne Overproduktion i Udlandet i Forbindelse med den toldfri Indførsel til Tyskland har da, efter Baronens Mening, nødvendigvis maatte bevirke, at Tyskland er blevet oversvømmet af fremmed Korn, og at Priserne paa Korn ikke mere formaa at dække Produk-

*) Motive zu d. Entwurf eines Gesetzes betr. d. Zolltarif d. deutschen Zollgebiets. Berlin, Carl Heymanns Verlag. 1879.

**) Om den foreslaade Told, — se Artiklen i forrige Bindes sidste Hefte. Om den endeligt vedtagne Told, — se Artiklen om Toldsagen i nærværende Hefte.

tionsomkostningerne i Tyskland. «Skal det blive bedre med vor Kornavl, saa maa vi søge at udligne den bestaaende Forskjel mellem Forholdene i Ind- og Udland, og vi maa saa vidt muligt se at skabe Lighed i Produktionsforholdene.» Der forlanges derfor «kun» en «Udligningstold», ikke en «Beskyttelsestold»; d. v. s.: Tolden bør være en Modvægt mod Udlandets gunstigere Produktionsbetingelser; men den skal ikke have Lov til at gjøre al Konkurrence «fuldstændig» umulig. Baronens Distinktion mellem «Beskyttelsestold» og «Udligningstold» er fin, — men den er ikke ny; den er tværtimod en god gammel Bekjendt. Ved Hjælp af «Udligningstolden» haaber han at bringe Tysklands Kornavl paa Fode igjen. «Korn til Brød er den første Livsfornødenhed.» (Derfor — svare Frihandelsmændene — Frihandel!). Under de nuværende Forhold udviser Tysklands Kornproduktion et Deficit. Det Manglende maa, svare Frihandelsmændene, Handelen skaffe tilveje; — det Manglende maa, sige Beskyttelsesmændene, skaffes tilveje ved en forøget Produktion. «Enhver Stat skulde sørge for selv at producere alt sit Korn, saa at den ikke bliver afhængig af Udlandet. I Tyskland er dette særligt vigtigt: dets Naturforhold henviser det til Kornavl; Naturen har selv ligefrem anvist over Halvdelen af Befolkningen at leve af Kornavl. ... Man behøver blot at behandle Jorden lidt omhyggeligere, at fodre Kreaturerne lidt bedre, at bruge noget mere künstig Gjædning, og overhovedet at drive Agerbruget lidt mere rationelt — og det nuværende Deficit i Tysklands Kornavl vil blive dækket.» Det er «Udligningstoldens» Opgave at sørge for, at dette Maal naas.*)

* Verhandl. d. sechsten Generalversamml. d. Vereins für Sozialpolitik. S. 50—56.

Spørgsmaalet, om Tyskland virkelig er i Stand til at kornforsyne sig selv, spiller en stor Rolle i hele Kortoldliteraturen. Der kan ganske vist ikke være nogen Twivl om, at det er muligt at udvide Kornavlen i den Grad, at Deficitet kunde dækkes, ja mere end dækkes. Men Priserne maatte rigtignok saa drives betydeligt i Vejret, og Kapital maatte i alt Fald tages ud af tidlige Virksomhed for at anbringes i Agerbruget, da man dog ikke med den samme Kapital paa samme Tid kan holde Fabriker i Gang og dyrke Korn; — de Herrer Beskyttelsesmænd undlade imidlertid ganske at bevise, at en saadan Omdannelse af den økonomiske Virksomhed er ønskelig, eller at der ved «Udligningstolden» vil opnaas Behageligheder, som ere saa vægtige, at de formaa at opveje de Ubehageligheder, Tolden nødvendigvis vil bringe med sig.*)

Om nu den vedtagne Korntold virkelig vil bevirke, at der i Tyskland inddrages et større Areal til Kornavl, eller at det alt benyttede Areal fremtidigt vil blive dyrket mere intensivt, — er meget tvivlsomt. Sandsynligvis vil Korntolden dog i saa Henseende vise sig at være for beskeden. Sandsynligvis vil den tyske Kornavl ogsaa fremtidigt udvise et Deficit, og Tyskland altsaa fremdeles være henvist til Kornindførsel. Det er heller ikke rimeligt, at Regeringen i saa Henseende gjør sig Illusioner. Den har, som den selv erkjender, indført Korntold dels for at skaffe Staten nogen Indtægt, dels for at skaffe Landmændene «gunstigere Produktionsbetingelser», — d. v. s. højere Priser. Hvis Landmændene ikke havde haabet paa højere Priser, vilde deres Agitation for Korntolden jo have været meningslös. Men over hvem vil denne Prisforhøjelse

*) Conrad I. c. S. 155 fg.

komme til at gaa ud? Gudbevare's ikke over den indenlandske Konsument, — svare Landmændene —, men enten over de udenlandske Kjøbmænd, «polske Jøder», eller over Bagerne.*). Hvis Kornpriserne overhovedet stige, — vil det dog i ethvert Fald ingen Indflydelse øve paa Brødpriserne. Og saa anfører man som «Bevis» herfor, at forskjellige Bagerne notere forskjellige Priser (har de da ikke ogsaa forskjellige Produktionskostninger!), at en eller anden Forbrugsafgifts Ophævelse ikke fulgtes af en Prisnedgang, og lignende Ting, der alle ere temmeligt intetsigende,**) saalænge man ikke har bevist, at Bagerne se med større Ligegyldighed end andre Dødelige paa Produktionskostningerne. — Endelig maa man betænke, at Korn ikke blot er Raastof for Brød, men tillige for adskillige andre Produkter.

Vi maa have højere Told, sige Agrarierne, fordi «de tyske Landmænd ikke mere faa deres Korn betalt paa en Maade, der svarer til Produktionskostningerne». Fra Frihandelssiden har man — selvfølgeligt uden at benegte Prisnedgangen i de sidste Aar — gjort opmærksom paa, at Gjennemsnitsprisen paa Korn i 1871—78 var steget til omrent det Dobbelte af hvad den var for circa et halvt Aarhundrede siden.***) Den Omstændighed, at Landmændene i de senere Aar have faaet lavere Priser (hvilket jo ogsaa gjælder om saa mange andre Producenter!), berettiger dog ikke til at tale om et «sygt» Landbrug og til at paakalde «Beskyttelsen». Det virkelige Sygdomsstof — thi et saadant er tilstede —, er: den urimelige Højde,

*) Se Citaterne hos Conrad l. c. S. 152.

**) Verhandl. d. Generalvers. d. V. f. S. S. 128, 134. — Die Getreidez. in d. Tarifcommission (Berlin, 1879. Simion). O. m. fl. St.

***) Die Getreidezölle in d. Tarifcom. S. 10.

til hvilken Spekulationen har skruet Priser paa Landejendomme og Forpagtningsafgifter i Vejret.*). Men for det Første maa Staten dog altid være lidt varsom med at hjælpe letsindige Spekulanter paa Benene igjen, naar Hjælpen kun kan ydes paa Andres Bekostning, og for det Andet vil en Korntold maaske snarere gjøre Ondet værre end afhjælpe det. Vi betragte altsaa Statshjælpen i og for sig med lidt mistroiske Blikke, og mene specielt, at dens her foreliggende Form er en højst uheldig Form. Denne Opfattelse forhindrer os dog naturligvis ikke i at give Hausburg**) Ret, naar han advarer mod at tage Landmændenes trykkede Stilling let: det drejer sig her om mere end et Personspørgsmaal; nationale Interesser staa i Virkeligheden paa Spil. Hvis en Katastrofe virkelig var at befrygte, hvis den indenlandske Kornavl virkelig truedes af en Overproduktion i Udlandet, saa kunde der ganske vist være Grund til at overveje, om der ikke burde ydes Landmanden en Hjælp (hvis Form da maatte nøjere bestemmes), der kunde sikre ham imod øjeblikkelig Ruin og gjøre det lettere for ham at indrette sig paa en Maade, der stemmede med de forandrede Forhold. Men endnu er det da ikke blevet bevist, at Tilstanden er saa fortvivlet, at det er nødvendigt at gribe til extraordinære Forholdsregler.***) —

Vi have i det Foregaaende berørt nogle af de Spørgsmaal, der angaa Kornproduktionen og Korntoldens formodede Indflydelse paa dem. Men Produktion og

*). Dael von Koeth vilde rigtignok nødigt høre herom; — men adskillige andre af de socialpolit. Talere anerkjendte dog Ejendomspriserne svindelagtige Højde. Se •Verhandlungen• etc. *passim*.

**) Landwirthsch. Zollpolitik. Berlin, 1878.

***) Conrad l. c. S. 148, 149, 151.

dejen-
or det
ed at
naar
or det
værre
i og
elt, at
Form.
e i at
tage
g her
Inter-
strofe
ornavl
, saa
, om
Form
imod
drette
e For-
t Til-
gribe

ørgs-
oldens
on og

en ad-
ndoms-
passim.

Handel staa i Forbindelse med hinanden, og tale vi om Kornproduktionen, maa Tanken nødvendigvis ogsaa henledes paa Kornhandelen. Hvorledes vil det gaa med den?

At Korntolden vil berede den tyske Kornhandel store Farer, har bl. A. Mindretallet i Tarifkommissionen udførligt godtgjort.*). Det er, som baade dette Mindretal, Frihandelsmændene i Rigsdagen og Talere paa den social-politiske Kongres**) fremhævede, meget store Interesser, det her drejer sig om. Forhandlingen om dette Punkt havde dog i alt Fald den Virkning, at der i Toldloven blev indskudt en Paragraf (§ 7), der taler om at «Transitlagere skulle indrømmes indført Korn, naar dette udelukkende er bestemt til Afsætning i Udlandet,— i hvilke Transitlagre de oplagrede Varers Behandling, Ompakning og Blanding med indenlandsk Korn***) er tilladt, saaledes at ved Udførselen af den blandede Vare betragtes den i Blandingen indeholdte Procent udenlandsk Vare som Transitens toldfri Mængde. For Korn, der er bestemt enten til Afsætning i Udlandet eller for Indlandet, kunne saadanne Transitlagre indrømmes.» Hvorvidt nu denne Paragraf vil bidrage til at mildne Korntoldens skadelige Virkninger for Tysklands Mellemhandel med Korn, vil jo bl. A. afhænge af den Maade, hvorpaas den bringes til Udførelse. I ethvert Fald er det sikkert, at den tyske mellemrigske Kornhandel repræsenterer sædeles betydelige

*) Die Getreidez. in d. Tarifcom. S. 15—30.

**) Verhandlungen etc. S. 64—65.

***) Blanding af fremmed Korn med indenlandsk er jo nu saare almindelig; men ved Fortoldningen af saadanne Blandinger vil der rejse sig praktiske Vanskeligheder; — se herom «Die Getreidezölle» etc.

Interesser, der ikke ville forblive urørte af den Bismarck'ske Toldpolitik.

Dette Spørgsmaal om Tysklands Kornomsætning med Udlandet er navnlig blevet behandlet i et Skrift*), som hvis Forfatter den forhenværende Statsminister Delbrück almindeligt betragtes. Skriften, der er udkommet i flere Oplag, har vakt stor Forbitrelse hos Beskyttelsesmændene, og fra deres Side er det blevet gjort til Gjenstand for en Række af Angreb. Imidlertid indrømmer dog en saa dygtig Statistiker som Prof. Conrad, at Delbrück har behandlet de statistiske Tal gjennemgaaende korrekt, og den Anerkjendelse af Skriflets Vederhæftighed, som Conrad udtaler, har saa meget mere at betyde, fordi han ingenlunde ubetinget kan følge Delbrück i Et og Alt, men finder, at han gaar for vidt og af og til er noget for «manchesterlig» **). Selv fremhæver Delbrück meget samvittighedsfuldt de Punkter, hvor den tyske Handelsstatistik — der i de senere Aar er mindre paalidelig end tidligere — maa mødes med Mistro eller benyttes med Varsomhed.

Skriftetaabnes strax med nogle statistiske Data:

I Femaaret 1838—42 omfattede den daværende Toldforenings udenrigske Kornomsætning (Indførsel + Udførsel) gjennemsnitligt 14 Millioner Ctr. aarlig; — fem og tredive Aar senere, 1873—77, udgjorde det tyske Toldomraades udenrigske Kornomsætning gjennemsnitligt 71 Mill. Ctr. Kornomsætningen var altsaa steget til det Femdobbelt, medens Befolkningen var bleven forøget med omtrent det Halve. Denne Tilvæxt er overraskende stor; — men

*) Deutschlands Getreideverkehr mit dem Auslande. Berlin. Simion.
1879.

**) Conrad l. c. S. 150.

endnu betydningsfuldere er dog de andre Forandringer i Kornomsætningen, som en nøjere Betragtning fremdrager: først og fremmest vil man da bemærke, at medens Tyskland tidligere var et kornudførende Land, er det nu blevet et kornindførende. Gjennemsnittet for Femaaret 1838—42 var:

	Indførsel	Udførsel	Overskuds-Udførsel
Korn: Hvede . . . . Ctnr. 1	905 000	7 309 000	5 404 000
Rug . . . . -	1 127 000	2 081 000	954 000
Andet . . . . -	389 000	1 180 000	791 000
Mel . . . . . -	5000	186 000	181 000
Ialt . . . Ctnr. 3	426 000	10 756 000	7 330 000

Gjennemsnittet for 1873—77 var:

	Indførsel	Udførsel	Overskuds-Indførsel
Korn: Hvede . . . . Ctr. 11	733 000	9 955 000	1 778 000
Rug . . . . -	19 102 000	3 127 000	15 975 000
Byg og Malt. -	7 295 000	3 048 000	4 247 000
Havre . . . . -	5 717 000	2 455 000	3 262 000
Andet . . . . -	2 640 000	754 000	1 886 000
Mel . . . . . -	2 871 000	2 731 000	140 000
Ialt . . . Ctr. 49	358 000	22 070 000	27 288 000

Derfor: Medens Toldforeningen i den førstnævnte Periode kunde udføre til Udlændet et Kvantum Korn, der udgjorde 27 $\text{M}\bar{s}$ pr. Hoved af den davarende Befolkning, har det tyske Toldomraade i den sidstnævnte Periode maattet indføre fra Udlændet et Kvantum Korn, der udgjør 65 $\text{M}\bar{s}$ pr. Hoved af Befolkningen. Balancen har forandret sig med 92 $\text{M}\bar{s}$ pr. Hoved, — unægtelig en betydelig Forandring.

De enkelte Kornsorter have nu i noget forskjellig Grad bidraget til denne Forandring; men fælles for dem alle er Dette: først et Udførsels-Overskud; saa et stedse mindre Overskud, indtil Udførsels-Overskudet endelig,

ester at Vægtskaalen en Tidlang har vaklet mellem Ud- og Indførsel, slaar over til et Indførselsoverskud. Kun ere de Tidsafsnit, i hvilke disse Forandringer have fuldbyrdet sig, forskjellige ved de forskjellige Kornsorter: For at finde et nogenlunde stadigt Udførsels-Overskud af Rug maa vi gaa tredive, fyrettyve Aar tilbage i Tiden; i Fyrerne vipper det mellem Ind- og Udførsel; og allerede fra 1852 af sætter Indførsels-Overskudet sig fast. For Byggens Vedkommende faar Indførselen, efter en kort Tids Vaklen, Overmagt ved Aar 1870, og for Havrens Vedkommende naas denne Overmagt, efter en længere Tids Vaklen, ved Aar 1872. Af Hvede og Mel har Indførsels-Overskudet endnu kun holdt sig saa faa Aar, at vi maaske her maa siges fremdeles at være i Svingnings-Perioden.

Hvad er nu Grunden til, at Tyskland fra et tidligere kornudførende er blevet et kornindførende Land?

Den Maade, hvorpaas Agrarierne og Beskyttelsesmændene exploitere dette Faktum, er allerede Læserne bekjendt. Bismarck og hans agrariske Venner argumentere saaledes: Tidligere, da Tyskland havde Kortold, avlede Tyskland saa meget Korn, at det ikke alene kunde forsyne sig selv, men endog havde et Overskud, som det kunde afsætte til Udlandet; — senere, da Tyskland fik Toldfrihed for Korn, er Kornavlen i Tyskland Aar for Aar blevet mindre, saa at Tyskland i Udlandet har maattet kjøbe et stedse større Tilskud af Korn; — derfor: lad os gjenindføre Korntolden for at Landmændene, naar de faa bedre Produktionsbetingelser, kunne bevare det nuværende Kornareal for Landet, ja vel endog inddrage ny Arealer under Ploven, og tilbageerobre for den tyske Kornavl det tabte Afsætningsomraade. —

Saaledes taler, som vi allerede ovenfor hørte, Regeringen*); — om den i Virkeligheden ogsaa tænker, at Toldfriheden har haft de den paaduttede Følger, er et ganske andet Spørgsmaal; i alt Fald ligge rimeligere Forklaringer af det Faktum, at Tyskland er blevet forvandlet fra et kornudsførende til et kornindsførende Land, saa nær, at man uden Vanskelighed maa kunne faa Øje paa dem.

Først henledes da Tanken paa Befolkningens Tilvæxt. Denne har været saa stærk, at Merindførselen alene — hvor stor den end har været — ikke formaar at dække hele Stigningen i Befolkningens Forbrug. Det er derfor urigtigt i den stigende Kornindførsel at se et Tegn paa den indenlandske Kornavls Tilbagegang. Tværtimod: da Kornindførselen, trods sin Stigen, ikke har været i Stand til at dække Befolkningens stigende Forbrug, har den indenlandske Kornavl maattet gaa saa stærkt frem, at Forbruget derved er blevet dækket.**) Kornavlen er gaaet

*) Jr. Motiverne til Toldloven.

**) I 1878 høstedes der i hele Tyskland af Hvede, Rug, Byg, Havre og Boghvede 379 Mill. Ctnr. Overskuds-Indførselen af disse Kornsorster var 27 Mill. Ctnr. Efterspørgselen efter Korn var altsaa i 1878 406 Mill. Ctnr. eller 9,5 Ctnr. pr. Individ. (Forbruget til Udsæd, Foder, industrielle Øjemed medregnet). For den gamle Toldforenings Lande beregnedes Høsten til 311, Mer-Indførselen til 23, den samlede Kornmængde til 334 Mill. Ctnr., eller 9,2 Ctnr. pr. Individ. Forudsætter man, at Forbruget var relativt lige saa stort i 1838—42, maa den gamle Toldforening (hvis Befolkning dengang var 27 217 000 Indiv.) dengang have udskrævet 250 Mill. Ctnr. Alene paa Grund af Befolkningens Tilvæxt kræves der altsaa nu 84 Mill. Ctnr. mere end 1838—42. Deraf har den udenrigske Handel skaffet 30 Mill., og den indenlandske Produktion maa altsaa være steget saa stærkt, at den kunde dække 54 Mill. Ctnr. — Disse Tal, som Delbrück henter fra den officielle Statistik, have ingen absolut Værdi; men de give dog nogle Antydninger.

fremad, — uagtet en Del af det Areal, der tidligere benyttedes til Kornavl, nu faar anden Anvendelse: Saaledes optager Sukkerroeavlen nu 148 000 Hektare, i 1838—42 derimod kun 8000; et Areal, paa hvilket der kunde høstes $3\frac{1}{2}$ à 4 Millioner Ctnr. Hvede, er altsaa nu gaaet over til Sukkerroeålen. Ligeledes har Foderstof- og Kartoffelavlen (Spiritus-, Brændevins-, Stivelse-Fabrikationens Fremgang!) bemægtiget sig store Arealer, der tidligere benyttedes til Kornavl. Alligevel maa Kornproduktionen, eftersom Stigningen i Kornindførselen ikke svarer til Stigningen i Forbruget, være taget til! Dette vidner ikke om den «Landbrugets Tilbagegang», hvorover Agrarierne jamre! Dertil kommer, at Korn nu langt mere end tidligere anvendes i industrielle Øjemed (Øl- og Brændevinsproduktionen). Alt tyder saaledes paa en betydelig Stigning i den tyske Kornproduktion. Ogsaa i Fremtiden vil den sandsynligvis gaa fremad; ny Strækninger ville jo kunne opdyrkes, og de alt dyrkede ville kunne gjøres til Gjenstand for en mere rationel Drift; — men at Tyskland skulde kunne magte i Fremtiden at dække hele sit Kornforbrug ved indenlandsk Produktion, anser Delbrück for en urimelig Tanke.

Dermed vilde — bemærker Delbrück — Spørgsmålet om Toldbeskyttelse for Korn være afgjort, hvis man ikke i Nutiden havde indført en «Udligningstold»-Theori, der giver sig ud for at være forskjellig fra Fortidens «Beskyttelsestold»-Theori. «Tidlige ere betragtede man Beskyttelsestolden som et Middel, ved hvilket den indenlandske Produktion skulde sættes i Stand til at tilfredsstille det indenlandske Forbrug. Det forudsattes, at det overhovedet var muligt at naa Maalset uden nogen voldsom Indskrænkning af Forbruget (hvad der er Tilfældet

ved de fleste Industriprodukter), og at Midlet skulde falde bort, naar Maalet var naaet. Men nu kan den indenlandske Produktion umulig tilfredsstille Tysklands Kornforbrug, uden at der sker en voldsom Indskrænkning af Forbruget, og en Beskyttelsestold for Korn er altsaa, efter den tidligere Opfattelse, forkastelig. — Den nyere Theori gaar ud fra en anden Betragtning. Den vil, at Forbrugeren af en Vare vedvarende skal erstatte den indenlandske Producent det Beløb, som han, efter hvad han siger, maa betale for Varens Produktion udover hvad denne koster den udenlandske Producent. Om den indenlandske Produktions større Dyrhed skyldes de direkte Skatters Højde, Driftskapitalens eller Anlægskapitalens Størrelse etc., er forsaavidt ligegyldig. For denne Opfattelse er det følgerigtigt ganske ligegyldigt, om den indenlandske Produktion kan dække en større eller en mindre Del af det indenlandske Forbrug, og Opkrævningen af en Beskyttelsestold for Korn retfærdiggjøres alene ved den Kjendsgjerning, at Korn kan produceres billigere i Rusland, Ungarn, de Forenede Stater osv. end i Tyskland.»

Delbrück anser det — med Rette — for overflødig at indlade sig paa en nøjere Kritik af denne Opfattelse (der forøvrigt faktisk idelig sammenblændes med den først anførte). Derimod anstiller han nogle Betragtninger over Forholdet mellem den Fordel, Statskassen vil have af Korntolden, og de Byrder, den vil paaføre Befolkningen.

Hvor høj Korntolden skal være for at dække de Mer-Udgifter, som Kornproduktionen paafører de tyske Landmænd udover, hvad den paafører de udenlandske Landmænd, — derom ere de Lærde ikke enige. Som meddelt i den foranstaende Artikel, fastsætter Tarifen: for

Hvede, Rug og Havre $\frac{1}{2}$ M. pr. Ctnr.; for Byg, Majs og Boghvede $\frac{1}{4}$ M. pr. Ctnr.; for nogle mindre vigtige Sorter dels en højere, dels en noget lavere Told. Lad os antage, at Tolden gjennemsnitligt er $\frac{1}{2}$ M. pr. Ctnr.; — saa anstiller Delbrück følgende Beregning: Naar Overskuds-Indførselen er 27 Mill. Ctnr., vil en Told af $\frac{1}{2}$ Mark pr. Centner indbringe Statskassen $13\frac{1}{2}$ Mill. Mark; — men ligeoverfor denne Indtægt vil der staa en Forhøjelse af Prisen paa Korn: da man hverken kan paaregne en forøget Kornproduktion eller et væsenligt formindsket Kornforbrug, «saa vil den indenlandske Kornpris stige omtrent med Toldens Beløb. Prisen paa den for Aaret 1878 beregnede Kormængde, 406 Mill. Ctnr., vil derfor stige om ikke med fulde 203 Mill. Mark saa dog med en Sum, der ikke fjerner sig meget fra det nævnte Beløb, — og her have vi altsaa den Pris, som Nationen umiddelbart eller middelbart maa betale for at skaffe Statskassen $13\frac{1}{2}$ Mill. Mark.» Ja, ikke engang saa meget vil Statskassen faa, da den jo selv er en betydelig Kornforbruger, og altsaa selv vil komme til at lide under den stegne Pris. — Denne Beregning er nu unegtelig lidt for rask, og Prof. Conrad har Ret i at betragte den som et Exempel paa «denne ensidige, skablonmæssige Manchester-Opfattelse, der gaar ud fra at kunne betragte det økonomiske Liv som et Billard, hvor Kuglerne rulle glat og uden Gnidningsmodstand.» Det kan godt være, at Virkeligheden gjør den Delbrück'ske Beregning til Skamme; man skal overhovedet være lidt forsiktig med at beregne fremtidige Prisforandringer og med at udmaale Toldsatsers fremtidige Virkninger. Kun saa meget ter man sige: Korntolden maa, for det Første, — hvis den Forudsætning, under hvilken den er blevet til, holder Stik —

Majs og
ge Sorter
l os an-
tnr.; —
ar Over-
 $\frac{1}{2}$ Mark
ark; —
orhøjelse
egne en
nindsket
ris stige
or Aaret
l derfor
med en
e Beløb,
n umid-
e Stats-
eget vil
Kornfor-
der den
lidt for
som et
e Man-
agte det
alle glat
ere, at
skamme;
beregne
lsatsers
n sige:
rudsæt-
Stik —

medføre en Stigning af Kornprisen; stiger Kornprisen, maa man, for det Andet, fornuftigvis antage, at Prisen paa Brød og overhovedet paa alle de Artikler, hvor Korn er det vigtigste Raastof, vil stige; og, for det Tredje, ved denne Prisstigning vil der paaføres Befolkningen Tab, der ere langt større end, hvad der vindes ved Tolden, — Tab der fortrinsvis ville ramme dem, der daarligst kunne bære dem.

A. P.

Den danske Hartkornsbeskatning.

(Ere Hartkornsskatterne Grundbyrder eller ere de virkelige
Skatter? — Hvis de ere Skatter, — hvad saa?)

V. Falbe Hansen og Dr. Will. Scharling: Danmarks Statistik. Syvende—
niende Hefte.

Tre Hefter, syvende, ottende og niende, ere — siden Tidsskriftets sidste Anmeldelse (XII, 260 fgg.) — udkomne af den af Prof. Falbe Hansen og Dr. Will. Scharling udgivne «Danmarks Statistik». Disse tre Hefter indeholde: Først en Oversigt over Danmarks Forfatnings- og Forvaltningsforhold 1848—1878, ved Prof. juris J. H. Deutzer. Dernæst et Afsnit betitlet: «Folkerepræsentationen: Valgstatistik», ved Prof. Dr. W. Scharling. Endelig Begyndelsen af Afsnittet Finansstatistik, ved begge Udgiverne.

Sidstnævnte Afsnit har som sin første Afdeling «Finanslovens Indtægtsside». Og den første Underafdeling heraf er atter: «Indtægtskilder udenfor Beskatningen», forfattet af Prof. Dr. Scharling. Her finde vi Redegjørelse for Domaine-Indtægterne, Statsaktiverne samt de øvrige Indtægtskilder udenfor Beskatningen. — Den næste Underafdeling, «Skatterne i Danmark», er udarbejdet af Prof. Falbe Hansen. Her træffe vi, efter først at have

gjennemlæst Forf.s Fremstilling af Hartkornsskatternes historiske Udvikling og nuværende Ordning, en Undersøgelse af Spørgsmaalet: Er Hartkornsbeskatningen hensigtsmæssig og retfærdig, eller er den det ikke? Af denne Undersøgelse skulle vi meddele Læserne et Referat; — men selvfølgelig maa vi anbefale de Læsere, der ønske at sætte sig fuldstændigere ind i Spørgsmaalet, at tage selve Værket for sig.. Ogsaa med Hensyn til det øvrige Indhold af de foreliggende Hefter anbefale vi Læserne: at læse «Danmarks Statistik». Til denne Anbefaling indskrænke vi os, — i alt Fald foreløbig.

Grundlaget — skriver Forfatteren, Prof. Falbe Hansen — for de danske Hartkornsskatter er: den gamle (af 1688) og den ny Matrikul (af 1844). Den gamle Matrikul er, som man ved, i højeste Grad ulige, og denne Ulighed gjælder ikke blot om det gamle Ager og Engs-Hartkorn, men i mindst lige saa høj Grad om det gamle Skovskylds- og Tiende-Hartkorn, der jo endnu danne Grundlaget for en Del af Land- og Ligningsskatten. Men ogsaa den ny Matrikul er nu meget langt fra den Lighed, som den fra først af tilsigtede at naa, nemlig Lighed i Forhold til Ejendommenes Overskud eller, hvad der omtrent svarer dertil, deres Salgsværdi. Allerede strax da den ny Matrikul var færdig, vare store Uligheder tilstede: thi man havde ved Boniteringen i det Væsenlige kun taget Hensyn til Jordens fysiske Beskaffenhed og Kultur, men — i bestemt Strid med den for Matrikuleringen lagte Plan — saa godt som forbigaet de to vigtige værdibestemmende Momenter: Beliggenheden og Klimaet; — Følgen var, at de Egne af Landet, som have den ugunst-

igste Beliggenhed og det ugunstigste Klima, det nordlige og det vestlige Jylland, blev betyngede med en uforholds-mæssig høj Hartkornsansættelse. En anden Afvigelse fra de oprindelige Principer for Ansættelsen, om hvis Beret-tigelse, der i det Mindste kan rejses Tivil, var det, at al Jord, der var sat til en højere Taxt end 20, blev ned-sat til denne Taxt; — en saadan Ned-sættelse til den samme, vilkaarligt valgte, Grænse var neppe rigtig; man kunde derimod have givet Jorderne til over Taxt 20 et forholds-mæssigt Afslag. Kjøbenhavns Amt, f. Ex., der allerede var blevet begunstiget derved, at den for-trinlige Beliggenhed ikke var blevet taget i Betragtning, blev nu yderligere begunstiget derved, at de forholdsvis store Strækninger i dette Amt, der vare over Taxt 20, blev nedsatte til denne Taxt. Selve Udførelsen af Hart-kornsansættelsen foretages vel med Omhu og Dygthed; — kun ved Ansættelsen af de jyske Heder og Kjær anvendte man en noget summarisk Fremgangsmaade. Her-ved kunde der paa Matrikuleringens Tid ingen Betenke-lighed være, da disse Strækninger dengang næsten ingen økonomisk Betydning havde; — men efter at Hedernes og især Kjærernes Opdyrkning nu er kommen i god Gang, fremtræde Ulighederne stærkt. De største Uligheder ved det ny Hartkorn skyldes overhovedet de Forandringer, der ere foregaaede siden Ansættelsen. I det halve Aar-hundrede, der er forløbet, siden man i det Væsenlige blev færdig med Jordernes Bonitering, have forskjellige Naturbegivenheder, Kommunikationsmidernes især Jern-banernes Udvikling, Konjunkturerne paa Verdensmarkedet, de forskjellige Fremskridt i Ejendommenes Kultur etc. etc. paavirket Udbyttet af Jorderne i meget ulige Grad. I det Hele taget have de ufrugtbare og mindre godt beliggende

Jorder, især i Jylland, haft mere Gavn af de forandrede Forhold end de fruktbarere og bedre beliggende. Ogsaa Priserne vise Ulighederne. Hvis Hartkornet overalt var ansat lige i Forhold til Jordernes Produktionsevne, vilde Prisen paa en Td. Land i de forskjellige Landsdele ikke være saa forskjellig, som den faktisk er. I 1860—69 var Gjennemsnitsprisen paa en Td. Hartkorn Selvejerjord i Frederiksborg Amt 3278 Rdl. (= 6556 Kr.), i Kjøbenhavns Amt 3156 Rdl. (= 6312 Kr.), i Svendborg Amt 3116 Rdl. (= 6232 Kr.), og i de andre Amter stedse lavere indtil 1481 Rdl. (= 2962 Kr.) i Ringkjøbing Amt. I Frederiksborg, Kjøbenhavns og Svendborg Amter var Prisen pr. Td. Hartkorn saaledes mere end to Gange højere end i Ringkjøbing Amt. Altsaa: i Forhold til Ejendommenes Værdi ere Hartkornsskatterne mere end dobbelt saa høje i Ringkjøbing Amt som i de tre andre Amter, og i det Hele ere Landejendommene i Jylland langt haardere beskattede end paa Øerne, — en Omstændighed som formentlig nærmest maa tilskrives Matrikulens Undladelse af at tage Hensyn til Jordernes Beliggenhed. Betragtede man Forholdene mere i det Enkelte, sammenlignede man Ejendom med Ejendom, vilde Ulighederne vise sig endnu langt større, end Gjennemsnitspriserne antyde.

Foruden Ulighederne indenfor Ager og Engs-Hartkornet, d. v. s. indenfor den ny Matrikuls egne Grænser, er der desuden store Uligheder mellem Beskatningen af de forskjellige Arter af Hartkorn, mellem Skatterne af Ager og Engs-Hartkornet og Skatterne af Skovskylden og Tiende-Hartkornet. Dette viser Forf. saaledes:

«Skatterne af Ager og Engs-Hartkornet udgjøre 6 400 000 Kr.aarlig. Den samlede Værdi af Landets Ager og Engs-Hartkorn kunde i Aaret 1870 anslaas til c. 1800 Mill. Kr. De aarlige Skatter udgjøre altsaa 3,56 p.m.

af Ager og Engshartkornets Værdi. Den samlede Værdi af Landets private Skove kunde i Aaret 1870 sættes til c. 108 Mill. Kr., de Skatter, som betales heraf, beløbe sig til c. 60 000 Kr., hvilket er 0,55 p. m. af Skovenes Værdi. Ager og Engshartkornet er altsaa i Forhold til sin Værdi beskattet næsten 7 Gange saa højt som Skovskylden. Det samme Resultat vil man komme til ved at beregne den gjennemsnitlige Værdi af en Td. Skovskyld, hvilken omtr. ved 1870 var 15 à 16 000 Kr., hvorimod den gjennemsnitlige Værdi af en Td. Ager og Engshartkorn kun var 4578 Kr., altsaa kun mellem $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{4}$ af en Td. Skovskylds Værdi, og desuagtet bærer Skovskylden i Almindelighed kun halv Skat imod Ager og Engshartkornet. Konge- og Kirke-tiendernes Salgs værdi anslaas til c. 112 Mill. Kr.^{*)} og de herpaa hvilende Skatter, c. 250 000 Kr. aarlig, skulde her efter i Gjennemsnit udgjøre 2,23 p. m. af Verdien, hvilket knap er Totredjedel af den Skattebyrde, som hviler paa Ager og Eng, men omtrent 4 Gange saameget som Skovenes Beskatning. Indenfor selve Tiendernes og især Skovskyldens eget Omraade maa der antages at være endnu større Uligheder; thi det synes indlysende, at navnlig Skovenes Skyldsætningsmaalestok, nemlig hvor mange Svin der for 200 Aar siden kunde oldensfødes i dem, ikke staar i nogen synderlig nær Forbindelse med Skovenes nuværende Værdi.»

Men naar det forholder sig saaledes, bør man da ikke enten ophæve Hartkornsskatterne og erstatte dem med en anden Skatteform, eller udarbejde en ny og mere ligelig Matrikul? Dette Spørgsmaal har man i Almindelighed besvaret benegtede, idet man gjør gjeldende, at Hartkornsskatterne ikke ere virkelige Skatter, men snarere ere at betragte som en Art Prioriteter. Denne tidligere gængse Opfattelse fremstiller Forf. paa følgende Maade:

«Naar en Ejendom, paa hvilken der hviler Hartkornsskat, sælges, vil dens Kjøbesum formindskes med en Sum,

---

^{*)} cfr. nærværende Forsatters (Falbe Hansens) Afhandling: «Danmarks Nationalformue» i Nationaløkon. Tidssk. 2det Bd.

der svarer til Skattens kapitaliserede Beløb. Kjøberne ville beregne et saadant Afslag i Kjøbesummen, og det maa tilstaas dem; thi, hvis de anvendte deres Kapital paa anden Maade, vilde de blive fri for denne Skat. Hvis omvendt en Ejendom blev fritaget for Hartkornsskat, vilde dens aarlige Overskud derved forøges med Skattens aarlige Beløb, og Ejendommens Kapitalværdi forøges med Skattens kapitaliserede Beløb. Naar Hartkornsskatterne paalægges, formindske de derfor strax vedkommende Ejendoms Verdi med deres kapitaliserede Beløb; de tage altsaa fra den samtidige Ejer ikke blot de aarlige Skatter i hans Besiddelsestid, men de konfiskere af hans Formue et Beløb, hvis aarlige Renter ere lig med Skatten; den daværende Ejer betaler saaledes tillige Skatten for alle sine Esterfelgere; de følgende Ejere ere alle skattefri; for dem er Skatten kun at betragte som en Ejendommen paahvilende Grundbyrde, Renten af en i denne indestaaende Prioritet. For Staten ere Hartkornsskatterne ligeledes kun formelt en Skat, i Virkeligheden er de en Jorddebogsindtægt, Renten af en udestaaende Kapital, der egenlig burde henføres under Domænerne eller Aktiverne i Stedet for at opføres som direkte Skat. Paalægningen af en ny Hartkornsskat er en stor Uretfærdighed, en Formueskonfiskation fra de nuværende Ejere, og vil man af en eller anden Grund paalægge Jorderne en saadan Skat, da er det et ligefrem Retsfærdighedskrav, at man samtidig udbetaaler vedkommende Ejer en Kapital, hvis Renter ere ligesaa store som den aarlige Skat. (Dette har Lovgivningsmagten ogsaa anerkjendt, idet den ved Hartkornsegalisationen efter Lov 20. Juni 1850 tilstod Erstatning til de Ejere, der fik en forøget Hartkornsskat.) Ligesaa uretfærdigt imod den enkelte Skatteyder som det vilde være at paabyrde ham en forøget Skat, ligesaa uretfærdigt mod alle andre Skatteydere vilde det være at formindske Hartkornsskatten for en enkelt eller alle Landejendomme; thi det vilde være enstydig med en Gave af Skattens Kapitalværdi til den eller de samtidige Ejere.»

Denne hidtil almindelige Opsattelse af vore Hartkornsskatters Karakter forekommer ikke Prof. Falbe Hansen at være ganske rigtig. Han gjør Følgende gjældende:

•Forudsætningen for, at Skatterne paa en Landejendom skulle gaa op som et Moment i dennes Værdibe-

stemmelse, er, at disse Skatter staa alene, ikke opvejes af modstaaende Skatter paa andre Ejendomme og andet Erhverv. Hvis Landejendommene fritoges for Skat uden at andre Kapitalanvendelser ogsaa fritoges, saa vilde rimeligvis Landejendommene stige i Værdi; men hvis Fritagelsen var almindelig, hvis al anden Kapitalanvendelse fik en tilsvarende Lettelse, saa vilde en saadan Værdistigning ikke finde Sted. Skattelettelserne vilde da virke som en Indtægtsforøgelse, men ikke som en Kapitalforøgelse; thi Kapitalen, der overalt vilde faa en tilsvarende Forøgelse i Udbyttet, vilde ikke søge mere til Landbruget end før. Omvendt, hvis en Skat paalægges alene paa Landbruget, saa vil den formindskede Ejendommenes Værdi med sit kapitaliserede Beløb, men hvis der samtidig lægges en lige saa høj Skat paa anden Kapitalanvendelse, saa kunne eventuelle Kjøbere ikke tvinge Kjøbesummen for Landejendomme ned med med Skattens Kapitalværdi; thi overalt, hvor Kjøberne møde frem med deres Kapital, rammes de af en tilsvarende Skat, og maa derfor finde sig i selv at bære denne. Hartkornsskatten har altsaa virket, ikke som en Kapitalformindskelse, men, ligesom enhver anden Skat, som en Indtægtsformindskelse.

Man har ganske vist tildels indset og indrømmet Rigtigheden heraf, men, har man sagt, i den danske Beskatning er der ingen saadan Modvægt tilstede, her staa Hartkornsskatterne alene, og paa Grund heraf, i Forbindelse med deres Stabilitet og Ælde, have de fuldstændig tabt deres oprindelige Karakter som Skatter.

Dette er dog ikke rigtigt. Thi der findes her i Landet en Skat, som baade fra første Færd af var bestemt til og vedblivende har været en saadan Modvægt mod og Supplement til Hartkornsskatterne, det er Bygningskatten. Hartkornsskatten er en Skat paa Landbruget, Bygningskatten var bestemt til, og er ogsaa, som det senere skal blive vist, vedbleven at være en Skat paa Brugen af Husrum for alle andre Personer end Landbrugere, en Skat paa al anden Kapitalanvendelse end Landbrugskapitalens. Naar en Mand er Landbruger, rammes han af Hartkornsskatten, naar han ikke er Landbruger, rammes han af Bygningskatten, og denne er mindst ligesaa høj som hin. Forordn. af 1. Oktbr. 1802 har tydelig fastholdt dette Formaal med Bygningskatten og Hartkornsskatten som gjensidig supplerende binanden, hvilket særlig fremgaar af Bygningskattens Ordning paa Landet. Om et Hus paa

Landet skal betale Bygningsskat eller ikke, beror nemlig paa Beboerens Næring; lever han af Landbrug, er Huset fri for Skat, men lever Beboeren af anden Næring, bliver Huset sat i Bygningsskat. Bygningsskatten giber altsaa fuldstændig ind i Hartkornsskatten og danner i Forening med denne et systematisk Hele.»

Den nøjere Udvikling af den Opsattelse, at Bygnings-skatten er et Led i et System, Skattesystemet af 1802, samt Beviset for, at denne Skat hviler paa Forbrugerne af Husrum, giver Forf. paa et senere Sted i Værket. Forsaavidt man vil indvende imod hans Udvikling af Bygningsskattens Indvirken paa Hartkornsskatten, at den «kun er en abstrakt Theori», svarer han: «en saadan Ind-vending er her aldeles uberettiget; thi det er ikke nærværende Forf., der paa Grundlag af en abstrakt Theori opstiller et praktisk Resultat, men det er den modsatte Anskuelse, at Hartkornsskatterne skulde være blevet en Prioritet i Landejendommene, der er bygget paa en ren theoretisk Betragtning, og det er denne Betragtning, der her søger modbevist ved den samme Art af Argumenter som de, paa hvilke den er bygget.»

Imidlertid maa der, som Forf. fremhæver, ved Spørgs-maalet om vore Skatter paa Landejendomme ere blevne eller ikke ere blevne udlignede gjennem Kjøb og Salg, skjernes mellem Gammelskatten paa den ene og Land- og Ligningsskatten paa den anden Side. Om Gammel-skatten indrømmer Forf., at stærke Argumenter tale for, at den for en stor Del har tabt Karakteren af at være en Skat og er blevnen en Slags Jordebogsafgift. Al Karakter af Skat har den dog neppe tabt, og under Overvejelsen af de paa Landejendommene hvilende Skatter, vilde det neppe være berettiget helt at se bort fra Gammelskatten, slet ikke at betragte den som en Del af Beskatningen.

Men paa den anden Side ter det sikkert antages, at den største Del af denne gamle Skats Uligheder nu ere fuldstændigt sammenvoxede med de øvrige Momenter, der bestemme en Ejendoms Værdi, og det vilde derfor utvivlsomt være urigtigt nu at foretage en Regulering af Gammelskatten. — Anderledes med det ny Ager og Engs-Hartkorn og de derpaa hvilende Skatter. Det ny Hartkorn er, i Modsætning til det gamle Ager- og Engs-Hartkorn, en Skyldsætningsmaalestok, der endnu er i fuld Anwendung. De paa det hvilende Skatter ere forholdsvis nye; de ældste af dem ere fra 1844 (Landskatten), andre fra 1850 (Ligningsskatten), fra 1868 (Lov 26. Maj), 1872 (L. 12. Fbr.), desuden de extraordinære Skatter (Krigsskatterne af 1849, 1850, 1851 og 1864). Derhos maa det vel erindres, at det ny Hartkorn er Paaligningsmaalestok ikke alene for Statsskatterne, men ogsaa for Kommuneskatterne, og disse ere baade meget høje og meget varierende i Størrelse. Det er derfor saa langt fra, at de paa det ny Hartkorn hvilende Skatter have den Karakter af gamle, faste og uforanderlige Afgiftsbeleb, der er den nødvendige Forudsætning for, at de skulle gaa over fra at være Skatter til at blive Grundbyrder eller Prioriteter paa Ejendommen, at den paa det ny Hartkorn hvilende Skattebyrde tværtimod er meget foranderlig fra Aar til Aar; de omhandlede Skatter ere derhos alle saa nylig paalagte, at en stor Mængde Ejendomme slet ikke ere solgte eller overdragne i den Tid, disse Skatter have eksisteret, og disse kunne altsaa umulig være udlignede ved Fastsættelsen af Kjøbesummen. Dertil kommer den alt foran fremhævede Omstændighed: Hartkornsskatternes Modvægt i Bygningsskatten (og i Ligningsskatten paa Byerne). Ny Jord, der kommer til f. Ex. ved Inddæm-

ninger sættes da ogsaa i Hartkornsskat, (hvad ogsaa var tilfældet med de indlemmede slesvigske Distrikter), og Lovgivningen har ejheller (saaledes som ved Gammelskatten) givet nogen Udsigt til, at det ny Hartkorn ikke skulde omreguleres og føres *à jour*, naar Omstændighederne maatte tale derfor.

Dette Spørgsmaal, om og hvorvidt Hartkornsskatterne ere at opfatte som Grundbyrder, Prioriteter, eller om de ere virkelige Skatter, haraabentbart ikke blot en theoretisk men ogsaa en stor praktisk Interesse:

• Hvis nemlig den Theori er rigtig, at Hartkornsskatterne ikke længere ere Skatter, men kun Renter af en Staten tilhørende Prioritet i Landejendommene, saa er nu den største og rigeste Samfundsklasse, nemlig Landbrugerne, slet ikke beskattet ved de direkte Skatter, og det er da en simpel Retsfærdighedsfordring ligeoverfor de andre Samfundsklasser, at der ved Siden af de nu bestaaende Hartkornsskatter, der jo i Virkeligheden ikke ere Skatter, paalægges Landbrugerne en virkelig Skat, der svarer til de Skatter, som Kjøbstæderne og Kjøbstadnæringen udredrer, (Bygningsskatten og Ligningsskatten af Byerne). En anden Konsekvens af denne Theori er det, at de nuværende Hartkornsskatter saavel til Stat som til Kommune skulle forblive staaende aldeles urørte, hverken maa ned sættes eller forhejes, at det t. Ex. er en Uretfærdighed at paalægge ny inddæmmede Arealer, ikke alene Gammelskat, men ogsaa Land- og Ligningsskat; thi Paalæggelsen af disse Skatter maa efter denne Theori være enstydig med at formindske de nuværende Ejendomsbesidderes Formue med Skattens Kapitalværdi. Det maatte for denne Betragtningsmaade være den største Daarskab, (hvilket i sin Tid ogsaa blev gjort gjeldende), at man ved L. 29. Marts 1867 udvidede den ny Matrikul og Skatterne paa denne til at omfatte de fra Slesvig inkorporerede Distrikter. Hvis man derimod ikke deler denne Opfattelse af Hartkornsskatterne, hvis man med nærværende Forfatter antager, at Skatterne paa det ny Ager og Engs-Hartkorn bør be-

tragtes som egenlige Skatter, og at endogsaa Gammelskatten til en vis Grad har bevaret sin oprindelige Karakter og endnu ikke fuldstændig er gaaet over til at være en blot Grundbyrde, saa følger heraf: For det Første, at man ikke er berettiget til at betragte Landejendommene som værende fuldstændig skattefri og altsaa fordre dem paalagte en ny Skat, t. Ex. Bygningsskatten udvidet til Landbygningerne. Dernæst følger heraf, at det er berettiget, at ny inddæmmede Arealer sættes i Land og Ligningsskat, og tildels maaske ogsaa, at de sættes i Gammelskat, ligesom ogsaa, at L. af 29. Marts 1867 var fuldt berettiget. Og man maa endelig vistnok ogsaa drage den Konsekvens, at hvis Skatterne paa det ny Hartkorn ere virkelige Skatter, saa bør disse paa-lægges saa ligeligt som muligt, det vil sige, der bør udarbejdes en ny Matrikul, og Skatterne helt eller delvis omlægges paa denne.

Hvad Skovskylden angaar, da synes der her at være særlig stor Grund til en Omregulering, thi Ulighederne i denne ere større end i det almindelige Hartkorn; Skovene betale i Forhold til deres Værdi kun en syvende Del Skat mod Ager og Eng. Men paa den anden Side kan der ikke være Tvivl om, at selve den Omstændighed, at Ulighederne her ere saa skrigende, netop har bidraget meget til, at man har taget Hensyn til dem ved Bestemmelsen af Skovenes Værdi og ud lignet dem gennem Kjøb og Salg. Det kan vel ikke antages, at Ulighederne ved Skovskylden, saavel indenfor denne selv som i dens Forhold til andet Hartkorn, ere ud lignede i samme Grad som ved Gammelskatten; thi Afgifterne paa Skovskylden ere ikke som denne slaaede fast paa hver enkelt Ejendom og ved Lov forkyndte som uforanderlige, Skovskylden er tvertimod en Skyldsætningsmaalestok, der er i lige saa fuld Gyldighed som det ny Hartkorn, og hvor efter der stadig bliver paalagt nye Skatter. Grunden til, at Skovene nu sættes lavere i Skat end Agerjorden er kun den tilfældige Omstændighed, at Skovprodukter, siden Matrikulen af 1688 blev sat, ere stegne stærkere i Værdi end Landbrugsprodukter. Imidlertid vil det dog neppe kunne negtes, at der i Tidens Løb har uddannet sig en bestemt og almindelig, paa en i lang Tid faktisk bestaaende Tilstand støttet, Anskuelse om, at Skovenes nuværende Begunstigelse i Henseende til Beskatningen vilde

forblive bestaaende ogsaa i Fremtiden, og at mange Handeler ere blevne afsluttede under Hensyn hertil; det vilde derfor neppe være rigtigt fuldstændig at skuffe disse Forventninger og nu paalægge Skovene lige saa høj Skat som Agerjorden, uden at betale i det mindste delvis Erstatning derfor, og lignende Hensyn som de, der var afgjørende for Lov 20. Juni 1850 om Hartkornsegalisationen, tale for, ogsaa i dette Tilfælde at give nogen Erstatning.*). Men paa den anden Side synes det at være urimeligt og uretfærdigt om ogsaa for fremtidige Skatteforhøjelsers, navnlig for Kommuneskatternes Vedkommende, Skovene kun skulde give en syvende Del i Skat imod hvad Agrerne betalte.

Hvad man nu end mener herom, saa synes det dog Forf. i ethvert Tilfælde at maatte være en hensigtsmæssig Foranstaltning, om der i en nær Fremtid udarbejdes en ny Matrikul. En saadan vilde ikke blot være af Betydning for Statens Hartkornsskatter; den vilde navnlig ogsaa have Betydning for Kommunebeskatningén, og den vilde i flere andre Henseender være af stor Betydning. Prof. Falbe Hansen mener, at Omkostningerne ved et saadant nyt Matrikularbejde ikke ville blive store, og vistnok langt mindre end ved den nugjældende Matrikul, da det vigtigste Materiale til den største Del af Arbejdet foreligger færdigt i Resultaterne af de foregaaende Matrikularbejder, i Generalstabens Kortarbejder og i Statistisk Bureaus Arbejder.

A. P.

*) Uden løvrigt at indlade mig nærmere paa dette Spørgsmaal, vil jeg paa dette Punkt ikke undlade at bemærke, at man ved Erstatningen efter Lov 20. Juni 1850 vistnok gik noget for vidt, allerede af den Grund, at Skatteprivilegiet ikke havde nogen ubetinget og vedvarende Karakter; der har endog i dette Aarhundrede været Tidspunkter, da det privilegerede Hartkorn betalte mere i Skat end det uprivilegerede.

Norges Udenrigshandel.

Norges officielle Statistik, udgiven i Aaret 1879. C. Nr. 3 a. Tabeller vedkommende Norges Handel i Aaret 1878. Udgivne af det statistiske Centralbureau. Kristiania.

Allerede for nogle Uger siden udsendte Norges statistiske Centralbureau Tabelværket vedrørende Udenrigshandelen i 1878. (Indledningen er dateret d. 3. Juni d. A.). Dette er en mere end almindelig hurtig Expedition, der fortjener Paaskjønelse og Esterligning. At den officielle Handelsstatistik kommer til at foreliggé nogendlunde tidligt, er jo netop af særlig Vigtighed.

Af Tabelværket ses, at der i Norges Handelsomsætning med Udlandet i 1878 er indtraadt en betydelig Tilbagegang, naar Omsætningsværdien for 1878 sammenlignes med de foregaaende Aar, og navnlig rammes Indførselen da af denne Tilbagegang. Man beregnede for

	Indførsel	Udførsel	Samlet	Udenrigsomsætn.
1876	167	118	285	Mill. Kr.
1877	190	109	299	—
1878	140	92	232	—

I Femaaret 1871—75 havde hele Udenrigsomsætningen gjennemsnitligt en Værdi af 260 Mill. Kr.; — Tilbagegangen i 1878 er altsaa ret betydelig. I Forhold til Folkemængden udgjorde Omsætningen i 1878 $123\frac{1}{2}$ Kr. pr. Individ, hvilket er 16 pCt. mindre end det gjennemsnitlige Forhold i Femaaret

1871—75; men i Tres'ernes andet Femaar havde Omsætningen været betydeligt mindre, saa at det gjennemsnitlige Forhold for 1878 omrent svarer til det gjennemsnitlige Forhold for Ti-aaret 1866—75. — Tilbagegangen i 1878 skyldes væsenlig de synkende Varepriser: man har for de norske Indførselsartikler beregnet et Prisfalpaa 16 pCt., for de norske Udførselsartikler et Falpaa 10 pCt., — o: naar Priserne i 1878 sammenlignes med Gjennemsnitspriserne i Femaaret 1871—75. — Naar altsaa Indførsel og Udførsel i kvantitativ Henseende 1878 havde været aldeles som 1871—75, vilde Prisfaldet have bragt Indførselsværdien ned til 129 Mill. og Udførselsværdien ned til 95 Mill., den samlede Omsætning altsaa ned til 224 Mill., — Tal der ikke i en meget stærk Grad afvige fra de virkelige. Oplysningerne om Ind- og Udførelsens Vægt gaa da ogsaa ud paa Følgende: den samlede Udenrigsomsætning havde i 1878 en Vægt af 4450 Mill. kr., — neloop den samme Vægt som i Femaaret 1871—75; men Indførsels-Vægten steg fra 1650 Mill. kr. (i 1871—75) til 1930 Mill. kr. (i 1878), medens Udførels-Vægten faldt fra 2800 til 2530 Mill. kr. I 1877 havde Indførselen en Vægt af 2400, Udførselen af 2700, den samlede Omsætning af 5100 Mill. kr.; — altsaa noget højere Tal end i 1878. I Sammenligning med 1877 er der altsaa Tilbagegang baade for Værdien og for Vægten; men for Værdien er den afgjort størkest.

Derved at Indførselen er gaet langt stærkere tilbage end Udførselen, er Handelsbalanceen aller blevet bragt i en nogenlunde normal Stilling. Man beregner for 1878 Norges Debet- og Kreditposter i Forhold til Udlandet saaledes:

	Debet	Kredit
1. Vareomsætningen	140 Mill. Kr.	92 Mill. Kr.
2. Den norske Skibsfart . . .	39 —	93 —
3. Andre Poster	9 —	5 —
Tilsammen		188 Mill. Kr. 190 Mill. Kr.

Herefter beregnedes der for 1878 et Overskud paa omrent 2 Mill. Kr., medens Beregningen for 1877 udviste en Underbalance paa ikke mindre end 28 Mill. Kr., — altsaa,

forsaavidt Beregningen stemmer med Virkeligheden, en betydelig Fremgang.

Betrachte vi nu Indførsel og Udførsel særskilt, se vi, at Indførselen i Sammenligning med det foregaaende Aar er gaaet c. 50 Mill. Kr. ned, eller omlr. 26 pCt. Tilbagegangen rammer næsten alle Artikler. Imidlertid maa det ikke glemmes, at det foregaaende Aar havde en usædvanlig høj Indførsel. De værdifuldeste Indførselsartikler varer i 1878: Kornvarer 34 Mill. Kr., Manufakturvarer af Spindestoffer 18 Mill., Madvarer af Dyr 10 Mill., Kaffe 8 Mill., Stenkul 6 Mill., Skibe 5 Mill., Metaller i Arbejde 5 Mill., raa og halvforarbejdede Metaller 4 Mill., Sukker 4 Mill., Tobak 3 Mill., Drikkevarer 3 Mill., Vogne og Maskiner 3 Mill. Kr. osv. — For Udførselen var Tilbagegangen c. 17 Mill. Kr. eller 16 pCt. Af Nedgangen i 1878 faldt 11 Mill. paa Trævarer og 6 $\frac{2}{3}$ Mill. paa Fiskevarer; paa andre Artikler var der nogen Stigning. Af Trælast har der siden 1862 ikke været udført et saa højt Kvantum som i 1878. Hvad Værdien angaaer, staar imidlertid 1878's Trælast-udførsel ved Siden af Udførselen i 1868; Sagen er, at Udførselen af de mere forædlede Trævarer, navnlig høvet Last, nu indtager en betydelig større Del af Udførselen end tidligere. Af uforarbejdede eller halvforarbejdede Trævarer udførtes der for 31 Mill. Kr.; af forarbejdede for 1 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Udførselen af Fiskevarer stod med Hensyn til Mængden i det Hele meget nær Udførselen i 1877, idet Torskefiskeriet gav et godt Udbytte, medens Sildefiskeriet var under det Sædvanlige; omtrent Halvdelen af den Sum (6 $\frac{3}{4}$ Mill. Kr.), hvormed Fiske-Udførselen i 1878 gik ned, faldt paa Sild. Af Fiskevarer udførtes der for omtrent 32 Mill. Kr. Af Smør udførtes der i 1878 for 850 000 Kr., i 1877 derimod kun for 54 000 Kr. Af Industriprodukter (forarbejdede Trævarer samt Træmasse medregnede) udførtes der i det Hele for 9 $\frac{1}{2}$ Mill. Kr., en Ubetydelighed mere end i 1877.

Af Norges samlede Udenrigsomsætning falder lidt over 28 pCt. paa Storbritannien; paa Tyskland 25 pCt. (o: mere end i de foregaaende Aar); paa Sverig henved 10 pCt.; paa Danmark 8 $\frac{1}{2}$ pCt.; paa Rusland og Finland c. 8 pCt.; de andre

Lande, Frankrig, Holland, Spanien osv., have lavere Procenter. Af Udforselen har Storbritannien en Tredjedel (33 $\frac{1}{2}$ pCt.), Tyskland ikke engang en Femtedel (19 pCt.), Spanien noget over en Tiendedel (11,9 pCt.), Sverig ogsaa lidt over en Tiendedel (10 $\frac{1}{2}$ pCt.), Danmark kun en Tyvendededel (5 pCt.). Til Gjengjæld har Tyskland af Indførselen 31 $\frac{1}{3}$ pCt., Storbritannien 26 pCt., Danmark 11 pCt., Rusland næsten 11 pCt., Sverig 9 pCt.

Over Halvdelen (i 1878 57,6 pCt.) af den samlede Udenrigsomsætning er i Hænderne paa tre Byer: Kristiania (33,5 pCt.), Bergen (18,1 pCt.) og Trondhjem (6 pCt.). Til Fordeling mellem alle de øvrige Byer bliver altsaa 42,4 pCt.

Med Hensyn til Toldindtaegterne ere de vigtigste Artikler: Sukker (i 1878 3,3 Mill. Kr.), Kaffe (2,4 Mill. Kr.), Brændevin og Spiritus (2,2 Mill. Kr.), Manufakturvarer (1,7 Mill. Kr.) og Tobak (1,6 Mill. Kr.). Ingen anden Artikel gav over 1 Mill. Kr. Den samlede Indførselstold udgjorde lidt over 15 Mill. Kr. (Aaret regnet fra 1. Febr. til 31. Jan.). Af Toldforandringer i 1878 kan mærkes Forhøjelse af Tolden paa Kaffe, Sukker, Tobak, Brændevin, Malt og Petroleum. I 1877 og 1876 havde Toldindtaegten været større, i de tidligere Aar lavere.

International Ret.

Prof. Dr. Georg Cohn: Ueber international gleiches Recht.
Vortrag gehalten in der Juristischen Gesellschaft in Wien am
18. März 1879. Wien 1879.

Baco of Verulam skrev: «Der ligger i Naturen en Retfærdighedskilde, hvorfra alle Love have deres Udspring; men ligesom Floden tager Farve af den Jord, over hvilken den baner sig sin Vej, saaledes ere Lovene ogsaa forskjellige, alt efter det Land, hvor de gjælde.» Med en lille Kritik af dette ret smukke Billedet aabner den heidelbergiske Professor sit Foredrag.

Baco synes ikke tilstrækkeligt at have erkjendt Rettens organiske Udvikling: i det samme Land, hos den samme Nation forandrer Lovene deres Farve, alt eftersom Nationen skrider frem i Alder og Udvikling. Det er nærmest det opnaaede Kulturtrin, der betinger Lovens Farve. Hvor det samme Kulturtrin er blevet naaet, dér finde vi ogsaa en overraskende Overensstemmelse i Retssystemet. Den grelle Kontrast mellem den moderne Lovgivning hos de civiliserede Nationer og de barbariske Retssædvaner hos de uciviliserede, — denne Kontrast svinder ind, naar vi i Nationernes Kulturudvikling gaa tilbage til den Tid, da de først traadte frem i Historiens Lys. — Men Bacos Lignelse er ikke blot unøjagtig med Hensyn til sin Anvendelse; ogsaa imod dens Forudsætning kan der gjøres Indvendinger: Ikke blot Jordens Farve bestemmer Flodens Farve; andre Momenter have Indflydelse herpaa, deriblandt de Bifloder, der strømme til. Paa samme Maade med Lovene! Lovenes Farve bestemmes ikke blot af territoriale eller nationale Ejen-

dommeligheder; den bestemmes ogsaa af de Bidrag, der modtages fra andre Landes Love. Hvormeget modtog Rom ikke fra Hellas! (Jfr. Jhering!). I Middelalderen paavirkede det ene Land det andet Lands Lovgivning. I den nyere Tid ere saadanne Paavirkninger blevne endnu mere fremtrædende. Code Napoleon har gjort varigere Erobringer end den napoleonske Ørn; og Jurysystemet og de konstitutionelle Forfatninger! I Nutiden finder man det saa naturligt, at det ene Land modtager Lovgivningsbidrag af de andre, at et nyl. Lovforslag neppe kan forelægges, uden at man ledsager det med Oplysninger om de tilsvarende Bestemmelser i andre Lande. — Det fælles Kulturtrin og de Lovbidrag, der ideligt modtages fra Naboerne, har i Europa skabt et Antal af Retsinstituter og Rets-sætninger, som, om de end ikke ere fuldstændigt ens i de forskjellige Lande, dog ere nært beslægtede og konstituere en almindelig europæisk Ret. At sigte disse Retsinstituter, at sondre det der sammenknytter os fra det der skiller os, er en Del af den komparative Jurisprudens's Opgave. Men paa Sammenligningen følger noget Mere: man vil ikke blot theoretisk systematisere og videnskabeligt paavise hvad der hænger sammen i de forskjellige Landes Lovgivning, — man vil ogsaa praktisk codificere eller anvise Vejen til at skaffe de forskjellige Lande en ensartet Lovgivning; eller, som Prof. Cohn udtrykker det: »der Rechtsvergleichung folgt der Gedanke der Rechtsausgleichung«. Ganske vist drømme kun Idealister om at skabe en fælles Lovbog for alle civiliserede Nationer, en fuldstændig Verdenscodex; men selv om Tanken herom overlades til dem, der drømme om en Verdensstat og et Verdenssprog, saa arbejde dog kyndige Jurister, praktiske Statsmænd og selve de europæiske Regeringer for ad den folkeretlige Overenskomsts Vej at fjerne uberettigede Modsætninger i Lovgivningen. Store definitive Resultater haves vel endnu ikke; men der foreligger en Række af betydelige Forarbejder til Gjennemførelsen af en international ens Privatret. Om Retsassimilations - Bestræbelserne eller i alt Fald om endel af dem er det, at Professor Cohns særdeles interessante Foredrag handler.

Retsassimilations-Tanken træder os tidligst og stærkest i

Møde paa Handelsrettens Omraade; Handelsretten har jo den mindst nationale Farve, har tværtimod en udpræget international eller maaske endog anational Karakter. Prof. Cohn taler da ogsaa fortrinsvis om Bestræbelserne paa dette Omraade. Han omtaler Leone Levis Forslag af 1850, giver udførlige Oplysninger om Bestræbelserne for at ordne Jernbanefragtretten ensartet (Christ og de Seigneux), Havarivæsenet m. m. Bestræbelserne for at tilvejebringe en ensartet Vexelret (den skandinaviske Vexelkommission) behandles derimod kun flygtigt, og andre Bestræbelser paa det handelsretlige Omraade nævnes kun ganske i Forbigaaende. Ogsaa Forsøgene paa at tilvejebringe en ensartet international Privatret blive ved denne Lejlighed kun flygtigt berørte. Men selv en ganske flygtig Berøring heraf kan ikke andet end henlede Tanken paa det lærde Samfund, der har vist Assimilations-Bestræbelserne i Almindelighed og Forsøgene paa at bane Vejen for en ensartet Privatret i Særdeleshed en saa levende Interesse: «Institutet for international Ret.»

Man maa beklage den foreliggende Bogs Kortfattethed og at den egenlig kun giver noget udførligere Oplysninger om Groshavari- og Jernbanefragtretsprøgsmalet. Men man maa indrømme, at det, den giver er interessant, og vi kunne haabe, at den lille Bog vil bidrage til yderligere at styrke Interessen for Forsøgene paa at bringe større Ensartethed til veje i den europæiske Lovgivning.

Amerika.

Af Aleksis Petersen.

I.

Arbejderbevægelser i de Forenede Stater.

En vis Misstemning har i de senere Aar udviklet sig imellem de to Verdensdele, som Atlanterhavet skiller ad. Amerika er vred paa Europa, og Europa er vred paa Amerika.

Hvem bærer Skylden for denne gjensidige Vrede? Dampen og Elektriciteten!

Jernbanerne, Dampskebene, Telegrafen have bragt de fjerne Lande i et nøje, aandeligt og materielt Samkvem. Fra fjerne Lande faa vi de nyttigste Ideer og Opfindelser; — men de daarlige, for Exempel Socialismen, følge med. Fra fjerne Lande hente vi de fortrinligste Varer; — men de lokale Producenter jamre over den Konkurrence, der rejser sig imod dem. Saaledes have de bedste Ting deres Skyggesider.

Europa eller i alt Fald de europæiske Landmænd er vrede paa Amerika. Masser af amerikansk Korn, Skarer af amerikansk Kvæg, enorme Kvantiteter af amerikansk Kjød, Smør, Ost osv. vælte ud over Europa. Det rige

Amerika med den uhyre udstrakte frugtbare, tildels endnu ganske jomfruelige Jord er ligeoversor Evropa, der allerede saa stærkt har angrebet sine Ressourcer, en farlig Konkurrent. De amerikanske Landmænd ere i Færd med at kaste sig over det europæiske Marked. De amerikanske Landmænd ere udmarket udrustede, — og deres europæiske Kolleger frygte, at Kampen, hvad Udfald den end vil faa, vil kræve sine Ofre. *Hinc illa lacrymae.*

Denne Frygts Berettigelse ønske vi en anden Gang at belyse. Foreløbig spørge vi: Hvorfor er Amerika vred paa Evropa?

Det er hverken det europæiske Korn eller det europæiske Kvæg, der fremkalder Amerikas Vrede og Frygt. Det er de europæiske Socialdemokrater, der forstyrre Amerikas Ro.

De herskende Klasser i Amerika paastaa, at den socialdemokratiske Bevægelse, der i de senere Aar har begyndt at ryste de Forenede Stater, for en stor Del er et Værk af indvandrede europæiske, navnlig tyske Socialdemokrater. Bismarck har sendt socialistiske Agitatorer over Atlanterhavet, — og bliver han ved med det, turde det være — skriver amerikanske Blade —, at de Forenede Stater til sidst ville opfatte det som en *casus belli!* De Blade, der tale saaledes, bruge vel store Ord; men sikkert er det, at ogsaa Regeringen i Washington ser med vrede Blik paa Evropa. Den har paalagt sine Konsuler at indsende Beretninger om alle Arbejderforhold i Evropa. Og paa Grundlag af disse Indberetninger, har den amerikanske Regering ladet udarbejde et Par Aktstykker, hvormed Offenligheden nylig (d. v. s. i Avgust d. A.) er blevne bekjendt. Der gives her en Række af Oplysninger, der skulle gjøre det indlysende, at Amerika er

et herligt Land, hvor Socialismen Intet har at gjøre, medens den i Europa kan være fuldt berettiget: Arbejdslønnen, hedder det, er langt højere i de Forenede Stater end i Europa; omvendt ere Priserne paa Livsfornødenheder langt lavere i de Forenede Stater end paa denne Side Atlanterhavet; navnlig i England og Tyskland, hvorfra de mange Socialdemokrater især kommer, ere Forholdene slemme. Kort sagt: der gives de mest nedslaaende Oplysninger om Arbejderforholdene i den gamle Verden, — for at Forholdene i den ny Verden kunne tage sig saa meget bedre ud. — Med al den Statistik, der indeholderes i den amerikanske Regerings Aktstykker, skulle vi ikke trætte Læserne. Det turde nemlig være, at den er temmelig værdiløs. Den støder i alt Fald an imod en af Hovedbetingelserne for, at en statistisk Undersøgelse kan vække Tillid. Den er ikke udarbejdet med Videnskabsmandens lidenskabsløse Ro. Den er udarbejdet i et bestemt politisk Øjemed. Den er blevet bragt tilveje, ikke for at der paa Grundlag af den kunde anstilles en virkelig Sammenligning, men for at den kunde godtgjøre Rigtigheden af en i Forvejen fastslaet Sætning. Det var Regeringen om at gjøre at hævde den Sætning: at Arbejderne i de Forenede Stater have det saa brillant, at der ikke er nogen Grund for dem til dér at befatte sig med socialdemokratiske Bevægelser. Rigtigheden af denne *a priori* opstillede Sætning skulde de amerikanske Konsulers Statistik bevise; — men en paa saadan Betingelser udarbejdet Statistik er af en højest problematisk Værdi. Vi ville da i det Følgende, i Stedet for at lade os blænde af den amerikanske Regerings rosenrøde Fremstillinger, benytte et, som vi antage, paa-lideligere Materiale.

•Lad Dem ikke trække omkring af de saakaldte Autoriteter som Kejseren af Brasilien! Gaa selv ind i Arbejderboligerne; se selv, hvorledes de Fleste lever i infame forpestede Huller, som man i Europa ikke engang vilde indespærre Kvæg i, og hvor Folk dør som Fluer! Og hvilken Leje maa de ikke betale! Jeder og Kristne bygger disse Pesthuler, og svælger af den fattige Arbejdernes Sved. Gaa en varm Nat ud i det tyske Kvarter i New-York, og se, hvorledes hele Gader ere opfyldte af Folk, der sover med deres Familier under aaben Himmel for at slippe for deres Boligers Helvede; for dyre Penge maa de sove paa den stinkende Gades haarde Stene! Det er en infam Svindel-Regering, der ikke beskytter Folket som i Europa, men kun propper sig Lommerne fulde, og bider det dumme Folk ind, at det er det, der regerer! Pressen er i Amerika ikke Andet end et offenslig Fruentimmer; den gjør de største Kraftanstregnelser for at skjelde de europæiske Monarkier ud, — som om det ikke var langt værre i Amerika. Vi have en Besidelsesadel, — den værste, der kan gives. Jeg kunde fylde flere Bind med Oplysninger om de væmmelige Tilstande i Amerika . . . .

Man undskyldte det lidt kraftige Sprog! Det er en fattig tysk-amerikansk Arbejderneske, der paa den Maade giver sit Hjerte Luft. Den, hun skriver til, er en tysk Nationaløkonom, Hr. Arthur von Studnitz. I Sommeren 1878, samtidigt med Udstillingen i Filadelfia, foretog han en Rejse i Nordamerikas Forenede Stater for at lære Arbejderforholdene der at kjende. Forfatterinden til det ovenciterede Brev ansaa det for hensigtsmæssigt at give ham nogle gode Raad med paa Vejen. Og Raadene var da ikke spildte, forsaavidt Hr. v. Studnitz virkelig ikke lod

sig »trække omkring som Kejseren af Brasilien«, men med megen Energi selv søgte at lære Arbejdernes Kaar at kjende. Rigtignok stemmer det Billede, han udkaster i sin i 1878 udkomne Bog om »Nordamerikanske Arbejderforhold«,* ikke ganske med hin Arbejdernes kult sorte Opfattelse; — men paa den anden Side ser han dog heller ikke Alt i et Rosenskjær.

Man kjender de to Extremer: den ubetingede Lov prisning, paa den ene Side, og den lige saa ubetingede Fordommelse, paa den anden Side, af Amerika og Alt hvad amerikansk er.

Den første Opfattelse var tidligere meget yndet. Navnlig havde den udmarkede franske Forfatter Ed. Laboulaye virket for den. Han havde i sin under det pseudonyme Navn Lefevre udgivne Bog, »Paris en Amérique«, foretaget en Fordeling af Godt og Ondt, hvor efter alt det Gode faldt hinsides Atlanterhavet, og alt det Onde paa denne Side Oceanet. Fordelingen var neppe ganske retfærdig; i alt Fald gik Lovprisningen af de amerikanske Tilstande over alle Grænser, selv om Kritiken af de europæiske, specielt franske Tilstande neppe lod sig bestride.

Saa kom Reaktionen. Gradvis arbejdede den sig op til sit Kulminationspunkt. I 1876, da den amerikanske Republik fyldte hundrede Aar, fandt Hr. John H. Becker,

^{*}) Arthur v. Studnitz: *Nordamerikanische Arbeiterverhältnisse*. Leipzig, Duncker & Humblot, 1879. — I den foreløbige Anmeldelse, som Tidsskriftet (XII, S. 375) bragte af dette Værk, udtalte vi, at vi maa ske ved en senere Lejlighed vilde benytte nogle af de Oplysninger, det indeholder. Det er dette, vi nu gjøre: det anførte Værk er netop Hovedkilden for en Del af den følgende Fremstilling. De forøvrigt benyttede Kilder ville findes citerede paa de respektive Steder.

— en Tysker, der i sytten Aar havde levet i Nordamerika, — det passende at bringe Fødselsdagsbarnet en Gave. Gaven bestod i en tyk Bog om «den hundredaarige Republiks» *) Meriter. Den bekjendte darwinistiske Kulturhistoriker Friederich von Hellwald — der havde en privat Regning at afgjøre med Amerikanerne — gav Forfatteren og hans Bog Attest for «Ædruelighed», «Upartiskhed», «iskold Ro» m. m. Baade Hr. Becker og Hr. von Hellwald var aabenbart bange for, at der i Anledning af Jubilæet skulde blive sagt Amerika flere Behageligheder, end man har godt af at høre. Som en lille Modvægt fremkom da den Becker'ske Bog. Hr. Becker vilde ikke have, at Amerikanerne skulde blive for forfængelige, og derfor fortalte han dem med sin «iskolde Ro» og «Upartiskhed», at Amerika er et Land, hvor det er blevet til en Umulighed for et ærligt Menneske at komme frem, — hvor alt hæderligt Arbejde i Almindelighed foragtes som Dumhed, — hvor Arbejdernes Kaar med hver Dag forværres i en Grad, som de civiliserede Lande ikke kunne gjøre sig nogen Forestilling om, — hvor der udvikler sig et Proletariat, som vil afgive Horder af Hunner og Vandaler, der ville ødelægge al Kultur, — hvor al sand Dannelse foragtes, — hvor der afrettes en Ungdom, som anser det for Dumhed at erhverve sig Kundskaber, der ikke strax lade sig omsætte i Mønt, — hvor der gjennemgaaende findes en fræk Raahed, der kun slet tilsløres af Pariser-Modernes Fernis. Paa adskillige hundrede Sider fortæller Hr. B., hvorledes den røde Traad, der gaar

---

*) John H. Becker: Die hundertjährige Republik. Sociale u. polit. Zustände in d. Vereinigten Staaten Nordamerikas. Augsburg 1876. — 2den Udgave 1879.

gjennem hele det sociale Liv i Amerika, er flettet af Mened, Bestikkelighed, Pengejagt. Blandingen af forskjellige Nationaliteter, Indstrømningen af Vagabonder og Forbrydere fra Udlandet, Afsky for virkelig Arbejde, lidenskabelig Spekulationslyst, en forkert Gjennemførelse af det saakaldte Lighedsprincip, uudholdelige Formueforhold, Foragt for al Pligttopfyldelse, — disse og lignende Forhold have skabt denne Alles Kamp mod Alle, denne Korruption, denne venale Retspleje, denne Udsugning af Arbejderne, hvorunder Amerika lider.

Saaledes John H. Becker. Taler han Sandhed, ville sociale Bevægelser saamænd være forklarlige nok i Amerika. Men selv om vi slaar lidt af, kan der vel uden Vanskelighed findes tilstrækkelige Motiver til sociale Bevægelser.

Sandheden ligger i Midten, paastaar man. Imellem den Laboulaye'ske og den Becker-Hellwald'ske Opfattelse ligger den Studnitz'ske. Om de to første gjælder det:

ni cet excès d'honneur, ni cette indignité.

Studnitz, derimod, skildrer med stor Ædruelighed de virkelige Forhold. Af hans righoldige Oplysninger fremgaar det nu visselig, at den amerikanske Arbejder i flere Henseender er bedre stillet end den evropske; — men i andre er hans Stilling langt fra at være misundelsesværdig. Navnlig har Krisen af 1873 berørt ham paa det Allersøleligste.

«Slette Tider» har i de sidste fem, sex Aar været det stadige Omkvæd i Amerika. I enhver større amerikansk By have i flere Aar talrige Skarer af arbejdsløse Arbejdere drevet om paa Gaderne. Men «Sulten kjender ingen Love»; «Armod og Sult ville forvandle Arbejderen til en Djævel»; «ikke blot paa mindre Gadeopløb

og Lignende men ligefrem paa Oprør maa vi være belavede! » *) Saadanne Røster have siden 1873 ideligt lydt fra Amerika. Og vi vide jo, at Profetierne om Oprør til en vis Grad ere gaaede i Opfyldelse.

I tidligere Tider havde lignende Aarsager avlet lignende Virkninger. Krisen i 1819 — for Exempel — gjorde i Filadelfia 20 000 Personer brødløse. I New-York, Baltimore og andre store Byer gik det ligedan til. Industrien beskjæftigede i Pittsburg 1819 kun en Tredjedel af det Arbejdertal, den havde beskjæftiget et Par Aar før. Folket blev uroligt; Røverier og andre Forbrydelser tog til i en foruroligende Grad; paa Kongressen taltes der om, at Nøden havde « forvandlet Folkets moralske Karakter ». Men — der kom bedre Tider, og Forholdene rettede sig igjen. Saa kom en ny Krise, og hvad der var vundet, tabtes igjen — for i Løbet af nogle Aar at blive indhentet paany. En stadig Ebbe og Flod! Den store Krise af 1857 gjorde uhyre Ødelæggelser, — og alligevel blev Aaret 1860 det « mest glimrende », Amerikas Historie har at opvise. Men den strax derefter følgende Borgerkrig ødelagde Alt. Og neppe havde man forbundet Krigens Saar, saa kom Krisen af 1873, under hvis Virkninger vi endnu vaande os. **)

Saadanne Strømninger i det økonomiske Liv og de saakaldte Arbejderbevægelser ere uadskillelige.

Naar begyndte Arbejderbevægelserne i Amerika? Studnitz svarer, at « den nordamerikanske Arbejderbevægelses Oprindelse er at føre tilbage til dette Aarhundredes Begyndelse ». I Virkeligheden kunde den vel føres endnu

*) Becker l. c.

**) Sumner: History of American Currency. 1876.

længere tilbage. Rigtignok hører man ofte Udtalelser, der gaa ud paa, at Amerika først i den allernyeste Tid har faaet en egenlig Arbejderbevægelse. Hvorledes er det at forstaa? Meningen maa vel være, at Amerika først i den nyeste Tid har faaet en Arbejderbevægelse, der er analog med den europæiske. Og den Opfattelse kan være rigtig. At en saadan ikke allerede tidligere fremstod, ligger ligefrem deri, at Forholdet mellem Kapital og Arbejde i Amerika var et ganske andet end i Europa. En egenlig Kapitalistklasse kjendtes tidligere saa godt som slet ikke i Amerika, medens Europa havde et meget fortroligt Kjendskab hertil. Det var Arbejdere, der indvandrede til Amerika. Vel medbragte mange af dem Smaakapitaler; men disse tjente kun som Driftskapitaler, og de vare i det Hele saa beskedne, at de umulig kunde tjene som Grundkapitaler for industrielle Foretagender i stor engelsk Stil. Der indvandrede til Amerika en Arbejderklasse, og først i den senere Tid har en Kapitalistklasse begyndt at udvikle sig. Medens den industrielle Verden i England og nogle andre europæiske Stater allerede tidligere var spaltet i to modstaende Lejre, der nødvendigvis maatte bekrige hverandre, er denne Spaltning først senere traadt frem i Amerika. Ja den Dag idag er Amerika, trods de Kapitaler der efterhaanden ere blevne opsamlede, endnu ikke noget kapitalrigt Land. Den høje Rentefod, der i nogle af Amerikas Stater endog er det Dobbelte af, hvad den er i Vestevropa, staar ganske vist i Forbindelse med det Faktum, at Amerika ikke i samme Grad som Europa er møttet med Kapital, hvorvel den ikke er noget Bevis paa Kapitalfattigdom. Endnu den Dag idag er Modsætningen mellem Kapital og Arbejde ikke saa skarpt udpræget i Amerika som i Europa.

Men den bliver med hver Dag skarpere. Kapitalistklassen udsondrer sig stedse mere fra Arbejderklassen. Endnu i vore Dage rekruteres den af de arbejdende Samfunds-kredse. Det er imidlertid let at se, at den, efterhaanden som Rigdommene voxer, stedse mere skiller sig fra den øvrige Befolkning. De amerikanske Jernbaner, der tidligere saa demokratisk kun havde én Klasse, have i den nyere Tid ved Indsærelsen af de Pullman'ske Sove- og Salongvogne gjort det muligt for de Rige at undgaa at komme til at sidde ved Siden af dem, der leve af legemligt Arbejde. Der findes allerede stolte Gader — Fifth Avenue i New-York —, hvor det ene prægtige Palads slutter sig til det andet. Der gives Badesteder — New Port! — hvor det vrimer med Livrétjenere. Der gives Samfunds-kredse, som i Exclusivitet ikke staa tilbage for evropske Cirkler. — — I Ny-Englands Stater er et demokratisk Forhold mellem Arbejdere og Arbejdsherrer neppe mere at spore. Ganske vist ligger Aarsagen hertil for en Del i de fra Moderlandet overleverede aristokratiske Traditioner; men for en stor Del ligger den ogsaa i Udviklingen af Fabrikindustrien, der ikke tillader Fabrikherren at staa paa lige Fod med Arbejderne. Kapitalens Forøgelse og Fabrikindustriens Udvikling ere uheldige Varsler for Landets demokratiske Sæder.

Vi pegede paa Forholdet mellem Kapital og Arbejde, og dettes Udvikling i de senere Tider. Men det Faktum, at Arbejderbevægelserne, specielt de socialdemokratiske, efterhaanden have faat en ikke ringe Betydning i Amerika — Frihedens Land, den jomfruelige Jordbunds Land, de Undertryktes og Forfulgtes Tilflugtssted —, har man tillige søgt at forklare ved en særlig Henvisning til Borgerkrigen og dens sociale Følger. Borgerkrigen bragte

Uorden ind i hele den sociale Bygning; den skilte Be-folkningen ad i Kaster; den forvandlede Republiken til et Plutokrati; den forstyrrede det hele økonomiske System, affædte Beskyttelsesuvæsenet, Spekulationsraseriet, alle-haande sociale og moralske Extravagancer, gjorde nogle Faa uhyre rige og styrtede Mange i Elendighed. Saaledes fik man Socialismen! Den har i de seneste Tider gjort rivende Fremskridt, — navnlig, paastaas der, ledet og inspireret af tyske Demagoger.*)

Amerika træder i Evropas Spor: en Kapitalist-klasse, der vel vil suge den størst mulige Fordel af Arbejderverdenen men som forøvrigt ikke vil vide noget af den at sige, udsondrer sig; — og ligeoverfor den staar en Arbejderklasse, der forlanger Andel i Kulturens Goder, bedre Kaar, Magt og Indflydelse, og som, i det Øjemed at give sine Fordringer mere Eftertryk, beflitter sig paa en stedse stærkere Organisation.

Først i den nyere Tid er Arbejdernes Organisa-tion i Nordamerika begyndt at blive noget mere fuldkommen, og dette er vel ogsaa en Grund til, at man først i den nyere Tid har villet anerkjende en nord-amerikansk Arbejderbevægelse. At den almindelige Organisation, det almindelige Samarbejde har ladet meget og fremdeles lader adskilligt tilbage at ønske, er maaske paaafaldende, da Organisationens højeste Form, Samar-bejdets hejste Grad — Kommunismen — i Amerika er blevne praktisk gjennemført efter en større Maalestok end andetsteds. Over de nordamerikanske Stater findes der spredt allehaande større eller mindre kommunistiske

---

*) German Socialism in America. North-American Review. April, 1879.

Samfund. Nogle af dem skrive sig fra forrige Aarhundrede (Shakerne), andre fra dette Aarhundredes Begyndelse og Midte, og efter andre fra den allernyeste Tid. Nogle af dem (Ikarerne) ere af fransk Oprindelse, endel (Shakerne og Oneida-Perfektionisterne) af amerikansk, og ikke faa (Eben-Ezerne, Bethel-Kommunisterne, Aurora-Kommunisterne m. fl.) af tysk Oprindelse. De fleste af dem leve overvejende af Agerbrug, enkelte (Oneida-Perfektionisterne) fortrinsvis af Fabrikvirksomhed. Enkelte (Ikarerne) ere næsten ganske religionsløse; men i de fleste spiller Religionen en Hovedrolle, omend under de mest forskellige Former, snart meget strenge, snart mere elastiske. I nogle af Samfundene (Shakernes og Harmonisternes) er Cølibat paabudt, i et enkelt (Ikærnes) er det forbudt, hos Separatisterne i Zoar og Inspirationisterne i Amana betragtes det som mere anbefalelsesværdigt end Ægteskab, hos Bethel- og Aurora-Kommunisterne tillades det almindelige monogamiske Ægteskab, og hos Oneida-Perfektionisterne hersker Pantagami eller Komplexgiftermaal. Nogle leve et fuldstændigt kommunistisk Liv, bo, arbejde, spise osv. i Fællesskab, medens andre kun have et mindre udviklet Ejendomsfællesskab. Nogle have i deres økonomiske Trosbekjendelse sluttet sig til Robert Owen, andre til Fourier, atter andre have udarbejdet økonomiske Systemer paa egen Haand. De kommunistiske Samfund ligne altsaa ikke hverandre; de fremvise tværtimod store Forskjelligheder i alle Retninger; — men alle ere de Exempler paa en potenseret Organisation. En Mængde Arbejdere — thi de omtalte Samfund søger for den alt-overvejende Del deres Medlemmer i Arbejderklassen — en Mængde Arbejdere have i Amerika søgt at realisere deres økonomiske, politiske og sociale Ønsker ved Hjælp

af Organisationsformer, der ere i den højeste Grad udprægede. Og derfor er det saa meget mere paafaldende, at Samarbejdets lavere Former — i alt Fald tildels — ere mindre udviklede i Amerika end i Europa.*)

I Europa har man søgt at organisere Arbejderbevægelsen dels ved nu og da at sammenkalde Arbejderne til større eller mindre, internationale, nationale eller rent lokale Sammenkomster (Kongresser), hvor der raadslaas om Arbejdernes Anliggender, — dels ved at skabe permanente Organer, hvis Opgave det er i forskjellige Retninger at lede Bevægelsen. Ogsaa Amerika har fulgt disse Veje; men Amerika staar, i alt Fald med Hensyn til et af de vigtigste permanente Organer, Fagforeningerne, betydeligt tilbage for de videst fremskredne europæiske Stater. Hvad Pressen angaar, er dens Forhold til Arbejderbevægelsen i Amerika et andet end i Europa.

Den egenlige Arbejderpresse er i Amerika ikke meget omfattende: Tallet paa de Aviser, der udelukkende hellige sig Arbejderbevægelsen, er højest varierende, men er gjennemgaaende forholdsvis ikke stort; i flere europæiske Lande (navnlig Tyskland, før Socialistloven!) er det langt betydeligere. Dette kunde maaske forbavse, især naar man ved, at den amerikanske Arbejder netop i ualmindelig Grad ynder Avislæsning. Men Fænomenet forklares derved, at den øvrige Presse er saa overordenlig righoldig, og at denne Presse i et ganske andet Omfang end den europæiske tager sig af Arbejdsspørgsmaalene. Den amerikanske Presse er, som f. Ex. Fr. v.

---

*) Om de kommunistiske Samfund i Amerika se mine to Artikler:
"Amerikansk Socialisme", Nationaløkonomisk Tidsskrift III, 397
og "Kommunistiske Samfund i Nordamerikas Forenede Stater",
Nationaløk. Tidsskr. V, 318.

Hellwald oplyser, voxet med en rivende Fart, og der findes nu ikke noget Land, hvor der udkommer blot tilnærmelsesvis saa mange Aviser som i de Forenede Stater. I Aaret 1671 skrev Guvernøren for den første engelske Koloni i Amerika Følgende: «Gud være lovet! vi have hos os hverken nogen Friskole eller noget Trykkeri, og jeg haaber, at ingen af Delene vil existere her om hundrede Aar, thi Undervisningen har bragt Kjætteri, Sekter og Ulydighed til Verden, og Bogtrykkerkunsten har forværret alle disse Onder og desuden avlet Angreb paa Regeringen!» Ønsket gik ikke i Opfyldelse; thi allerede i 1704 stiftede John Campbell, Postmester i Boston, Bladet «Boston News-Letter», og d. 21. Dcbr. 1719 udkom det første Nummer af «Boston Gazette», og Dagen derefter saa i Filadelfia det første Nummer af «American weekly Mercury» Lyset, medens Benjamin Franklin ti Aar senere skaffede Pennsylvania dets første Blad. I 1740 fandtes der i Amerika 14 Aviser, og i 1775 37. Efter Uafhængighedens Opnaaelse steg Tallet paa Blade stedse hurtigere: i Aaret 1800 taltes 200, 1810 359, 1823 600, 1840 1631, 1850 2800, 1858 3754 og nu over 4000 Blade (hvorfaf et halvt tusinde udkommer daglig). De store europæiske Lande have ikke et blot tilnærmelsesvis saa stort Antal Blade, og dog trykkes de amerikanske Blade gjennemgaaende i langt større Oplag end de europæiske.* — Denne mægtige Presse viser nu de arbejdende Klassers Interesser en ganske anderledes stor Opmærksomhed end den, man finder i den europæiske

---

*) Hellwalds Indledn. til Beckers anf. Skr. Jfr. sammesteds flere højt karakteristiske Exempler paa de amerikanske Blades vidunderlige Foretagelsesaand.

Presse. Rent exemplvis nævner Studnitz det i New-York udkommende «Irish World», som hver Uge har en 3—4 Spalter om Arbejdernes Stilling. I de danske Hovedblade finder man en ugenlig «Handelstidende», en «Landbrugstidende», en «Fiskeritidende», en «Søfartstidende» osv., — men en «Arbejdertidende» flettes, og dog kunde en saadan maaske ikke blot være fordelagtig for selve Bladet, men ogsaa gjøre den socialdemokratiske Presse mindre nødvendig. Det have de praktiske Nordamerikanere forstaet, og derfor kan man i flere af deres Blade, som forevrigt ikke staa i noget særligt Forhold til Arbejderverdenen, finde jævnlige, periodiske Oversigter over Arbejdsmarkedet, Meddelelser om Lønningsforholdene i de vigtigere Industrigrene i forskjellige Egne af Landet, Korrespondancer fra Landets forskjellige industrielle Centrer, Artikler om specielle Arbejdsspørgsmaal osv. osv. Naar den almindelige Presse stiller sig paa denne Maade ligeoverfor Arbejderinteresserne, blive talrige exclusive Organer for dem vel ikke saa nødvendige. Naturligvis findes der saadanne, omend i et mere beskedent Tal. Af socialistiske Blade anfører Studnitz 4 engelske, 11 tyske og 1 bøhmisk.

Flere af disse Arbejderblade staa i bestemte Partiers, Foreninger, Forbunds etc. Tjeneste. Vi skulle nævne nogle af de vigtigere af de Associationer, der i Nordamerika lede Arbejderbevægelsen.

Et af de første Forlangender, Arbejderne i Amerika opstillede, led paa: Arbejdstidens Forkortelse. Derfor høre ogsaa Foreningerne til Arbejdstidens Forkortelse, de saakaldte «Eight Hours Leagues» blandt de ældre Foreninger. Hertil sluttede sig en Række andre, saaledes: «New England Labor Reform League», «Society of Equity

and Justice», «Industrial Order of the People», «Massachusetts State Labor Union», «The Amalgamated Ten Hours Association», «The Labor Reform Institute» osv. osv. Dertil kommer alle de Foreninger, der søger at virke for Arbejdernes Interesser i en vis bestemt Industribranche. Endelig maa fremhæves det store amerikanske «Workingmen's Party», der søger at samle alle socialistisk sindede Arbejdere under en fælles Ledelse, omtrent saaledes som det tyske Socialdemokrati. Dette «Arbejderparti» der kun er et Par Aar gammelt, afgiver eller søger at afgive den Ramme, indenfor hvilken de mere specielle (socialistiske) Foreningers Medlemmer ville finde deres Plads. Det er, saa at sige, Organisationens Afslutning, og vil derfor først blive omtalt, efter at vi have betragtet nogle af de mere specielle Associationer.

Blandt disse indtage Fagforeningerne den mest fremragende Plads. Dette gjælder ogsaa om Amerika, uagtet de amerikanske Fagforeninger baade med Hensyn til Medlemstal, opsamlet Kapital og Organisation staa langt tilbage for flere af deres evropske Kolleger (navnlig de engelske *trades'unions*). Men omend Fagforeningsvæsenet i Amerika fremdeles maa siges at være i sin Barndom, anslaas dog Tallet paa de amerikanske Fagforeninger til mindst 1500, og der er vel ikke en eneste nogenlunde vigtig Industrigren, der ikke er repræsenteret af en eller flere Foreninger. Nogle af dem ere blot «nationale» d. v. s. omfattede kun en enkelt Stat; andre ere «internationale» d. v. s. omfattede hele Unionen *plus* Canada. «De ser», skriver W. J. Jessup, en af de første Avtoriteter med Hensyn til det amerikanske Fagforeningsvæsen, til Chefen for Massachusetts' Arbejdsbureau, «De ser, at vore Fagforeninger virke for at annektere Canada, og

dette Lands Annexion er ogsaa kun et TidsspørgsmaaL — Exempelvis kan som en af de største og bedst organiserede Fagforeninger nævnes «the Knights of St. Crispin», Skomagernes Fagforening. Foreningen er opkaldt efter Martyrerne St. Crispin og St. Crispinian, der i Midten af det 3de Aarhundrede nedsatte sig i Soissons, hvor de ved Siden af at virke for Evangeliet Udbredelse, drev Skomagernæring. Et af de ældste Skomager forbund, om hvilket der haves Esterretninger, stiftedes i 1642 af Michael Buch; allerede dette Forbund førte St. Crispins Navn. Den nævnte amerikanske Fagforening tæller alene i en af de Forenede Stater, Massachusetts (der ganske vist er et Hovedsæde for Skofabrikationen) ikke mindre end 120 Loger. I Spidsen for disse Loger staar «the Grand Lodge»; og over alle Logerne i alle de Forenede Stater staar «the General Grand Lodge». Hvad Foreningen tilstræber, fremgaar af det Forord, hvormed Vedtægterne indledes: «Denne Forenings Formaal bestaar deri, at frelse vor Industri fra den Tilstand, hvori den er sunken ned, og at hæve den til en agtet Stilling i Samfundet. Vi ere berettigde hertil, og vi ville søger at beskytte os mod yderligere Indgreb af Kapitalisterne i vores Rettigheder. Enighed gjør stærk! En national Organisation, der optager enhver Skomager i de Forenede Stater i sig, kan alene give os Haab om, at vi kunne værge os mod Kapitalisterne. Fra Aar til Aar centraliseres Kapitalen stedse mere paa faa Hænder, og i samme Grad voxer Kapitalens Magt og de arbejdende Klassers Forarming. Intet Land paa Jorden egner sig bedre end dette for Arbejdernes Association, men om faa Aar, naar Kapitalisterne her, ligesom i Europa, skaffe sig Monopoler, vil dette ikke mere være Tilfældet.» Om Foreningens

gode Resultater i flere Retninger foreligger der en Række af Udtalelser. Foreningen har ogsaa en speciel kvindelig Afdeling, kaldet «The National Lodge of the Daughters of St. Crispin». Overhovedet existerer der ikke faa kvindelige Fagforeninger. — Sætterne og Bogtrykkerne skrive i Indledningen til deres Forenings Vedtægter: «At Rigidom betyder Magt, er en Sætning, som Ingen, der maa arbejde for sit daglige Brød, vil betvivle. Ogsaa beviser Erfaringen, at Besidderne af Rigidom have benyttet denne til at undertrykke Arbejderne. Under Samfundets nuværende Organisation ere Arbejderne, naar de staa alene, magtesløse og kunne ustraffet undertrykkes af deres rigere Medmennesker; ere de derimod forbundne, gives der ingen Magt, som de ikke kunde modstaa. Overbeviste om denne Anskuelses Sandhed, have Bogtrykkerne og Sætterne i Filadelfia besluttet at forbinde sig for at skaffe sig en passende Løn for deres Arbejde, — Noget de Enkeltes Bestræbelser hidtil ikke have kunnet opnaa. For at fremme vore Interesser, vor Moral og Dannelse, for at give vore Ønsker Eftertryk, og for at danne en Kjærne, hvorom vi kunne samle os, have vi stiftet denne Forening. Enighed gjør sterk!» — I Indledningen til Smedefagforeningens Statuter hedder det: «... paa Grund af Kapitalisternes Uafhængighed og Magt, den Understøttelse Lovgivningen yder dem, og selve Arbejdernes Forsømmelighed tilegne Kapitalisterne sig en større Del af Livets Nydelser end der tilkommer dem, medens Arbejderne i en tilsvarende Grad trykkes ned, uagtet Produktionen byder tilstrækkelige Midler til at forsyne begge Parter rigeligt med Livets Behageligheder. Derfor have Smedene besluttet Dannelsen af «de nordamerikanske Smedes internationale Fagforeninger.» — Ikke blidere

tale Spinderne: »Da en fundamental Forandring af vore nationale og industrielle Forhold aabenbart vil indtræde, og da det paa Konkurrencen grundede Samfund maa forvandles til et Samfund, der hviler paa Principet: en ordenlig Løn for vort Arbejde, — saa maa Arbejderne beskyttes mod den falske Lære, at Lønnedsættelser bringe Liv i Forretningen. Medens de arbejdende Klasser, der producere al Rigdom, ere henviste til en højt kummerlig Tilverelse, opsamle deres Arbejdsgivere daglig uhyre Rigdomme, indtil Kapitalen endelig koncentreres i nogle faa Individers Hænder, og med frygtelig Magt vil blive benyttet til at gjøre Arbejdernes Stilling endnu slettere. Arbejdet kan ikke indtage den anselige Plads, der tilkommer det, før Forholdet mellem Kapital og Arbejde er blevet et bedre, og før Arbejdsgiveren indrømmer sine Arbejdere en retfærdig Andel af deres Arbejdes Udbytte: Vi ønske derfor: en anstændig Løn, Indførelsen af Arbejdsvoldgiftsretter for at forebygge Arbejdsstandsninger, Tilvejebringelse ved Hjælp af alle hæderlige Midler af et venskabeligt Forhold mellem Arbejdsgivere og Arbejdere, Indskrænkning af Arbejdstiden, og Stiftelsen af en Forbindelse, der skal have til Formaal at beskytte vore Interesser og hæve vor Klasse.» — En stor Mængde Fagforeninger udtrykke sig i en lignende, halvt eller helt socialdemokratisk Tonart; andre beslitté sig derimod paa en moderat og beskeden Opræden. — Men langt større Opmærksomhed end alle de andre har dog Lokomotivførernes Fagforening tildraget sig. Denne Forening stiftedes i 1863 i Detroit (Michigan), og fik det følgende Aar Navnet «Grand International Division Brotherhood of Locomotive Engineers», medens den nu sædvanlig kaldes «International Union of Locomotive En-

gineers». Foreningens Motto er: «Ædruelighed, Sandhed, Retfærdighed og Sædelighed»; den fører ogsaa Valgsproget: «Hvad I ville, at Folk skulle gjøre imod Eder, det gjøre I imod dem. Dette er Lovens Opfyldelse.» I Januar 1866 begyndte Foreningen Udgivelsen af et Maanedsskrift, der udelukkende helliger sig Lokomotivførernes Interesser og for Tiden trykkes i et Oplag af 13 000 Exemplarer. Med Foreningen er desuden forbundet en Forsikringskasse, der udbetaaler de Forsikredes Enker eller Arvinger Summer paa indtil 3000 Doll., og som hidtil har udbetalt c. 1 Million Doll. foruden endel midlertidige Understøttelser. Ifølge Foreningens Vedtægter maa man for at blive Medlem være fyldt 21 Aar, kunne læse og skrive, og have været Lokomotivfører i mindst et Aar. Enhver Indtrædende forpligter sig til en Opførsel, der kan skaffe ham hans Arbejdsherres Tillid og Agtelse. Beskadiger et Medlem med Vilje sin Arbejdsherres Ejendom, gjør han sig skyldig i Bedrageri, sælger han spirituøse Drikke, — bliver han udstød af Foreningen. «Vi have,» beretter Hr. P. M. Arthur, Foreningens Formand, «vi have bragt de Faldne paa Fode igjen; vi have forbedret Drukkenboltene, og vi have skaffet baade Publikum og Jernbaneskaberne mere paalidelige og mere duelige Lokomotivførere, end der tidligere havdes.» Forøvrigt er ifølge Statuterne ethvert Medlem forpligtet til at opbyde alle sine Kræfter for selvstændigt at bilægge event. Interessestridigheder med Arbejdsgiveren. Lykkes det ham ikke, skal han henvende sig til Foreningens «Grand Chief», der af al Magt skal stræbe efter at forebygge et Brud mellem de stridende Parter. Er ogsaa denne Mægling resultatløs, overgives Sagen til et Udvælg paa 13 Medlemmer. Udtaler dette sig med en Majoritet

af 2/3 af alle Stemmer for, at Arbejdsstandsning er berettiget, underrettes Vedkommende derom. Og bliver Striken under disse Omstændigheder til Virkelighed, staar hele Foreningen bag de Strikende, og det almindelige Udvalg bestemmer, hvor stor Understøttelse de Strikende skulle modtage. »Vi nære den Anskuelse, at vor Politik er berettiget og fornuftig; den har i de sidste 3 Aar forebygget Striker paa ikke mindre end 13 Linjer. Hayde New Jersey-, Grand Trunk-, Boston- og Maine-, Filadelfia- og Reading-Banernes Embedsmænd anerkjendt vor Forening og vist samme Sindelag mod os som vi mod dem, saa vilde de sidste Striker paa disse Baner aldrig have fundet Sted. .... Det er taabeligt, om en Jernbaneembedsmand vilde haabe, at han kunde ødelægge vor Organisation. I fjorten Aar have vi modstaet Jernbaneselskaberne Angreb. Vort Medlemstal tager bestandigt til, saa at vi nu i 192 Filialer have 14 000 Medlemmer. Disse repræsentere $\frac{9}{10}$ af Landets bedste Lokomotivførere. Vore Forsamlinger aabnes med Bøn; paa Alteret ligger den opslagne Bibel, som vi anerkjende som vor Forenings Symbol, og paa hvilken vor Forfatning hviler.»

Se, heraf vil det fremgaa, at omend de fleste af Fagforeninger ere helt eller halvt socialistiske, saa vilde det dog være en Misforstaelse at betragte dem som Strikeforeninger. De søger tværtimod at forebygge Strike! Men et andet Spørgsmaal er det jo rigtignok, hvorvidt de have haft Held med sig i den Henseende. Det kan nu ikke negtes, at Amerika har været hjemmøgt af et meget betydeligt Antal Arbejdsstandsninger, Striker og Lock-outs, af hvilke flere (saaledes den store Strike i Pennsylvanias Kulegne 1871, og New-Yorker-Striken af 1872, da 90 000 Arbejdere forlangte kortere Arbejdstid)

ikke staa tilbage for de største evropsiske. Alle stilles de dog i Skygge af det store Jernbaneoprør i 1877. Hovedskuepladsen herfor var Baltimore-Ohio-Banen, en af de største Baner i de østlige Stater. Den strækker sig fra Baltimore i Maryland til Wheeling i Vestvirginia og derfra til Pittsburg, den pennsylvaniske Jernindustris Midpunkt. Linjen forgrener sig ogsaa til Washington, New-York og Chicago. Tallet paa Sidebaner til den er meget stort. Den staar desuden i Forbindelse med Søerne og det hele Kanalsystem. Det er altsaa klart, at en Standsning af Trafiken paa denne Bane maa være særligt farlig for hele Kommunikationsvæsenet i de østlige Stater. Den nærmeste Anledning til Nedlæggelsen af Arbejdet var den af Direktionen for Baltimore-Ohio-Banen under 9. Juli 1877 offentligjorte Beslutning, at nedsætte al Arbejdsløn med 10 pCt. (m. Undt. af Dagløn paa under 1 Dollar). Da Arbejdernes Stilling allerede i Forvejen var kummerlig nok — thi Jernbanernes indbyrdes Konkurrence, Jernbanekrigen, de urimeligt billige Tarifer, og den hele uforsvarlige Administration havde gjort et stærkt Kniberi paa Arbejdsløn nødvendig — maatte en saadan Forholdsregel føles som et haardt Slag. Den Resignation, hvormed Arbejderne i det første Øjeblik syntes at ville finde sig heri, var kun aldeles tilsyneladende. Faa Dage efter brød Striken løs. Signalet blev givet af Fyrbøerde i Martinsburg, d. 16. Juli 1877. Martinsburg (Vest-Virginia) er en Endestation, hvor Jernbanefunktionærerne vexle og ofte maa overnatte. Derved paafores der dem Udgifter, der ikke erstattes dem, og dette bidrog end yderligere til at forøge deres Forbitrelse. De Strikende tillod ikke Andre at indtage deres Plads, og de standsede saaledes Godstrafken, men ogsaa kun den; ved at skaane

Persontrafiken vilde de lægge for Dagen, at det kun var Jernbaneselskabet, ikke Publikum, de vilde bekæmpe, og de bestræbte sig øjensynlig paa at vinde Publikums Sympathi, — en Bestræbelse, der ogsaa tildels lykkedes. Striken antog imidlertid snart en tumultuarisk Karakter, og Jernbaneselskabet anraabte Statsavtoriteterne om militær Beskyttelse. Men nu forbandt Pøblen sig med Jernbanearbejderne, og den lille Troppestyrke, Vest-Virginia kunde raade over, blev slaaet tilbage. Snart ankom der imidlertid Forbundstropper, under Kommando af General French, og d. 19. Juli lykkedes det at faa de strikende Arbejdere erstattede af andre, og Trafiken begyndte igjen i Martinsburg. Det Haab, der derved vaktes, blev imidlertid allerede den næste Dag gjort til Skamme: Rygtet om Urolighederne i Martinsburg havde hurtigt udbredt sig over hele Unionen og fremkaldte paa flere Steder Efterligninger; navnlig antog Bevægelsen i Baltimore en yderst alvorlig Karakter. Her stod man nemlig d. 20. Juli i Begreb med at afsende to Infanteri-Regimenter til Cumberland Station, hvor de Strikende havde truet med Vold. Disse Tropper sammenkaldtes ved Allarmklokken i Raadhuset; men Klokken bragte ogsaa Pøblen paa Benene. Nogle Banditter fornærmede Tropperne; disse blev forbitrede og gjorde, uden Befaling, Ild paa Pøblen. Flere Personer saaredes og dræbtes. Derved steg Raseriet til sit Højdepunkt: paa Cambden Station i Baltimore tændte Pøblen (ikke de strikende Arbejdere, thi disse trak sig mere og mere tilbage fra den hele Bevægelse) Ild paa Jernbanevognene, rev Skinnerne op, og gjorde allehaande Ødelæggelser, indtil en Politistyrke paa 400 Mand endelig bragte en vis Ro tilveje. Men Revolten i Maryland blev saa meget farligere, fordi Jernbanestriken gjorde 6—8000

Kularbejdere i Omegnen arbejdsløse. Hertil sluttede der sig endel strikende Søfolk. Fra Baltimore udbredte Bevægelsen sig nord-, syd- og vestpaa. En Proklamation fra Præsident Hayes gjorde ikke meget Indtryk; over mange Forbundstropper raadede han ikke i Øjeblikket. Vel lykkedes det paa nogle Steder at gjenoprette Ordenen; men i Pittsburg, — en Industristad paa over 100 000 Indb., der som et Knudepunkt for flere Jernbanelinjer havde en særlig strategisk Betydning — led Tropperne et Nederlag (d. 22. Juli). Oprørerne satte sig i Besiddelse af Staden, plyndrede Vaabenbutikker og andre Butikker, satte 125 Lokomotiver, over 1000 Jernbanevogne og en hel Station i Brand, kastede Brandfakler ind i Korn- og Petroleumsmagasiner, øvede, kort sagt, et sandt Rædselsherredømme. Af lang Varighed blev dette dog ikke: vel havde Tropperne vist sig magtesløse, men paa egen Haand lykkedes det Borgerne at faa Bugt med de sejrs- og brændevinsberuste Oprørere. I Reading kom det endnu d. 23. Juli og i Chicago d. 26. Juli til højst farlige Optru. Elleve Stater, Vest-Virginia, Maryland, Pennsylvania, New Jersey, New-York, Indiana, Ohio, Illinois, Michigan, Iowa og Missouri hjemsgøtes af Oprøret. Ved Udgangen af Juli var Ordenen i det Væsenlige gjenoprettet, men først d. 4. Avgust var Jernbanetrafiken fuldstændigt retableret. At det dog lykkedes forholdsvis hurtigt at gjenoprette Ordenen skyldtes ikke blot Militærrets Bestræbelser, men ogsaa og navnlig de Indrømmelser, forskjellige Selskaber gjorde deres Arbejdere. Baltimore-Ohio-Banen tilbød efter at give de strikende Arbejdere Beskæftigelse omend til nedsat Løn. Da de Strikende ingen Brug gjorde af dette Forsoningsforslag, antog Selskabet, understøttet af Militæret, andre Arbejdere, hvorfaf mange bød sig til, og

Trafiken kom saaledes atter i Gang. Krigen endte saaledes med Arbejdernes Nederlag. Men for Jernbanerne vare Tabene uhyre, — hvor store, lader sig ikke beregne. Ifølge meget usfuldstændige Beretninger bødede omtrent hundrede Mennesker med Livet, medens flere hundrede saaredes; rimeligt er det imidlertid, at Tabet af Menneskeliv var endnu betydeligere. Værditabet angives paa de mest forskjellige Maader; sikkert er det, at de ødelagte Vogne, Maskiner og andet Jernbanemateriel, Bygninger, Varer osv. i Forening med Tab af Arbejdsfortjeneste m. m. repræsentere et betydeligt Antal Millioner Dollars. Alligevel ere Jernbaneselskaberne ikke saa meget at beklage: de forstode, at lade Kommunerne og Staterne erstatte dem de lidte Tab, i alt Fald tildels. Det blev altsaa til Syvende og sidst Arbejderne og — Skatteyderne, der kom til at betale Historien!

Men den ovenfor omtalte Lokomotivfører-Fagforening — hvad Rolle spillede den ved dette «Jernbaneoprør»? Herom ere Meningerne meget delte. De, der tage Parti for Jernbaneselskaberne, have gjort gjeldende, at den nævnte Fagforening, dels ligefrem har understøttet Oprørerne med Penge, dels paa anden Maade, — navnlig derved at dens Medlemmer nægtede at føre noget Lokomotiv, — have bidraget til Oprørets Omsiggriben. Fra den modstaaende Side hævdes det imidlertid, at Lokomotivførerne ikke uden Fare for deres eget Liv kunde føre noget Lokomotiv paa de paagjældende Linjer. Mr. Arthur, Lokomotivførernes Præsident, paastod i Bladene, at omend Lokomotivførerne maatte sympathisere med de Strikende, saa støttede deres Forening dog ikke Striken, ja den fik endog først gennem Bladene Underretning om den. Det fremhæves desuden, at Jernbanefunktionærerne gennem-

gaaende ere for dannede og oplyste, til at de skulde være uvidende om, at saadanne Udskejelser, som dem Talen her er om, kun vilde komme til at gaa ud over dem selv. — Men naar Jernbaneoprøret hverken blev understøttet eller ledet af Fagforeningerne, naar det blev bestemt misbilliget af Arbejdernes egenlige Kjerne, og naar det heller ikke var Frugten af en socialdemokratisk Sammensværgelse, — hvorledes gik det da til, at det kunde antage saa uhyre Dimensioner. Til Forklaring heraf kunne tre Momenter anføres: den amerikanske Pøbels Beskaffenhed, de svage Midler til Ordenens Opretholdelse hvorover det Offentlige raadede, og Publikums Holdning ligeoverfor Bevægelsen.

Jernbaneoprøret var utvivlsomt i sin Oprindelse en Arbejderbevægelse, men i sin videre Udvikling blev det en Pøbelrevolte. Vagabonder, *tramps*, har Amerika vel altid haft mange af; men i de senere Aar ere de, tildels som en Følge af de slette Tider, skudte op som Paddehatte. For dem er en Revolte kun en behagelig Adspredelse, ved hvilken der aldrig kan tabes, men maaske profiteres. Paa det egenlige Vagabondvæsens Udvikling har, som antydet, den slette økonomiske Stilling øvet sin Indflydelse; men de politiske Forhold have virket med til at, man kunde næsten sige, organisere en af visse toneangivende *Rowdies* ledet Pøbel. Navnlig har Baltimore udmarket sig som Amerikas første *mobtown*. Her kæmpede i lange Tider de saakaldte *Knownothings* og Demokrater i blodige Oplæb og Pøbelrevolter. I andre Byer spille *the Bowery Boys*, *the Eye Smashers* (Øjenudriverne), *the Dead Robbits* (de sorte Kaniner) og andre Pøbelbander med ligesaa smagfulde Navne en mer eller mindre dominerende Rolle. Disse

Bander ere saa ofte blevne benyttede i agitatoriske Øjemed af de amerikanske Politikere, at de efterhaanden næsten ere blevne en Magt i Staten. — Den Opstand, som den amerikanske Pøbel ved denne Lejlighed satte i Scene, var det saa meget vanskeligere hurtigt at faa undertrykt, fordi det Offenlige kun raadede over faa Midler til Ordenens Opretholdelse. Det egenlige Politi var utilstrækkeligt. Af de regulære Forbundstropper (i det Højeste 20 000 Mand) befandt over 18 000 sig vest for Mississippi; kun over 1000 à 2000 kunde der altsaa raades, og at samle blot nogle hundrede af dem paa ét Sted var ikke nogen let Sag. Imidlertid gjorde de faa Soldater god Tjeneste, »mindre ved deres Tal, end ved den militære Alvor og det moralske Indtryk, de gjorde paa Pøbelen.« Staternes Militstropper skildres derimod som »en fallstaffsk Garde«, hvor hver enkelt handlede efter sine personlige Indtryk, og hvor Disciplin og Samvirken var ukjendt. I nogle af de af Jernbaneoprøret hjemsegte Stater viste Militisen sig slet ikke paa Krigsskuepladsen; i Vestvirginia forbandt den sig endog med Oprørerne. — Endelig er der: den Holdning, som de truede Samfundsklasser indtog ligeoverfor Oprøret. Denne Holdning var, naar bortses fra enkelte Steder, hvor Borgerne optraadte med stor Bestemthed, svag og ynklig. I Almindelighed forstaar Amerikaneren nok at forsvere sin Ret; i Almindelighed er han modig og resolut, — saa meget besynderligere er den Holdning, han ved denne Lejlighed udviste: det synes, som om han paa flere Steder næsten havde tabt Hovedet. Man kan i Bladene fra den Tid finde mærkelige Vidnesbyrd om Svaghed. Og strax efter Oprørets Undertrykkelse udtalte »New-York Herald« sig paa en Maade, som om det »formelig var stolt af, at Amerika

nu endelig havde været Skuepladsen for den største Strike, — en Strike, til hvilken ikke engang Europa kunde opvise Magen! Ligegeyldighed, Slaphed eller vel snarere Tankeløshed saa man rundt omkring. Man betragtede Oprøret som en forbogaaende Tumult. Kun Enkelte saa med mere Bekymring paa Sagen: Finansminister Sherman foreslog saaledes, at Regeringen i Washington skulde samle flere Tropper for at beskytte Statskassen mod et eventuelt Angreb. «Ministeren havde ganske Ret; thi en resolut Bande paa 10 000 Oprørere kunde, uden at have fundet alvorlig Modstand, have plyndret Statskassen for dens hundrede Millioner Dollars.»*)

Jernbaneoprøret af 1877 giver os da, som sagt, ikke nogen Ret til at angribe Fagforeningerne. Disse gjøre sig vel ofte skyldige i en altfor anmassende Opræden; men de have dog udtrykkeligt brændemærket Oprøret som en utilgivelig Skandale, og Studnitz kan ikke Andet end anerkjende, at Fagforeningerne, som Arbejdsherrerne dog forgæves ville bekæmpe, i det Hele have udøvet en meget forædlende Indflydelse paa Arbejderne.

Men gjælder dette om Fagforeningerne, saa har Amerika desværre andre Arbejderforeninger, som man kun kan nævne med den dybeste Beklagelse. Fremfor alle andre have de saakaldte «Molly Maguires» spillet den sorgeligste Rolle.

Molly Maguires**) er (eller nu heldigvis: var) en

*) Fr. Kapp: Die jüngste Aufstand der Eisenbahnarbeiter in den Vereinigten Staaten. Preussische Jahrbücher, Bd. 40, S. 398 fg.

**) Dewees-The Molly Maguires, the Origin, Growth and Character of the Organization. Philadelphia, Lippincott & Co. 1877. Denne Bog er Hovedkilden til Studioit's Fremstilling, hvilken vi i det Hele følge. En mindre Meddelelse herom findes i Nationaleconom. Tidsskr. IX, 376.

hemmelig Arbejderforbindelse, der ved alle, ogsaa, og maaske navnlig, voldsomme, Midler søgte at fremme sine Medlemmers materielle Interesser i Modsætning til Arbejdsherrernes. Sit Navn havde den optaget efter en Forening, som irske Forpagtere og Fæstere i 1843 havde stiftet i det Øjemed at beskytte deres Rettigheder lige-overfor Godsejerne. De irske «Molly Maguires» vare af-fædte af en i dette Aarhundredes Begyndelse i samme Øjemed stiftet Forening «the Ribbonmen». Medens de irske Foreninger bekæmpede Godsejerne, bekæmpede de amerikanske «Molly Maguires» Kulgrubeejerne: det var i Pennsylvanias store Kulegne, at de huserede. Navnet er besynderligt, og har givet Etymologerne meget at bestille. Mange mene, at den irske Forening oprindeligt havde sine Sammenkomster hos en gammel Kone af Navnet Molly Maguire. Andre mene, at Samfundets Medlemmer kaldtes «Mollies», fordi de udførte deres Misgjerninger forklædte som Kvinder (Molly ø: Marie).

Hovedsædet for de amerikanske Mollies var, som bemærket, Pennsylvania. Her i de store Kulegne findes der en Arbejderbefolkning, der for Størstedelen bestaar af Irlændere. De indvandrede Arbejdere kom fra et Land, hvor Kampe mellem Godsejere og Fæstere ikke hørte til Sjeldenhederne; fra Barnsben var de opdragne til at betrakte Arbejdsherren som en Tyran, Kapitalen som et Redskab til Arbejdernes Underkuelse; Mistro og Had var de eneste Følelser, de kjendte ligeoverfor deres Foresatte. Naar deres Forlangender om højere Løn blev afviste, var det dem umuligt at tænke sig andre end slette Motiver til Afvisningen. Forlangenderne søgte de da at støtte ved Trusler. Der findes en hel Samling af Truselsbreve, rettede snart til Kulgrubeejere, snart til disses Repræsen-

tanter, Værkførere o. A., snart til Arbejdere, der ikke
 vilde slutte sig til «the Mollies». Som Underskrift under
 Brevene findes i Reglen en Dolk, en Revolver, en Lig-
 kiste el. Lign. Og det var ikke tomme Trusler: i mange
 Tilfælde blev Dolken og Revolveren virkelig brugt og i
 Ligkisten kom der en eller anden ilde lidt Værkfører.
 Men Morderne undslap. Havde man faaet Mistanke mod
 en eller anden Molly, manglede Beviserne i Almindelighed,
 da Ingen vovede at vidne imod dem. Det var der-
 hos et Princip, at man til Udførelsen af Forbrydelser
 altid brugte Mollies, der hørte hjemme i andre Egne end
 den, hvor Forbrydelsen skulde begaas. Forbrydelsens
 Redskab blev bestemt enten ved Lodtrækning eller af
 Foreningens Chef, «the Body-Master». Det vides ikke,
 at nogen Molly nogensinde har vægret sig ved at udøve
 nogen Forbrydelse, hvis Udførelse var blevet ham over-
 dragen. Alt tyder, som man ser, paa en usædvanlig
 stærk Parti-Organisation og Disciplin. Højtidelig Edsaflæggelse,
 hemmelige Tegn m. m. spillede her en stor
 Rolle. Hvad der navnlig bidrog til at styrke Molly-Sam-
 fundet, var den Indflydelse, det efterhaanden vidste at
 skaffe sig dels over Kulgrubearbejdernes Fagforening, dels
 over den baade i Amerika og Storbritannien udbredte
 Forening «Ancient Order of Hibernians». Denne mægtige
 hemmelige Korporation, der i de Forenede Stater tæller
 6000 Afdelinger eller Loger, er vel (ligesom Kulgrubear-
 bejdernes Fagforening) i og for sig en meget hæderlig
 Forening, der forfølger meget priselige Formaal, navnlig
 det at understøtte Medlemmer i Sygdomstilfælde; men i
 Pennsylvanias Kulegne var «Hibernierne» komne under
 Indflydelse af «the Mollies», og dette gav disse sidste en
 saa stor Styrke, at de endog begyndte at tænke paa, om

de ikke kunde sætte sig i Besiddelse af Regeringen. Og det lykkedes dem i Virkeligheden i flere Byer at besætte kommunale Embeder med deres Kreaturer. Derved fik de fat paa de opkrævede Skatter; og saaledes fik de, hvad de tidligere tildels havde manglet: Kapital! Endog i Grevskaberne lykkedes det dem at besætte nogle Embeder. Ja, det var ligeved, at en «Molly», der senere blev dømt for de skjændigste Forbrydelser, var blevet valgt til Dommer! De udøvede et sandt Rædselsherredømme; den hemmelighedsfulde Forbindelse, der ikke veg tilbage for Mord og Brand, nævnedes kun med Skræk.

I lang Tid havde de offentlige Myndigheder enten ikke turdet eller ikke kunnet udrette Noget mod det forfærdelige hemmelige Forbund. Heller ikke de Private havde vovet at gjøre Noget. Hver Betalingsdag saa Kulselskabernes Forretningsførere af Lønningslisterne, at Værkførerne for deres personlige Sikkerheds Skyld indrømmede visse Arbejdere — Medlemmer af det hemmelige Samfund — allehaande Fordele; — de trak paa Skuldrene, og tav. Alligevel skulde Initiativet til Forbundets Udryddelse blive taget af Private. I Aaret 1873 fandt Franklin B. Gowen, Formand i Bestyrelsen for «the Philadelphia and Reading Coal and Iron Company», at der nu maatte gjøres en Ende paa Skandalen. Da det offentlige Politi Intet havde udrettet, henvendte han sig til et af de private Opdagelsespoliti-Bureauer. Som Repræsentant for et Selskab, der havde store Interesser i Pennsylvanias Kulegne, overdrog Mr. Gowen det for sin Dygtighed meget ansete private Spion-Bureau «Pinkerton's National Detective Agency» det Hverv at skaffe alle saadanne Oplysninger om Forbryderbanden i Pennsylvania, navnlig i Grevskabet Schuylkill, at det blev muligt at

skride ind imod den med Eftertryk. Pinkerton's Bureau udsendte en af sine dygtigste Spioner, James Mc. Parlan. Denne dengang kun 29 Aar gamle irske Opdagelsesbetjent saa snart, at det ikke vilde være noget nemt og hurtigt Arbejde at trænge til Bunds i Sammensværgelsens Organisation og Væsen. Kun ved tilsyneladende at slutte sig til den vilde det kunne lykkes ham at skaffe sig paalidelige Oplysninger om den. Under Navnet Mac Kenna søgte han da at komme i Forbindelse med nogle af Lederne. Dette lykkedes ham ogsaa; han udgav sig for at være en farlig Forbryder og Flygtning, opdagede tilfældigvis nogle af «the Mollies» hemmelige Tegn, og vidste efterhaanden at vinde deres fulde Tillid. Hans literære Dannelse og tilsyneladende Iver for at staa Samfundet bi ved Udførelsen af alle Misgjerninger, gjorde det muligt for ham i 1874 at opnaa en Plads som Sekretær ved Afdelingen i Shenandoah. I denne Egenskab udmerkede han sig i den Grad ved sine pralende Taler, at han opnaaede at blive Afdelingens Fører. — Snart fik han nu ogsaa en Plads i «the Mollies» Grevkabsforsamlinger. Nu maatte hele Forbindelsens Væsen ligge klart for ham; — alligevel mente han, af den ene eller anden Grund, endnu i lang Tid at maatte fortsætte sine lagttagelser.

Saa udbrød i December 1874 den store Kularbejder-strike, efter hvad man siger imod Kularbejder-Fagforeningens Raad. Vist er det, at Tidspunktet for Striken var valgt med liden Omtanke. Efter flere Maaneders Kamp maatte Arbejderne give efter og optage Arbejdet endog med en lavere Løn end tidligere. Dette Nederlag brød fuldstændigt Fagforeningernes Magt; men «the Mollies», der bestandigt havde pustet til Ilden, syntes kun at blive saa meget fræktere. Paa en Høj i Nærheden af

Shenandoah rottede de sig sammen og holdt ophidsende Taler; «Mac Kenna» var her tilsyneladende en af de Vildeste. Paa deres stedse stigende Frækhed gav de det ene Exempel efter det andet. En Molly, Thomas Hurley, skød i Shenandoah en ilde lidt Arbejder, Gomer James, i et Selskab paa 200 Personer, der langt fra alle vare Medlemmer af det hemmelige Forbund. Ingen vovede at lægge Haand paa Morderen. En Værkfører, Thomas Sauger, og en anden tilsynsførende Arbejder, Uren, blev omrent samtidigt skudt af fem Mollies i flere hundrede Arbejdernes Paasyn. Ingen vovede at krumme et Haar paa Forbrydernes Hoved. Faa Dage efter besluttede en Molly-Forsamling en Politiembedsmand John P. Jones's Død. John P. Jones befandt sig paa Jernbanestationen omgivet af flere hundre Mennesker. To besynderligt udseende Personer dukkede pludseligt op af Mængden, skød Jones, og forsvandt i samme Nu. Før de Tilstede-værende var komne sig af Skrækken, var Morderne borte; men Liget laa for deres Fødder. Tilsidst samlede man sig dog sammen, og besluttede Hævn; et Par Mollies blev skudt, flere saarede. Folk tog sig selv til Rette; det offentlige Politi udrettede jo Intet. Blev en Molly anklaget, opstod der strax en Mængde Vidner, der svor paa hans Uskyldighed, — og Resultatet blev, at «the Mollies» hidtil altid var gaaet fri for Straf. Nu maatte der dog endelig føres et afgjørende Slag imod dem: Paa den ene Side besluttede «the Mollies» en almindelig Opstand, — paa den anden Side søgte baade de Private og de offentlige Myndigheder at komme dem i Forkjøbet. En stor Mængde Mollies blev grebne, og et helt Forfølgelsessystem blev sat i Gang. Af dette Systems Natur saa de Sammen-svorne snart, at de maatte have en Fjende i deres egen

Lejr; deres Hemmeligheder kunde ikke saaledes komme for Dagen uden en Forræders Medvirken. Mistanken maatte rette sig mod «Mac Kenna», der nu i omrent to Aar havde levet med dem, i den Tid vidst at vinde deres fulde Fortrolighed, tilsyneladende hjulpet med ved flere Forbrydelser, — men samtidigt dog oftere givet Anledning til stærk Mistanke. Forræderen maatte være «Mac Kenna», og hans Død blev besluttet. Men inden Beslutningen herom blev udført, fandt Spionen det raadeligst at bringe sin Person i Sikkerhed; han undveg til den anden Lejr. Her blev han modtaget med aabne Arme: han bragte de fuldstændigste Oplysninger om hele Sammensværgelsens Beskaffenhed. Nu havde man alle Traadene i sine Hænder, og nu kunde Processen mod «the Mollies» begynde for Alvor. En Mængde Personer blev dømte til mangeaarig Tugthusstraf eller til Livsstraf, og endnu i Løbet af 1878 blev flere Mollies henrettede. Sammensværgelsen var sprængt! Mac Perlan blev en berømt Mand og erhvervede sig alle hæderlige Folks Tak. Men af Kularbejderne i Pennsylvania blev han betragtet som en modbydelig Forræder, som en Mand der tidligere ikke blot tilsyneladende men med Liv og Sjæl havde været en Molly, og som nu paa den skjændigste Maade havde forraadt sine tidlige Venner. Og det lader sig heller ikke benegte, at det Redskab, hvorfra Pinkertons Bureau ved denne Lejlighed betjente sig, i flere Retninger spillede en yderst tvivlsom Rolle. Den hele Historie er mørk og er rig paa uopklarede Punkter; — kun saameget er sikret, at «the Molly Maguires» i alt Fald foreløbig blev sprængt fra hverandre. —

Endnu inden Processen mod «the Mollies» var afsluttet, fik Offenligheden at høre om en anden hemmelig

Arbejderforbindelse, der ligeledes havde sit Hovedsæde i de pennsylvanske Egne. Lidt næjere Besked herom fik man først i Begyndelsen af forrige Aar. Man erfor, at Foreningen, hvis Medlemmer kaldte sig «Arbejdets Riddere», «the Knights of Labor», havde til Hensigt at samle hele Unionens Arbejdere og at tilvejebringe en Forbindelse, der foreløbigt blot skulde virke gjennem Striker og politisk Agitation, men som senere ved passende Lejlighed rent ud skulde erklære Kapitalen Krig og se at organisere en ligefrem Klassenkamp. Foreløbig søger Foreningen imidlertid, som sagt, at give sig et moderat Anstrøg: den vil blot «beskytte Arbejdet mod Kapitalens Angreb»; den vil altsaa være blot defensiv, ikke aggressiv. Men naar den ikke havde videregaaende Formaal, havde den jo ingen større Hemmeligheder at skjule. Det forbydes imidlertid strengt ethvert Medlem at tale om Foreningens Anliggender udenfor Foreningslokalet. Af Præsidiet udnaevnes der «secret detectives», hemmelige Opdagelsesbetjente, der skulle kontrollere, at Medlemmerne holde deres Løfte om Tavshed. Om Foreningens Foretagender kunne Medlemmerne, da der som sagt ikke maa tales om dem udenfor Lokalet, kun faa Oplysning ved at give Møde i Forsamlingerne. Der føres næjagtig Bog over hvem der møder her. Jo flittigere et Medlem søger Forsamlingerne, desto villigere er Foreningen til at tage sig af ham i Tilfælde af Arbejdsløshed. Indbydelsene til Møderne og andre Tilkjendegivelser fra Forstandere sker ved Hjælp af hemmelige Tegn. Ordenens Segl er en Kreds, hvori findes en Trekant og Bogstaverne S. O. M. A.: Secrecy (Tavshed), Obedience (Lydighed), Mutual Assistance (gjensidig Understøttelse). Ubetinget Lydighed hævdes med stor Strenghed: Paa Ordenens eller

de Foresattes Befaling er en «Arbejdets Ridder» forpligtet til at betale visse Medlemsbidrag, at forlange højere Løn af sin Arbejdsherre, at nedlægge Arbejdet, at flytte fra en By til en anden, at stemme ved politiske Valg paa den eller den Kandidat osv. Trods saadanne Forskrifter, der skulde synes at gjøre Tilværelsen mindre lystelig for en «Arbejdets Ridder», skal Foreningen dog trives godt. Den dannedes oprindeligt for nogle Aar siden af filadelfiske Vævere, men har senere udvidet sig til at omfatte ogsaa andre Haandværk, og har udbredt sig over flere af de Forenede Stater. Ifor anslog Bladet «New-York Tribune» dens Medlemstal til 800 000, hvoraf over 90 000 falde paa Pennsylvania og henved 50 000 paa New-York. Ved flere kommunale Valg i Pennsylvania, New-York, Ohio og andre Stater have «Arbejdets Riddere» allerede været i Flertal. Flere Blade, navnlig «the National Labor Tribune» i Pittsburg, staa i deres Tjeneste. De tælle en stor Mængde Katholiker imellem sig. De mere iltre blandt «Ridderne» føre Valgsproget: «grasp capital by the throat!» *)

Foruden de i det Foregaaende nævnte findes der et meget betydeligt Antal andre hemmelige Arbejderforeninger i Amerika. De hemmelige Forbund, der (som Molly-Forbundet og «Arbejdets Riddere») forfølge forkastelige eller endog forbryderske Formaal, søger selvfølgeligt af yderste Evne at holde sig skjulte; og af dem kan der godt eksistere et større Antal, uden at Offenligheden ved Noget derom. Men der findes ogsaa Foreninger, der forfølge særdeles priselige Formaal, og som for saa vidt ikke ere

---

*) Social-Correspondenz, Organ des Centralvereins für das Wohl der arbeitenden Klassen. Allgem. Ausg. 1878, Nr. 44.

saa interesserede i at dølge deres Existens. Disse hæderlige hemmelige Forbund virke navnlig som **Understøttelsesforeninger**. Af Arbejderforeninger, der enten udelukkende eller for en Del gjøre sig det til Opgave at understøtte Medlemmerne i Tilfælde af Sygdom og Alderdom, findes der mange i Amerika. Endvidere ere de saakaldte Loger særdeles udbredte i Amerika; men nogen fuldstændig Statistik over dem haves ikke. Det vides dog, at Arbejderbefolkningen leverer de største Kontingenter til dem. Formaalene ere meget forskjelligartede: moralske, sociale, økonomiske osv. Et Hovedformaal for de fleste af dem er: Understøttelse i Tilfælde af Sygdom og Alderdom. En fremragende, maaske den mest fremragende Plads med Hensyn til Alder og Rrigdom indtage de saakaldte « Odd Fellows ». Foreningen, der stiftedes 1819, fordrer af sine Medlemmer, at de skulle tro paa en Gud og paa Menneskenes almindelige Broderskab. Dens Motto er: « Venskab, Kjærlighed og Sandhed ». Den har Afdelinger over hele Unionen, men oplager kun Hvide som Medlemmer (Negrene have for sig stiftet: « Coloured Odd Fellows »). Den raader over betydelige Midler, og har øvet en ikke ringe politisk Indflydelse. En meget betydelig Mængde andre hemmelige Selskaber findes i de Forenede Stater. Vi anføre her blot nogle Navne, for at Læserne kunne danne sig en Forestilling om de ret pudsigte Betegnelser, de sædvanlig ynde at give sig: Knights of Friendship (Venskabsridderne), Beneficial Knights (Velgjørenhedsriddere), Knights of Honor (Æresriddere), Knights Templar (Tempelriddere), Knights of Pythias, Improved Order of Free Sons of Israel (Israels fri Sønners forbedrede Orden), Sons and Daughters of America (Amerikas Sønner og Døtre), Sons and Daughters

of Arcanum Arc, Sons and Daughters of Temperance (Maadeholdenhed), Daughters of Samaria, Order of Female Druids (de kvindelige Druiders Orden), Order of Heptasophs or Seven Wise Men (de syv Vises Forening), Independent Order of Good Samaritans of both sexes and colors (de gode Samaritaneres uafhængige Forening for begge Kjøn og Farver), United Order of American Mechanics (de amerikanske Haandværkeres forenede Orden), Ancient Order of Good Fellows (de gode Kammeraters gamle Orden), The Mystic Band of Brothers (det hemmelighedsfulde Broder forbund), Improved Order of Red Men (Rødhudernes forbedrede Forening), Temple of Honor and Temperance, (Ærens og Maadeholdets Tempel), Independent Order of Sacred Temple of Liberty, both sexes (det hellige Tempels uafhængige Orden for begge Kjøn), Patriotic Order of Liberty (Frihedens patriotiske Orden), Association of Independent Order of P-female, o. m. fl. — Mange af disse hemmelige Selskaber staa i venskabelig Forbindelse med hverandre, og flere af dem have endel Medlemmer fælles. Der nævnes exemplvis en Mand, som var Medlem af 23 hemmelige Selskaber.

Af de i Evropa saa godt kjendte Arbejderforeninger, saasom Forbrugsforeninger, Produktionsforeninger, Byggefædre, Laaneforeninger osv., har Amerika ogsaa en hel Del — dog ikke nær saa mange som Evropa —, af hvilke flere frembyde adskilligt Interessant. Paa en Omstale af dem skulle vi dog ikke her indlade os. Derimod maa vi nævne det store socialistiske Arbejderparti, der gjerne vilde samle alle de andre Arbejderforeningers socialistiske Medlemmer under sine Vinger. Indtil 1876 var dette Parti bekjendt under Navnet «Social Democracy»; men paa den samtidigt med Verdensudstil-

lingen afholdte Kongres i Filadelfia forandredes Navnet til »The Workingmen's Party of the United States« (de Forenede Staters Arbejderparti); endelig antoges paa Kongressen i Newark, December 1877, Navnet »Socialistic Labor Party« (det socialistiske Arbejderparti). Paa denne Kongres vedtoges følgende Program:

«1. Da Arbejdet er Kilden til al Rigdom og Civilisation, og da nyttebringende Arbejde kun er muligt i og ved Samfundet, bør det ubeskaarne Arbejdsudbytte rettelig tilhøre Samfundet. — 2. Det System, under hvilket det menneskelige Samfund for Tiden lever, er falsk, fordi det gjør det muligt for et lille Mindretal at ophøje Rigdomme, hvorved Folkets store Mængde overlades til Nød og Elendighed. Og da de bestaaende politiske Partier stedse kun have handlet i de faa Besiddendes Interesse, for at bevare deres økonomiske Privilegier og som en Følge deraf de uretfærdige Tilstande, saa er det Arbejderklassens Pligt at organisere sig som et stort Arbejderparti, i det Øjemed at tilkæmpe sig politisk Magt i Staten og at opnaa økonomisk Uafhængighed, da Arbejderklassens Befrielse kun kan ske ved Arbejderklassen selv. Arbejderklassens økonomiske Befrielse er saaledes det store Maal, hvilket enhver politisk Bevægelse bør være underordnet. — 3. De arbejdende Klassers materielle Kaar ere i alle civiliserede Lande ens og have samme Aarsager. Kampen for Arbejdernes Frigjørelse maa være international, og Solidariteten maa overalt føles. Fag- og Arbejderforeningernes Organisation paa socialistisk Basis er nødvendig. — 4. Staaende paa dette Grundlag have vi stiftet det socialistiske Arbejdsparti. — 5. Det socialistiske Arbejdsparti fordrer, at alle Arbejdsmidler (Jord, Maskiner, Jernbaner, Telegrafer, Kanaler osv.) saa hurtigt som muligt bliver det hele Folks Almeneje, i det Øjemed at afskaffe Lønsystemet og i dets Sted sætte det kollektivistiske Arbejdssystem, saaledes at der sørges for en retfærdig Fordeling af Arbejdsudbyttet. Partiet, der ønsker at forbedre Arbejdernes Kaar under det nuværende System, og som sluttelig helt vil afskaffe dette, fordrer i dette Øjemed følgende Forholdsregler gjennemførte: a. Indførelsen af en ved Loven bestemt Arbejdsdag paa foreløbig 8 Timer. b. Sundhedstilsyn med alle Arbejdsforhold, Boliger og Levnetsmidler. c. Oprettelsen af statistiske Arbejds-

bureauer (ved Regeringen) i alle Stater. Disses Embedsmænd skulle vælges af Folket. *d.* Forbud mod at Fængselsarbejdet exploiteres af og for Privatpersoner. *e.* Forbud mod Anvendelsen af Børn under 14 Aar til industrielt Arbejde. *f.* Skoletvang indtil det 14. Aar. I de offentlige Skoler skal Staten gratis levere Undervisningsmateriale. *g.* Strenge Love, der paalægger Arbejdsgiverne Ansvar for Arbejdernes Ulykkestilfælde. *h.* Lov om at Lønnen skal udredes til Arbejderne i lovlige Betalingsmidler. *i.* Fri Retspleje. *k.* Afskaffelse af de Koalitionslove, der ere rettede mod Strikeretten og Retten til at foranledige Andre til at nedlægge Arbejdet. *l.* Afskaffelse af alle indirekte Skatter og Indførelse af en direkte Indkomstskat. *m.* Statens Overtagelse af alle Finansinstituter og Forsikringsanstalter. *n.* Tilbagekaldelse af alle Love, der indskrænke Valgretten. *o.* Direkte Lovgivning ved Folket, saaledes at Folket efter Behag kan foreslaa eller forkaste enhver Lov, samt Anerkjendelse af Mindretals-Repræsentation. *p.* Forbud mod Anvendelsen af Kvinder til Arbejde, der er skadeligt for Sundheden og Sædeligheden. *q.* Samme Løn for Kvinder og Mænd, der udføre det samme Arbejde."

Man vil bemærke, hvor paafaldende nøje dette Program, om det end paa enkelte Punkter er lempet efter de særligt amerikanske Forhold, stemmer med de tyske Socialdemokraters Gotha-Program. Men det er da ogsaa for den allerstørste Del tyske Arbejdere, der have sluttet sig til Partiet; Arbejderne af andre Nationer have hidtil holdt sig mere tilbage. Ogsaa Partiets Organisation, der ligeledes fastsattes paa Kongressen i Newark, minder om det tyske Socialdemokratis. Endnu er Partiet saa ungt, at det ikke har kunnet udrette noget Videre. Det har — foruden at virke for Indførelsen af "statistiske Arbejdssbureauer" — taget nogen Del i de politiske Bevægelser, udstedt Manifester, Proklamationer m. m., som paafaldende minde om, hvad vi kjende fra os selv. Men man begynder i Amerika at frygte for, at Partiet snart vil kunne blive ligesaas farligt eller endnu farligere end

det europæiske Socialdemokrati. Navnlig er man bange for, at en større Del af de 6 Millioner Tyskere, der leve i Amerika, vil slutte sig til det.*). Et kalifornisk Blad, «The Argonaut», erklærer endog (i sit Nr. af 26. Apr. d.A.), at bliver Fyrst Bismarck ved med at sende tyske Socialdemokrater over til Amerika, saa vil Amerikanerne herise, en *casus belli* af den værste Art! «Thi tyske socialdemokratiske Forbrydere høre ikke til de paa Grund af deres Frihedskjærlighed landsforviste politiske Martyrer, som man altid i Betragtning af deres Dyder byder velkomne; de ville være en fri Republik langt farligere end en Militærmagt som det tyske Rige.»**)

I den allernyeste Tid er der i Kalifornien forefaldet Begivenheder, der ikke bør lades uomtalte. Her har Demagogen Dennis Kearney siden 1878 virket for Dannelsen af et stort «tredje Parti», der skulde forene Arbejderne med Tilhængerne af den ubegrænsede Papir-cirkulation; alle «Kapitalens nedtraadte Ofre», «the down trotten victims of capital», skulde dette «National Party» tage under sine beskyttende Vinger, og som Partiets Fører havde man tænkt sig General Butler. «Sæt Magt mod Magt!» udbrød Kearney i en Tale. «Sæt imod den tyranniske Regerings Magt det forbitrede Folks Magt! Appellér fra Stemmeurnen til Revolveren!» Den i denne Tonart ledede Agitation har nu allerede begyndt at bære Frugter: i Kalifornien er en ny Forfatning nylig blevet vedtaget, der, hedder det, vil «gjøre Arbejderne til den

*) German Socialism in America. N.-A. Rev. April 1879. — Artiklen i dette Tidsskrift gjengiver det ovenfor meddelte Program en lille Smule anderledes end Studnitz. Ham har disse Linjers Forfatter fulgt.

**) Allgemeine Zeitung. 4. Juni 1879.

herskende Klasse i Staten». Dette sker bl. A. ved en Valgret, der er saa »almindelig», at den ikke blot indrømmes alle Fattiglemmer, men ogsaa alle Straffefanger, alene med Undtagelse af dem, der er dømt for Højforræderi og enkelte andre af de største Forbrydelser. Den ny Forfatning vil, siges der, fritage Arbejderne for al Skat og vælte hele Skattebyrden over paa Kapitalisterne; den fastsætter en normal Arbejdssdag for alle offentlige Arbejder paa 8 Timer; den indrømmer Arbejderne Panteret i de Gjenstande, de have udført; den forbyder, at Nogen besidder Landejendomme paa mere end 330 Acres; den overlader den lovgivende Magt at fastsætte Taxter for Telegraferne, for Pakhusleje osv.; den giver Staten en despotisk Myndighed over Jernbanerne; den sætter Embedsmændene paa fast Gage og foreskriver haarde Straffe for Misbrug af offentlige Midler etc. etc. Et Blad i New-York karakteriserer den ny Forfatning saaledes: «Dette nyeste Produkt af den folkelige Lovgivning er et saadant Prøvekort af Fornuft og Ufornuft, af Ret og Uret, af Statsklogskab og demagogisk Vanvid, en saadan Forrykkelse af Grænserne for en Grundlov og Miskjendelse af dens Hensigt, en saadan Tilsidesættelse af den amerikanske Unionsforfatning, som fordrer den enkelte Stats Underordnelse under Landets højeste Lov, at der næppe nogensinde er forekommet noget Lignende.» Men hvad der giver hele denne Sag en særlig Karakter er dens Forhold til Kineserspørgsmaalet. Den omtalte kaliforniske socialistiske Forfatning er nemlig særligt rettet mod Kineserne. Vel har Præsident Hayes erklæret, at det strider mod de med Kina afsluttede Traktater at forbyde Indvandringen til Amerika af Kinesere, — Traktater, som de enkelte Staters lovgivende Forsamlinger ikke kunne

omstede. Men i Kalifornien lader man sig ikke genere heraf: den ny Forfatning indrømmer den lovgivende For-samling Ret til at forbyde den kinesiske Indvandring, og stiller de Kinesere, der allerede ere indvandrede, udenfor den almindelige Ret. De maa ikke erhverve Grundejendom; de maa ikke benyttes til offentlige Arbejder; de udelukkes fra Valgretten og alle andre Borgerrettigheder; de maa ikke bo udenfor visse Kvarterer i Byen; de ere jo ligefrem statsfarlige etc. etc. *) Saaledes har da denne kaliforniske Forfatning ført os lige ind i det store Kineser-spørgsmaal.

Kinesernes Udvandring til Nordamerika, til Avstralien og i den nyeste Tid ogsaa til Sydamerika er maa ske den blandt Nutidens Folkevandringer, der i kulturhistorisk Henseende fortjener den største Opmærksomhed. **) Det var Guldopdagelserne i Kalifornien, der først gav Stødet til den kinesiske Udvandring til Nordamerika. Allerede i 1850, altsaa kun to Aar efter Guldminalernes Opdagelse, var der kommet en saadan Bevægelse i de ellers for ubevægelige ansete Kinesere, at en fremmed lagttager kunde udbryde: «San Francisco vil engang blive en halvt kinesisk By!» Denne Spaadom er vel endnu ikke gaaet i Opfyldelse; men det synes, som om Amerikanerne frygte, at den snart vil gaa i Opfyldelse, medmindre der gribes til kraftige Forholdsregler. Paa visse Steder i Amerika, navnlig i Kalifornien, er der begyndt en Kamp for Til-værelsen, der i Hadefuldhed overgaar det Meste eller Meget af hvad man hidtil har set i den Retning. «Disse

*) Se forskjellige Meddelelser i Dagspressen fra Sommeren 1879.
Saaledes en socialistisk Stat i Kalifornien. i Berl. Tid. 29. Maj
1879, Dagbladet osv.

**) Social-Correspondenz Allgem. Ausg. 1878, Nr. 3.

mandeløjede Tatarer» modtages af de Hvide i Amerika med alt Andet end Gjæstfrihed. «Hvad skal vi med disse bestialske Hedninger!» udbryder Bladet «San Francisco Chronicle». «Vi have atter og atter ført Bevis for, at det amerikanske Arbejde ikke kan bestaa ved Siden at det kinesiske, fordi Kineseren er villig til at leve som et Svin, medens Amerikaneren vil leve som et menneskeligt Væsen!» Den hvide Pøbels Forbitrelse mod den gule Indvandring er ikke Andet end Brødnid. De Hvide ville ikke udrette det samme Arbejde for den samme Løn som de Gule. Navnlig i de Arbejder, hvor det kommer an paa Taalmodighed, Udholdenhed og sej Flid, ere Kineserne, fordi de paa Grund af deres forbavsende faa Fordringer til Livet ere villige til at arbejde for en meget lav Løn, særdeles farlige Konkurrenter.*). Og denne Konkurrence søger Amerikanerne at overvinde, om ikke ved ligefrem at smide Kineserne ud af Amerika, saa dog ved at fortrædige dem paa alle Maader og gjøre Opholdet saa ubehageligt som muligt for dem. Allerede i 1875 blev der dannet Anti-Kuli-Leagues; senere ere Demonstrationerne blevne endnu mere forbitrede, og de indskrænke sig ikke blot til stormende Arbejderforsamlinger, Petitioner, Deputationer o. L., men det er endog oftere kommet til Haandgribeligheder. Overhovedet vil man i Europa vanskeligt kunne gjøre sig nogen Forestilling om den Forbitrelse, Kineserne i Amerika ere Ofre for. Det hører i Virkeligheden ikke til det Usandsynlige, at den lovgivende Magt i en ikke fjern Fremtid vil træde til for at standse Indvandringen fra Kina. I Kalifornien er man jo, som vi

---

* Ratzel: Die chinesische Auswanderung. Ein Beitrag zur Kultur- und Handelsgeographie. 1876.

hørte, begyndt. Negtes kan det ikke, at Kineserne bringe moralske, sanitære o. a. Farer med sig. Negtes kan det heller ikke, at de ere yderst tarvelige og nejsomme, samtidigt med at de ere arbejdssomme. Pacific-Banen vilde maaske endnu ikke være kommet i Stand, naar man ikke havde haft den billige kinesiske Arbejdskraft. Af denne Grund er der Mange, der gaa til den modsatte Yderlighed og betragte den kinesiske Indvandring til Amerika som en af de vigtigste Betingelser for de Forenede Staters økonomiske Fremtid. Ogsaa er det et Spørgsmaal, om det vil lykkes ved Lovgivningsforanstaltninger at holde Kineserne borte. Og lukke Nordamerikanerne Døren for de flittige Mongoler, ville maaske andre Lande tage imod dem. I England taler man allerede for Alvor om, at forsøge paa at importere kinesisk Arbejdskraft, navnlig for at benytte dem som Tjenestetyende, hvortil de særligt egne sig.*)

Kampen mellem de hvide og de gule Arbejdere har i de senere Aar i den Grad tildraget sig Opmærksomheden, at Kampen med de Sorte allerede af den Grund maatte blive mindre paaagtet. Negerspørgsmaalet existerer selvfølgelig fremdeles; i Sydstaterne er der fremdeles en meget stor Animositet imod Negrene; — men den Vending, som dette Arbejdsspørgsmaal har taget i Nordstaterne, synes dog at tyde paa, at Kampen med de Sorte snarere vil blive ført til en hæderlig Fred end Kampen med de Gule. Mellem de Hvide og de Sorte er der nemlig Tilnærmelser, som man ikke har sporet

*) Social-Corresp. Allgm. Ausg. 1878, Nr. 3.

Jfr. ogsaa Rubins Artikel «Om Hungersnøden i Kina og den kinesiske Indvandring til Amerika», Nationaløkonomisk Tidsskrift XII, 155.

mellel de Hvide og de Gule: Negrene nærme sig stedse mere de Hvides *standard of life*; de tage med Iver Del i det politiske Liv; de have vist sig modtagelige for evropæisk Kultur, og ere overhovedet i en ikke ringe Grad perfektible; til Gjengjeld finde de stedse større Imødekommen hos de Hvide: de Fagforeninger og andre Foreninger, der tidligere varre lukkede for dem, begynde nu ataabne sig; blandede Ægteskaber blive stedse almindeligere osv. Kineserne, derimod, klamre sig med en forfærdelig Sejhed fast til det Nedarvede, og synes slet ikke tilbøjelige til at tilegne sig Amerikanernes *standard of life*. Men saalænge det er Tilfældet, er der ikke meget Haab om en Udsoning. For Øjeblikket synes Alt at tyde paa, at det kinesiske Spørgsmaal vil blive viklet sammen med de øvrige Arbejdsspørgsmaal paa en Maade, der kun vil bidrage til at give den hele Arbejderbevægelse en saa meget mere ondartet Karakter. Og efterhaanden som Arbejderne faa større social og politisk Indflydelse, vil Forbitrelsen mod Kineserne blive mere akut. I alt Fald for Kineserne ere Udsigterne ikke lyse.

---

stedse
Del i
evro-
Grad
møde-
e For-
de nu
minde-
n for-
t ikke
f life.
Haab
paa,
med
n vil
saa
som
, vil
Fald

Kvindesagen 1871—79.

af George V. Manicus.

V.

Bevægelser i Helland.

Navnet «Tesselsschade» er i Holland blevet benyttet som et Banner af Kvindesagens Tilhængere. Marie Tessel-schade Vischer, f. i Amsterdam 1594, d. 1651, synes i sig at have forenet alle Aandens, Hjertets og Legemets bedste Egenskaber. Hun skildres i Holland som et fuldstændigt Ideal af en Kvinde. Efter hende opkaldtes en i 1872 i Amsterdam stiftet stor Kvindeforening, hvis Hovedsæde nu er i Haag, og hvis Formaal gaar ud paa at forbedre Livsvilkarene for ubemidlede Kvinder af de højere Klasser ved at fremme og støtte deres Arbejds- og Kunstsans.

Denne Forening var ikke den første, der opstod i Nederlandene. Der havde allerede tidligere eksisteret et Selskab i Amsterdam, der førte Navnet «Arbejdet adler» og et andet i Arnheim, som kaldte sig: «Foreningen for Almenvellet». Disse forfulgte imidlertid tildels andre Formaal. Saaledes havde Arnheimer-Selskabet væsenligt sat sig den Opgave at ophjælpe den hensygnende Kniplings-

industri, der dannede mange Kvinders eneste Erhvervs-kilde. I det Hele taget fandtes det særlig Karakteristiske ved Kvindesagen som moderne socialt Spørgsmaal ikke opfattet i Programmerne for disse Foreninger. Men det var netop Erkjendelsen heraf, der kaldte Selskabet «Tesselschade» ilive, medens den samtidig udøvede sin Indflydelse paa adskillige Regeringsforanstaltninger.

Hollænderne ere et praktisk Folk. Da det var gaaet op for dem, at henved en Femtedel af Landets Kvinder naaede en Alder, i hvilken Giftermaal høre til Undtagelser, uden at være forsørgede, samt at det i saa Henseende særligt gik ud over Kvinderne af den dannede Mellemklasse, rejste der sig i Bladene, Tidsskrifter og Brochurer en stærk Agitation. Undersøgelserne gik ud paa at paavise og forklare Aarsagerne til dette Forhold. Der paapegedes som andetsteds en Række af sammenstødende Omstændigheder (deriblandt: Indflydelsen af den materialistiske Verdensanskuelse, de stigende Fordringer til et komfortabelt Liv, Udviklingen af den individualistiske Frihedssans, det offentlige Livs luxuriøse Fernis og dets Tiltrækningskraft paa de unge Mænd, de yngre Embedsmænds utilstrækkelige Lønninger), som tildels afgive en Forklaring. Men ved Siden af at anerkjende de unge Kvinders uheldige Stilling, udøvedes der en skarp Kritik af hele Opdragelsespolitiken i de forskjellige Hjem og Forældrene gjordes ansvarlige for den Skjæbne, der vilde komme til at ramme mange af deres Døtre, der, efter de Forhold som gjorde sig gjældende, ikke vare opdragne i Nøjsomhed og Tarvelighed, ikke vare blevne vante til Flid og Sparsommelighed samt til at betragte alvorligt Arbejde som Livets Opgave. Særlig gaves der derhos en skaanselsløs Analyse af den Race af unge Kvinder, der navnlig

i de større Byer føre en Sommerfugletilværelse, og af hvilke ikke faa efterhaanden tilegne sig Vaner og Egenskaber, som lade henstaa som uafgjort om deres Udygtighed og Ladhed eller deres Tankeløshed, Uvidenhed og Fordringsfuldhed have Overvægten. Hollænderne have et eget Navn for denne Klasse af flanerende, koncert- og theaterbesøgende samt Visiter-aflæggende Damer; de kalde dem: «Amüsiervögels» («Morskabsfugle») og stille dem med Rette ikke alene et sørgeligt Horoskop for det Tilfælde, at de forblive ugifte, men ogsaa for deres Ægteskab og for de Mænd, der binde deres Skjæbne til dem.

En mere alvorlig og forædlende Indflydelse i Hjemmet, støttet af et mere hensigtsmæssigt Undervisningssystem, er i Holland ligesom i Tyskland og England bleven betegnet som det vigtigste Hjælpemiddel mod de optrædende, mindre heldige Forhold. Forskjellige af de Brochurer om Kvindesagen, med hvilke den nyeste store Bevægelse desangaaende indlededes, udtalte sig allerede skarpt i denne Retning. B. D. Pellegen, som har udgivet et Skrift under Titelen: «De Toekomst der Vrouw» (Kvindens Fremtid) anbefaler saaledes indstændig Kvindens Opdragelse til Arbejde og tilbageviser den i visse Kredse gængse Anskuelse som om hun derved sank ned til et upoetisk Væsen. Naar dette var Tilfældet, maatte jo hele Ægeskabet hos de arbejdende Klasser være blottet for ethvert poetisk Skjær. Et nærmere Kjendskab til Familienlivet hos arbejdssomme, ædruelige Ægtesfolk af de lavere Stænder, aflægger Vidnesbyrd om det Urigtige i en saadan Antagelse. Samtidig retter Forfatteren sin Kritik mod de unge Mænd, der ville gifte sig, men ofte savne meget af det, de burde have tilegnet sig for at gjøre sig værdige til at eje en Kvinde.

I en anden Brochure, der er forfattet af Prof. van der Wyk og som fører Titelen: «De Opeveding der Vrouw» («Kvindens Opdragelse») tages der Ordet for Nødvendigheden af en højere aandelig Undervisning for Kvinden og for fuldstændig lige Vilkaar i saa Henseende med det andet Kjøn. Forfatteren anbefaler til hensigtsmæssig Fremme af Sagen en Fortsættelse af de unge Kvinders Opdragelse udover det 17de Aar, der hidtil har dannet den Grænse, indenfor hvilken Undervisningen i Holland for Pigerne blev holdt. Han forlanger desforuden en Forandring med Hensyn til det Timeantal, der hidtil er blevet tildelt de forskjellige Fag ved de tvende Lærer-indeleseminarier, der ere oprettede i Holland, og strengere Fordringer med Hensyn til en Række Fag, der i vor Tid fremtræde som de vigtigste og som de bedst egnede til at bringe Eleverne op til et højere aandeligt Standpunkt. Samtidig stiller han til Staten det samme Forlangende, der ideligen er fremkommen i England, og som gaar ud paa ataabne for Kvinderne samtlige Læreanstalter, der hidtil have været forbeholdte den opvoksende mandlige Ungdom. Ogsaa han drager en skarp Grænse mellem den «lærde» og den «dannede» Kvinde samt hævder den Paastand, at en lerd Mand i dette Ords fulde Betydning ikke mindre er usikket til Ægteskab end en lerd Kvinde.

Regeringen og Landets lovgivende Forsamling have i forskjellige Retninger taget Hensyn til den hele Bevægelse. Selve Landet staar iøvrigt, hvad hidtil opnaaede Resultater i Kvindesagen angaaer, i forreste Række i Europa. Hele det kvindelige Undervisningsvæsen ligger for Tiden i Kvindens Haand. De Examensprøver, der skulle aflægges, ere forskjellige, alt efter som de gaa ud paa at

erhverve Adgang til at fungere som Hjælpelærerinde, Gouvernante eller Skolebestyrerinde. Den nye hollandske Skolelov bestemmer derhos, at Kvinderne skulle have Til-ladelse til at lade sig indskrive ved de lærde Skoler og ved Universiteterne. (En lignende Lov er fornødig blevet vedtagen i Belgien.) Universitetet i Leyden søger des-foruden at fremme Sagen paa andre Maader, idet dets Prisopgaver i den senere Tid begynde at tage mere Hensyn end tidligere til de sociale og Kulturspørgsmaal. Det tilkjendte for nogle Aar siden sin store Guldmedaille til Fru Elise van Calkaer for en af hende indleveret Afhandling over Kvindesagen.

Men en forandret og i mange Henseender betydeligt skærpet, paa Forudsætning af lige høj Intelligens hos begge Kjøn hvilende Undervisningsplan, saaledes som en saadan ogsaa anbefales af Fru Elise van Calkaer, kræver Tid til at gjennemføres og endnu mere Tid til at udøve sin Virkning paa Slægten. «Mens Græsset groer, dør Horsemoer,» siger et gammelt Ordsprog, og det er Erkjendelsen heraf, der netop danner den Grund, den omtalte i Aaret 1872 stiftede store hollandske Forening «Tesselschade», staar paa. Det gjælder navnlig at række de Kvinder en Haand, der ikke mere kunne nyde godt af den indlede højere Undervisning og som væsenligt ere anviste til ved egne Hjælpeskilder at friste et mere eller mindre ensomt Liv. I dette Øjemed organiseredes Foreningen, der protegeredes i høj Grad af den afdøde Dronning af Holland, med talrige Filialer, som hver for sig havde stillet sig den Opgave at befri Kvinderne af den dannede Klasse, saa vidt som gjørligt, fra at blive exploiteret fra de Industridrivendes Side. Medlemmerne opkjøbte, alt efter de Midler, der kunde tilvejebringes,

Kvindearbejder af enhver Slags, indrettede Bazarer og Depots, arrangerede Tombolaer, holdt Fællesmøder, blev Arbejdsgivere, gav Forskud og fordelte Arbejdet. Hovedafdelingen i Haag modtog særlig Malerier (Olje- og Vandfarve), Afdelingen i Amsterdam udskaaret og indlagt Træarbejde, Filialen i Rotterdam kunstige Blomster, andre Afdelinger Læderarbejder, Broderier, Modeartikler etc. Alle Arbejder, der bedømmes af en Kommission, stempler, naar de ikke vises tilbage som mindre godt udførte, med et Mærke, der bestaar af Marie Tesselschades Vaaben og forsynes med et Baand, som bærer Farverne Guld og Blaat. Foreningen og dens Organ «Ons Streven» synes at trives mere end almindeligt godt.

VI.

Universiteter og Skoler.

Ligeoverfor den Bevægelse i Kvindesagen, der væsentligt gaar ud paa at give de mere begavede Kvinder en Opdragelse, der i tidligere Tider kun har været forbeholdt de unge Maend, have Universiteterne stillet sig paa en forskjellig Maade. I Nordamerika modtages allerede for henved 20 Aar siden undtagelsesvis unge Kvinder som Studenter, uden at der her forlangtes nogen Adgangsprøve. Samstudiet og de fælles Forelæsninger afstedkom imidlertid, særlig med Hensyn til det medicinske Studium, forskjellige generende Forhold, og dette i Forening med den mindre venlige Opfattelse af hele det kvindelige Studium, der hos mange Universitetslærere gjorde sig gjeldende, foranledigede, at der i forskjellige Byer stiftedes medicinske Skoler for Kvinder, saaledes i Filadelfia, Boston og New-York. Disse Skoler forsynedes med

Laboratorier, Museer og Bibliotheker, og til enkelte af dem blev der knyttet Hospitaler. Den største og stærkest besøgte er: «The Womens' Medical College» i New-York, der blev stiftet i Aaret 1865, efterat de andre medicinske Kollegier i Fællesskab havde fattet den Beslutning, ikke at tilstede Kvinder Adgang til Forelæsningerne. Til nævnte medicinske Skole knyttedes fire kvindelige Læger, Dr. Mary Jacoby, Dr. Elisabeth Blackwell, Dr. Emily Blackwell og Dr. Mercy Baker. Eleverne studere i tre Aar og bo paa det Hospital, som er forbunden med Skolen. Efter at have hørt Forelæsninger i nævnte Tid, maa Eleverne under Professorernes og Lægernes Vejledning i de tre følgende Aar uddanne sig praktisk og modtage først efter denne Tid samt efter at have skrevet en Afhandling over et medicinsk Thema, et Doktordiplom. Ingen af Eleverne tør underkaste sig Examen før efter det fylde 21de Aar. Medens disse medicinske Skoler udviklede sig, førtes der i de Forenede Stater en levende Strid over de Spørgsmaal, der vedrørte Tilstedeligheden af Samstudiet af begge Kjøn og Kvindernes Evne til at kunne uddannes til duelige Læger. I sidstnævnte Henseende anerkjendtes det dog almindeligt, at mange af de Operationer, til hvilke der udkrævedes en fin Haand, udførtes bedre af Kvinder end af Mænd, samt at mangfoldige kvindelige Svagheder og Sygdomme gjennem kvindelige Læger fik en mere taktfuld, indsigtfuld og naturlig Hjælp end gjennem mandlige Læger. Diskussionen vedrørende disse Spørgsmaal er for Tiden i det Væsenlige tilendebragt eller hvilende; det amerikanske Publikum har Tillid til kvindelige Læger, de medicinske Skoler ere ikke i stand til at tilfredsstille Efterspørgselen og ikke faa kvindelige Læger have ikke alene erhvervet sig Anseelse men ogsaa Formue.

De amerikanske Universiteters Holdning, der saaledes foranledigede Stiftelsen af en Række medicinske Skoler, bevirkede ogsaa, at man omgikkes med den Plan at stiftet stort Universitet for Kvinder, ved hvilket de fleste Professorer skulde tilhøre det smukke Kjøn. Denne Ide er man for Tiden ifærd med at realisere og Kongressen har vist sin Imødekommen ved at anvise Indtægter af Landarealer langs forskjellige Jernbaner til dets Underhold. Dette første store Universitet for Kvinder indrettes i Centrum af Unionen, i Cincinnati. Det er sandsynligt, at efter dets Aabning, et større Antal af de Amerikanerinder, der i de sidste ti Aar have studeret i Zürich, Bern og Genf, ville vende tilbage til deres Fædreland, for der at fuldende deres Studier. — Om Forholdene ved de schweiziske Universiteter henvise vi til Professor Böhmers Afhandling «Erfaringerne ved Züricher-Universitetet», opdaget i Nationaløk. Tidsskrift IV S. 370 fg., samt til Aleksis Petersens Notitser i Artiklen «Kvindesags-Literatur», Nationaløk. Tidsskrift VI S. 439 fg.

En lignende Holdning som de nordamerikanske Universiteter have de engelske indtaget. Skridt for Skridt have de ladet sig aftvinge Indrømmelser. Universitetet i Cambridge begyndte i Aaret 1860 med at indrette en Slags Præliminærexamen; Oxford fulgte efter og London oprettede for tre Aar siden en særskilt Examen for Kvinder. De to førstnævnte engelske Universiteter tillode omrent samtidigt Kvinder at overvære Forelæsningerne, naar de havde bestaaet den hidtil gjeldende Adgangsprøve. Aaret efter gjorde ogsaa det skotske Universitet St. Andrews et Skridt fremad. Ogsaa bør mærkes de i Cambridge og Girton oprettede Kvindeuniversiteter. — Men her som andetsteds er dog Hovedmassen af de Kvinder, der søger

at naa en højere Dannelse, fremdeles henvist til de Højskoler og Lyceer, der i stort Antal ere blevne oprettede i de sidste Aar i England, Tyskland og Rusland eller til de Fagskoler, Industriskoler og Seminarier, der navnlig i de to førstnævnte Stater have naaet et vist Ry.

Blandt de mere fremskredne af disse Skoler fortjene, foruden de medicinske Skoler i London og St. Petersborg, The Queens College og The Bedford College i England, The Vassard College (fra hvilket Nordamerika faar et stort Antal af sine fortrinligste Lærerinder), Malerskolen i London, Industriskolen i Hamborg, Victoriastiftelsen i Berlin, Handelsskolen i Leipzig og de franske écoles professionnelles at fremhæves.

Kunst- og Malerskolen i London (The Female School of Art, Queen Square, London) underviser i Tegning og Malning, forbereder til Optagelse i det kongelige Akademi. Af Eleverne naaede ifjor 18 at blive optaget i «The Royal Academy».

Industriskolen i Hamborg blev tagen i Brug i Aaret 1874. Senatet i Fristaden havde foræret Byggepladsen. I den rummelige Bygnings Kjælderetage undervises der i fin Vask, Anvendelse af Stivelse og Strygning. I dens Stueetage er der indrettet et Seminar til Uddannelse for Forstandersker til Børnehaver. Andre Lokaliteter benyttes til deri at meddele Tegneundervisning, Lithograferen og Malning paa Porcelæn. I Skoleværelserne undervises der i Haandarbejde, ligefra den simpleste Syning indtil Tilvejebringelsen af de fineste Artikler. Den theoretiske Undervisning omfatter Fag som: Handelsvidenskab, Fysik, Kemi, Husholdningslære, Hygiejne, Fransk, Engelsk og Tysk.

Victoriastiftelsen i Berlin (ikke at forvegle med Vik-

torialyceet sammested, i hvilket der holdes Foredrag over Historie, Literatur, Fysik, Mathematik, Botanik, Kemi, Geologi, Astronomi, Pædagogik, moderne Sprog, Arkæologi, Musik etc.), er opført og indrettet af Letteforeningen. I denne Stiftelse undervises der i de samme Fag som i Hamborgs Industriskole. Desforuden findes der en Telegrafistinde- og Typografinde-Skole, et Arbejdsanvisningsbureau for Kvinder, der her gratis kunne fåa Oplysninger, en Kogeskole for Kvinder af Mellemklasserne og en Restauration for Lærerinder.

Efter disse Mønsteranstalter er der efterhaanden blevet oprettet en Mængde Fagskoler i Tyskland og Østrig, deriblandt den store Handelsskole i Leipzig, hvor mange tusinde unge Kvinder ere blevne uddannede til Kontorretninger og Virksomhed i Banker og ved Handelen; Wiener-Handelsskolen, der allerede for ti Aar siden havde demitteret 700 Elever, Kunstsolen for Kvinder i München, Industriskolen i Reutlingen, Sætterindeskolen i Leipzig, Fagskolen i Kassel, Industriskolen i Brieg, det landøkonomiske Institut for Kvinder (stiftet 1879) ved Charlottenburg i Nærheden af Berlin, flere Skoler, hvor Sygeplejersker uddannes etc.

Paa dette Omraade rivalisere England og Frankrig med Tyskland. Det er især Tegneundervisningen, der i førstnævnte Stat fremmes ved Fag- og Kunstsoler. Det særegne Departement, der for henved tyve Aar siden oprettedes i England, for at fremme Videnskab og Kunst (The department of Art and Sciences), har især ladet sig det være magtpaalgiggende at virke for disse Skoler og den afdøde Prinsgemal Albert støttede Bestræbelserne i saa Henseende ved Oprættelsen af Provins-Museer, men særlig ved Aabningen af det store Kensington Museum,

i hvilket der forefindes en permanent Udstilling af Kunst- og Industrigjenstande, Modelle, Redskaber etc. De existerende franske Fagskoler skyldte derimod væsenligt et Privatinitiativ deres Oprindelse. Det har især været Mad. Lemonnier, der har været virksom i saa Henseende og som har været Grundlægger af adskillige af de «écoles professionnelles», der findes i Frankrig.

VII.

Andre Forme af Bevægelsen. Skygesider.**Slutningsbemærkninger.**

Af den foregaaende Fremstilling vil man have set, i hvilken høj Grad Undervisningsspørgsmalet har faaet Overvægten i hele den Diskussion og Bevægelse, Kvindesagen i den nyeste Tid har foranlediget. I det mindste i de store Kulturlande ere tidligere Perioders Anker over en Miskjendelse af Kvinden i Almindelighed eller Fordringerne om en social-retslig Ligestilling traadte stærkt i Skygge for de Fordringer, vor Tids forandrede Forhold stille til Kvinderne af Mellemklasserne. Noget Lignende gjælder om de sociale Spørgsmaal, der nærmest berøre den kvindelige Del af de arbejdende Klasser, for hvilke der ad Lovgivningens Vej og gjennem vidforgrenede humane Bestræbelser, forholdsvis er gjort mest i Tiden efter 1870.

Det skal imidlertid ikke hermed være sagt, at hine for Tiden i Baggrunden staaende Fordringer, slet ikke have formaaende Talsmænd mere. Tvertimod. Der er enkelte Lande, hvor man den Dag idag skjænker denne Side af Kvindesagen størst Opmærksomhed. Saaledes i Frankrig. Af bekjendte Personligheder, som her i de

sidste Decennier have beskæftiget sig med de herhen hørende Spørgsmaal (Ministrene Drouin de L'huys og Jules Simon, Mad. Girardin, Mad. Mallemanche, Mad. Lemoine, Nationaløkonomen Paul Leroy Beaulieu etc.), er det særligt de retslig-sociale Spørgsmaal og de fattige unge Kvinders Stilling, som ere blevne fremdragne. Statistiske Undersøgelser ere blevne foretagne i udstrakt Maalestok og Forslag til Forandringer i Code Napoléon, vedrørende Kvindens Raadighed over Formue og Midler, have en Tid lang staaet paa Dagsordenen. Navnlig have Forholdene i den franske Hovedstad, hvor der leve 80 000 unge Kvinder uden tilstrækkelige Subsistensmidler, givet Anledning til Klager og Forsøg paa Hjælp. De hidtil brugte Hjælpemidler have, i det mindste for Paris's Vedkommende, vist sig at være aldeles utilstrækkelige. Den tyske Invasion og de senere oprædende heftige Partikampe have trængt disse Spørgsmaal tilbage og Frankrig staar i det Hele taget langt tilbage hvad Kvindesagens Fremme angaaer, en Kjendsgjerning, der endnu for kort Tid siden erkendtes i et af Landets større Organer («Republique française») i Anledning af den Diskussion, der fandt Sted i dette Foraar i det engelske Parlament, hvor Mr. Courtney atter havde indbragt sit Lovforslag om Kvindens politiske Ligeberettigelse, der vel faldt, men dog foranledigede den engelske Finansminister Sir Stafford Norcothe til den Bemærkning, at man af det stigende Antal Stemmer, der Aar for Aar afgaves til Fordel for dette Forslag, næsten med mathematisk Nøjagtighed kunde beregne, naar det vilde blive vedtaget og naar den engelske Kvinde vilde faa Stemmeret ved Parlamentsvalgene, saaledes som hun nu allerede tildels havde ved Kommunalvalgene. «Republique française» protesterede

ved denne Lejlighed mod den Ligegyldighed, der i Frankrig vistes Kvindens højere aandelige Udvikling, gjorde opmærksom paa den hæderlige Plads, de engelske Kvinder indtoge i den literære Verden, og sluttede med den Bemærkning: «Man kan dog ikke paastaa, at de engelske Damer ere blevne mindre indtagende ved at være blevne mere dannede, eller mindre behagelige ved at have lært at tænke bedre?»

Hvad der med Hensyn til de berørte Spørgsmaal gjælder om Frankrig og England, gjælder tildels ogsaa om Holland, Schweiz og Tyskland. De Bestræbelser, udgaaede fra «The Ladies Association», sigtende hen til at tilvejebringe Nationalkogeskoler, Opdragelsesanstalter for Tjenestepiger, Arbejdsanvisningsbureauer etc., ere efterlignede i de nævnte Lande. Instituter af denne Slags ere oprettede i Amsterdam, Berlin, Gotha, Leipzig og forskjellige andre Steder. Den af Fru Lina Morgenstern i den preussiske Hovedstad stiftede og ledede store «Hausfrauenverein», som har sit eget Organ, maa her særligt nævnes, da den synes at være i høj Grad livskraftig. I alt Fald har man i flere større Byer dannet Foreninger efter sammes Program (literære og musikalske Soireer, Tjenestepigeanvisningsbureau, Indkjøb af Varer i det Store, Arbejdsanvisningskontor etc). Fru Morgenstern, der for Tiden er en af Tysklands mest anseete Forkæmpere paa Kvindesagens Omraade, fremmer ikke alene deslige praktiske Spørgsmaal, men er ogsaa en af de faa Talsmænd, der fastholde Fordringen om retslig - sociale Reformer. Hendes Tale paa Kongressen i Frankfurt i Aaret 1876 over Kvindens Virksomhed paa det sociale og økonomiske Omraade, blev hilst med levende Bifald, og der fremkaldtes ingen Indsigelse mod de af hende formulerede

Fordringer vedrørende en Forandring i den tyske Lovgivning, forsaavidt denne omhandler Kvindens Stilling ligeoverfor forskjellige Bestemmelser i Ægteskabs- og Formynderskabsforhold. «The Womans Journal» gjengav i sin Tid Fru Morgensterns Tale, og det er ikke usandsynligt, at samme i Forening med Agitationen for Kvindernes Stemmeret har foranlediget Dannelsen af en Kvindeforening (Marts 1879) i London til Fremme af Kjendskab til den engelske Lovgivning.

Naturligvis har man ikke undladt at fremhæve Skyggesider ved den hele Bevægelse. Vi skulle ikke dvæle ved de fortærskede Indvendinger, at den praktiske Virksomhed vil berøve Kvinden hendes «poetiske» Skjær, eller maaske endog gjøre hende uskikket til Opfyldelsen af Moderpligterne! Vi ville kun nævne, at man navnlig har været bange for den atheistiske Grundtone, der kom tilsyne i mange af de Skrifter om Kvindesagen, som navnlig i Tyskland hidrørte fra Damehænder. Vi tro ikke, at der kan tillægges denne Anke nogen særlig Betydning. Kvindens Sind er tilbøjeligt til Extravagancer, og stærke Spring i Trossager ere forklarlige. Fritænkere blandt aandeligt begavede Damer har der stedse været og saadanne Foreninger, som f. Ex. den Kvindeforening, der under Dr. Schäffer har dannet sig i Berlin under Navn: «Den frie Forsamling til Fremme af praktisk Menneskekjærlighed» med fuldstændig pantheistisk Tro, har ikke været enestaaende, men har selv haft Sidestykker i en Tid, hvor Pietismen havde naaet sit Højdepunkt i Europa. Kvindens hele Naturel og store Indflydelse i Familjen vil

til alle Tider gjøre hende til det vigtigste Fundament, der bærer de forskjellige religiøse Retninger og dette i stigende Maalestok alt efter som disses Ritual, Mystik og mere eller mindre poetiske Understrøm, have truffet beslægtede Strenge hos hende. Det vil i alt Fald sikkerligt være saare længe, førend den Tid er naaet, der forudsiges af adskillige Kvinder, og i hvilken der gennem Opnaaelsen af et højere aandeligt Standpunkt var tilvejebragt en Udfyldning af den store Kløft, der nu skiller Manden og Kvinden af de dannede Klasser i to Lejre, hvad Trossager angaaer.

Ganske vist ville Ulempen ikke kunne undgaas, naar stærke aandelige Paavirkninger søger at gjøre sig gjeldende og gaa i Retninger, der mere eller mindre afvige fra det Traditionelle og røre ved Det, Kvinderne længe have næret Pietetsfølelse for. Men aandelige Bryduinger og gennemgribende Reformer have stedse medført slige Ulempen og naar Strømmen først er blevet ledet ind i et nyt Leje, vil den atter komme til at flyde mere roligt. Men der er andre Betenkelsenheder, som der maa tillægges større Vægt. Samme fremgaa af adskillige Kjendsgjerninger, der ere optraadte hos ikke faa af de Kvinder, som have søgt at tilegne sig den højere aandelige Dannelse, der nu fordres som tidssvarende. Hvad enten de nu have forceret Studierne, eller ere blevne mindre heldigt underviste, eller ikke have været i Besiddelse af den fysiske Modstandsraft, som aandelige Anstrengelser udkræve, saa har det vist sig, at mange ere blevne sygelige efter at have fuldendt deres Studier, eller have maattet afbryde disse paa Grund af optrædende nervøse Lidelser, Blegshot, Anæmi eller Øjensvaghed. Man har begyndt i Udlændet at indsamle statistisk Materiale vedrørende Lærerinders

Mortalitets- og Sundhedsforhold og, skjønt disse Undersøgelser hidtil ikke have været omfattende nok til deraf at kunne danne sig en fuldt gyldig Dom, saa synes de dog at indeholde et alvorligt Fingerpeg og en Advarsel imod at gjøre for store Fordringer til den mere skrøbelige kvindelige Konstitution. Ogsaa hos os har man paapeget forskjellige alvorlige Ulempes, der dog mere synes at skyldes Overanstrengelse i Kaldsvirksomheden end et forceret Studium og Forsøg paa at overvælde et for stort aandeligt Materiale. Saaledes er Antallet af Sindssyge paa St. Hans Hospital forholdsvis størst i den Klasse, der omfatter Lærerinder. Medens man efter det Forhold, der med Hensyn til Antallet opträder mellem begge Kjøn paa nævnte Sindssygeanstalt skulde vente 6 Lærerinder, kom der i Virkeligheden ikke mindre end 28. I Aarhus og i Oringe er Forholdet endnu langt værre, nemlig som 1 til 10. (Jfr. Pastor Dalhoffs Skrift «Vore Sindssyge». Kjøbenhavn 1879.) Stadfæstes de forlæbige Resultater af Undersøgelser i mindre Kredse, ved Udfaldet af mere omfattende Granskninger, vil det selvfølgeligt blive nødvendigt enten at indskrænke Fordringerne eller ved udvidede, daglige gymnastiske Øvelser og gennem en længere Læretid at prøve paa at neutralisere den skadelige Indflydelse, som stillesiddende aandeligt Arbejde let kan afstedkomme paa svage Konstitutioner.

Der vil ved den store Reform, der arbejdes hen til, selvfølgeligt let kunne begaas Fejl. En saadan synes den russiske Regering at have begaet ved for pludseligt og for langt at ville føre det højere Undervisningssystem fremmed Hensyn til Kvinder af Mellemklasserne. Hele den af samme tilvejebragte Bevægelse havde ikke tilstrækkelige Forudbetingelser og Rødder i det halvt barbariske Land

og man kan ikke undres over, at de aandelige Drivhusplanter, der opfostredes i de kvindelige Gymnasier og ved Højskolerne, tabte Sindsligevægten og for en Del strakte deres Grene ind i den nihilistiske Lejr.

Mange af vor Tids Udskejelser ere blevne tilskrevne en stedse tiltagende og i mange Retninger demoraliserende Konkurrence. Bevægelsen i Kvindesagen leder i det Væsenlige hen til at forøge denne Væddekamp om Existensen og faar den, hvad der synes rimeligt, stærk Fremgang, vil der til Nationaløkonomerne blive rettet det Spørgsmaal, om der er Behov for saa mange nye Arbejdshænder i en Tid, hvor Efterspørgselen paa mange Omraader er stærkt aftagende, og hvilken Indflydelse tarige nye Tilbud ville faa.

Betænkeligheder og Vanskeligheder rejse sig saaledes fra mange Sider. Men de virkelige Forhold ere tildels af en saadan Beskaffenhed, at Sagen øjensynligt vil blive ført frem tiltrods for dem. Sociale Abnormiteter afføde som oftest Nødvendigheden af en radikal Kur og Kampen for Existensen kræver uundgaaeligt Offre. Kvindens Ungdom varer saa kort, at det næsten er tungt, at maatte gyde Alvor ind i det lyse, glade Ungdomssind og at maatte alt i en tidlig Alder indprente den unge Pige, at hun i en meget længere Tid skal være gammel end vaarfisk. Det synes i Sandhed sørgetligt at skulle være saa nyttig, særlig naar dette Krav paa en ubarmhjertig Maade træder frem til den kvindelige Ungdom, der danner Nationens Blomst. Dette Krav vil være som en skurrende Mislyd i de Forældres Øren, der kjæle for og forkjæle deres Døttre, glemmende, at de kun kunne være en stakket Stund hos dem, og at det var deres Pligt, at opdrage dem for den Verden, i hvilken de senere skulle

færdes, saa at de kunne finde sig tilrette i andre Forhold bane sig selv en Vej, undgaa at snuble over hver Sten, der ligger dem i Vejen, have Udsigt til ikke at tage Fatningen ved hver dem mødende Gjenvordighed, undgaa at blive et Eko af hver tilfældig Indflydelse, der forstaar at holde dem isoleret, og at blive sat istand til at holde sig oprejst under Livets skiftende Tilskikkelsner.

Reaktionen i Tyskland.

Dr. T. Barth: Zur Entwicklungsgeschichte der heutigen reaktionären Wirtschaftspolitik. Berlin, Verlag von Leonh. Simion. 1879. (35 S.).

Den økonomiske Reaktion, der saa pludseligt og voldsomt har grebet Tyskland, og som alt har begyndt at sætte sine sure Frugter, skildres i et livligt og kraftigt Sprog af Syndikus Dr. Th. Barth i Bremen. Hans lille Bog — udgivet af det berlinske Nationalekonomske Selskab — er læseværdig. I korte, raske, kraftfulde Træk tegner Forf. den økonomiske Reaktions «Udviklingshistorie» eller peger paa forskjellige Momenter, der ikke bør overses, naar Reaktionen skal forstaas.

De ydre Aarsager til det Omsving i Opfattelsen af økonomiske Sager, som med rivende Fart har udviklet sig, ere tydelige nok: de «daarlige Tider», Industriens Jammerskrig og Forbitrelse mod Udlandet, den tyske Halvguds Opræden paa den økonomiske Skueplads o. s. v. Men der er tillige dybere liggende Momenter, som man maa tage med i Betragtningen, naar man vil forstaa, hvorledes Bevægelsen er bleven saa stærk. Dr. Barth peger navnlig paa følgende:

Først: Tyskerne, «Digternes og Tænkernes Folk», har i det eller de sidste Decennier lagt sig efter at være praktiske! Væsenligt bidraget hertil har maaske den Omstændighed, at Tysklands første Mand, Blod- og Jernmanden, omrent udelukkende har arbejdet med reale Vaaben, har forsmaet de ideelle Vaaben, og ubestrideligt er praktisk i en eminent Grad. Alle Tyskere ville nu være «praktiske», — og naar de ikke kunde blive det i Ordets gode Betydning, tog de tiltakke med den slette, d. v. s.: deres «Praktiskhed» kom tildels til at bestaa i en suveræn Foragt for «Theorien», en Fortabelse i Detaillerne, et mangelfuld Overblik over de økonomiske Fænomener i deres Sammenhæng. Ogsaa deri viste det Praktiske sig: det økonomiske Spørgsmaal blev — omrent som i Amerika — gjort til et politisk; Politik og Nationalekonomi og

Privatinteresse rodedes sammen til en forfærdelig Vælling; Agrariere og industrielle Beskyttelsesmænd, Folk der hadede hverandre, indlode sig paa nette Kjærlighedshandler: den hele handelopolitiske Historie er ikke stort andet end — en *chronique scandaleuse*. At snyde hverandre og Tredjemand blev — af en vis Del af de tyske Handelopolitikere — opfattet som det egenligt Karakteristiske ved «praktiske» Mænd.

Dernæst: I gamle Dage, i Idealismens romantiske Dage, skuede Tyskerne ud over Landets egne Grænser, og holdt at fåsste Blikket paa det rent Menneskelige, paa det der sammenknytter Nationerne, paa det Kosmopolitiske. I vor Tid, den realistiske Tid, den praktiske Tid, opfattes kosmopolitiske Ideer som «romantiske Drømmerier»; bort med alt det Kosmopolitiske! de «kosmopolitiske» Frihandelsmænd forsvarer en Politik, der i den Grad vil oversvømme Landet med gode og billige Varer, at man tilsidst vil kvæles under Mængden af dem! lad os spærre os af for de udenlandske Producenter, der vil sende os gode Varer til billige Priser! vi vil ikke have noget at gjøre med saadan underfundige Mennesker! vi vil beskytte den indenlandske Produktion, og den, der ikke vil bidrage Sit til det «nationale» Arbejdes Beskyttelse, er blottet for Fædrelandsfølelse, og ham vil vi ikke have noget at gjøre med!

Endelig: Frihandelsmændene hælde — om de end aldrig have tillagt *laissez aller*-Principet en absolut Gyldighed — til Individualismen; — men Bismarck vil «disciplinere» de Enkelte, vil underordne dem under en fast Vilje, vil organisere og have Massevirkning. Ikke blot i Krige og ved Valgagitationer, endog i Kunsten (den Wagner'ske Musik) tilsigtes der nutildags Massevirkninger. Man vil overalt i Tyskland «organisere». Socialisterne forlanger en «planmæssig» Regulering af Arbejdet, og Beskyttelsesmændene, de socialistiske Handelopolitikere, appellere paa samme Maade til Staten, og forlanger paa deres Vis en «planmæssig» Regulering af det nationale Arbejde. —

Disse tre Momenter betragter Dr. Barth som afgjørende for den økonomiske Reaktionspolitiks Udvikling i Tyskland. Her er dog endnu en Faktor, som Dr. B. meget rigtigt fremhæver, men som vi dog maa lægge et lidt andet Eftertryk paa end han.

Hvis Værk er Toldtarifen af 1879? Ikke de Industri-drivendes! ikke Godsejernes! Den er en enkelt Mands Værk, Bismarcks! Han har sat hele Sagen i Scene; han har frembragt den agrarisk-industrielle Alliance; han har leveret Argumenterne, ja «endog enkelte Satser have tydeligt nok deres Udspring fra Rigskanslerens spredte *after-dinner*-Bemærkninger.» Saavidt er det kommet — hvad ogsaa Dr. B. fremhæver —, at Bismarck overhovedet ikke kan lade et Ord falde fra sine Læber, uden at Skarer af Beundrere strax ville kaste sig i Støvet for at opsamle Guldkornene. Hans umaadelige Indflydelse paa det tyske Folk skyldes, mener Dr. B., en aandelig Overensstemmelse: Bismarck og Nutidens Tyskere ere enige om at betragte «Theorien» med Mistro, at nære Uvilje mod det «Kosmopolitiske» og at træde Individet under Fødder. Men man kunde dog gaa videre og spørge, om et Folk, der vilde finde sig i til Bedste for en enkelt Mand at renoncere paa al selvstændig Dømmekraft, kunde være Andet end «et Folk af Lakajer». Dr. B. bekæmper Bismarcks indre Politik, uagtet han ellers gjerne vil «oprejse de største Mindesmærker» for ham, «Nationens Velgjører». Der tales saa meget om disse «Velgjerninger», — og hvori bestaa de saa? Paa Kreditsiden staar endel territoriale Forøgelser og Tilvejebringelsen af det tyske Riges Enhed (der forresten ikke har lutter Lyssider); — paa Debetsiden staar den Moral, der doceres i Politik og Økonomi, den yderst «praktiske» Moral, at vi skulle gjøre mod Andre, hvad vi ikke ville have, at de skulle gjøre mod os. Socialisterne maa ikke have Lov til at «angribe Ejendomsretten», — men en ydre Politik, der raner fremmed Mands Ejendom, og en indre Politik, der plyndrer store Samfundsklasser til Fordel for Godsejerne og nogle Industri-drivende, er fortræffelig. Og kunde den Betaling, der fordres for «Velgjerningerne» — det ubetingede Afkald paa al Ret til selvstændig Tænkning — ikke vise sig at være temmelig skæbnesvanger?

Det Farlige ved den Bismarck'ske økonomiske Politik er — hvad Dr. B. rigtigt udvikler — bl. A. det, at Reaktionen allerede er sat i System. Toldloven maatte først holde for. Nu kommer — paastaas der — Turen til Møntvæsenet: nu

har vi Guldfoden, — følgelig maa vi opgive den enten til Fordel for den gamle Sølvfod eller til Fordel for Dobbeltfoden. Næringsloven bør ogsaa rettes: hvad om man gjenindførte Lavsindretningerne? Den liberale Politik fjernede dem, — altsaa bør vi vel vende tilbage til dem. Jernbanevæsenet skal der ogsaa tages fat paa, — ogsaa her er der en prættig Plads for Reaktionen. Saa kommer Skatlevæsenet osv. osv.

Det økonomiske Skib er kommet paa Grund. Ebben har været for stærk. De Nationaløkonomer, der paastaa, at Floden vil indtræde igjen, og at Skibet da vil komme flot, — ere «Theoretikere»; altsaa har vi ingen Brug for dem! de forstaar maaske ikke engang at meje en Kornmark, — hvor kan de da falde paa at tale med om Korntold! De «praktiske» Folk maa til! Den raa Magts Mænd maa bringe Skibet flot. «Den ny Toldlov har man allerede spændt for, og den trækker ogsaa; den trækker, saa det snart vil knage i alle Skibets Fuger. Og Folket glæder sig over, at der dog sker noget. Hjælper de hidtil brugte Kvaksalvermidler ikke, — saa smører man lidt tykkere paa. Man giver sig til at hale endnu stærkere i Skibet, spænder Jernbanetarifreformer m. m. for, — og naar saa Floden, naar Tidens Fylde er kommet, indtræder og bringer Skibet af Grund, saa vil det naturligvis hedde: Dér kan I se! det hjalp, at vi trak i Skibet . . . og de Reaktionære stikker Bjergelønnen i Lommen.»

A. P.

til For-
llfoden,
indførte
m, —
et skal
ig Plads

pen har
Floden
— ere
forstaar
kan de
Folk
“Den
ogsaa;
er. Og
lper de
an lidt
rkere i
g naar
bringer
n I se!
stikker

P.

Skibsarten og Skibsafgifterne.

Indledningsforedrag i Nationaløkonomisk Forening.

Af Prof. V. Falbe Hansen.

Skibsarten er i de fleste Tilfælde en af de Virksomheder, som mest fortjener at opmuntres. Thi ikke alene yder den som enhver anden Produktion den Fordel, at den giver fordelagtig Beskæftigelse for en Del Kapital og et forholdsvis stort Antal Arbejdere, men ved Siden deraf har Skibsarten ogsaa en betydelig Indflydelse paa et Lands Handel og derigjenem tillige paa dets Industri. Et Land, som har en udviklet Skibsart, har lettere ved at skaffe ny Forbindelser i Udlandet og derigjenem aabne nye Afsætningssteder for sin Produktion. Et Exempel herpaa afgiver Norge, hvis udstrakte Skibsart paa oversøiske Lande sikkert har bidraget adskilligt til at skaffe Afsætning for norske Produkter paa Steder, hvor disse ellers neppe vilde have vundet Indpas. Ogsaa den sædvanlige Udførsel og Indførsel kan paa forskjellig Maade faa Lettelser, naar Landets egne Rhederier og Skibsart have naaet en højere Udvikling. Som en væsenlig Fordel ved Skibsarten bør det dernæst ogsaa fremhæves, at det er en overordenlig sund Beskæftigelse, der i høj Grad styrker et Folks fysiske og aandelige Kraft. Et Bevis paa Søfartens Indflydelse i moralisk Henseende haves bl. A.

maaske deri, at Antallet af uegte Børn gjennemgaaende er mindst i de Egne af Landet, hvor Befolkningen hovedsagenlig lever af Søen, som Fiskere eller som egenlige Sømænd. Ogsaa for et Lands Marine har jo Søfartens Udvikling stor Betydning.

Det skulde synes, at Skibsarten var en Virksomhed, som i særlig høj Grad maatte egne sig for Danmark. Landets Beliggenhed ved en af Søfartens store Hovedveje, dets udstrakte Kyster, talige Havn og de fiskerige Vande, hvoraf det er omgivet, afgive gunstige Betingelser for Søfarten og opfordre Befolkningen til at sæge sin Næring paa Søen. Desuagtet maa det siges, at vor Skibsart er forholdsvis lille. Af vor egen sørverts Handelsomsætning med Udlandet foregaar over Halvdelen under fremmed Flag, og den Fragtfart, vi have paa fremmede Lande, er ikke meget betydelig. I Følge Indberetninger fra de danske Konsulater havde Fragtfarten med danske Skibe i Aaret 1876 haft følgende Omfang: Indgaaet fra fremmede Havn vare 6170 Skibe med en samlet Drægtighed af 1 371 000 Tons, og udgaaet fra fremmede Havn til andre fremmede Havn vare 6260 Skibe med en Drægtighed af 1 371 000 Tons. For et halvt Aarstid siden meddelte jeg i 3dje Bind af den af Professor Scharling og mig udgivne «Danmarks Statistik» en kartografisk Fremstilling af vor Skibsart, udarbejdet paa Grundlag af Indberetningerne fra de danske Konsulater i 3-Aaret 1873—75. Et Blik paa denne kartografiske Fremstilling vil strax vise, at vor Skibsart er af ren lokal Natur. Næsten hele vor udenrigske Skibsart er samlet paa Østersøen og Nordsøen og de Vande, der forbinde disse to Have. Udenfor disse Farvande komme kun meget faa danske Skibe. I en By som Liverpool f. Ex. var den samlede Drægtighed

af de danske Skibe, som indgik dertil i de omhandlede tre Aar, i Alt kun 39 000 Tons, i Bordeaux kun 18 000 Tons, i Lissabon kun 15 000 Tons osv. Endnu ringere staar det til med Farten paa Middelhavet, der for et Par Menneskealderne siden havde en saa stor Betydning for os, her er Malaga og Messina de eneste Byer, der nu har en større Omsætning med danske Skibe, men i de her anførte Aar var den samlede Drægtighed af danske Skibe, der indgik til disse Byer, dog kun henholdsvis 17 000 og 10 000 Tons. Gaa vi derefter udenfor Evropa, saa er det egenlig kun i Kina og Bagindien, at danske Skibe finde stadig Beskjæftigelse; i den øvrige Del af Asien ses danske Skibe yderst sjeldent; i alle Ostindiens Havn f. Ex. kun 1 eller 2 Gange aarlig. Ligesaa sjeldne ere de danske Skibe i afrikanske og avstralske Havn. I Amerika ses ret hyppigt danske Skibe paa Østkysten navnlig i New-York, Puerto Rico og i brasilianske Havn, men paa hele Amerikas Vestkyst ses danske Skibe kun meget sjeldent. I Treaaret 1873—75 var det af de derværende Havn kun Lima, Valparaiso og Panama, der havde haft enkelte Besøg af danske Skibe. Vi har en ret betydelig Handelsomsætning med Amerika, og navnlig indføre vi en stor Mængde Varer derfra, men denne Omsætning sker for den overvejende Del med fremmede Skibe. I 1877 ankom saaledes til Danmark 103 Skibe fra de Forenede Stater i Nordamerika, men heraf vare de 88 fremmede, og af de 16 Skibe, vi udsendte til de Forenede Stater, vare de 15 under fremmed Flag og kun 1 under dansk Flag. Fra Sydamerika ankom i 1877 til Danmark 15 Skibe, men heraf var kun 3 under dansk Flag, og de to Skibe, der samme Aar gik ud fra Danmark til Sydamerika, vare begge Fremmede.

Et Udtryk for, at vor Skibsfart saaledes er rent lokal og begrænset til de nærmeste Farvande og Smaafarter paa dem haves ogsaa deri, at den langt overvejende Del af vore Skibe ere meget smaa. Af Skibe paa over 500 Tons havde vi i 1876 kun 19 Sejlskibe og 34 Dampskibe.

Naar vi da ville spørge, hvad er Grunden til, at vor Skibsfart, uagtet Betingelserne for den skulde synes at være gunstige, dog ikke har faaet større Betydning, saa frembyder der sig strax en Mængde Omstændigheder, som alle kunne have været medvirkende hertil. Jeg skal saaledes særlig fremhæve vor Jordbunds Frugtbærhed og i det Hele de gunstige Produktionsbetingelser, som Landjorden frembyder, thi det er jo klart, at naar Forholdene her ere gunstige, naar der her er tilstrækkelig vel lennet Beskjæftigelse for Befolkningen, saa er der mindre Grund for denne til at gaa tilsøs. At denne Omstændighed er medvirkende kan neppe betvivles, dog maa det erindres, at den for den Del af Befolkningen, hvorfra Sømandsstanden nærmest rekruteres, har mindre Betydning, thi den egenlige Arbejdsklasse er her i Landet neppe bedre stillet end i de andre omkring Nordsøen beliggende Lande, fra hvilke dog en betydelig Del af Befolkningen søger ud til Søen for der at finde deres Næring. Ogsaa Nationalkarakteren og forskjellige andre Forhold kunne antages at indvirke paa Befolkningens Tilbøjelighed til at gaa til Søs og paa Skibsfartens Omfang.

Det vilde imidlertid være for vidtfløjtigt at diskutere alle de herhen hørende Spørgsmaal, og jeg vil derfor foretrække at begrænse Diskussionen til et enkelt Spørgsmaal, der for Tiden turde have særlig praktisk Betydning, nemlig til den Indflydelse, som Skibsafgifterne udøve paa Skibsfarten.

Som Regel maa det antages, at den almindelige saakaldte Skibsafgift virker som en Toldafgift, idet den bevirket, at Fragten af Varer, der føres til eller fra Danmark, fordyres og derigjennem paavirker Varernes Pris. Naar Varer indføres her til Landet virker Skibsafgiffen som en Indførselfstold, og da den er beregnet efter Varens Vægt og Rumfang, kommer den til at tygne haardest paa de tungeste og mindst værdifulde Varer, særlig paa Varer som Kul, Tømmer og Jern, og maa antages at fordyre disse for Forbrugerne i en tilsvarende Grad. For mindre omfangsrike og mere værdifulde Artikler bliver Skibsafgiffen i Almindelighed saa lille, at det ikke let bliver muligt for den Handlende at faa den fordelt paa Varernes Pris. Naar Varer udføres, virker Skibsafgiffen som en Udførselfstold, den bevirket da, at de indenlandske Producenter faa saa meget mindre for deres Varer som Afgiften udgjør, og da vore væsenligste Udførselfsartikler ere Landbrugsartikler, bliver den altsaa en Skat paa Landbruget. Det er i den senere Tid med stor Styrke blevet fremhævet, at det, som det kommer an paa for det danske Landbrug, er, at gjøre Transporten af dets Produkter til Ulandet lettere og billigere; mon det da ikke er aldeles principstridigt at beskatte Transporten og derved gjøre denne dyrere?

Medens man saaledes som Regel vistnok kan antage, at Skibsafgiffen virker som Toldafgift, paavirker Fragten og derigjennem Varernes Pris, saa kan det dog ikke undgaas, at i mangfoldige enkelte Tilfælde bliver Fragten upaavirket af Afgiften, (f. Ex. vistnok ikke i Handelen med flydende Ladninger fra oversøiske Lande), og i saa Tilfælde kommer den jo til at hvile paa Rhederen. Da omtrent Halvdelen af den udenrigske Skibsfart besørges

ved fremmede Skibe, vil altsaa Skibsafgiften i saa Tilfælde komme til delvis at hvile paa Udlandet; men da det som sagt kun er i Undtagelsestilfælde, at Afgiften overhovedet kommer til at hvile paa Rhederen, og da kun omtrent Halvdelen af vedkommende Rhedere ere Udlændinge, vil det kun være forholdsvis lidt som Udlandet kommer til at udrede.

En anden Ulempe ved Skibsfartsafgiften er den, at den begunstiger den landværts Omsætning i Sammenligning med den søværts Omsætning. Naar Varer udføres eller indføres ad Søvejen maa de betale Afgift, naar de indføres eller udføres ad Landevejen, ere de fri for Afgift og ved Siden deraf bliver den landværts Omsætning endmere begunstiget derved, at Staten bygger Jernbaner, hvis Taxter ere saa lave, at de ikke forrente den anvendte Kapital. Det er ingenlunde min Mening, at det har været urigtigt af Staten at bygge Jernbaner, men jeg vil kun hævde, at derved er en enkelt Gren af Omsætningen blevet begunstiget, og at derved fremträder endnu stærkere den Uretsfærdighed, man begaar mod Skibsfarten ved at lade den betale Afgift. I og for sig er den Forbindelse med Udlandet, der foregaar ad Søvejen, mere fordelagtig for Landet end den, der foregaar ad Landevejen; thi den landværts Omsætning foregaar med eller over Tyskland, og Forbindelsen med dette Land har hverken i politisk eller økonomisk Henseende været til særlig Gavn for os. Det erkjendes f. Ex. fra alle Sider, at vi bør bestræbe os for, at lede vor Udførsel af Kreaturer til England i Stedet for til Tyskland. Om Studene fra Markederne i Lunderskov skulle gaa mod Syd til Tyskland eller mod Vest til Esbjerg og England kan ofte staa og svinge paa en Ubetydelighed, mon det da er rigtigt at lægge en Afgift paa de Stude, der gaa til Es-

bjerg, medens man fritager dem for Afgift, der gaa til Tyskland. Noget Lignende gjelder om andre Byer. Kjøbenhavn f. Ex. støtter nærmest sin udenlandske Omsætning paa Skibsfarten, og dens Handelsstand maa som Skibsafgift udrede adskillige Hundrede Tusind Kroner aarlig af sin udenlandske Omsætning, medens dens Konkurrenter i Hamborg i Almindelighed ere fri for denne Afgift. Det er ingenlunde min Mening, at denne forholdsvis meget lille Sum kan have nogen selvstændig Indvirkning paa Handelens Gang, men det er dog en Ubillighed mod den nationale Handel.

Et Hovedhensyn ved Spørgsmaalet om Skibsafgifterne er Transithandelen; thi Afgiften virker som en Transittold og bevirker derved, at Transitforretninger paa Danmark fordyres og vanskeliggjøres. Spørgsmaalet har her efter min Formening aktuel Betydning; thi den nye Toldordning i Tyskland og den dermed i Forbindelse staaende Omregulering af Jernbanetariferne har haft den Virkning og vil i en nærmere Fremtid i endnu højere Grad bevirke, at Transiten mellem Øst- og Vest-Europa gaar uden om Tyskland. Der aabner sig herved en Chance for os til at drage en Del af den Transitforretning paa Rusland, der hidtil er gaaet over Hamborg og de tyske Østersøbyer, til Kjøbenhavn; men saalænge vi beholde Skibsafgiften vil dette være meget vanskeligt, thi denne virker som en Bomafgift paa Alt, der passerer ud eller ind og er derved en Opfordring for Trafikken til at passere uden om os. Den direkte Fordel ved den enkelte Transitforretning er i Almindelighed kun ringe og Opkrævningen af Skibsafgiften vil ofte opsluge en betydelig Del deraf og derved forhindre Forretninger i at komme i Stand og berøve Landet de betydelige indirekte Fordele,

der kunne være forbundne dermed, navnlig ogsaa for vor Skibsfart. Iøvrigt skal det med Hensyn til dette Punkt indrømmes, at man maa være meget varsom med at gjennemføre Foranstaltninger under Hensyn til de forventede Virkninger af den tyske Toldlov; thi denne er jo endnu ikke traadt i Kraft paa alle Punkter, og meget vil afhænge af den Maade, hvorpaa den udføres i Praxis.

Man har sagt, at Skibsfartsafgiften kun var en Erstatning for Statens Udgift til Fyrvæsenet. Jeg skal dertil bemærke, at Statens Udgifter til Fyrvæsenet i de senere Aar har været ca. 250 000 Kr. aarlig (cfr. Danmarks Statistik III. Bd., p. 21), medens Indtægten af Skibsaftifterne, efter at Afgiften af den indenrigske Fart nu er ophört, kan anslaas til ca. 700 000 Kr. aarlig. Skibsfarten maa altsaa udrede 2 à 3 Gange saa meget som Fyrene koste. Desuden maa det erindres, at de Skibe, der fare mellem danske Havne og Udlændet kun er en ringe Del af alle de Skibe, der passere vore Farvande og altsaa have Gavn af Fyrene; naar man fastholder, at Fyrudgifterne skal erstattes af Skibsfarten, saa bør alle Skibene betale navnlig ogsaa dem, der gaa' i indenlandsk Fart, og vor udenlandske Skibsfart bør kun betale en saadan Andel af Fyrudgifterne, som svarer til den Andel, de udgjøre af det samlede Antal Skibe, der passere vore Farvande. Man vil maaske indvende, at Staten ikke kan opkræve Afgift af de blot forbisejlende fremmede Skibe; men det maa herved mindes, at vi egenlig har faaet en saadan Afgift udbetalt som Kapital en Gang for alle gjennem de Millioner, som vi modtog for Øresundstoldens Aflesning, idet vi den Gang overfor Udlændet paatog os en Forpligtelse til at belyse visse Dele af vore Farvande. Hvis vi derfor vil beholde en Fyrafgift, der erstatter en forholds-

mæssig Del af Fyrudgifterne, saa maa denne, naar den ansættes retfærdigt, blive mange Gange mindre end den nuværende Skibsafgift. Men det forekommer mig heller ikke, at der er Grund til at beholde en saadan lille Fyrudgift paa den udenlandske Skibsfart, thi paa Landjorden blive de tilsvarende Udgifter jo nu udredede af det Offentlige og kun i rene Undtagelsestilfælde krævet erstattede ved Bomagifter eller Lignende.

Som en Afgift, der ligeledes paahviler Skibsfarten og paa en Maade er endnu ubbilligere end den egenlige Skibsafgift, bør nævnes Tolden af Skibe og Skibsmaterialer. Der opkræves nu en Told af Skibe, som indføres fra Udlandet, der i Almindelighed udgjør 3 pCt. af disses Værdi, men som i enkelte Tilfælde dog er sat noget lavere. Tilsyneladende er denne Told kun en nødvendig Bøskyttelelse for vore indenlandske Skibsbyggerier, der jo maa betale Told af næsten alt, hvad de anvende til Skibenes Bygning, og det kunde jo ogsaa synes billigt, at Skibe betale Indførselstold ligesom alle andre Varer. I Virkeligheden er det dog en stor Uretfærdighed; thi Skibe blive jo aldrig i egenlig Forstand indførte, de forblive udenfor Toldlinjen, virke stadig udenfor denne og konkurrere her med andre Nationers Skibe, som ere fri for Tolden. Naar f. Ex. et Skib, der hidtil har faret mellem Malmø og Kjøbenhavn under svensk Flag, overføres til en dansk Rheder, maa denne svare 3 pCt. af Værdien i Told uden at der iøvrigt er foregaaet nogen som helst Forandring i dets Farter eller øvrige Forhold. Dette synes dog at være en Ubillighed; og saavidt mig bekjendt, opkræves der heller ikke Told af Skibe i noget af vore Nabolande, hverken i Sverig, Norge, Tyskland eller England. Kun naar Forholdene ere ordnede som i

Frankrig og enkelte andre Lande, og som de tidligere ogsaa vare ordnede her i Landet, at indenlandske Skibe nyde visse Begunstigelser ved Beregningen af Skibsafgifterne, kun da kan det være berettiget som Gjengjæld herfor at kræve Told af Skibe. For at beskytte de indenlandske Skibsbyggerier vil det ingenlunde være nødvendigt at bibe holde denne Toldsats, vi kunne opnaa det Samme ved at tilstaa Skibsbyggerne Godtgjørelse for Tolden af alt det Materiale, som anvendes til Skibes Bygning eller Reparation.

En tredje Række af Afgifter, som hvile paa Skibsfarten, og som det ligeledes er i dennes Interesse at faa ophævet eller nedsat, er de mange Konsulats- og Havneafgifter og andre dermed i Forbindelse staaende Udgifter.

Anmerkning.

Til nærmere Belysning af vor Skibsfarts Omfang og Fordeling mellem Landene skal endnu meddeles nogle statistiske Data herom for Aaret 1877, det sidste, for hvilket Beretning herom foreligger fra det statistiske Bureau (cfr. Statistisk Tabelværk, 4de R. Nr. 1.)

I Aaret 1877 indkom og udgik mellem Danmark og Udlandet:

Danske Sejlskibe: 11 442 Skibe med en Drægtighed af 694 053 Tons og en Bestuvning af 385 969 Tons.

Danske Dampskibe: 9073 Skibe med en Drægtighed af 1 396 015 Tons og en Bestuvning af 366 847 Tons.

Fremmede Sejlskibe: 16 485 Skibe med en Drægtighed af 1 016 402 Tons og en Bestuvning af 522 947 Tons.

Fremmede Dampskibe: 3458 Skibe med en Drægtighed af 806 611 Tons og en Bestuvning af 248 553 Tons.

Over Halvdelen af vor Omsætning med Udlandet ad Søvejen foregaar saaledes ved Hjælp af Skibe under fremmed Flag. Dog har disses Overvægt saa godt som Aar for Aar vist sig mindre og mindre. Det er alene i Indførselshandelen at de fremmede Skibe have Overvægten, hvorimod Udførselshandelen i overvejende og næsten uafbrudt stigende Grad sker under dansk Flag. I Dampskibsfarten paa Danmark havde for faa Aar siden de fremmede Skibe Overvægten, men senere er Forholdet vendt om og nu er de danske Skibe de talrigste.

Hvad angaar Nationaliteten af de i Danmarks udenlandske Skibs-fart deltagende fremmede Skibe, da var blandt Sejlskibene:

Norske	2849	Skibe af Drægtighed	277 630	Tons
Svenske	9091	—	366 240	—
Russiske	207	—	41 650	—
Slesvigske og holstenske . . .	1385	—	42 493	—
Andre tyske	2382	—	198 252	—
Engelske	491	—	105 061	—
Hollandske	271	—	28 534	—

Blandt Dampskibene:

Norske	243	—	30 472	—
Svenske	1183	—	187 964	—
Russiske	625	—	97 850	—
Slesvigske	408	—	19 197	—
Andre tyske	368	—	88 608	—
Engelske	586	—	356 495	—
Hollandske	67	—	33 206	—

Den forholdsvis lille Omsætning, der foregaar med Skibe, som klareres under Forbisejling, er ikke medtaget i ovenstaaende Data.

Danmarks indenrigske Skibs-fart besørges næsten udelukkende af danske Skibe, den havde i Aaret 1877 følgende Omfang:

Til danske Havne indkom fra andre danske Havne:

Sejlskibe: 14 908 Skibe med en Bestuvning af 161 804 Tons og en Drægtighed af 327 561 Tons.

Dampskibe: 6736 Skibe med en Bestuvning af 159 773 Tons og en Drægtighed af 656 417 Tons.

De i Fragsfart i fremmede Havne indgaaede danske Skibe udgjorde i 1877 i Henhold til Indberetninger fra de danske Konsulater et Antal af 6394 med en samlet Drægtighed af 1 305 000 Tons, deraf:

Afrika	31 Skibe af	5325 Tons Dr.
Amerika:		
Nordamerika:		
Vestindien	27	— — 3613 — —
De Forenede Stater	48	— — 17 147 — —
Syd-Amerika:		
Brasilien	73	— — 16 094 — —
Det øvrige Syd-Amerika	47	— — 9031 — —
Asien:		
Kina	66	— — 25 901 — —
Ostindien og Bagindien	45	— — 28 964 — —
Avstralien	6	— — 1216 — —

Nogle Resultater af den mathematiske Methodes Anvendelse paa Handelsstatistiken.

Af C. L. Madsen.

Det er sikkert en af Mange erkjendt Sandhed, at der næppe findes nogen periodisk foretagen Sammenstilling af Tal og numerisk stadfæstede Kjendsgjerninger, som i højere Grad indbyder til methodiske Undersøgelser end den kommercielle Statistik; den regelmæssige Gang i Tallene, som Aar efter Aar kommer tilsyne, tyder paa, at den hviler paa en Samling af Grundbetingelser, der stadig fremstaar med de samme Krav og affæder næsten samme Retning i Bevægelsen, medens Svingninger i Værdierne, deres Stigen og Falde, opfordre til at efterspore og i Tal paavise, dels det almindelige Fremskridt i Samkvemmet, dels de til hver Tid eller Periode særligt medvirkende Aarsager. Der er aabenbart her et Omraade, som i en ganske særlig Grad synes at maatte egne sig for den mathematiske Behandling, hvis mærkelige Evne til at sprede Lys og Klarhed og til at trænge ordnende ind i sammensatte Kvantisets-Forhold næppe Nogen vil bestride. Dette er saa meget mere indlysende, som den kommercielle Virksomhed i det store Héle maa opfattes som en Forstands-Virksomhed, der ledes af klart

betegnede Interesser, og hvis Resultater, der ere opstegnede i den kommercielle Statistik, derfor ogsaa synes at maatte kunne rationelt o: mathematisk gjengives.

Der forligger dog ikke noget Forsøg paa at udtrykke den kommercielle Bevægelse i en mathematisk Ligning, gjældende for hele det kommercielle Samfund og for alle Former af Samkvemmet, og det er let forklarligt, fordi det vilde møde vistnok uovervindelige Vanskeligheder, naar man ud af Handels- og Trafik-Statistiken, der omfatter det rigeste Tal-Materiale, som Verden ejer, vilde forsøge at formulere en saadan Ligning; det er derfor ikke tænkeligt, at det paa en Gang skulde kunne lykkes at sammenpresse dette overvældende Stof i en almengjældende, overskuelig Formel. Men det har fra dette Synspunkt allerede nogen Betydning, hvis det skulde lykkes delvis at løse Opgaven, om og kun for et stærkt begrænset Omraade, og i dette at bringe enkelte Grene af den kommercielle Bevægelse ind under den mathematiske Methodes Herredømme; thi det er da mere end sandsynligt, at der fra en saadan Begyndelse efterhaanden kan arbejdes videre frem paa Løsningen af den fuldstændigere, langt videre rækende Opgave.

De internationale, kommercielle Forbindelser synes i mange Retninger i fortrinlig Grad at egne sig for en Behandling som den, der her er Tale om, og det vil ogsaa af tidlige Afhandlinger være bekjendt, at det er paa Grundlag af de tre nordiske Rigers internationale Statistik, at jeg har fremstillet en Ligning, i hvilken den internationale Telegramvexling udvikles som Funktion af det øvrige kommercielle Samkvem med Udlandet. Danmark, Sverige og Norge staa ikke, hvad Telegramvexlingen angaar, i synderlig anden Vexelvirkning med Udlandet

end den, der vedrører Handel og Skibsfart, og da den i hvert Tilfælde er langt overvejende enhver anden, og det kommercielle Samkvem ligeledes for den langt overvejende Del foregaar ad Søvejen, foreligger Opgaven altsaa her i sin simpleste og mindst sammensatte Form. De tre Rigers officielle Statistik afgiver derfor et Materiale, der med virkelig Udbytte kan benyttes for Grundlæggelsen og til en vis Grad ogsaa for den videre Udvikling af den internationale Trafikligning. Men at den mathematiske Methodes Anvendelse paa Handelsstatistiken ogsaa under denne Indskrænkning vil vise sig mere og mere frugtbringende, det er lige saa naturligt, som at man ved en analog Fremgangsmaade kan fremstille Skibets Fart og Transportevne som Funktion af Skibets Form og Dimensioner, af Maskinens og Skruens Konstruktion, af Kulforbruget, Vind-, Vejr- og Strømforhold osv., og dette saa meget nøjagtigere, jo hyppigere og skarpere alle de samvirkende Faktorer iagttages og præciseres. Feje vi hertil den Styrendes Evne til at manøvrere Skibet med størst Nyttevirkning, saa savne vi i dette Billede end ikke den aandelige Faktor, der i vor Trafikligning repræsenteres af de tvende Faktorer: Tid og Fremskridt.

Der er dog ingen Anledning til her paa dette Sted at føre Bevis for den mathematiske Methodes Anwendelighed paa et særligt Afsnit af den internationale, økonomiske Bevægelse; den foranstaende Udvikling skal derfor kun tjene til at motivere den Stilling, som den internationale Trafikligning indtager iblandt andre Bestræbelser for at fremme de exakte Methoders Anvendelse. Herhen hører ogsaa efterfølgende Fremstilling, i hvilken jeg har søgt at gjøre Rede for nogle af de væsenligste Resultater af Trafikligningen, medens jeg samtidig benytter Lejligheden

til yderligere at begrunde denne. Det er maaske ikke helt overflødig at bemærke, at man selvfølgelig ikke kan gjøre Regning paa fuldkommen nøjagtige numeriske Resultater, forinden Ligningen og det statistiske Materiale har arbejdet sig frem til større Fuldkommenhed og en mere ensartet og fyldigere Affattelse*).

Et af de mere fremtrædende Resultater af Trafkligningens Anvendelse paa de nordiske Rigers Telegramvexling med Udlandet er det Indblik i Forholdet mellem *Taxt og Trafik*, som Ligningen giver. Kjendskab til dette Forhold er uomtvisteligt af største Betydning for Samfærdselsmidernes rette Drift og det økonomiske Udbytte af denne; hvilke umaadelige Kapitaler der i vor Tid ere anvendte i disse Øjemed, er det ikke her Stedet at komme nærmere ind paa, men for den følgende Undersøgelse maa det være tilstrækkeligt at minde om, at det har krævet en Sum af omrent 25 Millioner £ Sterling for at føre de internationale Telegraflinjer over Havet til den kommercielle Bevægelses Yderpunkter, og at denne Sum stadig forøges. — Trafkligningen oplyser nu om, at den internationale Telegramvexling, som her omhandles, kan opløses i syv Faktorer, men at Taxten ikke er en af disse**). Dette vil uden Tvivl for Mange være en over-

*) Specielle Oplysninger om Mangler og Ufuldkommenheder i den officielle Handels- og Skibsfartsstatistik har jeg givet i "Danmarks, Sveriges og Norges Samkvem med Udlandet". Kjøbenhavn, 1879. (G. E. C. Gads Forlag.)

**) Taxten er optaget i den Faktor, der betegner det almindelige Fremskridt, og som tillige omfatter Telegrafens geografiske Udbredelse, tekniske og administrative Forbedringer m. v. Saavidt man kan se, kan det hidtil gjorte Fremskridt udtrykkes saaledes, at samme kommercielle Trafik nu producerer henved 3 Gange saa mange Telegrammer som for 25 Aar siden. Taxten er i samme Tidsrum reduceret til c. $\frac{1}{7}$ af det oprindelige Beleb, og dens Indflydelse paa •Fremskridtet• er derfor meget ringe.

raskende Kjendsgjerning, fordi det staar i Strid med den gængse Opfattelse af Taxten som en væsenlig Regulator for Trafiken; for Telegramvexlingens Vedkommende kan dette Forhold vistnok rettest forklares saaledes, at Brugen af den internationale Telegraf er underkastet en stærkt udpræget Nødvendigheds-Lov, lige over for hvilken det i den paagjældende Periode gjeldende Taxtsystem er af saare ringe Indflydelse; saa ringe, at Taxten sandsynligt først vil komme frem, naar Trafikligningen ved en længere Række af lagttagelser er bleven yderligere skærpet. Dette er det umiddelbart givne Resultat af Trafikligningen i den Form, som den nu foreligger, og et hermed ganske overensstemmende Resultat vilde man upaatvivlelig komme til, hvis man paa lignende Maade analyserede den internationale postale Bevægelse*). De faktiske Forhold bekræfte ogsaa aldeles disse Oplysninger. Statistikken viser nemlig, at naar man deler Udgiften for Telegramvexlingen med Udlandet mellem Vareomsætningen og Skibsfarten, saa finder man, at de Omkostninger, som Telegramveelingen paabyrder Vareomsætningen, kun udgjøre omrent 1%oo, d. v. s. c. 100 Kroner for hver 100 000 Kroner Omsætning**); denne Afgift er overordentlig ringe sammenlignet med alle andre, der paahvile Handel og Skibsfart, og kan vel næppe kaldes et passende Ekvivalent for de Tjenester, Telegrafen yder Samkvemmet. Det synes rimeligt nok, at en saa lav Taxt ikke kan lægge Telegramvexlingen nogen Hindring i Vejen, og det

*) Se herom ovennævnte Skrift S. 13.

**) De nordiske Rigers samlede Telegramvexling med Udlandet udgjorde i 1876 (1877) ca. 825 000 Telegrammer med en kalkuleret Udgift af henimod 190 000 £ Sterling (officielle Angivelser mangle). Af dette Beløb falder omrent $\frac{1}{3}$, paa Vareomsætningen (ca. 65 Millioner £ Sterling) og $\frac{2}{3}$ paa Skibsfarten (ca. 32 Mill. Tons).

bliver forstaaeligt, at denne fri kan bevæge sig og voxer med Handel og Skibsfart og med dens egen og de øvrige Samfærdselsmidlers Udbredelse og indre, organiske Udvikling. — Ved Hjælp af Trafikligningen er man altsaa kommen til det Resultat, at det ikke er gjennem Taxten — det kraftigste Argument, som Administrationen har at raade over — at man kan beherske den internationale Telegramvexling, men at den afgjørende Indflydelse paa denne Trafik øves af Faktorer, der ligge udenfor Telegraf-Administrationernes Kompetence. Af denne Udvikling følger da, at den internationale Telegraf (saa vel som Posten) nærmest maa betragtes som Hjælpe-Faktorer i det internationale Samkvem, og at det sande Fremskridt i disse Institutioner ikke er at søge i næsten virkningsløse Taxt-Experimenter, men deri, at Posttoget stadigt bringes til at gaa hurtigere og Telegrafen til at arbejde sikrere; thi paalidelig og hurtig Kjendskab til den samtidige Tilstand er et vigtigt Hjælpemiddel for Ledelsen af udstrakte, internationale Interesser.

At disse Anskuelser endnu ikke kunne siges at være trængte helt igjennem, ligger i, at man endnu er for tilbøjelig til at forvexe Postens og Telegrafens Natur og ikke gjør sig Forskjellen mellem begge disse Institutioner tilstrækkelig klar*). Denne Forskjel er dog iøjnefaldende og tilstede baade i *Kapital* og *Arbejde*, de to Hovedfaktorer for alle Taxtsystemer. Den kan for de nævnte

*). Den iaar i London afholdte Telegraf-Konference har dog forkastet et Taxtforslag, der i sin Sammensætning nærmede sig det, som gjælder for Verdens-Postforeningen, og antaget et andet, der slutter sig til det nuværende, og hvorefter Betalingen fastsættes, dels efter den Vejlængde, et Telegram skal gennemlæbø, og dels efter selve Telegrammets Længde. Ogsaa kan nævnes, at indflydelsesrige Stemmer hæve sig til Støtte for de i Trafikligningen begrundede Anskuelser (*Times*, ledende Artikel 7 Juni 1879).

Institutioner i Korthed defineres saaledes. Telegrafen kræver som bekjendt et særligt og udelukkende for Telegrambefordringen tilvejebragt Transportmateriel, der dog kun har en begrænset Befordringsevne, medens Posten benytter Transportmidler, der ikke alene have en for denne praktisk talt ubegrænset Befordringsevne, men som tillige, og dette er Hovedsagen, befodre en Mængde baade Rejsende og Ting, blandt hvilke det enkelte Brev eller den enkelte Brevsæk udgør en aldeles forsvindende Del. Ligesom der altsaa for Postens Vedkommende ikke kan være Tale om «Kapital» i den Betydning som ved Telegrafen og de øvrige Samfærdselsmidler, saaledes forholder det sig ogsaa anderledes med «Arbejdet». Hvert enkelt Telegram kræver nemlig for sig paa alle Stadier af Befordringen nejagtigt den samme Manipulation, og ved Telegrafen voxer derfor Arbejdet i alle Retninger i direkte Forhold til Telegrammernes Antal; ved Posten er derimod Transporten saa at sige überørt af Brevenes Mængde, og kun en stærkt forøget Trafik giver føleligt mere Arbejde paa det sidste af de tre Stadier: Indsamling — Transport — Udlevering.

Denne Udvikling fører da umiddelbart til det Resultat, at Sir Rowland Hills ensartede Taxtsystem er naturligt for Brevpostens Vedkommende, ogsaa paa det internationale Omraade; men at det samme System ikke rationelt kan gjøres gjeldende paa *Samkvemsmidler med eget Transportmateriel*.

Tilsidesættelsen af disse Principer har givet Anledning til enorme Tab f. Ex. i den engelske Telegraf-Administration*), hvilke til sidst tildroge sig Parlamentets

* Det engelske Telegrafvæsen blev i Aaret 1870 overtaget af Staten,

Opmærksomhed og gav den ansete Nationaløkonom Professor Jevons Anledning til i en yderst lærerig Afhandling at underkaste den finanzielle Organisation af det engelske Telegrafvæsen en gjennemgribende Kritik. Forf. udtaler heri, at næppe nogen Institution saa let bliver *self-supporting* som Posten og Telegrafen*); men at de store Opofrelser, der ere gjorte, for at Telegrafen kunde blive tilgængelig i videste Omfang, ikke have ført til andet end en Bortødslen af Summer, der vilde have fundet en langt bedre Anwendung for Exempel i den offentlige Skole-Undervisning. Jevons kommer sluttelig til følgende vel motiverede Udtalelse over alle de begaaede Fejlgreb: «*Nothing but a*

som i Afløsningssum til de private Selskaber og til Ændringer i de første Aar efter Overtagelsen udredede en Sum af over 10 Millioner £ Sterling. Taxten blev strax nedsat til omrent Halvdelen, idet man rasonnerede som saa, at den forøgede Trafik skulle bringe et større Overskud. Dette gik imidlertid stadigt dybere ned, og sex Aar efter denne radikale Reform, da Overskuddet skulle have udgjort 663112 £ Sterling, var det sunket ned til 36725 £ eller omrent $\frac{1}{20}$ af, hvad man havde gjort Regning paa. (Blue books).

*) Dette gælder overalt. I Danmark f. Ex. er Post- og Telegrafvæsenet heller ikke heldigt stillet i økonomisk Henseende, hvad der ses af følgende Oversigt over Overskuddet for de nærmest liggende Aar.

	Postvæsenet.	Telegrafvæsenet.
1874—75 . . .	+ 494845 Kroner.	+ 37665 Kroner.
1875—76 . . .	+ 198639 —	+ 687 —
1876—77 . . .	+ 70841 —	÷ 19492 —
1877—78 . . .	+ 392380 —	÷ 20640 —
1878—79 . . .	÷ 77561 —	÷ 62596 —

Samme Aarsager frembringe samme Virkninger. Dog synes det let at forbedre denne slette Status. Alene en Forhøjelse af Portoen med 1 Øre pr. Brev, der ikke vilde hindre Brevvexlingens Fremgang, vilde indbringe Postvæsenet 200000 Kroner aarlig, og saaledes yde det de fornødne Midler til at foretage mange virkelige Forbedringer. Den foreslaade Ordtaxt for den indenlandske Telegramvexling er vistnok for ringe til at dække det betydelige Underskud, end sige levne noget til Forrentning af Kapitalen.

complete breakdown will make people discriminate between the financial conditions of letter-carrying and those of telegraphy.

I denne Udvikling har den lærde Forf. aabenbart paapeget Kilden til de mange Modsætninger, man næsten altid træffer paa i Behandlingen af Taxtspørgsmaal; thi den nys fremdragne Episode af det engelske Telegraf-væsens Historie stiller det udenfor al Tvivl, at ikke engang den umaadelige Hovedsum af Interesser, som ere tilstede i det engelske Samfund, ere istand til at bære det rene, postale Taxtsystem, det vil sige, et som ikke tager Hensyn til Kapital eller Afstand, naar det overføres paa Samfærdselsmidler med eget Transportmateriel. Det synes da utvivlsomt, at dette Taxtsystem endnu mindre kan gjennemføres andetsteds eller paa andre Omraader af Samkvemsvæsenet.

Det er ikke her Stedet eller Tiden til at gaa dybere ind paa almindelige Betragtninger over Forholdet mellem Taxt og Trafik; men det kan vel næppe betvivles, at den fuldstændige Trafikligning engang vil komme til at omfatte alle Samfærdselsmidler, og den vil da kunne løse den Opgave i hvert enkelt Tilfælde at bestemme *den Taxtgrænse*, der vil hæmme Trafiken, og *den*, der vil udtemme det hele Fond af Interesser, hvorover der kan raades. *Den rationelle Taxt* ligger mellem disse to Yderpunkter, og i den ville de økonomiske Resultater, Grundlaget for alt Fremskridt, naa deres Maximum.

Af andre Momenter i den kommercielle Trafik, som Trafikligningen og nyere Undersøgelser have henledet Opmerksomheden paa, maa her fremhæves *det indbyrdes Forhold mellem Skibsfarten og Vareomsætningen*, samt *Formen for Vareomsætningen*. Af disse Spørgsmaal har

fornemmelig det sidste været Gjenstand for særlige Undersøgelser, ligesom det ogsaa har været berørt i en nylig stedfundne Diskussion om Aarsagen til det Tryk, der i senere Aar har hvilet over Handelen. Skjønt en paa faktiske Undersøgelser foretagen Opgjørelse af Enkeltforsendelsernes Antal og Værdi*) utvivlsomt vilde give højst værdifulde Data til at vise, hvorledes de regelmæssige Jernbane- og Dampsiksforbindelser og især den voxende Konkurrence arbejde sammen til en Opløsning af den store Handel og til en livligere Omsætning af Varerne i mindre Partier, saa foreligger der dog ingen som helst Oplysninger herom i den officielle Statistik. I denne Retning er det da, at Trafikligningen, uagtet den ikke formaar at udfylde Savnet af statistisk stadtæstede Kjendsgjerninger, dog kan yde et Bidrag, der i alt Fald sætter os i stand til at danne os en Forestilling om, hvor vidt denne Omdannelse af Handelen er naaet i Omsætningen med de forskjellige Lande. Allerede tidligere har jeg mere eller mindre udførligt behandlet dette Spørgsmaal**), og naar jeg atter kommer tilbage hertil, er det tildels for at tilføje Resultaterne for de senere Aar, men fornemmelig fordi den hele Undersøgelse giver Anledning til nærmere at vise Sammenhængen mellem Trafikligningens kommercielle Faktorer: Værdien af Vareomsætningen — Skibsfarten — Fragtfarten. Man vil derefter bedre kunne vurdere Trafikligningens Svar paa de Spørgsmaal, der rettes til denne.

*) Det er gjennem denne Klassifikation, at Formen for Vareomsætningen ad statistisk Vej paa det Nejagtigste kan estervises.

**) „Om den kommercielle Organisation“, Geografisk Tidsskrift. 1877. S. 193, og „Danmarks, Sveriges og Norges Samkvem med Udlændet“. 1879. S. 15.

Værdien af Vareomsætningen er i Trafikligningen angivet i £ Sterling, Skibsfarten i Tons. Denne Definition af Skibsfarten falder naturlig og af sig selv, men hvorfor Værdien af Vareomsætningen er angivet i £ Sterling og ikke i en anden Møntenhed, har hidtil ikke været under Diskussion; det har kun været givet som Resultat af en Mængde Prøver paa forskjellig sammensatte Trafikgrupper, at i den Form tilfredsstiller Ligningen alle Fordringer, og i den Form er der gjennemgaaende den største Harmoni mellem dens Resultater. Dette er vel fuldkomment tilfredsstillende for de første Krav, men ikke for den exakte Methode, der altid vil lade Spørgsmaalet hvorfor? vende tilbage, indtil det fyldestgjørende er besvaret. Det maa ogsaa siges, at hvis en dybere gaaende Undersøgelse bekræfter Valget af £ Sterling som den naturlige Værdimaaler for de nordiske Rigers Vareomsætning med Udlandet, vinder dette Valg en højere Interesse samtidig med, at det paa en afgjørende Maade styrker Ligningens mathematiske Sammensætning.

Det forudsættes som givet, at Søfarten i de tre Former, i hvilke den forekommer, producerer i hver Fart i Forhold til sit Omfang meget nær det samme Antal Telegrammer, og Opgaven gaaer da ud paa at finde, i hvilken Møntenhed Værdien af Vareomsætningen skal udtrykkes, for at Trafikligningen kan tilfredsstille hin Betingelse.

Til Besvarelse af denne Opgave ville vi danne os et Sæt af Betingelsesligninger, som alle anføres her neden for, og som der Tid efter anden vil blive Brug for. Vi minde om, at i den oprindelige Ligning

$$T = C\{V\bar{VN} + N_1 + N_2\}$$

betegnes den direkte Skibsfart mellem to Lande ved N , de to Landes Fragtfart ved $N_1 + N_2 = N_s$, og at N_1 , og N_2 udtrykkes i Tons. Værdien af Vareomsætningen mellem de to Lande betegnes ved V , hvis numeriske Udtryk søges bestemt under den givne Forudsætning.

Sættes nu Tilvæxten i de tre kommercielle Faktorer $V - N$ og N_s henholdsvis $= v - n$ og n_s og den ved denne Tilvæxt producerede Tilvæxt i Telegramvexlingen $= t_v - t_n$ og t_{n_s} , saa haves for Relationen mellem samtlige disse Faktorer følgende Ligninger

$$T + t_v = C \{ V(\overline{V+v}N + N_s) \} \dots \dots \dots (1)$$

$$\text{hvoraf} \quad t_v = C \{ V(\overline{V+v}N - V\overline{VN}) \} \dots \dots \dots (2)$$

$$\text{og} \quad v = \frac{t_v(t_v + 2CV\overline{VN})}{C^2 N} \dots \dots \dots \dots \dots (3)$$

$$T + t_n = C \{ V\overline{V(N+n)} + N_s \} \dots \dots \dots (4)$$

$$\text{hvoraf} \quad t_n = C \{ V\overline{V(N+n)} - V\overline{VN} \} \dots \dots \dots (5)$$

$$\text{og} \quad n = \frac{t_n(t_n + 2CV\overline{VN})}{C^2 V} \dots \dots \dots \dots \dots (6)$$

$$T + t_{n_s} = C \{ V\overline{VN} + (N_s + n_s) \} \dots \dots \dots (7)$$

$$\text{hvoraf} \quad t_{n_s} = Cn_s \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots (8)$$

$$\text{og} \quad n_s = \frac{t_{n_s}}{C} \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots \dots (9)$$

Efter den givne Forudsætning skal V numerisk udtrykkes saaledes, at for $t_n = t_{n_s}$ bliver n tilnærmelsesvis lig med n_s ; Betingelsesligningen for Bestemmelsen af den numeriske Værdi af V findes da af Ligningerne (6) og (9)

$$\frac{t_n}{V} + \frac{2CV\overline{VN}}{V} = C \dots \dots \dots \dots \dots (10)$$

I denne Ligning kan $\frac{t_n}{V}$ bortkastes som en for alle Vær-
dier af V næsten forsvindende Størrelse, og det tilnær-
melsesvis bestemte Forhold mellem V og N findes slut-
teligen af Ligningen (10) at være

$$V = 4N. \dots \dots \dots \quad (11)$$

d. v. s. at *Værdien af Varemængden skal ansættes i en Montenhed, som gjør den numeriske Værdi af V omtrent lig 4 Gange Transportmængden.*

Dette ad theoretisk Vej bestemte tilnærmelsesvise Forhold $\frac{V}{N} = 4$ gjenfindes nu i den officielle Statistik, naar *Værdien af Vareomsætningen udtrykkes i £ Sterling og Drægtigheden af Skibene i Tons. Vi finde nemlig* *), at dette Forhold da udgjør i Gjennemsnit for det direkte Samkvem med hele Udlandet

for Danmark, 1874—1877 . . .	5.60	alle med faldende Tendens.
— Sverige, 1871—1876 . . .	4.63	
— Norge, 1871—76 . . .	4.09	

Heraf uddrages det Resultat, at man ved at anvende £ Sterling og Tons til Udmaaling henholdsvis af Vare-
omsætningens Værdi og Omfanget af Skibsfarten har til-
vejebragt det numeriske Forhold mellem begge, som ud-
kræves, for at den omhandlede Formel skal være gyldig.

I denne Overensstemmelse mellem Statistiken og Definitionen af Trafikligningens vigtigste kommercielle Faktorer ligger da Forklaringen af, at Ligningen, hvorledes end Vareomsætning og Skibsfart vexler, stadig arbejder harmonisk, saa at der, uagter det mangelfulde statistiske Materiale, dog ikke kan paavises betydelige Uregel-

*) Om Kvotienten $\frac{V}{N}$ se Danmarks, Sveriges og Norges Samkvem med Udlandet, S. 21 o. fl.

mæssigheder eller uforklarlige Resultater, end sige lige-fremme Modsigelser. Men den Omstændighed, at der bestaar det paapegede Forhold mellem Værdimængden, udtrykt i £ Sterling, og Skibsfarten, udtrykt i Tons, har videre gaaende Konsekvenser, af hvilke jeg dog blot skal holde mig til dem, der vedrøre Trafikligningen. Det vil saaledes være let, idet vi gaa ud fra £ Sterling og Tons, at udtrykke Ligningen i en anden Møntenhed og i et andet Maal for Skibenes Drægtighed, og vi kunne lige-ledes nu med største Lethed omskrive Ligningen til 1ste Grad. Ligningen har saaledes i alle Retninger vundet i Bøjelighed, og den er blevet mere almengjældende. Naar jeg i følgende Arbejder dog fremdeles holder mig til £ Sterling og Tons som Enheder, og til Udtrykket $\sqrt{VN}$ for det direkte Samkvem, saa er det fornemmelig paa Grund af de ad denne Vej vundne Resultater, og fordi Ligningen i denne Form antager sit simpleste Udtryk. Ogsaa er der Variationer i Telegramvexlingens Fordeling, som komme frem i det geometriske Middeltal, men ikke i det arithmetiske*).

I foranstaende Udvikling have vi holdt os til de samlede Resultater af Danmarks, Sveriges og Norges Handel og Skibsfart paa hele Udlandet; det kan imidlertid ikke antages, at de samme kommercielle Betingelser skulle vende tilbage i Samkvemmet med hvert enkelt Land, og i Virkeligheden finde vi ogsaa, at den omhandlede Kvotient (Bestuvningsværdien) varierer til begge Sider af Grundforholdet 4, især i den danske Søfart. Betydningen af denne Variation har gjentagne Gange været Gjenstand for

---

*) Om det geometriske og arithmetiske Middeltal, se W. Stanley Jevons «The Principles of Science». 3. Ed. S. 360. «The Mean and the Average».

ge lige-
at der
engden,
ns, har
lot skal
Det vil
g Tons,
g i et
e lige-
til 1ste
undet i
ldende.
er mig
trykket
nmelig
er, og
Udtryk.
deling,
n ikke
til de
Norges
dlertid
skulle
d, og
Kvo-
ler af
gen af
ad for
Stanley
e Mean

specielle Undersøgelser; idet vi nu atter benytte Lejlig-
heden til at fremdrage denne Faktor, der har en voxende
Betydning for det direkte Samkvem og for Trafklignin-
gen, maa vi atter minde om, at de statistiske Data ikke
ere exakte, og at derfor Overensstemmelsen mellem Trafik-
ligningen og de enkelte Afsnit af den samlede kommer-
cielle Virksomhed og Udbyttet heraf muligvis er større,
end man direkte kan eftervise.

Naar $V > 4N$, d. v. s. naar Skibene sejle med en Lad-
ning af højere Gjennemsnits-Værdi end $4 \frac{1}{2}$ pr. Ton Dræg-
tighed, falder der, som Ligningerne vise, en forholdsvis
større Del af Telegramvexlingen paa det direkte Samkvem
end paa Fragtfarten. Den højere Kvotient eller Bestuvnings-
værdi kan nu tænkes at fremstaa, enten ved en mere
forædlet Tilstand, større specifisk Værdi af de forsendte
Varer, eller ogsaa ved en knappere Tilgang paa Skibe;
i begge Tilfælde er den natrige Følge højere Fragter
og en rigeligere Telegramvexling*). Omvendte Resultater
kommer man til, naar $V < 4N$. — Denne Vexelvirkning
mellem de omhandlede internationale Trafik-Elementer
kan, som alt bemærket, og paa Grund af det statistiske
Materiales Beskaffenhed, ikke estervises i alle Enkelheder,
og det vilde i hvert Tilfælde føre for vidt her at foretage
udførlige Sammenstillinger til Oplysning herom. Saa
meget større Interesse har det da, at det fremsatte Rai-
sonnement om Betydningen af den højere eller lavere
Værdi af Kvotienten $\frac{V}{N}$ paa en meget betegnende Maade
stadfæstes af den mærkelige Omstændighed, at baade

* Det er saa godt som umuligt at foretage en stræng Klassifikation
af Telegrammerne med Hensyn til, om de angaa den ene eller
anden Gren af den kommercielle Trafik; der er saaledes Intet
at opnaa ved statistiske Undersøgelser i denne Retning.

Sveriges og Norges officielle Statistik*) viser et *samtidigt Maximum* af Kvotienten $\frac{V}{N}$ (Bestuvningsværdien), og af den optjente Bruttofragt, hvilket for begge Lande indtræffer i 1874**), og at et *samtidigt Minimum* af begge disse Faktorer kan paavises i Norges Statistik for 1871**). Ikke mindre betydningsfuldt er det, at det Grundforhold mellem Værdi- og Transportmængde, som er fremgaaet af en ren matematisk Undersøgelse, næsten aldeles nøjagtigt gjenfindes i den norske Statistik***); dette skyldes sikkert den i den talrige norske Handelsflaade stedfindende Konkurrence — den mægtige Regulator i alle økonomiske Forhold — men en saa fremtrædende Overensstemmelse mellem et rent statistisk og et theoretisk Forhold maa nødvendigvis stærkt opfordre til at skjænke Kvotienten $\frac{V}{N}$ den største Opmærksomhed. Thi man vil da muligt i den finde den bedste Vejledning til at udpege den Fart, i hvilken der er fordelagtigst Brug for flere Skibe.

Tilstedeværelsen af et rationelt Forhold mellem Varemængdens Værdi og Transportmængden synes at maatte kunne lede til en *Kapitalisering af Transporten* †), saaledes at Transportgjenstand og Transportmiddel for

*) Den danske Statistik giver ingen Oplysninger om Bruttofragten.

**) Se videre herom »Danmarks, Sveriges og Norges Samkvem med Udlandet«, S. 21 o. fl., samt Tabellerne, hvoraf bl. A. ses det nærmere om de anførte Maxima og Minima.

$$\frac{V}{N} \text{ Den optjente Bruttofragt.}$$

Sverige . . .	5.07 . . .	37,651651 Kr. . . .	1874. Max.
Norge . . .	4.80 . . .	105,566000 - . . .	1874. Max.
Norge . . .	3.06 . . .	75,571200 - . . .	1871. Min.

***) Nemlig som tidligere anført i Gjennemsnit for de 6 Aar 1871-76: 4.09. — Kvotienten har siden 1874 Tendens til at falde, d. v. s. til yderligere at nærme sig den theoretiske Værdi = 4.00.

†) Se nærmere herom ovenanførte Skrift, S. 19 o. fl.

den økonomiske Betragtning udmaales med samme Enhed, nemlig Pengeværdien. Dette vilde utvivlsomt være en overordentlig Lettelse for alle økonomiske Undersøgelser om det kommercielle Samkvem, om Samfærdselsmidlerne og om deres gjensidige Forhold; men saa let det end ser ud at slaa Værdien af Skib og Ladning sammen i én Fællessum, saa maa der dog foreløbig store Vanskeligheder at gennemføre denne Operation. Den maa derfor staa hen sammen med alle de andre Omformninger og Tilføjninger, som den internationale Statistik trænger til, forinden den bliver, hvad den skal være: et tro Spejlbillede af den internationale, kommercielle Bevægelse.

Det dybere Indblik i Trafikligningen, som er vundet gjennem foranførte Ligninger og gjennem det rationelt bestemte Forhold mellem Værdi af Varemængde og Tondrægtigheden af de for Transporten benyttede Skibe, kaster ogsaa Lys over den Anwendung, der er gjort af Trafikligningen for at bestemme *Gjennemsnitsværdien af Enkelforsendelserne*. De i dette Øjemed udførte Beregninger gaa ud fra, at der i Vareomsætningen med samme Land bruges gjennemsnitlig for samme Antal Expeditioner det samme Antal Telegrammer. De ad denne Vej ved Hjælp af Ligningen (3) eller Modifikationer heraf*) udførte Beregninger vilde altsaa sætte os i stand til at bestemme den absolute Gjennemsnitsværdi af Enkelforsendelserne, dersom Gjennemsnitstallet af Telegrammer pr. Forsendelse var kjendt. Dette er ikke Tilfældet, og man maa derfor lade sig nøje med at bestemme *Forholdet* mellem Enkelforsendelsernes Værdi mellem hvert Par Lande, beregnet efter den Værdi, som svarer til et vist Antal, f. Ex. 100

*) Se Nationaløkonomisk Tidsskrift, 11te Bind, S. 174 o. fl.

Telegrammer. Pladsen tillader imidlertid ikke at give disse Tabeller her, og da det ogsaa mere kommer an paa at stille for Øje selve den Forandring, som Tid efter anden foregaar i Formen for Vareomsætningen ere Tabellerne underkastede en ny Bearbejdelse, hvis Resultater anføres her neden for. I denne Tabel ere de omhandlede Perioder delt i to Halvdele, og de anførte Tal betegne da

Gjennemsnitsværdien af Enkeltforsendelserne i anden Halvdel af Perioden 1871-1877, naar denne i første Halvdel sættes = 100.

	Danmark. 1874—77.	Sverige. 1871—76.	Norge. 1871—76.
Danmark	—	114	95
Sverige	102	—	92
Norge	87	89	—
Tyskland	90	91	102
Rusland	105	96	84
England	92	91	94
Holland & Belgien.	103	107	110
Frankrig	132	91	99
Spanien & Portugal	93	95	89.

Denne Tabel oplyser os om, at der i Danmarks og Sveriges Vareomsætning med Udlandet for de senere Aar af den nævnte Periode kan paavises en temmelig stærkt udpræget Tendens til at lade Forsyningen ske i mindre Partier, især lige over for de Lande, med hvilke Danmark og Sverige staa i den livligste og betydeligste Handelsforbindelse, nemlig Tyskland og England. I Norge ere Forholdene i saa Henseende mere stabile. Hvad det indbyrdes Samkvem mellem de tre Lande angaar, da spores ogsaa i Danmarks og Sveriges Omsætning med Norge en Nedgang i de enkelte Vareforsendelsers Gjennemsnitsværdi, hvorimod Vareomsætningen mellem Danmark og Sverige gaar i modsat Retning og mere viser hen paa

at give
nmer an
som Tide
etningen
se, hvis
l ere de
anførte

Halvdel af
es = 100.
—
-76.

en stigende Udvejling af Varer i større Partier. — Den hele detaillerede Undersøgelse giver Anledning til en Mængde Lagttagelser, som det imidlertid vilde blive for vidtløftigt her nærmere at omtale. Kun som et Exempel paa, hvorledes Ligningerne arbejde under disse snævre Forhold, kan følgende fremhæves. Beregningerne over Værdien af Vareomsætningen pr. 100 Telegrammer mellem Sverige og Rusland giver for hvert af Aarene 1871—76 følgende Beløb:

	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.	1876.
£ Sterling:	18 601.	19 262.	20 546.	24 567.	14 764.	16 794.
	100			96		

Mellem den *opadgaaende* første Halvdel og *nedadgaaende* anden Halvdel af Perioden træffer man i 1874 paa en betydelig Stigning, som staar i Strid med den senere Periodes Karakter, og dette Tal (24 567) kræver derfor en nærmere Undersøgelse; det findes da, at Sverige i 1874 har indført saa store Kvantiteter Korn fra Rusland, at hele Indførslen derfra er dobbelt saa stor som i det forudgaaende og efterfølgende Aar. Men Korn forsendes sædvanlig i store Partier, og Gjennemsnitsværdien af Forsendelserne maa i dette Aar derfor blive exceptionel høj — netop det, som Trafikligningen oplyser os om. Denne Evne til at fremdrage og forklare Afvigelser fra Reglen giver Grund til at antage, at Trafikligningen allerede nu fremstiller de faktiske Forhold med stor Præcision.

I en tidligere Afhandling, hvortil alt er henvist, er der gjort Rede for den Vexelvirkning, som tydelig bestaar mellem de geografiske Forhold, saasom Kystlinjernes Retning og Udstrekning, og Formen for Vare-Omsætningen. Overalt vil en næjere Præcision af denne hidtil

upaaagtede, økonomiske Faktor tjene til at belyse den Indflydelse, som Konkurrencen og de hurtige Samfærdselsmidler og nye, forkortede Samfærdselsveje øve paa den kommercielle Organisation. Ogsaa den økonomiske Virkning er omtalt i berørte Afhandling, men dette Punkt skal dog her gjenoptages og i al Korthed behandles.

Ved et Gjennemsyn af Danmarks, Sveriges og Norges Statistik for 1871—1877 over Ind- og Udførsel vil man ikke opdage nogen Standsning i den jævne Fremgang, og Perioden 1874—77 viser for alle tre Lande en større Vareomsætning end i de nærmest foregaaende Aar. Lige så lidt spores der nogen Nedgang i Skibsfarten. Der er altsaa i dette Tidsrum stadig Omsætning og Virksomhed nok. Men naar Klagerne ere berettigede, og naar Aarsagen til dem ikke i de nævnte Aar er at søge i Omfanget af Omsætningen, saa ligger det nær at antage, at det er Formen for Omsætningen, der har forandret sig. Denne reguleres af Konkurrencen og af de hurtige Samfærdselsmidler. Men nu er det givet, at den stadig videre gaaende Deling af en vis Omsætningsværdi, dens Oplosning i et stedse voxende Antal Forsendelser maa medføre forøget Arbejde og forøgede Udgifter i hele den kommercielle Forretning, mere Korrespondance, flere Expeditioner, Ind- og Udklaringer, Kjørsler osv., i det Hele forøgede Omkostninger*). Til samme Tid, som alt dette foregaar, regu-

*) Siden dette er nedskrevet, have vi i en Handelsberetning for 1878 fra et anset Firma i Dresden fundet en Stadfestelse paa de her fremsatte Ytringer. Det paavises nemlig i denne Beretning, at Omkostningerne ved det overhaandtagende Antal Småforsendelser (die allzugrosse Zersplitterung der Bestellungen) ere stegne til en saadan Højde, at Firmaet i denne Retning «lige-frøm arbejder med Tab». Sammen med et Antal ligestillede, større Handelshuse besluttede det derfor at opkræve et Tillæg af 40 Pf. i Betalingen for hver Postforsendelse. Altsaa Tab eller

se den
erdsels-
aa den
e Virk-
Punkt
les.

Norges
il man
ang, og
e Vare-
ige saa
r altsaa
d nok.
gen til
af Om-
nen for
eres af

Men
ling af
stedse
arbejde
etning,
og Ud-
mkost-
regu-

ning for
else paa
Beret-
Smaa-
(en-) ere
g +lige-
stillede,
Tillæg
ab eller

leres Salgsprisen, det afgjørende Moment, ved Konkurrencen, og den ved alt dette forringede Fortjeneste skal endelig fordeles paa flere Hænder. Om alle disse Forhold vilde hine Tal, som jeg atter og atter gjør opmærksom paa, give de mest værdifulde Oplysninger; men herom tier Statistiken, og det er kun ad en Omvej og gjennem Beregninger, at man kan forvisse sig om, at Grundlaget, det voxende Antal Forsendelser pr. Million Kroner Omsætning, virkelig er tilstede. Hvad der saaledes foregaar, kan nærmest betegnes som en *Omfordeling af den kommersielle Fortjeneste*. Denne Omfordeling og den større Sikkerhed, som de hurtige Samfærdselsmidler give de kommersielle Dispositioner, maa regnes til de karakteristiske Følger af Nutidens Handelssamkvem, hvilke stadig udvikles videre; men dette skulle vi ikke her gaa nærmere ind paa. Her skal det kun konstateres, at ligesom Undersøgelserne om Forholdet mellem Værdi- og Transportmængde kunne gjøres direkte frugtbringende for Skibsfarten, saaledes er det Samme Tilfældet med Undersøgelserne om Formen for Omsætningen, hvilke ville kunne yde Handelen en tilsvarende Nyte og Vejledning, naar der ved dem tilvejebringes paalidelige Opgjørelser. Jeg kan ikke se Andet, end at de paany fremdragne Bestemmelser af Bestuvningsværdien pr. Ton Drægtighed og af Enkeltforsendelsernes Antal og Værdi, i Forening ville yde en god Vejledning til at finde den Fart og den Handelsforbindelse, i hvilken der er Udsigt til at naa de bedste økonomiske Resultater. Men dette er jo netop en af Statistikens Opgaver.

Prisforhøjelse! Intet Under da, at den paa andre Omraader for vidt gaaende Deling af Vareomsætningen tilsidst bidrager til at fremkalde *daarlige Tider*.

Vi maa i denne Fremstilling give Afkald paa nærmere at berøre Bestemmelsen af det almindelige *Fremskridt i det direkte Samkvem* og den særlige Anvendelse, som de *kommercielle Enheder* have fundet ved Bestemmelsen af den *geografiske Fordeling* af Danmarks, Sveriges og Norges Handels- og Skibsfarts-Interesser i Udlandet. Idet vi herom henvise til det oftere omtalte Skrift og til nærværende Tidsskrift *), skulle vi slutteligen omtale Theorien om de *kommercielle Tyngdepunkter* og dens Anvendelse paa Samfærdselsvæsenet.

Den *kommercielle Trafik* mellem Land og Land kan tænkes koncentreret i de paagjældende Landes *kommercielle Tyngdepunkter*, hvis Theori første Gang er fremstillet i en Afhandling, som findes i første Bind af det Kongl. Danske Geografiske Selskabs Tidsskrift; den er siden intetsteds blevet angrebet, medens dens Resultater i en langvarig offentlig Diskussion have vundet stærk Tilslutning **). De *kommercielle Tyngdepunkter* eller *Midtpunkterne* af den *kommercielle Virksomhed* af forskjellig Art, som udfoldes i Trafiken mellem hvert Par Lande, bestemmes ganske efter samme Methode som *Tyngdepunkterne* i et System af Vægte, hvis Plads her indtages af de *kommercielle Interesser*, repræsenterede ved Antallet af de mellem Stederne i de paagjældende Lande udvexlede Telegrammer.

*) Se *Samkvem med Udlandet*, S. 7 og 22 o. fl. — *Nationalekon. Tidsskrift*, XIII Bd., S. 275.

**) Foruden den Anvendelse, der er gjort af de *kommercielle Tyngdepunkter* ved Valget af Samfærdselsveje, har den ved dem foretagne Bestemmelse af et Lands geografisk-kommercielle Centrum ogsaa Interesse i andre Henseender. Det har saaledes sin Bedeutning, at for Danmarks Vedkommende ligge de *kommercielle Tyngdepunkter* alle paa Sjælland i umiddelbar Nærhed af København og Roskilde, thi derved støttes den Forsvarsplan, der nu er forelagt Rigsdagen.

Med hvert Bevis, som leveres for, at disse næjagtig følge den internationale kommercielle Trafik, vinder altsaa hin Theori i Styrke og dens Resultater i Præcision. Denne er saa meget større, som en ligelig fordelt Tilvæxt eller Nedgang i Omsætning og Skibsfart m. v. over alle de enkelte Handelspladser i et Land ikke forandrer de engang bestemte Tyngdepunkters Beliggenhed, og disse kun kunne forrykkes ved stærke Omflytninger eller ved en Koncentrering af Handelsforbindelserne med de enkelte Steder.

Den lige Linje (à vol d'oiseau), som forbinder to sammenhørende kommercielle Tyngdepunkter, angiver Retningen af den *rationelle eller korteste Samfærdselsvej* mellem de to Lande. Ad denne Vej vil Produktet af Vejlængde og Transportmængde for den samlede Trafik blive et Minimum, Besparelsen af Tid og Arbejde et Maximum, og Vejen selv upartisk, fordi der i hele den Afvejning, som Methoden gaar ud paa, indrømmes de større Interesser den dem tilkommende større Indflydelse paa Bestemmelsen af Vejens Retning. Tænker man sig samtlige Interesser i det paagjældende Land samlede i eller ved et og det samme Sted, vil Methoden udpege dette Sted som det naturlige Tilknytningspunkt for den rationelle Samfærdselsvej.

De foranførte Principer finde især Anwendung paa den Trafik, som benytter de daglige, regelmæssige Postforbindelser, samt paa de internationale Telegraffforbindelser, og Theorien er som bekjendt ogsaa blevet prøvet med Hensyn til Danmarks vigtigste udenlandske Postforbindelse, nemlig med Tyskland, og har ført til Forslag derom.

Nyere Stedbestemmelser, der ere under Udførelse for at tilvejlebringe et komplet System af kommercielle Tyngde-

punkter for Danmark, Sverige og Norge, vise, at Midtpunkterne for de tre Landes kommercielle Interesser i Tyskland alle falde i Nærheden af Rostock, saaledes som det fremgaar af efterstaende Tabel:

	Ø. L. Paris.	Nordl. Br.
Danmarks k. T. . . .	10°26'	53°49'
Sveriges k. T. . . .	9°36'	53°23'
Norges k. T. . . .	10°4'	53°34'
Rostock	9°49'	54°51'

De tre nordiske Riger have derfor fælles Interesse i, at deres Postforbindelse med Tyskland dirigeres til dette Punkt, der ligger saaledes, at den videre Fordeling i Retning af Øst, Syd og Vest derfra lettest vil kunne iværksættes, ligesom man ogsaa derigjenhem med største Tidsbesparelse vil kunne slutte sig til Tysklands og de tilgrænsende Landes Hovedveje for Samfærdselen. Grunden hertil er at søger i, at den rationelle Vej ligger midt i den kommercielle Trafik — Ophavet til al anden Trafik — og at den staar ret ind paa det tyske System af Samfærdselsveje.

De Fordele, som opstaa for den dansk-tyske Trafik ad den ovenfor betegnede Vej *via Rostock eller Gjedser-Warnemünde*, have i nærværende Tidsskrift fundet udførlig Omtale*). Da det imidlertid er mindre bekjendt, at ogsaa Sverige og Norge ville vinde en meget hurtigere Postgang ad denne Vej, og da fornyede Undersøgelser oplyse, at Fordelene for Danmark ere større end tidligere fremstillet, saa vilde der være god Anledning til at give en ny, udførlig og paa omhyggeligt indsamlede Data begrundet Fremstilling af de vigtigste Postruter, alt efter som Postgangen dirigeres over Kiel eller over Rostock.

*) Nationaleconomisk Tidsskrift. 12 Bind. S. 215.

Pladsen tillader imidlertid ikke her at fremstille den forsegsvis udarbejdede Plan, og vi maa derfor indskrænke os til at give følgende oplysende Data.

Postgangen via Rostock antages da ordnet saaledes, at Togene ankomme til og afgaa fra Kjøbenhavn til samme Tider som nu; herved undgaas Forstyrrelse i den tilvante Orden og Forandringer i Sverige, som dog har den fulde Nutte af den hele Omordning. I Norge er paaregnet en Omlægning af Togene, saa at der kan svares samme Dag, hvilket nu ikke er Tilfældet; derved vinder Norge en Fordel, der især viser sig ved længere fortsat Brevvexling. For Resten er der, ligesom tidligere, gjort Regning paa en Regulering af Fartplanen indenfor det Afsnit, som begrænses af Kjøbenhavn-Stettin-Berlin-Hamburg; hertil hører ogsaa, at det Tog, som nu afgaar om Aftenen fra Magdeburg Nord paa, indrettes til at medbringe den engelske Post, som passerer derigennem med de hurtige Posttog fra Ostende (Dover), og til at møde Aftentoget fra Berlin i Rostock; ved denne Ordning kan bl. A. det 14 Timers Ophold i Hamburg undgaas og den engelske Post være her i Kjøbenhavn, samt i Sverige og Norge, 24 Timer tidligere, end naar den sendes over Kiel.

Under disse Forudsætninger, og naar Postvejen via *Gjedser-Warnemünde* organiseres som foreslaaet, vil der i hver Korrespondance (Spørgsmaal og Svar) mellem *Kjøbenhavn, Stockholm og Geteborg* paa den ene Side, og *Berlin, St. Petereborg og London* paa den anden Side, vindes nøjagtigt **24 Timer**, og mellem *Christiania* og de nævnte Stæder **$34\frac{1}{2}$ Timer***.

* Med Hensyn til Hamburg, Lybek, Stettin, Königsberg o. fl. St. henvises til oven anførte udførligere Fremstilling. I Korrespon-

Disse praktiske Resultater støtte paa en afgjørende Maade den fremstillede Theori, og de give i al Korthed en klar og korrekt Forestilling om den betydelige Lettelse og Fremgang i det daglige, regelmæssige Samkvem, som den rationelle Samfærdselsvej vil bringe de nordiske Riger og de nærmest omgivende Lande: Rusland, Tyskland og England, hvilke Lande tilsammen omfatte for Danmark 65, for Sverige og Norge henholdsvis 54 og 51 Procent af hele den udenlandske Handel og Skibsfart. Men Virkningerne ville føles i videre Kredse, og de naa ogsaa til de Lande, der ligge hinsides Tyskland og England. Det maa derfor siges, at hvis det overhovedet har nogen Værdi, hvad vel Ingen vil benægte, at stræbe hen til et fuldkommere og hurtigere Samkvem med Udlandet, og hvis det overhovedet maa betragtes som vor Pligt at bevare og udvikle vor traditionelle, af Naturen selv anviste Stilling, saa staar ganske sikkert den rationelle Samfærdselsvej mellem de tre nordiske Riger og hele det øvrige Europa fremmest i Rækken blandt dem, der har Krav paa Opmærksomhed og Adkomst til at blive fuldført.

Jeg skal hermed afslutte det Omrids, som det var min Hensigt at give af nogle af de Resultater, som den internationale Trafikligning direkte og indirekte fører til,

dansen med Hamburg og Lybek vinder den udgaaende Post 4 à 6 Timer, og i Korrespondancen med de østlige og sydlige Steder er Tidsvindingen omrent den samme som for Berlin. — Som en Ejendommelighed for den rationelle Vej maa her fremhæves den Frihed i Bevægelsen, der vindes for den enkelte Rejsende. Der opstaar saaledes ved Rejser Vest paa, f. Ex. til London, et Ophold af ca. 5 Timer; via Rostock kan nu den Rejsende frit disponere over dette Ophold, idet han frit kan vælge at tilbringe denne Tid enten i Hamburg, Lybek eller Berlin, selv-følgelig uden at forlænge Rejsens Varighed. Udbyttet af Rejsen kan herved i en væsenlig Grad forhøjes.

og af de Spørgsmaal og Undersøgelser om den indre Mekanisme i den kommercielle Bevægelse, som den exakte Behandling af de statistiske Data kalder frem, belyser og forklarer. Man vil af dette korte Resumé forhaabentlig have modtaget det Indtryk, at vi her staa ved en Begyndelse til den mathematiske Methodes Anwendung paa Handelsstatistikken, hvorved aabnes Udsigt til praktiske og for det virkelige Liv nyttige Resultater. Thi almenyldige Regler for Taxtsystemer, for Nuttevirkningen af Skibsfarten, for Konkurrencen i dens Forhold til det økonomiske Udbytte af den kommercielle Virksomhed samt for Retningen af de fælles, internationale Samfærdselsveje; rationelle Undersøgelser om Forholdet mellem Værdi- og Transportmængde, om Udmaalingen af Fremskridtet, om de hurtige Samfærdselsmidler og deres Indflydelse paa Samkvemmet, og om flere beslægtede Momenter i den internationale Handelsbevægelse først vel anses for særlig tjenlige til at afværge Tab, forebygge Misgreb og give en velkommen Vejledning for hele det økonomiske Arbejde. — Det er med Grund blevet sagt, at den Opgave, som den internationale Trafikligning stræber hen imod, endnu ikke er løst; men det er med langt mindre Grund, at det gjøres tvilsomt, om den kan eller vil blive løst. Hertil maa svares, at det er lidet sandsynligt, at videre fortsatte omhyggelige Forarbejder, og flere staa endnu tilbage at udføre, skulde forstyrre den Harmoni, der gaar gennem talrige og skarpe Prøver af tilsammen 16 Aars højst forskjelligartet Trafik, og at det er endnu mindre sandsynligt, at Overensstemmelsen mellem Trafikligningen og den geografisk-kommercielle Stilling og Virksomhed skulde briste, naar Méthoden faar Lejlighed til at omfatte et større geografisk

Omraade og et anderledes formet Samkvem. Det vil væsenlig kun være et Tidsspørgsmaal, naar Trafik-ligningen kan træde ud af den snævrere Kreds, til hvilken den hidtil har været henvist, og udvikles til at omfatte andre Samfund. Men hvor den kommer til Anvendelse, vil den, som et Led i de exakte Methoders Rækkefølge, bringe Lys og Klarhed, og hjælpe til et dybere Indblik i den harmoniske Samvirken af Trafik-Elementerne og i den regelbundne Orden, der iagttages i de store Resultater af den kommercielle Virksomhed.

Det vil
Trafik-
til hvilken
at omfatte
avendelse,
ekkefølge,
Indblik i
rne og i
tore Re-

Amerika.

Af Aleksis Petersen.

II.

Den amerikanske Konkurrence og det europæiske Landbrug.

Den amerikanske Konkurrence har i det sidste Aars-tid sat de europæiske Landmænd mange graa Haar i Hovedet. England er vel det Land, der berøres mest direkte af den; men ogsaa for de andre europæiske Lande har den, omend tildels kun mere indirekte, sin store Betydning. At et Landbrugs-Land som Danmark med Op-mærksomhed maa følge Nordamerikas kolossale Kornudførsel og betydelige Export af Kvæg, Kjød, Smør, Ost, Skinker, Flesk og Fedt, — er en Selvfølge. Af Vigtighed er da navnlig Spørgsmaalet, om den amerikanske Export af Landbrugsprodukter først antages at ville holde sig paa sin nuværende betydelige Højde (eller maaske endog vil gaa endnu højere op!), — eller om vi her have at gjøre med et Fænomen af en blot forbigaende Karakter. Med dette Spørgsmaal bør man se at komme paa det Rene, inden man tager Stilling ligeoverfor Landmændenes Forlangender om Beskyttelse. I Tyskland findes der, som bekjendt, et stort agrarisk Beskyttelsesparti, og endog i

Frihandelslandet England har der hævet sig Røster, som forlange Beskyttelse for Landbruget; i Danmark gjør man sikrest i at være belavet paa Alt. Men ligeoverfor de Fordringer, som Landmændene alt have hævet eller lave sig til at hæve, er det dog aabenbart af den største Betydning, at man besvarer sig Spørgsmaalet: skyldes den usædvanligt store Export af Landbrugsprodukter fra Nordamerika exceptionelt rige Høste, exceptionelt lave Transportomkostninger eller andre Forhold af exceptionel Karakter? eller skyldes den Forhold, der kunne antages at ville holde sig? Besvares det sidste Spørgsmaal bekræftende, mener man m. a. O., at Amerika ogsaa i de kommende Aar stadigt vil udføre saadanne Masser, som det har udført i det sidste Aar, — saa er det ikke let at se, hvorledes man kunde retfærdiggjøre en Beskyttelse af det europæiske Landbrug; thi en saadan Beskyttelse vilde jo kun betyde, at man søgte at holde den økonomiske Virksomhed paa en unaturlig Maade i et Spor, som den havde en naturlig Tendens til at forlade; og Beskyttelsen vilde her som overalt gaa ud paa at plyndre en Samfundsklasse til Bedste for en anden; en Beskyttelse af Landbruget vilde overhovedet have de samme Misligheder som en Beskyttelse af Industrien, — kun maaske i en potenseret Grad. — Kommer man derimod til det Resultat, at den amerikanske Landbrugs-Export skyldes forbogaaende Forhold, og at den altsaa ikke vil kunne holde sig paa sit nuværende høje Standpunkt, bliver Sagen en anden. Samfundet i sin Heilhed har en saa stor Interesse i, at Katastrofer paa den økonomiske Virksomheds Omraade saa vidt muligt forebygges, at der kan være Opfordring til paa en eller anden Maade midlertidigt at hjælpe en enkelt Samfundsklasse over eventuelle forbi-

gaaende Vanskeligheder, naar det kan antages, at denne Hjælp vil være et Middel imod de befrygtede Katastrofer.

Hvorledes det nu end forholder sig hermed, er Sagen i ethvert Fald af stor Interesse for Danmark. Det er derfor kun naturligt, at den under Finanslovbehandlingen blev diskuteret i Folketinget, navnlig af Bille og Ingerslev. Ogsaa vi skulle bringe nogle Data til dens Belysning, — et Uddrag af et Par Afdninger, Nationalekonomen, Prof. Dr. H. Paasche nylig har offentliggjort i Prof. Conrads «Jahrbücher» (XXXIII S. 91 fgg. og S. 195 fgg).

Navnlig Anlæget af Kanaler og Jernbaner, overhovedet Forbedringerne af Samfærdselsvæsenet gjorde det muligt for Amerikanerne at inddrage under Dyrkning store Strækninger, der tidligere havde ligget mere eller mindre ubenyttede hen. Dertil kom Indførelsen og den videre Udvikling af Landbrugsmaskiner, der i en meget høj Grad sparede Menneskekraft. Disse Forhold havde til Følge, at Kornproduktionen i Amerika steg efter en overordenlig stærk Maalestok, og der fremkom en Overskudsproduktion (navnlig af Hvede og Majs), der maatte søge sit Marked i Europa. Dette Marked maatte aldeles overvejende søges i England: Hovedkonsumenteren af fremmed Korn har England i lange Tider været, og det er da ogsaa til dette Land, at Amerika navnlig sender sit Overskud, medens Frankrig kun nu og da har faaet større Kvanti-teter fra de Forenede Stater, og Tyskland, Holland, Belgien, de nordiske Riger osv. kun faa forholdsvis ubetydelige Mængder af Noramerikas store Rrigdom. Umiddelbart berøres derfor nærmest kun de engelske Landmænd af den amerikanske Konkurrence; men da det engelske,

specielt det londonske Kornmarked for en stor Del er toneangivende med Hensyn til de europæiske Kornpriser, blive ogsaa de Lande, der ikke direkte have noget at gjøre med amerikansk Korn, i det Mindste middelbart berørte.

Men ikke blot paa det europæiske Kornmarked optræde Amerikanerne i de senere Tider med Eftertryk; — paa Kvæg- og Mejeriproduktmarkedet ere de ikke mindre farlige Konkurrenter for de europæiske Landmænd. I tidligere Tider havde de uhyre Hjorder paa de amerikanske Prærier kun Betydning for Europa, derved at Huderne og Uldet udførtes, men Kjødet gik omrent til Spilde; — nu, derimod, sender Amerika Masser af Kreaturprodukter over Atlanterhavet: med Talg og Fedt skete Begyndelsen; saa kom saltet og røget Oxekjød og Svinekjød; derefter begyndte Amerika at byde Europa sine Oste og sit Smør; og endelig kom Turen til fersk Kjød og levende Kvæg. Ogsaa om de amerikanske Kreaturprodukter gjælder det, at England er, vel ikke den eneste, men ubetinget den allervigtigste europæiske Konsument. Ogsaa her bliver altsaa den amerikanske Konkurrence kun af mère indirekte Betydning for de andre europæiske Lande. Hvad der indføres af amerikansk Smør, Ost, Kjød og Kvæg i andre Lande, er forholdsvis saare ubetydeligt; af Fedt, Skinker og røget Kjød indgaar der endel mere; navnlig er amerikansk Fedt blevet en vigtig Indførselsartikel ogsaa for andre europæiske Lande end England. Til England er Udførselen af amerikanske Huder, amerikansk Fedt og andre Landbrugsprodukter steget med rivende Fart. Ikke engang Halvdelen af det engelske Oste- og Smørforbrug kan den engelske Produktion dække, og navnlig af Ost maa det hente store

Mængder fra Amerika: 1856—59 indførte England kun 57 000 eng. Ctnr. Ost fra Amerika; siden da er Indførselen af amerikansk Ost stegen jævnt og stadig, og udgjorde 1877 over 1 Million eng. Ctnr. (foruden et Par Hundrede Tusinde fra Kanada), og de udmærkede amerikanske Oste have paa det engelske Marked sikret sig en Plads, som de ikke kunne fortrænges fra, og som synes stedse at ville vox i Omfang. — Men disse Forsendelser af amerikansk levende Kvæg og fersk Kjød, der i de sidste Aar vise sig i stedse større Mængder paa de engelske og skotske Kvæg- og Kjødmarkeder, volde dog Landmændene langt større Bekymringer end hele den øvrige Indførsel af Kreaturprodukter. De amerikanske *farmers* have efterhaanden — ved Hjælp af engelske Tyre og Væddere — bragt deres Racer til omrent samme Fuldkommenhed som de bedste engelske, og man forstaar nu at føre Kvæget paa en saadan Maade den lange Vej over Oceanet, at det ankommer paa de engelske Markeder i fortrinlig Tilstand. Intet Under, at de londonske Slagtere gjerne kjøbe de amerikanske Varer og betale samme Priser for dem som for gode engelske Stude! intet Under, at alle London'er- og Liverpool'er-Markedsberetninger fra ifjor med en vis Ængstelighed skynde sig med at berette, at saa og så mange «Amerikanere» vare paa Markedet, og at Markedet som en Følge deraf var i den eller den Stemning.

Allerede i Tres'erne gjorde man nogle Forsøg paa at føre levende Kvæg over Atlanterhavet, men Forsøgene vare ikke heldige: Kvæget ankom i daarlig Tilstand, og man opgav indtil Videre Tanken om, at det skulde kunne lønne sig at føre Kvæg fra Amerika til Europa. Men i 1875 anstillede Kanada Forsøget igjen, saaledes at man

benyttede sig af store specielt for Kvægtransport indrettede Dampskibe, hvor Dyrne daglig kunde faa Bevægelse og frisk Luft. Dette Forsøg lykkedes saa godt, at ikke blot Kanada men ogsaa de Forenede Stater nu med Iver kastede sig over Kvægexporten:

fra Amerika (ø: de Forenede Stater og Kanada) udførtes til England:

	Hornkvæg	Faar	Svin
1875	1511	—	—
1876	2950	1862	—
1877	19 187	23 395	226
1878	86 439	84 072	17 935

Dette vil m. a. O. sige, at Amerika i 1878 leverede en Tredjedel af hele den engelske Hornkvæg- og Svin-import og en Tiendedel af Faareimporten. Enkelte amerikanske Kvægexportører led rigtignok, navnlig paa Grund af det stormfulde Vejr, betydelige Tab; (fra de Skibsladninger, der i 1878 afgik fra Amerika med Kvæg, maatte 10 667 Dyr kastes over Bord, og 2000 døde undervejs eller maatte slagtes før Landingen!); — men alligevel var Fortjenesten saa stor, at kun Mangelen paa Transportskibe hindrede en videre Udvikling af Exporten. Et haardt Slag kunde det derfor være for de Forenede Stater, da et Dekret af 10. Fbr. 1879 bragte «the Contagious Diseases (Animals) Act» af 1878 i Anvendelse paa de Forenede Stater, under Foregivende af at Lungesyge var blevsen konstateret der. Men hvad Amerikanerne ikke kunne sende som levende Kvæg, ville de sende som Kjød: samtidigt med at Kvægexporten udviklede sig, tog nemlig Udførselen af Kjød, der kunstigt var konserveret frisk, et endnu stærkere Opsving, og har nu naaet en høj Grad af Fuldkommenhed. Af fersk Oxekjød indførte England fra de Forenede Stater:

1875	3098 Ctnr.
1876	144 336 —
1877	439 440 —
1878	479 118 —

— Det er denne Amerikas Opræden paa det engelske Korn- og Produktmarked, der har sat de europæiske Landmænd Skræk i Blodet. Overalt høres der Klager, — men intetsteds saa stærke som i England. Alle de engelske Blade have nu i en Række af Maaneder diskuteret «den landøkonomiske Krise». Trods den gode Høst i afvigte Aar gik 815 engelske *farmers* fallit, — næsten det dobbelte Tal af hvad 1877 havde at opvise. Der klages og klages — uagtet Høsten i 1878 stod betydeligt over en Middelhøst, ja var den rigeste Høst England har haft siden 1870. I sin Bog «The Landed Interests» beregner J. Caird — idet han sætter en Middelhøst = 100 — følgende Tal for de sidste Aars Høstudbytte i England:

1869 = 102	1874 = 106
1870 = 112	1875 = 78
1871 = 90	1876 = 76
1872 = 92	1877 = 74
1873 = 80	1878 = 108

Men den gode Høst i 1878 formaaede ikke at trøste de engelske Landmænd over de foregaende Aars utilfredsstillende Resultater, — eftersom Kornpriserne gik saa sterk ned, at Profiten blev illusorisk. Og Skylden, eller i alt Fald Hovedskylden herfor bærer: de overraskende store amerikanske Korntilførsler. Amerikas store Kornforraad og usædvanligt rige Høst gjorde det umuligt at holde Prisen paa et nogenlunde højt Punkt: medens de Forenede Stater 1876 kun havde høstet 256 Mill. bushels Hvede, høstede de 1877 325 Millioner og 1878 endog

407 Millioner, saa at Exportevnen steg efter uhyre Proportioner. De Forenede Staters uudtømmelige Forraad og store Udførsler forhindrede, at Priserne for 1877 kunde stige paa en Maade, der svarede til den slette Høst, og trykkede for 1878 Priserne ned under et endnu lavere Niveau, end Høstens Rigidom naturligt betingede. At dette var muligt, uagtet Rusland i den første Halvdel af 1878 var mindre exportdygtigt end sædvanligt, uagtet Frankrig paa Grund af daarlig Høst trængte til stor Indførsel, uagtet Ostindien led af Hungersnød og kun kunde sende lidet til Europa, uagtet Kina ligeledes led af Hungersnød og trak megen kalifornisk Hvede til sig, — beviser: hvilken betydelig, aldeles enestaaende Overmagt Amerika alt har erhvervet sig i Kornhandelen.

Og det kan ikke nytte, at de engelske Landmænd over de slette Udsigter paa Kornmarkedet søger at trøste sig med saa meget bedre Konjunkturer paa Kreatur- og Kjedmarkedet; — thi selv om Amerika hidtil ikke her i nogen paafaldende Grad har trykket Priserne, men snarere kun forhindret en Prisstigning, saa er Faren der dog, saameget mere som det engelske Publikum, der tidligere var uvilligt sindet mod amerikansk Kjød, mere og mere faar Smag for det. Paa det engelske Marked solgtes der i 1878 mindst $1\frac{1}{3}$ Million Centner amerikansk Oxekjød (hvoraf $\frac{1}{2}$ Mill. Ctnr. fersk, $\frac{1}{5}$ Mill. saltet, og $\frac{3}{5}$ Mill. levende), — og dette er omtrent $12\frac{1}{2}$ pCt. af det i selve Storbritannien producerede Kvæntum; tilvisse en ret anselig Procent, naar man betænker, at Ingen for 3—4 Aar siden vilde have anet denne Konkurrence. Og endnu sterre er Amerikas Konkurrence med Hensyn til Svinekjød: Der slagtes i Storbritannien aarligt c. 4 800 000 indenlandske Svin, der omtrent give 6 375 000 Centner

Kjød; men den nordamerikanske Import udgjorde ifjor (foruden et mindre Antal levende Svin):

af saltet Svinekjød	322 148 Ctnr.
af Flesk og Skinker fra Kanada .	15 194 —
fra de Forenede Stater	3 959 373 —
i alt	4 296 715 Ctnr.

— altsaa omrent $\frac{2}{3}$ af Storbritannien og Irlands egen Produktion. Ogsaa her maa ikke glemmes, at Konkurrencen kun er ganske faa Aar gammel.

— Amerikas Indflydelse er i England, med Hensyn til Kornforsyningen, aldeles overvejende, og de amerikanske Korntilførsler til England maatte derfor trykke Priserne paa det engelske Marked. Hvad nu de andre Lande angaar, saa staa de, takket være Kommunikations-væsenets Udvikling, i en saa næje Forbindelse med det engelske Kornmarked, at ogsaa de — uagtet de maaske ikke selv indføre meget amerikansk Korn — stærkt maatte føle den amerikanske Konkurrences Tryk. Derfor disse Klager i Tyskland og andre Lande! Men nu komme vi til Spørgsmaalet: er det sandsynligt, at den amerikanske Konkurrence vedvarende vil vise sig saa trykkende for de europæiske Landmænd?

At Amerikas Exportevne i de senere Aar har været særdeles stor, er sikkert nok. De Forenede Stater udførte saaledes (i Finansaarene, der ende 30. Juni):

1861—65 gennemsnitl.	14 818 597 Centner Hvede
1866—70	8 746 752 — —
1871—75	24 002 058 — —
1876	29 500 000 — —
1877	21 600 000 — —
1878	omrent 58 000 000 — —
1879	— 100 000 000 — —

Af disse Tal kan der i og for sig ikke drages nogen Slutning med Hensyn til Amerikas fremtidige Exportevne.

Tværtimod er Springet for de to sidste Aars Vedkommende saa voldsomt, at man nærmest maa faa en Mistanke om, at disse to Aar fremvise rent abnorme Forhold, der ikke kunne antages at ville holde sig i Længden: man faar den Mistanke, at ligesaa brat som Hvedeexporten er tagen til, ligesaa brat kunde den synke tilbage til sit tidlige Niveau. I de to sidste Aar var i Virkeligheden den amerikanske Hvedehøst noget ganske usædvanligt. Den udgjorde:

	100½ Mill. bushels*)
1850	173
1860	231
1870	231
1871	250
1872	281
1873	308
1874	292
1875	256
1876	325
1877	407

En Betragtning af denne Talsække vil nærmest bibringe den Formodning, at de to sidste Aar fremvise Noget, der ligger helt udenfor Reglen, og at de — da meget fede og meget magre Aar afvexle med hverandre — ikke have nogen skräckindjagende Karakter. Men Ulykken er: de sidste Aars uhyre Overskud skyldes ikke alene en særlig rig Grøde, men er for en Del ogsaa begrundet deri, at større Strækninger end tidligere ere inddragne under Korndyrkningen. Som bekjendt har Amerika i sine vestlige Territorier kæmpemæssige Strækninger af fortrinlig Hvedejord, der endnu ere uopdyrkede, og som kunne erhverves for næsten Intet af den første den bedste Ny-

*) 1 bushel = omtrent $\frac{1}{4}$ Td.

Vedkom-
en Mis-
me For-
ængden:
Hvedeex-
e tilbage
i Virke-
e usæd-

hygger. Da Krisen ogsaa i Amerika i Begyndelsen af Halvfjærdeerne afløste den tidligere industrielle Blomstring, forlod en Mængde Arbejdere Fabrikerne i Ny Englands Stater og drog vestpaa for der at leve af Agerbrug. De nedsatte sig her, fordi de paa billige Betingelser fik Jord, som de med Lethed kunde dyrke, og Landbruget tog som en Følge heraf et betydeligt Opsving, hvad følgende Tal ville vise:

Med Hvede var besaaet:

1871	20	Mill. Acres
1873	22	—
1874	25	—
1875	26	—
1877	29½	—
1878	34	—

Siden 1871 ere 14 Millioner Acres altsaa blevne inddragne under Hvedekultur i Nordamerika. Alene i det sidste Aar inddrog Amerika til Hvededyrkning af ny Jord et Areal, der er 1 Million Acres større end det, hele Storbritannien og Irland har besaaet med Hvede. En saadan Udvigelse af Hvededyrkningen kan naturligvis ikke forblive uden Indflydelse paa Verdensmarkedet, og i denne Kjendsgjernings Belysning vise de ovenfor anførte Tal vedrørende Hvedeudførslen og Hvedehøsten sig ganske anderledes. Selv om vi nok saa meget antage, at de to sidste Aars rige Hvedehøst og Hvedeudførsel er noget Usædvanligt, saa er denne Udvigelse af det med Hvede dyrkede Areal dog en konstant Størrelse, som der maa regnes med, og som ogsaa i mindre rige Aar vil komme til at betyde Noget med Hensyn til Amerikas Exportevne. Selv om denne i Almindelighed vil være noget ringere, end hvad den har været i de sidste Aar, saa vil dog hint Plus, der nødvendig resulterer af det dyrkede Areals Ud-

videlse, have Tendens til at udøve et stadigt Tryk paa Priserne. Og hvem garanterer for, at ikke ny Strækninger af den rige jomfruelige Jord ville blive inddragne til yderligere Kornavl? den fysiske Mulighed er der; det Eneste, der skulde afskrække fra at inddrage ny Jord maatte da være, at Priserne allerede vare sunkne for dybt til, at det kunde betale sig yderligere at udvide Kornavlen. At Priserne allerede skulle nærme sig et saadant Lavmaal, betvivles af Mange, — medens omvendt Andre paastaa, at de amerikanske Landmænd neppe nok faa deres Produktionsomkostninger dækkede, og at kun de lave Fragter gjøre dem det muligt at udføre til Europa. For Fjerntstaaende er det vanskeligt at have nogen begrundet Mening herom; kun saameget er vist, at Frægtens Hejde er af afgjørende Betydning for den amerikanske Export til Europa: de høje Fragter og Jernbanetarifer i 1872 gjorde det saaledes i den Grad umuligt for de vestlige Territorier at føre deres rige Overskud til Udlændet, at Millioner af Tønder Hvede ligefrem blev opbrændt eller anvendt til Gjødning, — medens de billige Fragter paa en næsten unaturlig Maade kunne begunstige Udførselen. For Tiden ere nu Fragtsatserne yderst gunstige for Exporten. Jernbaner, Kanaler og alle Transportmidler kaptes om at byde Kornhandelen gunstige Betingelser, da omrent al anden Handel er trykket. De forskjellige konkurrerende Linjer underbyde hverandre i den Grad, at medens f. Ex. i 1865 Transport af 1 Centner Hvede fra Chicago til Liverpool kostede 5 M. 11 Pf., var Fragten 1876 sunken til 2,55 à 2,71 M., og senere sank den endnu yderligere. Det er for en stor Del disse billige Fragter, der have gjort Trykket af de gode amerikanske Høste saa generende for de europæiske Landmænd. Man maa nu

vistnok antage, at de nuværende Fragter ere uforholds-mæssigt billige, og at Skippere og Jernbaner ikke egenlig profitere ved dem, men nærmest kun holde dem, for ikke at lade deres Kapitaler henligge ganske unyttede. Det tør derfor vel ventes, at de, naar Forretningslivet atter kommer til Kræfter, ville hæve sig, — men dog ganske vist ikke til den prohibitive Højde, der i 1872 ligefrem dømte rige Afgrøder til Ødelæggelse. Paa den anden Side maa det dog bemærkes, at Kommunikationsvæsenet vil gjøre fortsatte Fremskridt og byde Kornhandelen ny Lettelser: Erie-Kanalen skal udvides og udbybes; Mississippi-Mundingerne ligesaa; og Gjennemboringen af Panama-Tangen vil utvivlsomt øve Indflydelse paa det amerikanske Landbrug og dets Exportevne.

Resultatet bliver da dette: Paa den ene Side, var de to sidste Aars Høst af en saa overordenlig Rigdom, at de ville være at betragte som exceptionelle; ligeledes have de uforholds-mæssigt dybt sunkne Fragter gjort det undtagelsesvis let for Amerika at sende sit Korn til Europa; — paa den anden Side svækkes de gode Forhaabninger, man maatte uddrage af hine Forholds exceptionelle Karakter, væsenlig ved den særdeles betydelige Udvidelse af det dyrkede Areal, (der neppe atter vil svinde ind, men maaske snarere vil gaa yderligere frem), og vel ogsaa ved Udsigten til ny Transportlettelser. Maaske kunne vi i Fremtiden regne paa noget højere Priser end de nærværende; men den amerikanske Konkurrence vil dog ogsaa fremtidigt være mere trykkende, end den var, vel ikke i de allersidste Aar, men i noget tidligere Aar; der bør altsaa tillægges den en varig Karakter; særdeles lave Kornpriser ville i de kommende Tider vise sig hyp-

pigere end i de svundne, og for saa vidt tør man ikke sige, at de europæiske Kornavlere have smilende Udsigter.

Men ere Udsigterne da mere lovende for den europæiske Kvæg-, Kjød- og Mejeri-Produktion? Neppe! Den amerikanske Export har paa dette Omraade gjort saa stadige, saa uafbrudte Fremskridt, at Landmændene vanskeligt her tør haabe paa noget afgjørende Tilbagetog. Amerika har her haft særlige Vanskeligheder at overvinde, fordi det engelske Publikum stillede sig uvilligt ligeoverfor de amerikanske Varer; — men Vanskelighederne synes nu at være overvundne: Engländeren spiser nu med største Fornejelse amerikansk Ost; af amerikansk Flesk og Skinke spiser han ligesaa meget som af engelsk; det amerikanske Fedt viser sig i stedse større Masser, og for amerikansk Oxekjød betale de ellers saa kræsne Englændere høje Priser. Og at Amerika, naar dets Kreaturprodukter først have erobret et Marked i Europa, vil formaa at udvide Exporten heraf, er neppe tvivlsomt. Efter at den langvarige Borgerkrig — der saa stærkt decimerede den amerikanske Kreaturstyrke — er blevet forvundet, er Antallet paa Hornkvæg, Faar og Svin blevet betydeligt udvidet: i de 8 Aar 1870—78 voxede Tallet paa Hornkvæg fra 23 800 000 til 30 500 000, medens Faarenes voxede fra 28 400 000 til 35 700 000, og Svinebestanden steg fra 25 000 000 Stk. til 32 200 000 Stk. Muligheden af en Udvidelse af den amerikanske Export lader sig neppe bestride; — om denne Mulighed skal blive til Virkelighed, afhænger væsenligt af Spørgsmaalet, om Amerika vil kunne sælge saa billigt, at de billige Priser ogsaa fremdeles ville friste til større Forbrug. Thi mellem de amerikanske Kreaturprodukters og det transatlantiske Korns Betydning for Europa er der en væsen-

lig Forskjel: Vestevropas stigende Kornforbrug gjorde tildels et Korntilskud nødvendigt, medens de amerikanske Kreaturprodukter kun takket været deres forholdsvis billige Pris erobrede sig Konsumenter, — Konsumenter, der ellers vilde have spist mindre Kjød. Men nu er det sandsynligt, at Amerika vil kunne levere Kreaturprodukter til forholdsvis lave Priser: Kvægopdræt og Kvægfedning er i Amerika langt mindre bekostelig end hos os. De unge Dyr trænge ikke der til den samme omhyggelige Pleje som hos os, og den kunstige, kostbare Fedning er ikke der af samme Art som paa denne Side Atlanterhavet: Amerikas yppige Enge ernære de unge Dyr, og nogen Fodring med Majs, — hvoraf Amerika har uhyre Marker, endnu større end Hvede-Markerne — feder hurtigt de voxne Dyr, uden at lægge noget større Beslag paa Menskets plejende Haand. Den Maade, hvorpaa Fedningen hyppigt foregaar i Amerikas vestlige Stater, skildrer John Evart saaledes i sin Bog «Meat Production»: «Saasnart Majsen nærmer sig Modenhed, men dog inden den er fuldmoden, blive nogle af de bedste paa Engene fodrede Kreaturer bragte ind paa Majsmarkerne, hvor de blive, saalænge Markerne byde dem rigelig, overflædig Næring, — og derved komme Dyrene i en saa fortrinlig Foderstand, og Kjødet bliver af en saa udsøgt Kvalitet, at de samme Resultater ikke kunne opnaas paa anden Maade. Hvad der bliver tilbage paa Markerne, efter at Hornkvæget har ædt det Bedste, fortærer af en Flok Svin, der afløse Hornkvæget, og som i kort Tid komme i en ligesaa fortrinlig Foderstand som deres Forgængere.» Naar man tager denne bekvemme Fedningsmaade og overhovedet alle de heldige Betingelser i Amerika i Betragtning, vil man ikke kunne betvivle, at Amerika ogsaa med Hensyn

til de forskjellige Kreaturprodukter fremtidigt vil være de europæiske Landmænd en farlig Konkurrent. Foreløbig har Exporten af de omtalte Produkter nærmest berørt England; men det er sandsynligt, at den stedse mere vil føles ogsaa af andre europæiske Lande. Det er derfor noget tvivlsomt, om man handler rigtigt i, at opfordre Landmændene til at lægge Vind paa Kjødproduktionen for i den at søge Erstatning for de tilbagegaaende Kornkonjunkturer. Selv om man ogsaa indrømmer, at Forholdene i enkelte Retninger i de sidste Aar have stillet sig usædvanligt gunstigt for den amerikanske Export, saa synes man dog, naar Alt tages i Betragtning, at burde belave sig paa en varig Konkurrence fra Amerikas Side, — ikke blot med Hensyn til Kornforsyningen men ligesaa fuldt med Hensyn til de europæiske Markeders Forsyning med Kjød, Flæk, Fedt og Mejeriproducter. Dette er jo meget glædeligt for Konsumenterne, — men for Producenterne er det mindre morsomt.

være de
foreløbig
t berært
se mere
er det
opfordre
unktionen
e Korn-
at For-
e stillet
Export,
ing, at
merikas
en men
rkeders
dukter.
— men

Den engelske Handels nuværende Standpunkt.*)

At der hviler et stærkt og omfattende Tryk paa Handel og Omsætning er et saa notorisk og almenanerkjendt Faktum, at det ikke behøver noget Bevis. Dette Tryk er stadig blevet stærkere siden 1874, da det først blev føleligt i England, og Haabet om, at det havde naaet Kulminationspunktet, som af og til er kommet til orde, og at Bedring var ivente, er hidtil blevet skuffet.

Hvilke ere de Aarsager, som have fostret denne uventede Tingenes Tilstand? ere de af en varig eller blot forbigaaende Natur? og hvis det første, ville de da kunne fjernes ved en forandret Handelspolitik? hvis det sidste, naar tør vi da haabe at se en Ende paa deres ødelæggende Virkninger? og kan der udfindes noget Middel til at fremskynde et saadant Resultat?

Det er disse Spørgsmaal, vi agte at gjøre til Gjenstand for en Undersøgelse, og i det Følgende ville vi derfor søger at paavise:

1) At den pludselige Forøgelse af vor Udførsel i

---

* Forkortet efter Augustus Mongrediens, af den engelske Cobdenforening udgivne «Free trade and Englands commerce», London, Paris og New-York 1879. Ved J.

1871—72 var Følgen af de usædvanlig store Summer, som vi i hin Periode afsendte til Udlændet i Skikkelse af Laan til fremmede Stater og til fremmede Foretagender i det Hele.

2) At et Tilbageslag fulgte i Hælene paa hint exceptionelle Opsving, og at vor Udførsel har været nedad-gaaende siden 1874.

3) At medens Penge-Værdien af vor udenrigske Handel (Ind- og Udførsel tilsammen) er dalet, ere de Varemængder, vi have afskibet og modtaget, ikke undergaaet nogen For-andring.

4) At en almindelig Nedgang har fundet Sted i Gjen-nemsnitsprisen paa alle Varer, men har været uden Sam-menligning størst paa de Artikler vi indføre fra Udlændet.

5) At Arbejdslønnen er falden med eller i samme Forhold som den almindelige Prisnedgang, og at Trykket hviler stærkest paa de handlende og industridrivende Mel-lemklasser.

6) At Nedgangen ikke har været indskrænket til Eng-land, men finder Sted overalt, føleligst hvor Beskyttelses-systemet hersker, saa at den ikke kan skrives paa Fri-handelens Regning.

7) At vi ikke have lidt under fremmed Konkurrence paa det neutrale Marked.

8) At Overskudet af vor Indførsel over vor Udførsel er et Tegn paa Velstand, ikke paa Tilbagegang, og at alle heldigere stillede Nationer indføre mere end de ud-føre, medens det Modsatte er Tegn paa Gjeld.

9) At vor nuværende Tilbageholdenhed med Hensyn til Laanydelser til Fremmede har fremkaldt en større Op-hobning her i Landet af ledig flydende Kapital end nogensinde tidligere.

Summer,
kelse af
gender i
excep-
nedad-
Handel
engder,
en For-
Gjen-
n Sam-
landet.
samme
rykket
e Mel-
Eng-
elses-
a Fri-
rence
ørsel
g at
ud-
nsyn
Op-
end

Forinden vi skride til Undersøgelsen af disse forskjellige Punkter, ville vi forudskikke en statistisk Op gjørelse, for hvis Paalidelighed vi tro at turde' indestaa.

Der gives en sammenlignende Oversigt over Befolkningen, dens Gjeld og udenrigske Handel i ethvert nogenlunde civiliseret Land, og den omfatter saaledes den finanzielle og kommercielle Tilstand i 56 Stater med en samlet Befolning af 1200 Millioner, altsaa paa 200 Millioner nær, Jordens formentlige Befolning.*). Den viser, at det samlede Beløb af disse 56 Staters Gjeld til et vist Antal Kreditorer over hele Jordens Overflade for modtagne Laan udgør et nominelt Beløb af 4818 Millioner £. 17 Stater have imidlertid standset Rentebetalingen af en Gjeld til et nominelt Beløb af 929 Millioner £. Af Resten, nemlig 3889 Millioner £, bliver Renten betalt med et Gjennemsnit af, saavidt vi have formaaet at ud finde, $4\frac{1}{2}$ pCt. og vedkommende Ejere af de forskjellige Statsobligationer modtage saaledes et aarligt Rentebeløb af 165 Millioner £ fra de gjældbundne Stater.

Det er ikke altid let med Nejagtighed at bestemme det Procentbeløb, som bør fradrages Indførselens Værdi, saaledes som denne opgives af Toldvæsenet, for at komme til Kundskab om det virkelige Beløb, som skal udredes til Udlandet. For billige og omfangsrige Artikler er Fragtprocenten betydelig og ligeledes Assurancen paa længere Rejser. For kompakte, værdifulde Artikler og paa korte Rejser er det Modsatte Tilfældet. Vi tro imidlertid at komme Virkeligheden saa nær som muligt, naar vi sætte Fragt, Assurance og andre mindre Omkostninger

---

*) Efter de nyeste Undersøgelser og Opdagelser, særligt i Afrika; maa denne dog vistnok sættes til henved 1600 Millioner.

til 11 pCt. af Indførselens officielle Værdi. Drage vi derfor 11 pCt. fra de 1456 Millioner £, hvortil Indførselen fra alle Lande beløber sig det paagjældende Aar, udkommer et Beløb af 1296 Millioner £, der stemmer med det Beløb af 1316 Millioner £, som de samme Lande have udført i samme Tidsrum. I nedenstaaende tabelariske Oversigt over de civiliserede Landes Befolknings, Gjeld og udenrigske Handel, betegne Chiffrene Millioner og Tiendedele heraf, ved den udenrigske Handel forstaas den samlede Ind- og Udførsel og ved Statsgjælden saavel den inden- som den udenlandske Gjeld, men ikke den saakaldte flydende Gjeld.

Staternes Navne.	Befolkn.	Stats-gjeld.	Udenrigsk Handel.	Opløst i	
				Indførsel	Udførsel
Algerien	2.9	£ ...	£ 16.	£ 9.	£ 7.
Argentinske, Confe- deration og Bue- nos Ayres	1.8	21.	17.	7.	10.
Østerrig og Ungarn	37.	343.	103.	52.	51.
Belgien	5.	47.	185.	98.	87.
Bolivia	2.	3.3	2.	1.	1.
Brasilien	10.	74.	32,5	15,5	17.
Canada	3,7	30.	35.	20.	15.
Cap Colonien	1,4	6.	9.	5.	4.
Ceylon	2,4	.8	10 1	5,6	4,5
Chili	2.	12,7	13.	7.	6.
China	425.	2,	45.	21.	24.
Columbien	3.	14,7	3,3	1,3	2.
Costa Rica	.2	3,4	1,5	.6	.9
Danmark	2.	10.	23.	13.	10.
Ecuador	1.	3,3	.7	.3	.4
Egypten	17.	87.	16.	4.	12.
Frankrig	37.	750.	367.	174.	193.
Tyskland	43.	190.	324.	196.	128.
Grækenland	1,5	15.	8.	5.	3.

Staternes Navne.	Befolknings-	Stats-gjeld.	Udenrigsk Handel.	Opløst i	
				Indførsel	Udførsel
Guatemala	1.2	.9	1.2	.6	.6
Haiti	.6	3.	2.5	1.2	1.3
Honduras	.3	6.	.4	.2	.2
Indien.	240.	127.	114.	49.	65.
Italien.	27.	400.	85.	45.	40.
Japan	33.	3.5	10.3	4.8	5.5
Java	18.	...	17.	7.	10.
Mexico	9.3	79.	10.7	5.7	5.
Marocco	6.	...	2.6	1.5	1.1
Natal	.3	.3	1.9	1.	.9
Nederlandene	3.9	80.	104.	59.	45.
Ny Syd-Wales	.6	12.5	27.6	14.6	13.
Ny Zealand	.4	20.7	13.3	7.	6.3
Nicaragua	.4	2.	.3	.2	.1
Paraguay	.2	3.	.2	.1	.1
Persien	5.5	...	3.9	2.4	1.5
Peru.	3.2	49.	12.	4.	8.
Portugal.	4.	85.	14.	8.	6.
Queensland.	.2	6.5	6.8	3.2	3.6
Rumænien	5.3	21.	9.4	4.1	5.3
Rusland.	88.	350.	109.	59.	50.
San Salvador.	.4	.9	1.1	.5	.6
Serbien	1.7	...	2.9	1.3	1.6
Siam	9.	...	2.8	1.	1.8
Syd Australien	.2	4.3	8.9	4.	4.9
Spanien	17.	460.	31.	15.	16.
Sverig og Norge	6.	14.	46.	27.	19.
Schweiz	2.	1.3	6.	3.5	2.5
Tasmanien	.3	1.5	2.7	1.3	1.4
Tunis	2.7	5.	1.1	.4	.7
Tyrkiet	21.1	194.	32.	14.	18.
Storbrit. og Irland	34.	778.	611.	366.	245.
Forenede Stater	47.	460.	226.	87.	139.
Uruguay.	.5	12.1	5.8	2.8	3.
Venezuela.	1.8	8.	6.2	3.	3.2
Victoria.	8.	17.	31.	16.	10.
Vest Australia	.1	.2	.7	3.	.4
Alt	1,189.9	4,818.9	2,772.4	1,456.	1,316.4

Nedenstaaende Tabel viser Bevægelsen i Englands udenrigske Handel (Ind- og Udførsel) siden 1867, i Millionser af £.

Totalomsætningen :

1867	£ 501.
1868	523., Forøgelse af 4 pCt. mod 1867
1869	532., — — 2 — — 1868
1870	547., — — 3 — — 1869
1871	615., — — 12½ — — 1870
1872	669., — — 9 — — 1871
1873	682., — — 2 — — 1872
1874	668., Nedgang med 2 — — 1873
1875	656., — — 2 — — 1874
1876	632., — — 3½ — — 1875
1877	646., Forøgelse af 2 — — 1876
1878	611., Nedgang med 5½ — — 1877

I denne Oversigt er Til- og Afgang af ædle Metaller ikke medregnet, fordi Forskellen mellem Ind- og Udførsel gjennemsnitlig er saa ubetydelig og staar i saa ringe Forbindelse med vor Varehandel, at den er af meget ringe Betydning. Tage vi saaledes de tre sidste Aar af ovenstaaende Række, nemlig 1876, 1877 og 1878, stiller Ind- og Udførsel til og fra Storbritannien sig saaledes:

Indførsel af Guld	59 Mill. £
Udførsel af Guld	51 — —
Overskud	7½ Mill. £
Indførsel af Sølv	46 800 000 £
Udførsel af Sølv	44 100 000 —
Overskud	2 700 000 £

Indførselen af ædle Metaller overstiger saaledes i de tre Aar Udførselen med omtr. 10 Mill. £ eller lidt mere end 3 Millioner £ om Aaret, og det i de samme 3 Aar, i hvilke den samlede Indførsel oversteg Udførselen med

Englands
, i Milli-

200 Mill. £, der saaledes blevet betalte med alt Andet end
ædle Metaller.

I Aarene 1871 og 1872 sprang Værdien af Englands
udenrigske Handel i Stedet for den hidtilværende stadige og
regelmæssige Stigen med 2 pCt. aarlig pludselig op med
en Forøgelse af $12\frac{1}{2}$ pCt. det ene og 9 pCt. det andet
Aar. Store Bestillinger af alle Slags bragte et overorden-
ligt Liv i alle Handelsgrene, saaledes at vi i 1872 sendte
og modtog fra Udlandet Varer til en Værdi af 120 Mill. £
mere end i 1870. Men denne store Tilvæxt i Værdi
repræsenterer ingenlunde en tilsvarende Forøgelse af ind-
og udførte Varemængder. De forhaandenværende Miner,
Fabriker osv. kunde ikke pludselig udvide deres Virk-
somhed udover en vis Grænse, og Forklaringen maa der-
for først og fremmest for en stor Del søges i den store
og pludselige Stigning i Varepriserne. Dette gjælder dog
væsenligt vore egne Produkter, langt mindre Indførselen.
De indløbende Bestillinger kunde langtfra alle tilfreds-
stilles og den heraf følgende Prisstigning kom Fabrikant
som Arbejder til gode og anspændte Produktionen til det
Yderste. Kapital og Kredit formelig paatrængte sig for
at faa Del i det store Udbytte og stimulerede Handelen
ved sin usædvanlige Facilitet og Imødekommen.

At denne feberagtige Tilstand ikke varede længe og
blev fulgt af et fordærvetlig Tilbageslag, under hvis Virk-
ninger vi endnu lide, det vide vi nu kun altfor godt, og
Alle indse nu, at vi have kjøbt et kortvarigt Velvære paa
Bekostning af Landets regelmæssige Fremgang. Vi have
maattet rømme det Terrain, vi havde vundet ved et ilde
betænkt hidsigt Overgreb, og som alle Tilbagetog har
ogsaa dette medført forfærdelige Tab.

Hvis vor Udenrigshandel var blevet forskaanet for

dette pludselige Spring og havde kunnet fortsætte sin regelmæssige Fremgang med 2 pCt.aarlig, vilde den have naaet til et højere Punkt end Tilfældet er tiltrods for hin Stigen med $12\frac{1}{2}$ pCt. og 9 pCt. i 1871 og 1872. Med en saadan Stigen af 2 pCt. aarlig vilde den have naaet:

£ 558 000 000 i 1871, i Stedet for som nu:	£ 615 000 000
569 000 000 i 1872,	— — — 669 000 000
581 000 000 i 1873,	— — — 682 000 000
593 000 000 i 1874,	— — — 668 000 000
605 000 000 i 1875,	— — — 656 000 000
617 000 000 i 1876,	— — — 632 000 000
629 000 000 i 1877,	— — — 646 000 000
641 000 000 i 1878,	— — — 611 000 000

Naar vi nu efterspore Aarsagerne til hint fordærvelige, pludselige Spring i Udviklingen, saa standse vi først og fremmest ved de uhyre Værdier, som England har laant fremmede Nationer i Aarene 1870, 71, 72 og 73. Frankrig, Rusland, Tyrkiet, Ægypten, Peru, Brasilien, Indien, amerikanske Stater og Kommuner, en Skare af sydamerikanske Republiker i Forening med fremmede Entreprenører for alle Slags Foretagender: Jernbaner, Telegrafer, Gasværker, Vandværker osv. osv. meldte sig paa det engelske Laanemarked i et aldrig set Antal og flik den bedste Modtagelse. Utvivlsomt blev en Del af Laanenes Beløb forstrakt af fremmede Kapitalister, men det var britisk Kapital, som tilvejebragte den allersørste Del af det uhyre Beløb, hvorom Talen her er. Det er vanskeligt med nogen Nejagtighed at angive den virkelige Størrelse af de Summer, som England maatte sende udenlands som Følge af disse Laan, paa Grund af de forskjellige Laanevilkvaar, Forholdet mellem det nominelle og det virkelig ydede Beløb osv., men vi turde dog paa det Nærmeste træffe det Rette, naar vi anslaa 'Sum-

men til 450 Mill. £ eller 110 Millioner aarlig i hvert af de 4 Aar.

Hvorledes blev nu disse enorme Værdier omflyttede fra England til Ulandet? Sikkerlig ikke ved Afskibninger af Guld og Sølv, thi i de 4 paagjeldende Aar stiller Englands Ind- og Udførsel af ædle Metaller sig saaledes:

1870	Indførsel	29 400 000 £	Udførsel	18 900 000 £
1871	—	38 100 000 -	—	33 700 000 -
1872	—	29 600 000 -	—	30 300 000 -
1873	—	33 600 000 -	—	28 900 000 -
	Ialt	130 700 000 £		111 800 000 £

og vi have saaledes i de paagjeldende 4 Aar modtaget 19 Millioner Guld og Sølv mere fra Ulandet end vi have udført.

For at komme til en Forstaaelse maa det derfor ikke glemmes, at England længe før 1870 i stadig stigende Maalestok havde forsynet Ulandet med Laan, hvis Rente allerede udgjorde et meget betydeligt Beløb, og hvert paafølgende Aar steg dette Beløb i en forbavsende Grad. Vi have set, at det Rentebeløb, som for Tiden virkelig udbetales af laanhavende Stater, udgør 165 Mill. £, men hertil kommer Renter og Dividender fra Kommuner, Banker og lignende Institutioner, saa at det Beløb, som Laangiverne rundt om i Verden aarligt oppebære, sikkert tør anslaas til 200 Millioner £. Hvad der heraf kommer paa engelske Hænder kan kun være Gjenstand for Gisning, men naar det erindres, at med Undtagelse af Frankrig, de Forenede Stater, Portugal og mulig en eller to Stater til, kun en ringe Del af Laanene har kunnet gjøres inden for de bestaaende 50 Staters eget Omraade, saa bliver det mindre vanskeligt at finde Laangiverne. Frankrig, Holland og Tyskland ere velhavende Lande og i Besiddelse

af store Beløb i fremmede Papirer, ligesom der selv-følgelig findes Rigmænd i alle civiliserede Lande, men det er dog utvivlsomt britisk Kapital, som for største Delen har ydet Laanene og derfor ogsaa til Gjengjæld faar største Delen af Renten.

Der er derfor Grund til at tro, at det Beløb, som engelske Kapitalister i 1870 modtoge fra Udlandet i Skikkelse af Renter og Dividender, udgjorde mindst 30 Millioner £ og at dette Beløb gjennem nye Laan i Mellem-tiden i 1874 var steget til 50 Millioner £, eller i Gjennemsnit 40 Millioner £ om Aaret i hvert af de fire Aar. Dette Beløb fragaar selvfølgelig i 110 Millioner £, som England i hvert af de fire Aar havde at tilstille de fremmede Laantagere, saa at det Beløb, som aarlig skal udredes, bliver 70 Mill. £. Dette uhyre Beløb udrededes direkte eller indirekte ved en tilsvarende Forøgelse af vor aarlige Vareudførsel. At dette virkelig er Tilfældet, kan vises ad negativ og positiv Vej. Negativ, fordi der ikke kan paavises nogen anden Maade, paa hvilken Værdierne kunde komme Laantagerne ihænde. At disse ihave modtaget dem, er der jo ingen Tvivl om; at de ikke blevet tilstillede dem i Skikkelse af Guld og Sølv, have vi set, og der er derfor ingen anden Vej, ad hvilken Beløbet har kunnet komme i deres Besiddelse. Som positivt Vidnesbyrd behøve vi blot at ty til «Board of Trade»s officielle Beretninger, som vise, at Udførselen fra Storbritannien i hvert af de fire Aar i Gjennemsnit oversteg Udførselen i de fire foregaaende Aar 1867—70 med 68 Millioner £, hvad paa det Nærmeste stemmer med de 70 Millioner £, der blevet tilbage af de 110 Millioner, som engelske Laangivere aarlig havde at udrede til Udlandet.

Forholdet stiller sig næjagtig saaledes med Hensyn til den samlede Udførsel fra Storbritannien (i Millioner af £) i Aarene:

1867	£ 226	1871	£ 284
1868	- 228	1872	- 314
1869	- 237	1873	- 311
1870	- 245	1874	- 298
	£ 936		£ 1207

Gjennemsnitlig aarlig £ 234. Gjennemsnitlig aarlig £ 302.

eller et Plus af 68 Millioner om Aaret i de sidste 4 Aar.

For at vise, at den stærke Stigen i Udførselen i Aarene 1871—74 ikke har sin Grund i en Forogelse af af Handelens naturlige og sædvanlige Hjælpekilder, men i den unaturlige Spore, som de store Laan i England gav den, hidsætte vi en lignende Oversigt for de fire følgende Aar, nemlig:

1875	£ 281
1876	- 257
1877	- 252
1878	- 245
	£ 1035

Gjennemsnitlig aarlig £ 259.

Saa snart altsaa Laanene hørte op, daledes Udførselen pludselig og er vedbleven at falde til den nu har naaet Standpunktet for 1870 (245 Millioner £ aarlig) hvorfra den gjorde det skjæbnesvængre Spring.

En betydelig Del af denne Udførsel bestod i saadanne Varer, som behøvedes til Jernbaner, Lokomotiver, Jerndampskibe, Maskiner, Vaaben, Kul og lignende Gjenstande, og som disse Varer vare de første til at stige til en unaturlig Højde, vare de ogsaa de første, som fælte Tilbageslaget. Da England efter 1874 modtog større Beløb i Renter og Dividender fra Udlandet, end det havde

at udrede i Laan til Udlandet, daledে Udførselen, der saaledes havde mistet sin kunstige Støtte, lidt efter lidt, saa at den nu, da den er gaaet tilbage i sit naturlige Leje, forekommer os svag og langsom i Sammenligning med dens tidligere voldsomme Hastighed.

Ligesom Udførselens overordenlige Stigen i 1872—73 mere var bevirket ved stigende Priser end ved forøget Produktion, saaledes har dens Dalen langt mere været Resultatet af de lavere Priser end af formindsket Produktion.

Nedenstaende Tabel giver (i Millioner og Tiendedele af Mill.) en sammenlignende Oversigt over Udførselen og de væsenligste Artikler for Aarene 1872 og 1878, da Udførselen stod henholdsvis højest og lavest siden 1868, og det vil ses, hvad maaske ikke Mange havde ventet, at de udførte Værdier i 1878 paa lidt nær repræsentere lige-saa mange Tons, Yards osv. som det højere Værdibeløb i 1872.

Varer.	Udførsel i 1872.	Udførsel i 1878.	Værdi i 1872.	Værdi i 1878.
Soda (Ctnr.)	4.5	5.6	2.5	2.
Poser og Sække (Dus.) .	3.7	5.2	1.6	1.6
Kul, Cinders (Tons) . . .	13.2	15.5	10.4	7.3
Bomuldsgarn (Ù)	212.3	250.5	16.7	13.
Bomuldsvarer	3 538.	3 618.1	63.5	48.
Jern og Staal (Tons) . .	3.4	2.3	36.	18.4
Linnede Varer	245.	161.	8.2	4.9
Linnedgarn	31.2	18.5	2.1	1.2
Uldgarn	39.7	31.2	6.1	3.9
Uldne Varer	345.	192.6	20.9	7.4
	4 436.	4 300.5	168.	107.7

Ceteris paribus synes det saaledes som om Værdien af Udførselen i 1878 vilde have udgjort 162 900 000 £ istedetfor 107 700 000, hvis Priserne have været de samme som i 1872. Prisfaldet maa altsaa have udgjort 34 % i Gjennemsnit.

Paa den anden Side vare Priserne faldne paa Indførselen, skjent ikke i samme Forhold, fordi Stigningen ikke havde været saa stor. Af nedenstaaende tabellariske Oversigt over de væsenligste Indførselsartikler i 1872 og 1878 vil det ses, at Prisfaldet i Gjennemsnit har været 22 %. Dersom de indførte Varemængder nemlig havde naaet de samme Priser, som i 1872, vilde den samlede Værdi have udgjort 285 500 000 £ istedetfor 222 200 000 £, som den i Virkeligheden udgjorde. Prisfaldet har altsaa udgjort 22 %.

Værdi i 1878. £	Indførsels-Artikler.	Kvantitet i 1872.	Kvantitet i 1878.	Værdi i 1872.	Værdi i 1878.
2.	Flæk	1.8	3.5	3.8	6.7
1.6	Smør	1.1	1.8	6.	9.9
7.3	Ost	1.1	2.	3.	4.9
13.	Kaffe	1.5	1.3	5.2	6.
48.	Kornvarer: Hvede	42.	49.8	26.	27.4
18.4	Mel	4.4	7.8	4.1	6.8
4.9	Mais	55.3	71.6	20.7	24.1
1.2	Byg, etc. }				
3.9	Bomuld (raa)	12.6	12.	53.6	33.5
7.4	Hør	2.	1.6	5.	3.5
107.7	Huder	1.4	1.2	4.9	3.5
	Skind	4.	4.2	4.	3.2
	Hørfrø	1.5	1.9	4.5	4.9
	Ris	6.9	6.1	3.5	3.2
	Raasukker	7.2	4.2	7.7	3.7
	Sukker	15.5	18.2	21.1	20.8
	The	186.	205.5	12.8	13.1
	Tobak	46.5	91.4	2.6	3.7
	Vin	19.9	16.5	7.7	6.
	Trælast	4.9	5.3	12.7	13.1
	Uld	302.9	395.5	18.1	22.8
	Uldgarn	11.7	11.3	1.4	1.4
		730.2	912.7	228.4	222.2

At Prisfaldet væsenlig skyldes et Tilbageslag mod den pludselige Stigen i 1871, 72 og 73 ligger udenfor al Tvivl; men det er blevet fremskyndet og muligvis forstærket ved en anden Omstændighed, som har arbejdet stille og i det Skjulte, men virksomt og stadigt; vi sigte til den aftagende Guldproduktion i Forhold til Efterspørgselen. Naar Produktionen forøger Varemængden, maa Guldet, som repræsenterer den, forøges i samme Forhold, eller ogsaa vil ethvert Pengestykke komme til at repræsentere et større Kvæntum Varer end tidligere, med andre Ord: Priserne ville falde. Men nu er Guldproduktionen ikke blot aftagen i Kalifornien og Australien, men paa samme Tid have Tyskland, Holland og skandinaviske Riger indført Guldfoden, og da den dobbelte Møntfod synes at tage Terræn, vil Guldet, som det synes, komme til at spille en stedse større Rolle som Betalingsmiddel i Europa og stadig blive mere efterspurgt, samtidig med at den stigende Produktion vil forøge denne Efterspørgsel. Hvis dette Forhold skulde vedblive, maa det uundgaaelig medføre et tilsvarende Fald i alle Varers Pengeværdi, og dersom to Omstændigheder ikke vare, vilde en saadan almindelig Prisferringelse være af ringe Betydning, eftersom de enkelte Varer vilde beholde den samme relative Værdi og de forhaandenværende Midler til Velvære ikke lide noget Skaar. Men for det Første ville Alle, som have faste Indtægter i Penge, saasom Renter, Gage osv., i Virkeligheden erholde et større Beløb end tilsigtet ved Indgaaelsen af vedkommende Kontraktsforhold, og skulde denne Ulempe blive varig, vil det Aar for Aar medføre alvorlige Forviklinger ikke mindst mellem Staterne og deres Kreditorer. Skulde Guldværdien f. Ex. stige til det Dobbelt, vilde Englands

Statsgjeld komme til at tynde med dobbelt Vægt, medens de 50 Millioner £, som nu aarlig gaar til England fra Udlandet som Renter af Laan osv. til dette, bliver 100 Millioner værd, og da Summen vil blive betalt med Varer, som ere faldne til Halvdelen af deres nuværende Værdi, ville de fremmede Nationer komme til at afskibe til England to Gange de nuværende Varemængder i Betaling for det samme nominelle Pengebeløb.

For det Andet er en Tendens mod faldende Priser til Skade for Handel og Omsætning, efterdi Kapital og Kredit holde sig tilbage fra det flove eller vigende Marked og nærer Mistillid til Sikkerheder, som falde i Pengeværdi, medens det Omvendte er Tilfældet under stigende Priser.

De Ulemper, som et virkelig utilstrækkeligt Guldforraad vilde medføre, vilde vistnok først mærkes gradvis i Aarenes Løb, men det lader sig dog ikke nægte, at dette Forhold spiller en Rolle mellem de Momenter, som indvirke paa Prisfaldet, en Rolle, som, om end underordnet for Øjeblikket, kan blive stedse vigtigere med Tiden.

I 1872 beleb Udførselen sig til en Værdi af 314 Millioner £ og var i 1877 dalet til 252 Millioner. I hvilken Udstrækning har Konkurrencen paa det neutrale Marked bidraget til dette Prisfald? Det er et interessant og betydningsfuldt Spørgsmaal, hvis Løsning dog ikke frembyder nogen Vanskelighed. «Board of Trade»'s Meddelelser vise, at hint Minus i vor Udførsel af 62 Millioner £ i 1877 i Sammenligning med 1872 helt og holdent skriver sig fra den aftagende Udførsel til ikkun 6 af de 56 Lande, med hvilke vi handler. Nedenstaaende Tabel

(i Millioner og Tiendedele af Millioner) giver en Oversigt over dette Forhold, hvis Nejagtighed og Paalidelighed er hævet over al Tvivl.

	I 1872.	I 1877.	Nedgang.
	£	£	£
Til Rusland	9.5	6.2	3.3
Til Tyskland	43.1	28.9	14.2
Til Holland	24.3	16.	8.3
Til de Forenede Stater	45.9	19.9	26.
Til Ægypten	7.3	2.3	5.
Til sydamerikanske Republikker, nemlig Columbien, Uruguay, Peru .	8.4	3.4	5.
	138.5	76.7	61.8

Englands samlede Udførsel udgjorde:

I 1872	314 000 000 £
I 1877	252 000 000 -
Nedgang . . .	62 000 000 £

hvilket paa en Brøkdel nær udgør vor Udførsel til de 6 paagjældende Lande. Til den øvrige Verden have vi udført ligesaa meget i Pengeværdi i 1877 som i 1872 og i Forhold til Prisfaldet i det Mindste 25% mere i Kvantitet. Til de tilbageværende 50 Lande beløb Udførselen sig i 1872 til 175 Millioner £, medens den vilde have udgjort 219 Millioner i 1877 *), hvis Priserne havde holdt sig uforandrede. Vi ere altsaa saa lidet blevne fordrevne fra det neutrale Marked, at vi med hvert Aar have udført og indført flere og flere Varemængder. Som Vidnesbyrd herom hidsætte vi følgende Opgjørelse over Drægtigheden af de Skibe (britiske og fremmede, Sejlskibe og Dampskibe),

*) Vi have taget 1877, fordi der herfra foreligger fuldstændige Oplysninger, men Forholdet er upaatvivlelig uforandret i 1878.

Oversigt
ghed er

Nedgang.

£
3.3
14.2
8.3
26.

5.
5.
61.8

il de 6
vi ud-
2 og i
antitet.
sig i
ndgjort
dt sig
ne fra
ort og
esbyrd
heden
skibe),
ge Op-
8.

som hvert Aar ere ind- og udklarerede i britiske Hayne
fra og til fremmede Lande og britiske Besiddelser:

1870	31 624 680 Tons.
1871	35 502 797 —
1872	37 154 292 —
1873	37 934 422 —
1874	38 834 893 —
1875	39 453 667 —
1876	42 537 484 —
1877	43 326 980 —

Da fremmede Fabrikater indgaa toldfrit i England,
maatte vi jo ogsaa blive undersolgte paa egen Grund,
hvis det var Tilfældet paa neutral Grund. Men hvor-
ledes er det virkelige Forhold? Af vor samlede Indførsel
bestaa 91 % af færdige Varer, hvoraf atter Halvdelen
falder paa Silke- og Uldvarer, som vi stedse have indført.
I Modsætning hertil bestaa 92 % af vor Udførsel af færdige
Varer og kun 8 % af Raastoffer, af hvilke sidste de $\frac{2}{3}$
bestaa af Kul, Cinders og Raajern.

Til 6 Lande er vor Udførsel altsaa formindsket med
62 Millioner £ siden 1872, og Spørgsmalet er, om
denne Nedgang er Resultatet af en sejrrig Konkurrence
fra vore Medbejleres Side. Dette er paa ingen Maade
Tilfældet. Grunden ligger lige for Haanden. I de For-
enede Stater, Tyskland og Holland er det forhøjede Told-
satser, som have udelukket vore Frembringelser fra deres
Marked, og det er Beskyttelsestold, som har forringet
deres egen som vor udenrigske Handel, men dette be-
viser jo Intet med Hensyn til vor formentlige Under-
legenhed i Kunsten at producere billigt. Hvad Ægypten
og de tre sydamerikanske Republiker angaar, da have de
kjøbt mindre af os, fordi vi have laant dem mindre, og
medens de i 1872 kjøbte meget, fordi de betalte os med

vore egne Penge, skulde de i 1877 betale med deres egne. Med Hensyn til Rusland er Nedgangen kun ringe og skyldes de politiske Forhold.

For at imødegaa den Indvending, at de to Aar, vi have valgt til en Sammenligning, nemlig 1872 og 1877, frembyde særligt gunstige Forhold overfor vor Synsmaade, ville vi tage Gjennemsnittet af de tre Aar 1871—73, sammenlignet med Gjennemsnittet af tre paafølgende Aar 1875—77, og Resultatet bliver det samme.

Samlede Udførsel til	I tre Aar, 1871—73.	I tre Aar, 1875—77.	Nedgang.
	£	£	£
Rusland	31.	26.1	4.9
Tyskland	118.3	92.7	25.6
Holland	71.	54.8	16.2
Forenede Stater	121.3	65.2	56.1
Ægypten	20.7	8.	12.7
Tre sydamerikanske Republiker . . .	22.3	9.9	12.4
	384.6	256.7	127.9

Den samlede Udførsel i de tre Aar 1871, 72 og 73 udgjorde . . . . . 910 000 000 £.
 Do. do. i 1875, 76 og 77 . . . . . 791 000 000 -
 Nedgang . . . . . 119 000 000 £.

Nedgangen i Udførselen til Holland skriver sig væsenlig fra Nedgang i Transiten gjennem Holland til Tyskland.

Arbejdslønnen har selvfølgelig maattet dele Skjæbne med Handelen. Efter den unaturlige Stigning Stigen i 1871, 72 og 73 er den blevet ramt af det samme Tilbageslag og er stadig falden siden paa samme Maade,

skjønt ikke i samme Forhold som Kapitalrenten, ligesom Kapitalist og Arbejder holdt Skridt paa samme Vej. Der som her ledede den Rus, som en pludselig og unaturlig Velstand medfører, til Ubesindighed og Mangel paa Forsynlighed. Medens Arbejdsgiverne lode sig friste til Oprettelse af altfor mange nye Fabriker og Værksteder eller til at bearbejde maadelige Miner, som kun kunde betale sig saalænge Priserne holdt sig paa det daværende høje Stade, var Arbejderen paa sin Side ikke nu fornøjet med en Løn, der var fra 30% til 120% højere end tidligere, men gjorde ovenikjøbet Fordring paa Nedstilling af Arbejdstiden, der samtidig benyttedes slet som Følge af Arbejdernes Ustadighed og Upaalidelighed. I Kulminerne greb de til det selvmoderiske Middel at holde Udbyttet nede for at holde Prisen og Arbejdslønnen oppe, som om jo ringere Høst desto mere Føde til den Enkelte; men hverken dette eller nogetsomhelst af de øvrige Vaaben, hvormed Arbejderen, hvad Ingen kan fortænke ham i, søgte at holde Lønnen oppe, formaaede at besejre den haarde Nødvendighed, og Arbejderen maatte bære sin Del af Byrden, skjønt i ringere Grad end Handelstanden. Thi var Lønnen ringere, saa kostede det nu ogsaa mindre at leve. Da vor Produktion, som vi have set, ikke er aftaget siden 1872, var der tilstrækkeligt Arbejde at faa, om end til ringere Løn. At Overgangen fra den høje til den lavere Løn ikke har ramt Arbejderne særlig haardt og at den store Masse ikke er gaaet tilbage i Velvære, turde fremgaa af følgende Kjendsgjerninger.

1. Pauperismen er aftagen. I England og Wales er Tallet paa dem, som have nydt Fattigunderstøttelse siden 1871:

1871	1 081 926
1872	977 664
1873	890 372
1874	829 281
1875	815 587
1876	749 593
1877	728 350
1878	742 703

2. Udvandringen er aftagen. Siden 1871 er Tallet paa Udvandrere fra Storbritannien til Amerika, Australien og andre Steder:

1871	252 432
1872	295 213
1873	310 614
1874	241 015
1875	140 675
1876	109 460
1877	95 105

og overfor sidstnævnte 95 105 Emigranter i 1877 staar 81 848 Immigranter.

3. Domfældelse for kriminelle Forbrydelser er dalet i Forhold til Befolkningen siden 1871:

Domfældelser.	Befolkning.
1871	31 513 000
1872	31 836 000
1873	32 125 000
1874	32 426 000
1875	32 749 000
1876	33 093 000
1877	33 447 000

4. Akcisen har givet større Indtægt.

1871	£ 23 339 000
1872	- 23 386 000
1873	- 25 904 000
1874	- 27 116 000
1875	- 27 254 000
1876	- 28 300 000
1877	- 28 408 000
1878	- 28 381 000

5. Folket konsumerer mere Sukker, The, Tobak og indførte Fødevarer pr. Hoved. Vi hidsætte Gjennemsnittet af den aarlige Forbrug af følgende Artikler pr. Hoved i Storbritannien:

I £ og 100 Dele af £.	1871.	1872.	1873.	1874.	1875.	1876.	1877.
Flæk	1.38	5.44	9.07	7.84	8.26	9.49	8.04
Hvede og Mel	150.63	162.86	170.79	162.11	197.08	167.80	203.26
Raasukker .	41.40	41.18	43.96	47.48	53.97	50.16	54.06
The	3.92	4.01	4.11	4.23	4.44	4.60	4.52
Tobak	1.36	1.37	1.41	1.44	1.46	1.47	1.49

6. Sparekasse-Indskudene ere stegne. Vi hidsætte de Beløb, som ere indsatte i de tvende *trustee's* Sparekasser, som i Postsparekasserne fra 1871 til 1877.

1871	£ 55 844 667
1872	- 59 406 687
1873	- 61 667 884
1874	- 64 663 418
1875	- 67 595 114
1876	- 70 280 120
1877	- 72 979 443

Vi komme dertil til det Resultat, at medens Arbejdslønnen er dalet ned fra den kunstige Højde i 1871—73, er det ikke mindre sikkert, at den store Masses Kaar ikke er undergaaet nogen væsenlig Forandring, og at det er de Handlende og industrielle Klasser, som have lidt mest under Tingenes Tilstand i de sidste Aar.

(Fortsættes.)

Nationaløkonomisk Forening

afholdt Fredagen d. 17. Oktober sin aarlige **Generalforsamling**.

Bestyrelsens Formand, Etatsraad, Nationalbankdirektør Levy aabnede Generalforsamlingen. Han omtalte Bestyrelsens Bestræbelser for at fremme Foreningens Virksomhed, og gjenkalde i Medlemmernes Erindring det Cirkulære, ved hvilket Medlemmerne opfordredes til at henvende sig til Bestyrelsens Formand med Tilbud eller Forslag om Forhandlingsemner (Jfr. Nationaløk. Tidsskrift XIV, S. 71).

Efter Optagelsen af de fire nedenfor anførte nye Medlemmer gaves Ordet til

Foreningens Sekretær, **Aleksis Petersen**, der fremlagde Regnskabet. Dette udviser for Regnskabsaaret 1. Oktober 1878 — 30. September 1879 af Indtægter 755 Kr. 07 Øre (deraf 688 Kr. i Medlemsbidrag og 67 Kr. 07 Øre i indvundne Renter), og af Udgifter 536 Kr.

Der skredes derefter til Valg af Bestyrelse. Ved Akklamation gjenvælges de fire Bestyrelsemedlemmer: Nationalbankdirektør, Etatsraad Levy, Professor Falbe Hansen, Professor, Dr. Will. Scharling og Handelsbankdirektør, Statsrevisor Levy. Bestyrelsens femte Medlem, Bureauchef Marius Gad ønskede ikke at modtage Gjenvælg; i hans Sted valgtes da, ligeledes ved Akklamation, Grosserer, Konsul Tho. Joh. Hefty af Kristiania.

Professor Falbe Hansen indledede derefter en Forhandling om **Danmarks Skibsfart og Midlerne til at ophjelpe samme**.

Til Indledningsforedraget, der findes trykt foran S. 221 fgg., knyttede der sig følgende Diskussion:

Skibsreder **M. C. Holm** gjorde opmærksom paa, at ved Tabet af Slesvig og Holsten var den danske Handelsflaade bleven betydeligt formindsket, og at navnlig slesvigiske Skibe tidligere tildels holdtes i Fragtfart fra Vestkysten af Amerika til England og Kontinentet med Salpeter-, Kobber-, Erts- og Guano-Ladninger; endel af bemeldte Skibe for i Kystfart paa Kinakysten; dog var i de senere Aar vor Handelsflaade blevet betydeligt forøget med en Masse større Dampskibe, hvoraf enkelte vareude i Kina. — Men vor Handelsflaade truedes i denne Tid af en Fare, som kunde blive ødelæggende for den, nemlig: «Udkast til Lov mod Brugen af usædige Skibe», som for Tiden var for i Rigsdagen; gik det igjennem, vilde vor Handelsflaade blive lammet i hele sin Virksomhed. — Paa vore danske Skibe troede Taleren ikke, at den russiske Handel vilde have nogen Indflydelse, da norske, svenske og tyske Skibe lige saa godt kunde besørge den. — I vor Konkurrence i Fragtfarten vare de danske Skibsredere endel uheldigere stillede, end vore Naboer f. Ex. Norge, Sverig og Tyskland. Vi havde f. Ex. 3% Told af de Ege- eller Jernskibe, vi kjøbte i Udlændet, og da vi som oftest fik vore større Jerndampskibe byggede i England, idet der her i Danmark jo kun var et Firma, som kunde bygge saadanne Skibe, havde vi saaledes paa et Skib, som kostede os £ 30 000 — hvilket ikke var saa ualmindeligt — £ 900 at betale i Told, for at faa det til dansk Ejendom. Dette vare vore Naboer aldeles frie for. — Ligeledes havde vi nogle uforholdsmæssigt høje Konsulatgebyrer at betale, hvilket tildels stammede fra, at de fastsatte paa en Tid, hvor vi kun havde mindre Sejlskibe, og ikke en Handelsflaade, indeholdende saa store Dampskibe som nu. — Endvidere vare vore Skibsafgifter i danske Havnene uforholdsmæssigt høje, og som Exempel anførte Taleren, at i Foraaret havde han en større Damper i en dansk Havn i Vestindien med Kjedler etc. til Sukkerkogeri, og der betalte han mere i Ankerpenge for at losse paa en aaben Red, end han havde maattet betale, hvis samme Skib havde losset i en Dok i London.

Overkrigskommissær C. L. Madsen ytrede, at Grunden til vor Skibsfarts forholdsvis ringe Udbredelse eller dens Indsnevring vistnok for en stor Del var at søge i Skibenes ringe Størrelse. De svenske og norske Sejlskibe var i Gjennemsnit dobbelt saa store som vore, og vores Sejlskibe var derfor ikke saa vel skikkede til lange Rejsler. Derimod varer vores Dampskibe større end Sveriges og Norges. — Hvad det angik at fremme vor Skibsfart, da vilde han benytte Lejligheden til at henlede Opmærksomheden paa Libau, den eneste isfri Havn, som Rusland havde ved Østersøen. Han havde i flere Aar haft Opmærksomheden henvendt paa denne Havn og skulde derfor gjøre nogle Meddelelser, som der muligt senere kunde blive Lejlighed til at komme tilbage til. Libau Havn havde nu en Dybde af 15 til 16 Fod (eng.), men Havnevæsenet havde for nylig anskaffet en Dampmuddermaskine, som kunde arbejde til 26 Fods Dybde. Der fandtes Oplagspladser og Magasiner helt nede ved Havnen og i Forbindelse med Jernbanen, og Skibe kunde derfor losse og lade paa bekvemmeste Maade. Ad Jernbanen, der forgrenede sig i tre Retninger, havde Libau en let Forbindelse med Riga, over Dünaborg med St. Petersburg og Moskow, samt Syd paa over Wilna. Søfarten var meget betydelig, i 1878 ind- og udklareredes der 2500 Skibe, hvoraf ikke mindre end ca. 700 under dansk Flag, saa at vi varer meget stærkt repræsenterede. Ogsaa varer flere Danske eller Dansktalende ansatte i Havnevæsenets og det Offentliges Tjeneste, og Danske varer i det Hele vel ansete der. Vareomsætningen var følgelig lige saa betydelig som Søfarten; Udførslen havde i 1878 en Værdi af ca. 60 Millioner Kroner (i 1875 — 17), Indførslen i 1878 beløb sig til 7 Millioner Kroner (i 1875 — ca. 6). Navnlig hvad Udførslen herfra til Libau og det uhyre Opland angik, kunde der vistnok gjøres Meget, især da der iaar var oprettet en direkte Dampskibsforbindelse mellem Kjøbenhavn og Libau, som senere vilde blive udvidet. Vor Indførsel til Libau var nu ringe, i 1878 noget over 100 000 Kroner; der var en Mængde Varer, som kunde indføres toldfrit i Rusland, og som enten forfærdigedes her i Landet eller havdes paa Oplag; han vilde nævne Kalk,

Gjødningsstoffer, Agerbrugsmaskiner o. fl., hvoraf Indførslen var betydelig; af toldpligtige Varer, Møbler, Porcellæn og Fajance, Bomuldsvarer, Petroleum, Salt osv.; hele Huse blevne møblerede fra Königsberg, og gode og smukke Ting vilde vistnok finde Afsætning, dels i Libau selv, dels i den rige Omegn.

Etatsraad, Nationalbankdirektør Levy yltrede, at det maatte indrømmes, at paa Skibsarten hvilede der uforholdsmæssig mange og tunge Afgifter, og han kunde kun ønske, at disse Afgifter maatte blive formindskede. Konsulatafgifterne burde letees; thi Bestemmelsen om, at de kun maatte opkræves tre Gange aarligt af samme Konsul af samme Skib, betød ikke meget. Navnlig vare de trykkende for Skibe i Fragtfart mellem Østersøen og Nordssøen. Kom et Skib i Aarets Løb til fire forskellige Havnene, kunne Afgisten godt erlægges 12 Gange i ét Aar. Belgiske Skibe betale kun 1 Gang aarlig til samme Konsul, uanset hvormange Gange, de komme i samme Havn. De vare i sin Tid blevne satte med Sejlskibene for Øje og maatte nu, da Dampsikibene stedse kom mere i Brug, være mere trykkende for Skibsarten, uagtet Dampsikibene ikke voldte Konsulen en forholdsvis større Ulejlighed. Vilde man hæve Tilkjøbsafgisten paa Skibe, maatte man ogsaa hæve Tolden paa Materialier til Skibsbygning, da det indenlandske Skibsbyggeri i modsat Fald ikke blot vilde tage al Beskyttelse, men endog blive modarbejdet. I Tyskland havde man ogsaa erkjendt dette og ved den nye Toldlov fritaget Skibsbyggerne for Afgifter af Materialet til Skibsbygning. — Om Skibsafgisten bemærkede Taleren, at den var noget af det Besynderligste, vi havde her i Landet. Vi have opnævet Udførselstold, — men ved Skibsafgisten ramme vi i Virkeligheden Udførselen af Varer, og den virkede forsaavidt som en Udførselstold, hvilket burde tages i Betragtning, naar der taltes om den amerikanske Konkurrence med Hensyn til vores Landbrugsprodukter. Ved Indførselen af Varer virkede den som en lille Tillægstold, — uagtet vores tidlige Tillægsprocenter forlængst ere afskaffede. Og hvad angaaer Transiten (Omsætningens tredje Form), havde vi vel opnævet Transittolden; men ogsaa de gjennemgaaende Varer ramtes af Skibsafgisten, der altsaa ogsaa virkede som en

Transittold. Set fra Udførselens, fra Indførselens og fra Transitens Standpunkt var Skibsafgiften saaledes højest forkastelig. At betragte den som en Erstatning for Udgifterne til Fyr — hvilke vi havde en ligefrem Forpligtelse til at vedligeholde — passede slet ikke. Skibsafgiften var i Virkeligheden dødsdømt: det var givet, at Opinionen var imod den, og den kunde i Længden ikke opretholdes. Taleren nærede derfor det Haab, at Hs. Maj. Kongens Regering snarest muligt vilde hæve den. Jo hurtigere den gjorde det, desto mere fortjent vilde den gjøre sig af nogle af vores vigtigste Interesser.

Grosserer, Landstingsmand **Harald Hansen** indsaa ikke, hvorledes Ophævelsen af Skibsafgiften skulde kunne ophjælpe den danske Skibsfart. Etatsraad Levy havde nys paastaaet, at Skibsafgiften snarere var en Vareafgift; var dette rigtigt, vilde dens Ophævelse jo slet ikke komme Skibene tilgode, og altsaa heller ikke kunne gavne Skibsfarten. — Tyskland vilde ikke lukke sine Døre for russisk Korn, eftersom der ikke vilde blive krævet Told af det transiterende Korn. Det stod ham ikke klart, hvorledes Danmark skulde kunne komme i Besiddelse af den Transitandel, hvorom der taltes saa meget i Bladene. Det af Indlederen brugte Billede om Butikerne paa Østergade passede slet ikke: de fra Østersøen kommende Skibe paa Vejen til Frankrig, England osv. havde jo slet intet at gjøre i Danmark; selv fuldstændig Frihed for alle mulige Afgifter vilde ikke foranledige dem til at løbe ind i nogen dansk Havn, saa Skibsafgiften kunde være dem ganske ligegyldig. Taleren vilde være Indlederen taknemlig, hvis han vilde paavise, hvilke de Chancer vare, der nuaabne sig for den danske Transitandel.

Prof. **Falbe Hansen** ytrede, at Skibsafgiften hvilede ofte paa Rederen, og selv naar den hvilede paa Fragten, vilde dens Ophævelse være til Gavn for Skibsfarten; thi den vilde derved blive billigere. At Tysklands Toldlov aabnede en Chance for os, forekom ham ikke vanskeligt at forstaa; thi naar Tyskland lukkede for Transiten, maatte den gaa en anden Vej, og vi laa da lige paa Vejen. Baade i Rusland og Østrig-Ungarn ventede man, at Toldloven vilde gjøre det vanskeligere end tidligere for russisk Korn at gaa gjennem Tyskland, og det

maatte dog antages, at man i disse Lande vidste bedre Besked. Men iøvrigt var Transiten af Korn jo kun et enkelt Exempel paa de mange russiske Export- og Importartikler, der hidtil vare gaaede over Tyskland, men som nu maatte søge andre Veje og Forbindelser, og hvor der altsaa aabnede sig en Chance for den driftige Kjøbmand.

Grosserer **Mannheimer** mente, at man kun i meget uegenlig Forstand kunde betragte Skibsafgiften som en Varetold; men hvad enten man kaldte den en Told paa Varer eller en Byrde paa Skibsfarten, talte særdeles meget for dens Afskaffelse, især da den ikke havde nogen videre stor finansiel Betydning. Skibsafgiften virkede, som af Indlederen fremhævet, med til at holde Folk borte fra os, og heri laa der virkelig en Abnormitet.

Etatsraad **Levy** troede vel ikke, at Kjøbenhavn vilde blive en stor Stapelplass for russisk Korn, da der her var særlige Vanskeligheder tilstede; men der var andre Brancher, hvor vi sikkert havde Chancer for os, og det var neppe for sangvinsk at tro, at vi vilde kunne vinde noget af den russiske Handel, som Bismareks Toldlov og Jernbanetarifsystem vilde udelukke fra Tyskland. Man maatte jo ikke glemme, at Bismarck ikke blot havde ført sin Toldlov igennem, men at han ogsaa egtede at gibe saadan ind i de tyske Jernbanetarifer, at der ikke længere vilde blive indrømmet udenlandske Varer Begunstigelser, da Bismarck betragtede saadanne som modvirkende hans Toldsystem. Noget af den russiske Transit, som Hamborg tidligere havde haft, men som det Bismarck'ske Jernbanesystem vilde ødelægge, kunde vi maaske komme i Besiddelse af (Bomuld, Sprit); men naturligvis maatte vi, naar vi vilde benytte os af de Chancer, der kunde aabne sig, indrette vor Husholdning derefter og ikke lade Alt gaa i den gamle Gænge. Megel sagkyndige Mænd mente, at der virkelig vilde aabne sig Chancer for forskjellige Brancher (en Udvidelse af Møllenæringen f. Ex.); men det overraskede ikke Taleren, at Andre bestred Tilværelsen af dem. Overalt, hvor Taleren havde færdedes, og saa gammel han var, havde han altid hørt, at naar Nogle paastod, at der vilde aabne sig Chancer i en eller anden Retning for en Plads, erklærede Andre, at de ikke kunde se saadanne Chancer. Han

mindedes saaledes, som et Exempel, at da den anden Dampmølle anlagdes i Kjøbenhavn, mente kluge Folk, at den snart vilde være ødelagt — og nu havde vi vel omrent en halv Snes Dampmøller alene i Kjøbenhavn, foruden mange i Provinserne og han troede, at de alle trivedes ret godt.

Grosserer **Fritsche** udtalte sig imod Skibsafgiften, som han nærmest opfattede som en Afgift paa Rederne. Det var en Afgift, der, netop fordi den var saa lille, vanskeligt kunde væltes over paa Kjøberne; men den var samtidigt stor nok til at genere. Det var en lille, men irriterende og drillende Afgift, der burde hæves, saa at det kunde være bekjendt, at der i Danmark findes bekvemme Anløbssteder. Han kunde ikke forstaa, at Grosserer Hansen, der dog var en Modstander af den ubetydelige Accise, vilde holde paa Skibsafgiften.

Grosserer **Harald Hansen** svarede, i Anledning af Etatsraad Levys Antydning af Muligheden af en Transithandel med Bomuld, der hidtil var gaaet over Hamborg til Rusland, at denne Handel formentlig alene havde sin Grund deri, at Bomulden til enhver Aarstid kunde føres pr. Jernbane fra Hamborg, medens den fra Kjøbenhavn skulde føres til Rusland tilsøs, og Forsendelsen til St. Petersborg altsaa kun kunde finde Sted i de faa Maaneder af Aaret, da denne Havn var isfri (Stemmer: Men Libau!), saa at Rusland ligesaa godt kunde tage sit Bomuld direkte fra Produktionsstedet. Det var derfor umuligt for Kjøbenhavn at erhverve denne Forretningsbranche.

Overpostmester **Petersen**, cand. polit. **Aleksis Petersen**, Grosserer **Mannheimer** og Grosserer **Harald Hansen** vxelede nogle Bemærkninger om den tyske Toldlovs Bestemmelser med Hensyn til Transit. (Jfr. S. 305).

Efter nogle Repliker fra flere af de foregaaende Talere sluttede Diskussionen.

Paa Mødet optoges til Medlemmer af Foreningen:
 Tømmerhandler **Karl Frederiksen**,
 Skibsreder **M. C. Holm**,
 Grosserer **A. Seligmann**,
 Vicekonsul, Dr. phil. **Thulin** af Helsingør.

Damp-
snart
n halv
i Pro-

m han
var en
kunde
nok til
de Af-
at der
e ikke
der af

alsraad
Bom-
denne
oulden
nborg,
es, og
Sted i
nmer:
ge sit
muligl

tersen,
exlede
r med
e slut-

Den tyske Toldlovs Transitparagraf.

Paa Mødet i Nationaløkonomisk Forening d. 17. Oktober udtaalte forskjellige Talere sig om den tyske Toldlovs Bestemmelser med Hensyn til Transiten, navlig Korntransiten. Forsaavidt disse Udtalelser angik selve Lovens Ord, vil det være mere nyttigt her at aftrykke den paagjældende Paragraf, end at referere de faldne Udtalelser. Da det her kommer an paa de bestemte Udtryk, ville vi meddelle Paragrafen i Originalsproget, idet vi saaledes undgaa enhver Unøjagtighed.

Den tyske Toldlovs Bestemmelser vedrørende transiterende Varer indeholder i § 7, der er saalydende:

"1. Für die in Nr. 9 des Tarifs (Getreide etc.) aufgeföhrten Waaren, wenn sie ausschliesslich zum Absatze ins Zollausland bestimt sind, werden Transitzäger ohne amtlichen Mitverschluss, in welchen die Behandlung und Umpackung der gelagerten Waare uneingeschränkt und ohne Anmeldung und die Mischung derselben mit inländischer Waare zulässig ist, mit der Massgabe bewilligt, dass bei der Ausfuhr dieser gemischten Waare der in der Mischung enthaltene Prozentsatz von ausländischer Waare als die zollfreie Menge der Durchfuhr anzusehen ist. Für Waaren der bezeichneten Art, welche zum Absatz entweder in das Zollausland oder in das Zollinnland bestimmt sind, können solche Transitzäger bewilligt werden.

2. Ebenso werden bezw. können für das in Nr. 13 c des Tarifs aufgeföhrte Holz Transitzäger ohne amtlichen Mitverschluss bewilligt werden. Dabei kann von der Umschliessung der zur

Lagerung bestimmten Räume abgesehen werden, auch werden oder können die unter Nr. 13 c 1 fallenden Hölzer zeitweise aus dem Lager entnommen und nachdem sie einer Behandlung unterlegen haben, durch welche sie unter Nr. c 2 fallen, in das Lager zurückgeführt werden.

Für Bau- und Nutzholz, welches auf Flöszen eingeht und auf Begleitschein I. weitergesendet wird, kann der Bundesrat eine Erleichterung in den allgemein vorgeschriebenen Abfertigungsformen anordnen.

3. Für Mühlenfabrikate (Nr. 25 q 2 des Tarifs) wird eine Erleichterung dahin gewährt, dass bei der Ausfuhr der Eingangs zoll für das ausländische Getreide nach dem Prozentsatz des zur Herstellung des Fabrikats zur Verwendung gelangten ausländischen Getreides nachgelassen wird. Dabei soll für die bescheinigte Ausfuhr an Mehl eine dem Ausbeuteverhältniss entsprechende Gewichtsmenge an ausländischen Getreide zollfrei gelassen werden. Ueber das hierbei in Rechnung zu stellende Ausbeuteverhältniss trifft der Bundesrat Bestimmung.

4. Die näheren Anordnungen (§§ 108 und 109, §§ 115 und 118 des Gesetzes vom 1. Juli 1869), insbesondere auch über die an die Lagerinhaber zu stellenden Anforderungen trifft der Bundesrat».

Udtrykkene i denne Paragraf ere ikke ganske klare og kunne være Gjenstand for avsigende Fortolkninger. Hvorledes Paragrafens Bestemmelser ville blive gjennemførte i Praxis, kan endnu ikke vides. Under Diskussionen i Nationaløkonomisk Forening udtalte Grossererne Harald Hansen og Mannheimer, at Kjøbmændene i de preussiske Østersøhavne ikke mente, at Korntransithandelen vilde blive forulempet ved den ny Toldlov. Og denne Opsattelse bestyrkes af et Brev, som en anset Königsberger - Kjøbmand har tilskrevet underlegnede A. P. «De vedkommende officielle Instruktioner [angaaende Transithandelen]», hedder det her bl. A., «ville sikkert blive humanit haandhævede, og i saa Fald vil Korntransiten, selv om den fremtidigt ikke vil være saa fri for alle kontrollerende og indskrænkende Bestemmelser som tidligere, dog i det Hele foregaa ganske uforstyrret og uden nogen Forulempelse af Handelen. I saa Hen-

seende ere Kornhandlerne her (i Königsberg) og i Danzig beroligede. Den nye Toldlov vil neppe hindre Korntransithandelen. Langt vanskeligere er det at afgjøre, hvilken Indflydelse den vil faa paa Kornhandelen i Indlandet: ere Kornpriserne meget høje, vil Korntolden vel kunne bæres; ere de lave, vil Tolden trykke Forretningen».

A. P.

Anmeldelser.

C. Christensen: Hørsholms Historie fra 1305 til 1875.
Kjøbenhavn, E. Jespersens Forlag. 1879. (384 + CII Sider.)

Dette betydelige Værk indeholder detaillerede Oplysninger om Ejere og Besiddere af Hørsholm, om Slottets Skjæbne lige til dets Nedbrydelse, om Gaarden og Godset i Fortid og Nutid, om de forskellige Sogne, der høre ind under Hørsholms Distrikt, Hørsholm Sogn, Birkerød Sogn, Blovstrød Sogn og Karlebo Sogn, om Kirker og Skoler, Præster, Dommere, Læger og Forvaltere osv. i Hørsholm. Den Maade, hvorpaa Forf. har behandlet Stoffet, hans udførlige, stærkt i det Enkelte gaaende Fremstilling vil vel medføre, at Skriftet fortrinsvis vil interessere dem, der paa en eller anden Maade ere knyttede til de Steder, som ere Gjenstand for Undersøgelsen. Bogen har ganske vist overvejende lokal Interesse, — men ingenlunde udelukkende. Den indeholder en Mængde kulturhistoriske Bidrag af almen Interesse. Navnlig dens Skildringer af en Mængde landøkonomiske Forhold ere af betydelig Interesse, og Nationalekonomen eller overhovedet den, der ønsker at kjende Danmarks økonomiske Udvikling, vil finde flere Afsnit i den, som han vil læse med Udbytte. Det er da ogsaa i Erkjendelsen heraf, at det Raben-Lewetzauske Fond har understøttet Værkets Udgivelse. Og Hr. Kammeraad Christensen fortjener virkelig varm og oprigtig Tak for sin «Hørsholms Historie».

Fr. Bajer: Klara-Rafael-Fejden. Kbhn. 1879. C. A. Topps
Forlag. (118 S.)

For endel Aar siden læste man i det af Vilhelm Møller redigerede «Nyt dansk Maanedsskrift» en livlig lille Afhandling «Fejden om Kvindens Frigjørelse i Danmarks Literatur 1851». Forfatteren, Hr. Fredrik Bajer, meddelte, at denne Afhandling var et Uddrag af et større Arbejde, som han haabede en anden Gang at kunne offentliggøre. Nu, først, er dette blevet ham muligt, — ja ikke engang helt muligt, eftersom han i alt Fald foreløbig har maatte stille Offentliggørelsen af nogle Slutnings afsnit i Bero.

Den foreliggende Bog aabnes med en Indledning, hvori Forfatteren i al Korthed nævner nogle «Forvarsler» forud for Kvindefrigjørelsес-Fejden i 1851 (— Kvindesagen paa Islands Alting, Norges Storlthing, Sveriges Rigsdag, Spandets Forslag i den danske Rigsdag om borgerlig Vielse 1850—51, Betty Melbys Digte 1850, «Valgerdas» Brev til Prof. Arndt 1845 m.fl.). Derefter følge nogle saa Oplysninger om «Klara Rafael» Forfatterinde, Mathilde Fibiger, hendes Slægt, Barndom og første Ungdom. Saa kommer et Referat af selve den opsigtgjørende (men ingenlunde betydelige) Bog: «Klara Rafael. Tolv Breve». Og endelig gives der en Analyse af den Syndflod af Artikler og Smaaskrifter, (for Størstedelen saare farvelige), for og imod Kvindens «Emancipation», som «Klara Rafael» kaldte frem i 1851.

Klara Rafael's «tolv Breve» ville nu sikkert forekomme de Fleste temmelig svage: de har dog spillet en vis Rolle; de var et Ord i rette Tid, — og derved fik de deres Betydning. Hr. Bajer har skildret «Klara Rafael». Betydning i Forhold til Kvindesagen; — men hvis Udgivelsen af «Folkevennen» (den foreliggende Bog er et Særtryk af dette Blads Feuilleton) ikke var standset saa brat, vilde han tillige have foretaget en Sammenligning mellem de i Klara-Rafael-Fejden deltagende Personer: Mathilde Fibiger og Fanny Bretteville, Pavline Worm og Athalia Schwartz, M. Goldschmidt og Julius Gerson, N. F. S. Grundtvig og Magnus Eirikson, Rudolf Varberg og Frederik

Drejer o. fl., og derefter vilde han have givet en Skildring af Fejdens religiøse, nationale og æsthetiske Sider, dens Forhold til Fredstanken, til Socialismen osv. At han har været nødt til at opgive disse Skildringer, er maaske endda ikke saa meget at beklage; thi «Klara Rafael» religiøse, nationale og æsthetiske Sider etc. frembyde neppe noget saa Interessant, at de fortjene en udførligere Behandling. Det er som et lille, et meget lille Kapitel af Kvindesags-Bevægelsen, at «Klara Rafael» er af Interesse. Det er dette Kapitel, Hr. Bajer har behandlet, og han har her leveret et virkelig fortjenstligt Bidrag til Kvindesagens Historie i Danmark — om det end maa siges, at han synes at overvurdere Klara-Rafael-Fejdens Betydning. Han antyder, at han maaske en anden Gang vil fremstille Kvindesagens videre Udvikling i Danmark i de følgende tyve Aar, 1851—71. Vi ville da faa at se, hvilke Bidrag han har samlet til disse tyve Aars Historie. Men netop omtrent ved det Aar, hvor Hr. Bajer vil standse, er det dog, at Kvindesags-Bevægelsen tager et noget større Opsving i Danmark. Han synes altsaa foreløbig at ville holde sig til Forpostfægtningernes Historie; — men ogsaa den har sin Interesse.

Dr. H. Selmer: Statistiske Meddelelser og Undersøgelser fra Sindssygeanstalten ved Aarhus i dens første fem og tyve Aar (1852—77). Kbhvn. C. A. Reitzel. 1879. (207 S.)

Dr. med. Selmer, der i saa mange Aar virkede som Overlæge ved Sindssygeanstalten ved Aarhus, har efter sin Embedsfratrædelse ifjor følt Trang til at sammenarbejde til et større Hele Hovedpunkterne i det statistiske Materiale, der foreligger i Sindssygeanstaltens 25 første Aarsberetninger til det kgl. Sundhedskollegium, — og dette Arbejde vil da kunne betragtes som en Art Afslutning paa hans Virksomhed ved det nævnte Hospital. Forf. har imidlertid ingenlunde blot sammenarbejdet det i Aarsberetningerne foreliggende Stof; han har, næst efter at bøde paa de Ufuldstændigheder og Ænøjagtigheder, dette Materiale lidet af, behandlet hele Stoffet efter en mere detailleret Plan end den, der kunde følges i Aarsberetningerne.

Skildring
ns For-
r været
kke saa
nale og
ressant,
et lille,
« Klara
ajer har
t Bidrag
a siges,
ydning.
emstille
de tyve
man har
ent ved
desags-
Han
ogernes
og tye
(S.)
n Over-
n Em-
til et
r fore-
til det
ne be-
ed det
sam-
n har,
gheder,
n mere
gerne.

Resultatet er da blevet den foreliggende Bog, der i sine elleve Kapiller behandler følgende Hovedspørgsmål: Hospitalets Be-lægningsforhold, Patienternes Hjemstedsforhold, deres Alder, deres ægteskabelige og konfessionelle Forhold, deres Livsstilling og Næringsvej, Gjenindlæggelser og Tilbagefald, Sygdommens Aarsagsmomenter, dens Former, dens Varighed, Behandlingsresultater og Dødelighedsforhold. Der findes i disse elleve Kapiller en stor Mængde særdeles interessante Oplysninger, og man kan ikke Andet end lykønske Forfatteren til hans Arbejde: han har i det leveret et ikke uvigtigt Bidrag til en kommende dansk Sindssygestatistik.

Smaa Meddelelser.

National-ekonomiska Föreningen i Stockholm. Fra den svenske nationaløkonomiske Forening (se: «Nationalök. Tidsskrift» Bd. IX, S. 150 og 244) have vi modtaget to Hefter «Förhandlingar» for Aar 1878 og første Halvdel af 1879. Vi se af dem, at der i Foreningen er blevet holdt Foredrag over og diskuteret om følgende Emner: Det svenska Skovbrug og Træexport (Foredrag af Grosserer Astrup); de svenska Kommuners Finanser (Foredrag af Dr. K. G. Odén); Indkomstskatten og Spørgsmaal om Forandringer i det svenska Beskatningsvæsen; den internationale Møntkonference (Beretning af Præsident Wærn); Striden mellem Frihandelen og Beskyttelsessystemet (Foredrag af Bankdirektør Palme); den svenska Jords Taxeringsværdi (Foredrag af Dr. Sidenbladh); Protektionismen (af Bankdirektør Palme; endelig: «Nogle Ord om Statsjernbaner og private Jernbaner», en udførligere Fremstilling ved Docent Annerstedt, der efter at have skildret Jernbanesystemets Udvikling i andre Lande, belyser det svenska Jernbanenets Udvikling og finansielle Resultat, særligt de private Baners økonomiske Stilling, og undersøger Spørgsmalet om Statsjernbanernes Betydning, — en Undersøgelse der fører til et for Statsbanerne ugunstigt Resultat.

Ifølge Medlemslisten af 31. December f. A. tæller Foreningen 208 Medlemmer. — Paa Mødet d. 30. Debr. f. A. valgtes til Foreningens Formand Generaltolddirektør Bennich, til Viceformand Bankfuldmægtig Arnberg, til Sekretær Bankdirektør Palme,

samt til Medlemmer af Redaktionskomiteen for Udgivelsen af Foreningens Forhandlinger Præsident Wærn og Professor Hammarskiöld.

Referatet af Forhandlingerne, der væsenligt have drejet sig om Spørgsmaalet, som have en øjeblikkelig praktisk Interesse, anbefale vi til vore Læseres Opmærksomhed.

Nekrolog. Sir Rowland Hill, født 3. Decbr. 1795, døde d. 27. August d. A., altsaa 83 Aar gammel. Sin Løbebane begyndte Hill som Lærer og Skolebestyrer, og endnu lever der mange ældre Folk, som mindes ham i denne Egenskab. Om-trent ved Aar 1830 opgav Hill sin Skolegjerning. I Begyndelsen af Trediverne virkede han bl. A. for at fremme Gibbon Wakefields Kolonisationsforsøg. I 1835 fattede han først den Plan at virke for en Nedsættelse af Portosatserne, og i 1837 udgav han sin epokegjørende Brochure «Post Office Reforms». Den lave Porto, *penny postage*, indførtes i England 10. Jan. 1840; de andre Lande fulgte efterhaanden efter, Danmark i 1851. Den uhyre Indflydelse, den lave ensformige Porto har haft, er nu almindeligt anerkjendt; — men i mange Aar havde R. Hill at kæmpe med megen Modstand i de officielle Kredse, med bureaukratisk Slendrian og andre Vanskeligheder. Efterhaanden kom dog Anerkjendelsen: først fra Folket, der i Fyrerne overrakte ham en Nationalgave paa 13 000 £ (c. 240 000 Kr.), dernæst fra Regeringen, der efterhaanden gav ham betydeligere Stillinger i Postvæsenet, Ordener m. m. Da han i 1864 trak sig tilbage til Privallivet, gik han af med sin fulde Gage (18 000 Kr. aarlig) i Pension, hvorhos Parlamentet voterede ham en Dotation paa 20 000 £ (c. 360 000 Kr.). Samme Aar udnævntes han af Universitetet i Oxford til Æresdoktor, og faa Uger før sin Død blev han Æresborger i Londons City. — Han modtog talrige og store Beviser paa Folkets Anerkjendelse; — men endnu talrigere og endnu større ere hans Fortjenester: der er yderst faa Mænd, som i saa høj Grad som han forlænne at æres som en «Menneskehedens-Velgjører». Hans Indflydelse paa den hele Civilisation, det hele sociale Liv i alle Retninger er umaalelig.

Vi bringe i Erindring Artiklerne her i Nationaløkonomisk Tidsskrift: «Et Par Blade af Postvæsenets Historie» ved Angul Hammerik (N. T. III, 450 fg.) og «Postkonventionen i Bern» (VI, 405 fg.) ved Overpostmester Petersen.

— I Henry Charles Carey, f. i Filadelfia 1793, død sammested d. 12. Oktober, 86 Aar gammel, har Amerika mistet sin største, man kunde fristes til at sige eneste, Nationaløkonom. Carey, Søn af en Boghandler, virkede som Boghandler omrent til sit fyretvende Aar, da han trak sig tilbage fra Forretningen med en betydelig Formue. Nu begyndte hans omfattende literære Virksomhed: paa hans store Værk «Principles of Social Science» fulgte Slag paa Slag ny Værker: endnu i sin høje Alder arbejdede han usvækket, og omrent 80 Aar gammel udgav han sit Indlæg «The international copyright question.» — Carey var en Forfatter af første Rang, hvad man neppe altid har været villig til at indrømme. Han stødte jo af og til an, og skadede sig selv derved: i England læses han saagdtosm slet ikke, sagtens tildels paa Grund af den Tone, hvori han plejede at omtale «den britiske Skole». I Europas øvrige Lande er han derimod vel omrent den eneste amerikanske Nationaløkonom, der læses; paa ikke faa europæiske Sprog er hans Hovedværk blevet oversat. Carey's Værdilære har haft stor Indflydelse paa den nationaløkonomiske Videnskab i Europa: Basiat staar med Hensyn til sin Værdilære og sin Opfattelse af den økonomiske Harmoni i en saa stærk Taknemmelighedsgjeld til Carey, at der er dem, der have tal om Plagiat. Carey's Angreb paa den Malthus'ske Befolkningslære er før en stor Del vel begrundet; hans Angreb paa den Ricardo'ske Jordrente lære er mindre berettiget, men er udført med stor historisk Lærdom og bestikkende Aandrigthed. Hvad endelig angaar hans Angreb paa Frihandelslæren, saa maa man indrømme, at han dog fortjener at læses, og dette er paa en vis Maade en stor Indrømmelse, da de protektionistiske Ordførere ellers i Almindelighed ere af en saadan Beskaffenhed, at det kun vilde være Tidsspilde at pløje deres Værker igennem. Hans «Decentralisations-Theori», Læren om

Udviklingen af mange selvstændige Produktioncentrer, har sin Betydning. Læsningen af hans Bøger vil bidrage til at åbne Blikket for det Farlige i en for absolut Opfattelse af den internationale Arbejdsdelings Princip, og vil overhovedet opfordre til kritisk Prøvelse af adskillige nationaløkonomiske Hovedsætninger.

— I en Alder af 80 Aar døde Louis Reybaud d. 29. Oktober. Som Nationaløkonom erhvervede han navnlig Berømmelse ved sit Værk «*Études sur les réformateurs ou socialistes modernes*», der siden 1840 har oplevet ikke faa Udgaver. Foruden dette for sin Tid særdeles fortjenstlige Værk har han bidraget til den nationaløkonomiske Videnskab med adskillige andre større eller mindre Arbejder. Som nævnt i Nationaløkonomisk Tidsskrift, Bd. XIII S. 111 og 260, gjorde Reybaud Fordring paa at være Ophavsmand til Ordet «Socialisme»; men Andre, navnlig Pierre Leroux, have gjort ham denne Ære stridig.

— Den bekjendte Statistiker, Dr. E. Jonak, Professor i Nationaløkonomi ved Universitetet i Prag, døde d. 11. Oktober.

A. P.

Bibliographie.

- Broglie. *Le Libre échange et l'impôt. Etudes d'économie politique par le feu due de Broglie, publiées par son fils. C. Lévy.* 7 fr. 50.
 Cauwès, Paul. *Précis du cours d'économie politique, professé à la Faculté de droit de Paris. Tome II. Larose.* 8 fr.
 Dabos. *La Théorie de la valeur. In-8. Guillaumin.* 2 fr.
 Haussenville. *L'Enfance à Paris. C. Lévy.* 7 fr. 50.
 Hayem & Périm. *Législation protectrice de l'enfance ouvrière. Marchal et Billard.* 5 fr.
 Poulain. *L'Agriculture et les traités de commerce. Lettres à Monsieur le Sénateur président de la Chambre de commerce de Reims. Guillaumin.* 4 fr. 50.
 Sand, George. *Questions politiques et sociales. C. Lévy.* 3 fr. 50
Souvenirs du Congrès pour le droit des femmes, tenu à Paris en août 1878. Ghio. 1 fr. 50.
 Schwabe (Mme Salis). *Richard Cobden; notes sur ses voyages, correspondances et souvenirs. Avec une préface de G. de Molinari. Guillaumin.* 5 fr.
 Sudre, Alfred. *Le Libre échange et la dépopulation de la France. Garnier.* 2 fr.
 Valori Rustichelli. *Étude sur la question ouvrière en Belgique. Lepin.* 1 fr. 50.
 Vavasseur. *Études historiques sur l'association. Marchal & Billard.* 4 fr.
 Worms. *Expose élémentaire de l'économie politique à l'usage des écoles. Marescq ainé.* 6 fr.

De sjællandske Jernbaners Overgang til Staten.

Af Prof. Dr. Will. Scharling.

Det er nu omrent 5 Aar, siden nærværenle Forf. i to Artikler i «Dagbladet» (for 9.—10. Sptbr. 1874) rejste det Spørgsmaal: «er det ikke paa Tiden, at der tænkes paa at erhverve de sjællandske Jernbaner for Staten ved et ligefrem Kjøb?» Den dér forsøgte Tanke om et saadant Kjøb før den i Lovgivningen fastsatte Tid (1. Jan. 1900) har siden da fundet mere almindelig Indgang, er østere blevne omhandlet i Rigsdagen, og synes omsider at nærme sig sin Gjennemførelse. Et betydningsfuldt Skridt er i alt Fald sket derved, at Regeringen har fremsat et bestemt Tilbud, hvorpaa den har opfordret Selskabet til at gaa ind. Hvorvidt Aktionærerne ville efterkomme denne Opfordring, staar endnu uafgjort hen, og det er ikke Hensigten her nærmere at søge paavist, at dette vilde stemme med deres egne Interesser. Men i den Forventning, at de selv ville erkjende dette, og at denne vigtige Transaktion saaledes virkelig vil komme i Stand, skulle vi her undersøge den anden Side af Sagen: Hvilken Interesse har Staten i, at den kommer i Stand? Indirekte vil denne Undersøgelse da ogsaa kunne tjene

til at belyse Aktionærernes virkelige Stilling og dermed deres Interesse i at faa Sagen afgjort og ordnet paa en for alle Parter tilfredsstillende Maade.

Allerførst rejser sig da det Spørgsmaalet: hvorledes vil det finansielle Resultat blive for Staten, dersom Transaktionen kommer i Stand paa det af Finansministeren angivne Grundlag? Efter hvad der er berettet i Aviserne, gaar dette ud paa, at der for hver 100 Kr. i Aktier gives 125 Kr. i 4 pCt.s Statsobligationer, amortisable i 20 Aar. Hvorledes Børsen har opfattet dette Tilbuds Karakter, er bekjendt nok: en øjeblikkelig Stigning af Aktiernes Kurs med 3 à 4 pCt. var den tydelige Tilkjendegivelse af, at Børsen opfattede dette Tilbud som fordelagtigt for Aktionærerne; og det tør vel ogsaa anses for temmelig sikkert, at, dersom det imod Forventning skulde vise sig, at Transaktionen ikke kom i Stand, vil Aktiernes Kurs atter gaa nedad. Men den stedfundne Kursstignings ringe Omfang godtgjør tillige, at Tilbudet ikke er utilbørlig fordelagtigt for Aktionærerne, men saa nær, som det i slige Forhold er muligt, rammer Aktiernes sande Værdi for Aktionærerne.

Men dermed er det ikke sagt, at Aktierne have den samme pekuniaere Værdi for Staten. Til at afgjøre dette kræves en nøjere Prøvelse af de finansielle Resultater, som kunne forudsese at ville indtræde ved et Kjøb paa det nævnte Grundlag.

Hvor stor den Aktiekapital er, som bliver at indløse, lader sig ikke med Bestemthed oplyse i Øjeblikket. Ved Udgangen af 1878 var Aktiekapitalen 29,071,880 Kr. Men to nye Anlæg, hvortil, saa vidt vides, Kapitalen skal bringes tilstede ved Udstedelse af nye Aktier, vare da endnu ikke fuldførte, nemlig Frederikssundbanen og

Havn
ifolge
indtil
lang,
at de
skjelli
var m
det o
næppe
Anlæg
Under
indløs
telser
ethver
komm
end h
aldeles

D
en aar
vil Sta
svare
3,091,
henlæg
tilvejeb
indløse
af Akti
at hen
rentet
delse a

*) Den
to 1

Havnebanen i Kjøbenhavn. Den sidstnævnte Bane maa ifølge Loven koste indtil 2,800,000 Kr. og den førstnævnte indtil 560,000 Kr. pr. Mil, altsaa, da den er omtr. 5 Mile lang, ligeledes ca. 2,800,000 Kr. Det tør vistnok antages, at de virkelige Anlægssummer ikke ville blive meget forskjellige herfra, og da der ved Udgangen af 1878 kun var medgaaet ca. 1,948,000 Kr., som vare indbefattede i det ovenfor angivne Beløb af Aktiekapitalen, vil man næppe fejle stort ved at anslaa den til det fuldt færdige Anlæg svarende Aktiekapital til omrent 33,6 Mill. Kr.*)

Under denne Forudsætning vil da Staten komme til at indløse den med 42 Mill. Kr. Da disse Tal frembyde Lettelser ved de efterstaaende Beregninger, ville vi her i ethvert Tilfælde benytte dem; den Fejl, der vil fremkomme, saafremt Aktiekapitalen skulde blive noget mindre end her forudsat, vil under alle Omstændigheder blive af aldeles forsvindende Betydning.

Da et 4 pCt.s Laan for at amortiseres i 20 Aar kræver en aarlig Forrentning af 7,36 pCt. til Afdrag og Renter, vil Staten under den angivne Forudsætning komme til at svare Aktionærerne et aarligt Beløb indtil Aar 1900 af 3,091,200 Kr. Dersom Staten paa lignende Maade vilde henlægge et aarligt Beløb i disse 20 Aar for derved at tilvejebringe den Kapital, hvormed den Aar 1900 vil kunne indløse Aktierne, vil der hertil udkræves 3,23 pCt. aarlig af Aktiekapitalens Beløb eller 1,085,280 Kr. Ved aarlig at henlægge dette Beløb og faa det Henlagte stadig forrentet med 4 pCt. vilde Staten Aar 1900 være i Besiddelse af den Kapital af 33,6 Mill. Kr., som Aktiekapitalen

* Den samlede Anlægskapital er foruden ved Aktier tilvejebragt ved to Prioritetslaan paa til sammen 13 Mill. Kr.

for det hele nu fuldendte eller paabegyndte Anlæg forudsættes at ville udgjøre og som da vil kunne indløses til pari. Trækkes dette Beløb altsaa fra den nysnævnte aarlige Udbetalning til Aktionærerne, bliver den aarlige Rente, som Staten maa tilsvare disse, 2,005,920 Kr. Til Gjengjeld erholder Staten Udbytte af Banerne. Hvor stort dette tør anslaas, lader sig naturligvis ikke sige med afgjort Bestemthed. For Tiden regnes det gjerne til 6 pCt. af Aktiekapitalen; dette er det gjennemsnitlige Udbytte for Aarene 1870—78. Turde man paaregne det samme gjennemsnitlige Udbytte for de næste 20 Aar, vilde det for en Aktiekapital af 33,6 Mill. Kr. blive 2,016,000 Kr., altsaa omtrent 10,000 Kr. mere end Udgiften. Men det maa vistnok anses for et stort Spørgsmaal, om Udbytten tør anslaas saa højt, selv om man nok saa meget tager den Indflydelse med i Beregning, som gunstigere Tidsforhold, en tiltagende Befolknng og en voxende Velstand kunne øve paa Trafikens yderligere Udvikling. For 1878 har et Udbytte af 6 pCt nemlig kun kunnet gives af en Aktiekapital paa 28 Mill. Kr.*). Men det tør anses for temmclig givet, at de to nye, nu tilkommende Anlæg, Frederikssundbanen og Havnebanen, paa ingen Maade ville kunne forrente den i dem anbragte Kapital, der jo udelukkende er Aktiekapital, med 6 pCt. For Frederikssundbanens Vedkommende maa det vistnok anses for meget godt, om den i de første Aar kan forrente den i samme anbragte Kapital med 4 pCt., og om en direkte Forrentning af den i Havnebanen anbragte Kapital vil

---

*) Der er i 1878 udbetalt som 4 pCt. Rente til Aktionærerne 1,120,052 Kr., svarende til en Kapital af 28,001,300 Kr. Et Tilægsudbytte heraf af 2 pCt. er 560,026 Kr., medens Netto-Over-skudet var 569,842 Kr.

der sikkert saa godt som ikke blive Tale, den skal snarest øve sin Virkning indirekte ved sin Indflydelse paa den øvrige Trafik. Gaar man da ud fra, at disse to Anlæg foreløbig ville kunne forrente deres samlede Anlegskapital med 3 pCt., hvad der snarest er en vel gunstig Formening om deres Rentabilitet, bliver den hele Aktiekapital kun forrentet med $5\frac{1}{2}$ pCt., hvad der er det Samme som et aarligt Rentetab for Statskassen af ca. 160,000 Kr. Til at opveje den Nedgang i Indtægten, som de nye Anlæg efter det Anførte forudsættes at ville forvolde, udfordres da en Stigning af Trafiken med ca. 10 pCt.; selv om en saadan tør ventes at ville blive Følgen af gunstigere Tidsforhold og de andre fremhævede Momenter, tør den dog næppe paaregnes lige strax, og den maa altsaa blive saa meget større, at Udbyttet i lige saa mange Aar, som det har været under 6 pCt., bliver i tilsvarende Grad derover. Alt dette vel overvejet, er der vistnok al Grund til at betvivle, at Gjennemsnitsudbyttet for det første Tiaar, selv om iøvrigt Forholdene forudsættes uforandrede og Banenættet holdt paa det Punkt, det nu vil komme til at staa paa, vil komme til at overstige, om det overhovedet vil naa, 6 pCt. Om det i det andet Tiaar vil kunne blive større, turde det være for tidligt nu at udtales nogen begrundet Mening om.

Saa meget tør man dog maaske med temmelig Sikkerhed sige, at, saafremt Trafiken udvikler sig saaledes, at den kan forrente en Aktiekapital af 33 Mill. Kr. med 6 eller endog $6\frac{1}{2}$ pCt., vil det blive nødvendigt at udvide Kjøbenhavns Banegaard; thi en saadan Udvidelse vilde alt for nogle Aar siden have vist sig nødvendig, dersom der ikke fra 1875 var begyndt at indtræde en betydelig Tilbagegang i Godstrafiken. I ethvert Tilfælde er det højst

usandsynligt, at en Udvidelse skulde kunne undgaas lige til Aar 1900. Men en saadan Udvidelse vil etter foregå Aktiekapitalen med et ikke ubetydeligt Beløb, der skal forrentes af den almindelige Trafik, og dette vil da paany bevirke en Forminskelse af Udbytte.

Men selv om Betragtningen indskrænkes til det første Tiaar, ere vi kun komme til et muligt Gjennemsnitsudbytte af 6 pCt. ved at forudsætte, at Alt vil udvikle sig paa det nu givne Grundlag uden andre Forandringer, end Fuldførelsen af Havnebanen vil bevirke. Men dette tør man i Virkeligheden ikke gaa ud fra. I det Øjeblik, Staten overtager de sjællandske Baner, synes det at blive en uundgaaelig Konsekvens, at de for Statsbanerne gjældende Tarifer blive udstrakte til ogsaa at gjælde disse Baner. At have én Taxt for Statsbaner Øst for Store Belt, en anden for Statsbaner Vest for Store Belt, vil ganske sikkert ikke kunne gaa an; det vilde være ganske det Samme som at have forskjellige Brev- og Telegram-taxter Øst og Vest for Store Belt. Forskjellen imellem Statsbanernes og de sjællandske Baners Taxter ere nu, efter at de sidste i 1870 ere blevne satte ned og de første i 1872 satte op, temmelig ringe for Persontaxternes Vedkommende, saaledes som det vil ses af efterstaende Sammenligning.

For de første 5 Mil ere Taxterne

	paa Statsbanerne enkelt Bill.	p. de sjæll. Baner Dobbeltbill.		p. de sjæll. Baner enkelt Bill.	p. de sjæll. Baner Dobbeltbill.
I Kl.	55 Ø.	75 Ø.		60 Ø.	90 Ø.
II —	40 -	55 -		45 -	67 -
III —	25 -	35 -		30 -	45 -

medens de for de næste 5 Mil ere ens for Enkeltbilletter (uforandrede paa Statsbanerne); for de følgende 5 Mil (Strækningen 10—15 Mil) ere Taxterne følgende:

	paa Statsbanerne		p. de sjæll. Baner	
	enkelt Bill.	Dobbeltbill.	enkelt Bill.	Dobbeltbill.
I Kl.	47 Ø.	75 Ø.	50 Ø.	75 Ø.
II —	34 -	55 -	35 -	52½ -
III —	21 -	35 -	20 -	30 -

Forskjellen er altsaa størst paa de første 5 Mil, medens den bliver mindre følelig paa noget længere Strækninger, og er efter forholdsvis størst paa tredje Plads. Hvor meget de sjællandske Persontaxter i deres Helhed ere højere end Statsbanernes, lader sig vanskeligt angive, saa meget mere, som der findes Strækninger paa Sjælland, hvor man af forskjellige Grunde har maattet opgive den ligefremme Distanceberegning, navnlig fordi den direkte Afstand ad Landevejen er saa meget kortere end Jernbaneforbindelsen, saasom imellem Kjøbenhavn og Helsingør samt imellem Stationerne paa Vestbanen paa den ene Side og Syd- eller Nordvestbanen paa den anden Side. Hertil komme enkelte andre, for Udenforstaende uforklarlige, Anomalier; saaledes er Afstanden imellem Kjøbenhavn-Roskilde og Sørø-Korsør paa det Allernærmeste lige store — henholdsvis 4,21 og 4,26 Mil — og Prisen for 1ste og 3dje Klasses Billetter paa disse to Strækninger ere ogsaa ganske ens; men paa 2den Plads koster Kjøbenhavn-Roskilde 2 Kr., Sørø-Korsør kun 1,80. Det ordinære Forhold imellem Taxterne paa Statsbanerne og de sjællandske Baner vil maaske klarest fremgaa af følgende Sammenstilling af nogle lige store Strækninger:

	I Kl.	II Kl.	III Kl.
Kjøbenhavn—Roskilde (4,2 Mil)	2,80	2,00	1,80
Randers—Hobro (4,2 Mil)	2,85	1,70	1,05
Kjøbenhavn—Ringsted (8,5 Mil)	5,00	3,50	2,40
Viborg—Struer (8,5 Mil)	4,75	3,45	2,15
Kjøbenhavn—Korsør (14,7 Mil)	8,00	6,00	3,70
Randers—Horsens (14,5 Mil)	7,70	5,60	3,50

Det vil heraf ses, at Anvendelsen af Statsbanetaxterne paa de sjællandske Baner vil bevirke en Ned sættelse af de nugjældende Taxter, men kun en forholdsvis ringe Ned sættelse. Men en saadan ringe Ned sættelse maa altid ventes at ville bringe Tab, thi kun en betydelig Ned sættelse kan forudsættes at ville øve en Indflydelse, der kan mærkes paa Trafikken. Det tør derfor forudsættes, at de jydsk-fynske Baners Persontaxters Udstrækning til ogsaa at gjælde for de sjællandske Baner vil gjøre det endnu vanskeligere at naa et Udbytte af 6 pct. af en Aktiekapital paa 33 Mill. Kr.

Noget Lignende gjelder utvivlsomt for Godstaxternes Vedkommende. En nøjagtig Sammenligning i det Enkelte lader sig kun med stor Vanskelighed gjennemføre, da allerede Godsets Klassifikation er forskjellig paa Statsbanerne og de sjællandske Baner. Men for saa vidt man tør slutte fra nogle enkelte Hovedgjenstande, er Forskjellen her tildels meget betydeligere. Exempelvis kan anføres følgende Taxter for Befordring i hele Vognladninger af Kornvarer, Foderstoffer, Is, Skoveffekter, Trækul, Salt m. m. fl. :

	paa Statsbanerne pr. 12 000 Pd.	paa de sjæll. Baner pr. 9 000 Pd.
Konstant Størrelse . . .	4 Kr. • Ø.	4 Kr. • Ø.
For hver af de første 4 Mil	1 - 05 -	1 - 60 -
For de næste 11-12 Mil	85 à 95 -	1 Kr. à 1 Kr. 20 Ø.
For over 15 (16) Mil . . .	85 -	90 Ø.

Det vil heraf ses, at der for disse Varer paa Sjælland betales Mere pr. 9000 Pd., end der i Jylland og Fyen betales pr. 12 000 Pd. Anvendelsen af Statsbanetaxterne vilde altsaa her medføre en ikke saa ganske ringe Ned sættelse. Men et Spørgsmaal bliver det, om en betydelig Ned sættelse af Godstaxterne paa Sjælland ubetinget tør

forudsættes at ville øve en lignende Virkning paa Trafikens Forøgelse, som en betydelig Nedstættelse af Persontaxter formentlig tør paaregnes at ville øve; thi i alt Fald for en Del Varers Vedkommende gjælder det vistnok her, at de Kvantiteter af Gods, som overhovedet ville komme til Transport paa Jernbanerne, omtrent kunne betragtes som givne, saa at en Nedstættelse af Taxterne ikke vil kunne bevirk en væsenlig Forøgelse af Godsmængden. Ogsaa her maa derfor Nedstættelsen snarest forudsættes at ville medføre en Nedgang i Indtægten, og det maa saaledes fra alle Sider betragtet siges at være højst tvivlsomt, om Staten vil kunne paaregne et Udbytte af Jernbanerne, der kan dække den aarlige Forrentning, som den paatager sig ved Kjøbet.

Saa meget tør altsaa efter alt det Anførte anses for givet, at det ikke er nogen Finansoperation, Staten tilsigter, naar den har tilbudt at kjøbe de sjællandske Baner. De foranførte Omstændigheder staa utvivlsomt vor Finansbestyrelse saa klart for Øje, at den maa være fuldstændig paa det Rene med, at det maa anses for at være et efter Omstændighederne meget heldigt Resultat, om Staten kan slippe fra denne Transaktion uden finansielt Tab. Det er altsaa ikke nogen finansiel Interesse, som Staten har i denne Sags Gjennemførelse. Hvilken Interesse har den da heri?

Først og fremmest ligger det da nær at tænke paa den betydelige Interesse, som det har for Staten at tilvejebringe Enhed og Sammenhæng i vort indre Kommunikationsvæsen. De sjællandske Baner ere ikke blot efter deres Udstrækning et meget væsenligt Led i vort Jernbanenæt, men de ere det i endnu langt højere Grad efter deres Beliggenhed, idet det er ved dem, at Hovedstaden

er forbunden med det øvrige Land. En fuldt tilfredsstillende Postbesørgelse kan kun tilvejebringes, naar samtlige vore Jernbaner drives efter en fælles Plan og i næjeste Forbindelse med hinanden. Men saa længe de sjællandske Baner ere i et privat Selskabs Hænder, er Staten ikke saaledes Herre over deres Drift, at den kan foreskrive den fælles Driftsplan, som efter Omstændighederne skjønnes at være den bedste for Staten i dens Helhed; den maa læmpe sig efter, hvad der formenes at stemme med det private Selskabs Interesser, og den maa efter Omstændighederne, naar Gjennemførelsen af en saadan Plan synes særlig magtpaaliggende, men kun kan naaes ved Offre, finde sig i, at det bliver den, der bringer Offrene, selv om de Fordele, der opnaas ved disse, ogsaa kommer Medkontrahenten til Gode. Det kan maa ikke just paavises, at dette har været Tilfældet ved Gjennemførelsen af den nugjeldende Driftsplan; men en Kjendsgjerning er det dog, at det sjællandske Selskab til Dato har vidst at holde sig fri for de besværlige og kostbare Nattog, der udelukkende ere faldne paa Statsbanernes Konto. Det kan ogsaa være, at Ordningen i Øjeblikket er ret tilfredsstillende, taget i sin Helhed, og at der i alt Fald ikke er nogen bestemt Forandrинг, som i den her omhandlede Retning netop nu ønskes gjennemført; men det er i ethvert Tilfælde klart, at Forholdene meget let selv i en nærmere Fremtid kunne stille sig saaledes, at Forandringer blive ønskelige, og det vil i saa Fald kunne være af ikke ringe Interesse for Staten at have ubetinget Myndighed til at anordne saadanne. Hensynet til Postforbindelsen med de sydlige Øer, der nu lader endel tilbage at ønske, idet man t. Ex. kun 1 Gang om Dagen har gjennemgaaende Forbindelse med Lolland, kan

saaledes gjøre det ønskeligt, at Togene paa Sydbanen dels forlægges til andre Tider, dels faa en større Hastighed. Ligeledes vil Ønsket om at bevare den svenske Transit og altsaa tilvejebringe en bedre Forbindelse imellem Skaane og Fyn - Jylland kunne gjøre Forandringer hensigtsmæssige, som det dog maaske ikke just er i det sjællandske Selskabs Interesse at iværksætte. Det er i det Hele et i og for sig saa naturligt Ønske for Staten at have fuld Raadighed over alle Hovedbanerne, der ogsaa i militær Henseende kunne faa en ikke ringe Betydning, at det er let forklarligt, om den er endog tilbøjelig til at bringe finanzielle Offre for at opnaa en saadan Raadighed.

Det Formaal, som Staten sætter sig med Erhvervelsen af de sjællandske Jernbaner, er altsaa ikke det, at kunne fortjene Penge, men det, at gjøre Kommunikationsvæsenet fuldkommnere og lade de enkelte Kommunikationsmidler i højere Grad opfylde deres Bestemmelse: at komme Samfundet til Gode i saa stort et Omfang, som deres Natur tilsteder. At dette Formaals Opnaaelse vil kræve finanzielle Offre, er alt paavist, idet der er peget paa de naturlige Konsekvenser, som Banernes Overgang til Staten vil medføre. Men Formaal og Offre staa da ogsaa her i en nødvendig Forbindelse med hinanden; thi medfører Gjennemførelsen af en ensartet Tarif for samtlige Jernbaner her i Landet et finansielt Offer, saa maa det ogsaa siges, at det, der opnaaes, ikke bliver en Fordel og Bekvemmelighed for Beboerne i en enkelt Landsdel, men at det tillige nøjere beset maa erkjendes at være en Retfærdighedsfordring, — altsaa en Fordring, hvis Opfyldelse maa være Staten som saadan magtpaalliggende —, at Beboerne af de enkelte Landsdele behandles ligeligt og efter de samme Principer. Men dette har hidtil ikke været Til-

fældet for Jernbanevæsenets Vedkommende. Beboerne Øst for Store Belt have — og det maa efter det foran Anførte erindres, at det særlig er i den lokale, mindre i den gjennemgaaende Trafik, at Forskjellen gjør sig gjældende — hidtil maattet betale deres Transport baade af Personer og Gods dyrere end Fynboere og Jyder, og det samtidig med, at de have maattet betale meget betydelige Summer for at skaffe disse Jernbaner, medens Fynboere og Jyder ikke have betalt en Øre for Anlæget af de sjællandske Jernbaner. Det er derfor et ligefrem Retfærdighedskrav, at denne Forskjel omsider hører op, og da det næppe vil ske, saa længe Banerne ere i et privat Selskabs Hænder, maa allerede dette Hensyn være i en væsenlig Grad bestemmende for Regeringen.

Men ogsaa i andre Retninger har det sjællandske Selskabs Ejendomsret til Banerne tyget paa Beboerne Øst for Store Belt og medført en Ulighed i Behandlingen, som ikke i Længden kan opretholdes. Medens Staten i Jylland og Fyn har tilskudt Millioner til mere eller mindre lokale Baner, Baner af anden Rang, som aldeles ikke kunde komme i Stand uden saadan Statsunderstøttelse, har man haft Exempel paa, at Staten har maattet nægte Anlæget af en Jernbane paa Sjælland, hvortil der ikke krævedes det mindste Bidrag af Staten, blot fordi dette Anlæg formentes at komme i Strid med den Selskabet tilstaaede Eneret. Eneretten, som selvfølgelig har været nødvendig for at forsikke de Dele af Sjælland Jernbane, der umiddelbart betjenes af disse, er saaledes blevet en Hindring for andre Egne i at faa det samme Gode, uagtet de efter Sagens Natur maa have Krav paa at opnaa det, naar de selv ville betale, hvad det koster. Ogsaa dette Forholds rette og ligelige Ordning vil bedre lade sig

gjennemføre, naar Banerne ere i Statens Haand. Nogen meget væsenlig Rolle spiller dette Hensyn ganske vist ikke; thi det er næppe ret mange Jernbaner, som der vil kunne blive Tale om at anlægge uden Statsunderstøttelse; men i en maaske allerede nærmere Fremtid, i alt Fald i Løbet af 20 Aar, ville Forholdene dog maaske kunne udvikle sig saaledes, at Spørgsmaalet faar mere praktisk Betydning. Hvo vilde for 20 Aar siden have troet, at Anlæg som den sydfynske, den østsjællandske og den lolland-falsterske Bane kunde være komne i Stand paa saadanne Vilkaar, som dog sket er?

De her fremhævede Hensyn ere efter Forholdets Natur stillede i Spidsen; men det er dog ingenlunde dem, der væsenligst motiverede den foreslaede Transaktion. Det Hovedhensyn, som utvivlsomt er det fremherskende, er Hensynet til de i flere Retninger højst uheldige Tilstande, som kunne forudsese at ville indtræde, saafremt det sjællandske Selskab forbliver i Besiddelse af Bauerne 20 Aar endnu. Thi derom kan der ikke herske Tvivl, at Selskabets Interesser ere Et, Befolkningens, ja hele Landets Interesser noget helt Andet. Netop jo mere det tør betragtes som givet, at Selskabets Ejendomsret uigjenkaldeligt vil ophøre med Aar 1900, — og der vil sikkert ikke paa nogen Maade kunne blive Tale om at forlænge dets Tilværelse yderligere, og dermed det ubillige og uretfærdige System, hvorunder Sjællænderne saa længe have lidt —, vil det være dets øjensynlige Interesse at holde Alt saa vidt muligt uforandret i den Stand, som det er nu. Det lader sig med temmelig Bestemthed sige, at ethvert nyt Anlæg, som der nu kan peges paa som ønskeligt, vil bidrage til foreløbig at formindske Aktionærernes Udbytte. Ingen ny Bane paa Sjælland vil i de

første Aar kunne forrente sin Anlægskapital med 6 pCt., ja sikkert ikke engang med $4\frac{1}{2}$ pCt., i hvilket Tilfælde den dog kunde anlægges ved Hjælp af Prioritetsobligationer uden direkte Udgift for Selskabet. Og næppe nok vil der kunne paavises nogen ny Bane, som giver Udsigt til, at den inden Aar 1900 vil naa til en Gjennemsnitsindtægt af 6 pCt. Selskabet har saaledes en ligesaa naturlig som afgjort Interesse i at holde sig fri for alle yderligere Anlæg i Resten af sin Levetid. Men dette stemmer saa lidt med Befolkningens, ja med hele Statslivets Interesse, som vel muligt. En Standsning af Kommunikationsmidlernes yderligere Udvikling i hele 20 Aar er saa godt som utænkelig, saa meget mere, som det er klart, at man ikke kunde gjennemføre dette Princip for den ene Landsdel, uden at man tillige maatte gjennemføre det for de andre. Men til en saadan Stilstand i 20 Aar kunde Staten ikke fordømme sig selv. Resultatet vilde da let blive dette, at Staten — saaledes som det allerede kun altfor ofte er sket — blev nødsaget til ved kostbare Indrømmelser at kjøbe Selskabet til at paataage sig saadanne Anlæg, som maatte siges at være uundgaaelig nedvendige, og til at paataage sig al Risikoen for Tab, medens Chancerne for Fordel bleve paa Selskabets Side. Dette vil blive endnu klarere, naar man nærmere overvejer, hvilke Anlæg der endnu trænges til for at fuldkommengjøre vort hele Jernbanenæt.

Medens dette nemlig nu har naaet til en vis Fuldstændighed for Hovedbanernes Vedkommende indenfor hver enkelt Landsdel, lader Sammenknytningen af disse indbyrdes og Forbindelsen med Nabolandet meget tilbage at ønske. Det staar endnu tilbage at tilvejebringe en gjennemgaaende Jernbaneforbindelse imellem Sjælland

og de omgivende Øer og atter imellem Sjælland og Skaane, for saa vidt angaaer Godsfordringer. Denne Forbindelse, hvorved Ulemperne ved Landets Splittelse i usammenhængende Dele skulde bringes til at ophøre og de enkelte Landsdele komme i Fastlandsforbindelse med hinanden, har man mærkelig nok opsat til allersidst, og der er endnu ikke gjort det mindste Skridt til at bringe Sjælland ud af denne isolerede Stilling. Det er i højeste Grad karakteristisk, at det Folkethingsudvalg, der for 14 Aar siden nedsattes angaaende et Forslag til Lov om Tilvejebringelsen af en Dampfærgeforbindelse imellem Fredericia og Strib, indstillede dette Lovforslag til Forkastelse, fordi det »vilde være saa godt som uden Nutte at anbringe Dampfærgefart over Lillebelt, naar den ikke snart efter ogsaa bringes tilveje over Store Belt«, og at der desuagtet nu snart i 8 Aar har været Dampfærge i Gang over Lillebelt, uden at der er gjort mindste Skridt til at faa en Dampfærgeforbindelse i Stand over Store Belt. Og det er næppe for meget sagt, at det sjællandske Selskabs fortsatte Existens vil være en væsenlig Hindring for dette vigtige Samfærdselsmiddels snarlige Tilstedekomst, og at derimod de sjællandske Baners Overgang til Staten vil bidrage væsenligt til at fjerne en Hoved - Vanskelighed, nemlig det yderst vanskelige Spørgsmaal, efter hvilket Forhold de to Parter, der række hinanden Haand over Store Belt, skulle dele Anlægsomkostningerne ved en Dampfærgeforbindelse imellem sig. Thi at dette vil være et Anlæg, hvor der ikke vil være Tale om direkte Forrentning af Omkostningerne, er sikkert nok, og en neje Udregning af den Fordel, som hver af de to Parter vil have af at staa i umiddelbar Forbindelse med hinanden, saa at Omladninger kunne undgaas, lader sig næppe

heller foretage. Endnu vanskeligere vil det formentlig blive at ordne Forholdet med Hensyn til Anlæget af en Dampfærge over Øresund; thi om end Staten paa forskjellig Maade har Interesse af, at et saadant Anlæg kommer i Stand, har det dog ingen — eller kun en meget fjern — umiddelbar finansiel Interesse heri, og dersom den ikke vil staa aldeles magteslös med Hensyn til denne Sags Ordning, vil den, saafremt den overhovedet vil se den komme i Stand, vistnok blive nødsaget til at paataage sig en væsenlig Andel i Byrden, uagtet Fordelene ved Anlæget ikke komme den til Gode. Og det Samme gjælder i forstørket Grad om det ganske vist forholdsvis mindre betydelige Anlæg, der behøves for at knytte Lol-land-Falster til Sjælland paa en for begge Landsdele tilfredsstillende Maade. Intet af de her nævnte Anlæg tør ventes at ville komme i Stand ved det sjællandske Sel-skabs frie Initiativ, og Staten kan dog ikke godt se paa, at dergaard 20 Aar hen, inden noget af disse for hele den indre Forbindelse imellem Landsdelene og med Sverige saa vigtige Anlæg kommer i Stand.

Det er derfor formentlig i den Erkjendelse, at der i den nærmeste Fremtid maa tages fat paa disse vigtige Opgaver, — hvortil endnu kan føjes Udvidelsen af Kjøbenhavns Banegaard, medens de dertil fornødne Grunde endnu ere at faa —, og at det paa den anden Side ikke med Billighed kan fordres af et privat Aktieselskab, at det skal bringe betydelige Offre for det almene Vels Skyld, at Staten nu har gjort Aktionærerne det Tilbud, at ville fri dem for alle yderligere Forpligtelser, som de efter deres privilegerede Stilling dog ikke helt ville kunne unddrage sig, og sikre dem en aarlig Renteindtægt af 6 pCt. indtil Aarhundredets Slutning. Denne Betydning af

Regeringens Tilbud vil utvivlsomt staa klar for Aktionærerne ved den forestaaende Afstemning; men det er da at haabe, at ogsaa den anden Side af Sagen staar dem klar: Naar Regeringen her har anvist dem en Vej til at forlige deres private Interesser som Aktionærer med det Almenes Krav paa en tidssvarende Udvikling af vore Kommunikationsmidler, og de ikke ville benytte den, tilkjendegive de derved, at de underkaste sig de Fordringer, som i sidstnævnte Henseende maa stilles. Nærværende Forf. har altid bestemt gjort gjeldende, at det vilde være ubilligt at forlange, at Aktionærerne skulde tilsidesætte Hensynet til deres private Interesser og af Hensyn til det Offentlige paatage sig Forpligtelser, der ville gjøre et betydeligt Skaar i deres Udbytte. Men det maa ligesaa bestemt hævdes, at det aldrig kan have været Meningen at tilsikre Aktionærerne mere end et passende og rimeligt Udbytte af deres Kapital; som et saadant maa vistnok 6 pCt. betragtes, og Aktionærerne ville derfor altid være utsatte for, at Fordringerne om Indrømmelser i det Almenes Interesse gjøre sig gjeldende med uimodstaelig Magt, saasnart Udbyttet stiger over 6 pCt. Men navnlig vil det være klart, at Aktionærernes Krav paa Hensyns-tagen fra Regeringens og den lovgivende Magts Side bliver overmaade svagt, naar der er anvist dem en Udvej til at slippe fra alle af Forholdets Natur følgende yderligere Forpligtelser blot imod at offre den højest usikke Chance for i nogle Aar at faa mere end 6 pCt., og at deres Vægring ved at gaa ind paa det nu foreliggende Tilbud derfor meget let kan paaføre dem Forpligtelser, som mere end opveje denne tvivlsomme Udsigt til en mulig Fordel.

Den engelske Handels nuværende Standpunkt.*)

(Sluttet.)

Under vigende Priser medføre Handelsforetagender i Regelen Tab, thi et billigt Indkjøb den ene Uge er blevet dyrt den næste. Til hvilkensomhelst Pris en Kjøbmand end indkjøber en Vare, kan han blive undersolgt i Lebet af et Par Dage eller i alt Fald før han bliver af med sine Varer. Under saadanne Omstændigheder indskrænker han sig og gjør færre Bestillinger hos Fabrikanten. Denne ser stadig sit Lager tiltage til Trods for de vigende Priser, til hvilke han gaar ind paa at sælge, og da han ikke kan udrede Lønninger og opfylde sine Forpligtelser uden at sælge, nødes han til uanset Tabet at søge Kjøbere til stedse lavere Priser. Han nødes derfor til at nedsætte Arbejdslønnen. Efter længere eller kortere Modstand finder Arbejderen sig i det Uundgaaelige, og da han saaledes har færre Penge at raade over overfor Detaillisterne, kommer nu Turen og de daarlige Tider til dem. Og efterhaanden som denne Proces skrider frem, gjør hvert Skridt nedad Tingene værre. Værdiforringelsen strækker sig til al Slags Ejendom. Det er ikke Varer alene, som blive billigere, men Fabriker, Miner, Maskiner, Obligationer, Aktier, Huse, Jord, Alt rives med i Faldet.

*) Efter Augustus Mongredien.

Bankerne, som hidtil villig have gjort Forskud paa Handelssikkerheder, blive nu ængstelige og søger at frigjøre sig ved at inddrage deres Forskud helt eller delvis. Dette falder tungt paa Kjøbmanden. Thi paa det vigende Marked bringer ethvert Indkjøb Tab, hans Lager er blevet mindre værd, hans Debitorer, der lide under samme Tryk, forhale deres Betalinger, den Kredit, som før støttede ham, svigter ham nu, og til Trods for Alt maa han fremad, hvis han ikke vil se sin Forretning standse. De, som have tilstrækkelig Kapital, kunne holde ud i Haab om bedre Tider, men Mange maa give tabt og den Enes Fald fører den Andens med sig.

Nogle Banker, som have inladt sig for dybt med enkelte større Huse, søger at holde disse oppe, for ikke at miste sit Udestaaende, men synke ofte selv sammen under saadanne Forsøg, som istedetfor st afvende Katastrofen blot gjøre denne end mere ødelæggende. Det er saadanne omfattende og uventede Bank - Fallissementer, som have bidraget deres til at gjøre det almindelige Tryk endnu føleligere.

Saaledes ere de vigtigste Træk, som have betegnet de sidste Aars økonomiske Historie og de samme Kjendeteign have stedse ledsaget ethvert varigt Prisfald. Det er Middelstanden, som har maattet tage mod det værste Stød, thi Arbejderne have som vi have set haft en Støtte i de lavere Priser paa alle Fornødenheder, medens Alle, som have faste Indkomster, ligefrem have staaet sig vel ved det almindelige Prisfald.

Vi slutte heraf, at medens de sidste Aars Fallissementer i Bank- og Handelsverdenen have været Virkningen af, ikke Aarsagen til Prisfaldet, saa have de paa den

anden Side forøget den Ruin, hvorfra de havde deres Udspring.

Paa Grund af denne Prisforholdenes Indflydelse paa Omsætningens Tilstand bliver det af yderste Vigtighed at komme til Kundskab om 1) til hvilket Punkt nedad vi nu ere komne; 2) hvorvidt Priserne nu ere komne under det Punkt, fra hvilket de gik opad i 1872, og 3) naar vi tør haabe at have naaet et Vendepunkt.

De tvende første Spørgsmaal lade sig uden Vanskelighed besvare.

Ved den samme Fremgangsmaade, som vi have anvendt med Hensyn til foregaaende tabellariske Oversigter, men hvis Detailler her vilde optage for megen Plads, ere vi komne til nedenstaaende Forholdstal, som repræsentere Gjennemsnitspriserne paa Hovedartiklerne i den engelske Udførsel i de 8 Aar, vi have valgt med 1861 som Udgangspunkt. Sætte vi Gjennemsnitsprisen for Udførselen i hint Aar til 1000, faa vi:

Gjennemsnitspris for Udførselen 1857	1087
— — — — 1861	1000
— — — — 1865	1593
— — — — 1867	1305
— — — — 1870	1283
— — — — 1872	1396
— — — — 1876	1023
— — — — 1878	923

Heraf fremgaar:

- At Gjennemsnitsprisen var højere i 1865 end i 1872, hvad der navnlig skriver sig fra de høje Priser paa Bomuldsvarer som Folge af det knappe og dyre amerikanske Raastof.
- At Priserne i 1878 sank dybere end i noget af de øvrige Aar og 8% under Gjennemsnittet af 1861, som var et yderst slet Aar for Handelsverdenen.

Ved en lignende Methode anvendt paa Indførselen tro vi at have udfundet Gjennemsnitsprisen for Indførselen i vedkommende Aarrække. De Artikler, vi have valgt til Basis for Beregningen, ere 21 i Tallet ud af de c. 100, som omhandles i Board of Trades Lister, men da de i enhver Henseende ere de vigtigste og væsenligste, idet de udgjøre $\frac{2}{3}$ af hele Indførselen, tør det antages, at Resten følger samme Lov. Sætte vi altsaa Gjennemsnitsprisen for Indførselen til 1000, faa vi:

For 1861	1000
- 1867	935
- 1870	887
- 1872	871
- 1876	745
- 1878	678

Med andre Ord:

1. Medens Udførselen i Gjennemsnit har givet højere Priser end Tilfældet var i 1861, have Priserne paa Indførselen siden da stadigt været nedadgaaende.
2. Medens de Artikler, vi sælge, paa 8% nær have naaet Priserne i 1861, er hvad vi kjøbe 35% billigere end i hint Aar.
3. Hvad vi sælge bestaar væsenlig af Fabrik- og Manufakturvarer; hvad vi kjøbe væsenlig af Raastoffer og Agerdyrkningsprodukter.
4. For den samme udførte Varemængde, for hvilken vi i 1861 fik 1000 £, fik vi i 1872 1396 £. For den samme indførte Varemængde, for hvilken vi betalte 1000 £ i 1861, betalte vi kun 871 £ i 1872.
5. Priserne paa vor Udførsel, som i 1872 vare stegne $39\frac{2}{3}\%$ i Sammenligning med 1861, daledes i 1878 $7\frac{2}{3}\%$ under Priserne i 1861. Dette svarer atter til en Ned-

gang af $47\frac{1}{3}\%$ i Sammenligning med 1861 og af 34% imod Priserne i 1872. Paa den anden Side falde Priserne paa Indførselen, som i 1872 vare dalede 13% under Standpunktet i 1861, i 1878 yderligere 32% under dette, hvilket svarer til en Nedgang af 22% af de dalede Priser i 1872. Med andre Ord: Nedgangen paa Udførselen af 34% mellem 1872 og 1878 gik ud fra høje Priser, Nedgangen paa Indførselen i samme Periode var en Fortsættelse af tidligere Nedgang.

I nedenstaende Tabel have vi paa samme Maade taget Gjennemsnittet af Prisforholdstallet af Ud- og Indførsel med tilbørligt Hensyn til hver enkelt Artikels relative Betydning med Hensyn til Kvantitet. Den viser saaledes de relative Gjennemsnitspriser paa den hele Varemængde, hvoraf Ind- og Udførsel bestaar, og da vor Omsætning indbefatter saa godt som enhver Artikel af nogen Betydning, som fremkommer paa Verdensmarkedet, tør Tabellen siges tilnærmelsesvis at vise den relative Gjennemsnitspris paa enhver Artikel paa Verdensmarkedet. Naar vi altsaa sætte Gjennemsnitsprisen paa alle Varer, Indførsel som Udførsel, i 1861 til 1000, faa vi:

For 1867	1102
- 1870	1064
- 1872	1118
- 1876	858
- 1878	776

Vi slutte heraf, at Gjennemsnitspriserne siden 1861 efter nogle Aars Stigen atter ere dalede og nu staa $22\frac{1}{2}\%$ under Gjennemsnitsprisen i hint Aar og $30\frac{1}{2}\%$ under det høje Stade, den havde naaet i 1872.

Hvis en Reaktion mod de høje Priser i 1872—1873 havde været eneste Aarsag til det nuværende Tryk, maatte

vi nu have mere end naæt et Vendepunkt, idet Priserne have naæt langt under Udgangspunktet. Men der gives andre medvirkende Faktorer. Vi have allerede omtalt den Rolle, som den aftagende Guldproduktion spiller overfor den stadig stigende Varemængde, som Guldet skal repræsentere. Den samlede Virkning af disse tvende Drivfjedre har fremkaldt og vil vedblive at fremkalde en større eller mindre Nedgang i Varernes Pengeværdi.

Men hvilken som helst Kombination af Faktorer det saa skyldes, have vi set, at Priserne ere dalede ud over det Punkt, som et Tilbageslag alene vilde have bevirke, samt at Nedgangen siden 1861 har været betydelig større paa fremmede Artikler end paa vore egne Produkter.

At vor Indførsel langt overstiger vor Udførsel, navnlig i de senere Aar, er et Faktum, som har tiltrukket sig almindelig Opmærksomhed. Man er tilbøjelig til at betragte dette Forhold som et Onde, der betyder aftagende Omsætning og Formindskelse af vor Rigidom: det er ikke vore Produkter, siger man, som de Fremmede eftertragte i Bytte for deres Varer, det er vore Penge, og Overskudet af vor Indførsel er derfor en Maalestok for vor Tilbagegang. At denne Betragtningsmaade ikke holder Stik og ikke er Andet end en Levning af den gamle «Handelsbalance» er ikke vanskeligt at paavise.

Vi paastaa:

Hint Overskud af vor Indførsel over vor Udførsel bevirker ikke, at Guldet forlader os. Det er et Tegn ikke paa vor Tilbagegang, men paa vor Rigidom.

Alle heldigt stillede Nationer indføre mere end de udføre og vice versa. Lad os først undersøge, hvilke de relative Værdier af vor Ind- og Udførsel have været i de sidste Aar. Det vil da ses, at de langtfra have divergeret saa meget som det skulde synes ved et overfladisk Blik paa Board of Trades Aarsberetninger. Hvad Indførselen angaar, maa, som tidligere antydet, først fra drages 11 pCt. af den officielle Værdi for at komme til Kundskab om det virkelige Beløb, som den fremmede Sælger modtager af os^{*)}). Hvad Udførselen angaar afskibes de $\frac{2}{3}$ i britiske Skibe. Den samlede Læstendrægtighed, som i 1878 udklareredes fra britiske Havnne til fremmede Lande, var 17 544 000 Tons. Heraf falder 12 050 000 paa britiske Skibe og 5 494 000 paa fremmede, og i samme Forhold staar den i London tegnede Assurance. $\frac{2}{3}$ af de 11 pCt. i Fragt og andre Omkostninger, som den fremmede Kjøber af vore Produkter maa udrede, tilfalde derfor britiske Rhedere og Assurandører og maa lægges til den officielle Værdi for at komme til det virkelige Beløb, som den Fremmede betaler.

Hertil have vi taget Hensyn i nedenstaaende Tabel, som derfor viser den virkelige Forskjel mellem de Summer, vi have betalt for vor Indførsel og modtaget for vor Udførsel i de sidste 18 Aar. (Summerne ere angivne i Millioner £.)

---

^{*)} Vi have ikke overset, at kun de $\frac{2}{3}$ af vor Indførsel foregaar i britiske Skibe og at følgelig $\frac{1}{3}$ af de 11 pCt. tilfalder fremmede Rhedere, men dette Forhold opvejes rigelig af de store Beløb, som remitteres til England gjennem vor Fragtfart mellem fremmede Havnne.

Aar.	Brutto- Indførsel.	Herfra 11. pCt. 1. Frøgt. etc.	Netto- Indførsel.	Udførsel.	11 pCt. til de 2.	Netto- Udførsel.	Overskud af Indførsel.	Overskud af Udførsel.
1861	217	24	193	160	12	172	21	-
1862	226	25	201	166	12	178	23	-
1863	249	27	222	197	14	211	11	-
1864	275	30	245	213	16	229	16	-
1865	271	30	241	219	16	235	6	-
1866	295	32	263	239	18	257	6	-
1867	275	30	245	226	17	243	2	-
1868	295	32	263	228	17	245	18	-
1869	295	32	263	237	18	255	8	-
1870	303	33	270	245	18	262	8	-
1871	331	36	295	285	21	306	-	11
1872	355	39	316	315	23	338	-	22
1873	371	41	330	311	23	334	-	4
1874	370	41	329	298	22	320	9	-
1875	374	41	333	282	21	303	30	-
1876	375	41	334	257	19	276	58	-
1877	394	43	351	252	19	271	80	-
1878	366	40	326	245	18	263	63	-
							£ 359	£ 37

Det fremgaar heraf, at vi med Undtagelse af 1871, 72 og 73 i mange Aar regelmæssig have indført mere end vi have udført, og at Overskudet af Indførselen i den hele Række af 18 Aar har udgjort 322 Millioner £, hvoraf de 231 Millioner falde alene paa 1875, 76, 77 og 78.

Have vi nu betalt dette Overskud kontant helt eller delvis?

Ifølge Board of Trades Beretninger stiller Forholdet mellem Ind- og Udførsel af ædle Metaller sig saaledes i de paagjældende 18 Aar:

Aar.	Udførsel.	Indførsel.
	1000 £	1000 £
1861	20 811	18 747
1862	29 326	31 656
1863	26 544	30 031
1864	23 132	27 728
1865	15 092	21 462
1866	22 639	34 287
1867	14 324	28 821
1868	20 220	24 853
1869	16 377	20 501
1870	18 920	29 456
1871	33 760	38 140
1872	30 336	29 608
1873	28 899	33 599
1874	22 584	30 379
1875	27 628	33 265
1876	29 464	37 054
1877	39 798	37 163
1878	26 687	32 421
	446 541	539 171

Tallene tale. Disse 92 630 000 £ give et Gjennemsnitoverskud af 5 Millioner £ aarlig i hvert af de 18 Aar,

hvilket omrent svarer til vort aarlige Behov til kunstneriske Øjemed, til Erstatning for Slid og til Cirkulationsmidler.

Til samme Resultat komme vi fremdelvæs ad anden Vej. I de fire Aar 1871—74 have vi udført for 28 Mill. £ mere end vi indførte, i de fire Aar 1875—78 havde vi indført for 231 Mill. £ mere end vi udførte. Hvis derfor internationale Mellemregninger afgjordes med Kontanter, maatte vi i de fire første Aar have modtaget langt mere Guld fra Udlandet end sædvanlig og vice versa i de sidste fire Aar. Tabellen viser imidlertid, at vi i den første Periode modtog 16.147.000 £ mere end vi sendte og i den sidste 16.326.000 £, eller med andre Ord: i de fire Aar med den store Udførsel modtoge vi 180.000 £ mindre fra Udlandet end i de tre Aar, hvor Overskudet af Indførselen androg 231 Mill. £.

At England fra Udlandet aarlig modtager betydelige Summer i Renter, Dividender etc. af Laan, Aktier osv., er Noget som hver Mand ved. Hvor stort dette Beløb er, anslaas forskjelligt, fra 30 til 70 Mill. £. Seyd har i 1876 anslaet Hovedstolen til 1100 Mill. £ og Renten til mellem 40 og 50 Millioner. Fawcett har fornlyig anslaet Rentebelebet fra Amerika og Indien alene til 30 Mill. £. Gjennem detaillerede Undersøgelser ere vi komne til det Resultat, at det samlede Udbytte af fremmede Papirer lydende paa Sterling og fremmed Mønt i Forbindelse med Remisserne fra Indien for Udlæg for indiske Statsudgifter udgjøre 55.700.000 £.

Føjes hertil aarlige Amortisationer, Udbyttet af britisk Kapital i fremmede private Foretagender og Remisserne fra engelske Filialer i Udlandet, udkommer et Beløb af 60 Mill. £, som aarlig indgaard til det forenede Kongerige fra Udlandet.

Det er dette store Beløb, der kommer England tilgode i Skikkelse af Produkter og saaledes fremkalder hint Plus i vor Indførsel, og det vilde have været endnu større, naar forskjellige Stater ikke havde svigtet deres Forpligtelser.

Vi have ydet store Laan i de sidste 50 Aar (dog langtfra i samme Udstrækning som nu), men et Blik paa Tabellen Pag. 341 viser at Overskudet af Indførselen til trods for de her omhandlede Intrader kun var ringe fra 1863 til 1874, og at det i Aarene 1871, 72 og 73 var Udførselen, som oversteg Indførselen. Aarsagen ligger lige for Haanden. Fra 1863—1870 satte vi stadig Penge i fremmede Laan etc., som for endel absorberede de Summer, vi skulde have inddraget i Rente etc. af tidlige Laan, saa at Overskudet af Indførselen ikun kunde være ringe. Men i Aarene 1871—73 forsøgede vi pludselig disse fremmede Laan efter en uhyre Maalestok. Britiske Fabrikanter, Mineejere, Rhedere osv. omsatte Kapitalisternes Penge, Handel og Vandl tog et uhyre Opsving, Arbejdslønnen steg og Pulsen slog hurtigere i hele Organismen. Paa denne Maade blevе ikke blot de Summer absorberede, som vi skulde have modtaget for tidlige Laan til Udlandet, men der udkrævedes langt større Summer, som afsendtes i Skikkelse af den overordenlig forsøgede Udførsel. Men da vor overskydende Kapital for en Tid tildels var udtømt, men navnlig fordi flere Stater erklærede sig ude af Stand til at opfylde deres Forpligtelser mod os, standsede disse Laan pludselig i 1875. Disse Standsninger medførte store Tab og gjorde Kapitalisterne betænkelige. Følgerne viste sig hurtig. Hin Indtægt fra Udlandet af 60 Millioner aarlig, som ikke længer neutraliseredes af nye Udtællinger til Udlandet, medførte

nu en forholdsmaessig Forøgelse af Indførselen til en Værdi, der som tidligere paavist paa det allernærmeste falder sammen med dette Beløb, idet Tabellen Side 341 viser at Overskudet af Indførselen i Aarene 1875—78 udgjør 231 Mill. £ eller 58 Mill. aarlig.

Denne Standsning i fremmede Laanydelser har medført tvende Følger: 1) en betydelig Nedgang i Udførselen. Den britiske Kapitalist laaner ikke længer sine Penge ud, den britiske Fabrikant og Mineejer faar ingen flere Bestillinger for at omsætte saadanne Penge i Produkter, Arbejdslønnen falder og Pulsen slaar svagere i hele Organismen; 2) en stor Opsamling af Kapital, som forgjæves søger en sikker og fordelagtig Anvendelse. Vore store Indtægter fra Udlandet, som nu ikke længer lide noget Afbræk ved nye Laan til Fremmede, holdes tilbage i Landet og foreøge daglig den store Pengemaske, som ligger unyttet hen. Rentefoden synker saa lavt som ingensinde, Fonds stiger opad mod pari og det antages, at de Summer, som fortiden ere deponerede i de forskjellige Banker i Storbritannien, andrage henimod 600 Mill. £, et Beløb, der langt overgaar Alt, hvortil vi tidligere have været Vidne.

Hvis den engelske Handelspolitik havde været Hovedaarsagen til den Stilstand i Omsætningen, som har været fremherskende i England i de sidste 4 Aar, saa maatte de Lande, som vedkjende sig Beskyttelsessystemet, have levet under lykkeligere Kaar i samme Tidsrum. Men dette er langtfra at være Tilfældet, og Omsætningen i den øvrige Verden lader fuldt saa meget som vort eget Land. Fra ethvert Land paa Kontinentet lyde høje Klager over

Stagnation, og Beskyttelsens Skjold hviler saa tungt paa dem, at de fordrer det løftet højere op eller længere ned, de vide ikke selv hvad. Hvad angaar det mest beskyttede Land i Verden, de Forenede Stater i Amerika, saa ere de handlende og arbejdende Klassers Kaar slettere der end i Evropa, tiltrods for den forhaandenværende Overflod af frugtbart og billigt Land. I de to Aar 1872—73, altsaa paa det højeste Punkt af Opsvinget hertilands, da Arbejdstilbuddet var knapt og dyrt, udvandrede 466 000 Mennesker fra Storbritannien til de Forenede Stater, medens Tallet paa Udvandrere i 1876—77 under den haarde Krise gik ned til henholdsvis 54 000 og 45 000, paa samme Tid som et lige saa stort Antal vendte tilbage til England fra Unionen. Man skulde troet, at den stærke Nedgang i Arbejdslønnen i 1876—77 vilde have været en Opfordring for Arbejderne til at udvandre i en langt større Maalestok end i 1872—73, da Arbejdslønnen var høj og Arbejde livlig efterspurgt, medens det Modsatte fandt Sted og Udvandringen standsede. Hvorledes kunde dette gaa til, hvis Beskyttelsen virkelig havde beskyttet Unionen og Frihandelen medført Fordærvelse i England? Sagen er den, at medens Velstanden gik tilbage i England, gik den i endnu højere Grad tilbage i Amerika, og da de mest Interesserede, Arbejderne, hurtig blev opmærksomme herpaa, foretrak de den lavere Løn her fremfor Undergang hist.

Til Sammenligning mellem Frihandelens og Beskyttelsens Virkninger i England og Amerika ville vi vælge det Forhold, hvori de tvende Lande deltagte i Fragtfarten paa Verdenshavene — en Pris, som det er værd at kæmpe for. Indtil 1849 var den britiske Handelsflaade «beskyttet» ved Navigationslovene, som gave indenlandske

Kjøbmænd et Slags Monopol, men i hint Aar aabnede vi dristig vor Skibsfart for almindelig Konkurrence, og fra samme Stund blev vor Handelsflaade endnu mere fremragende end nogensinde; vi blev Verdens Fragtfarere og vort Flag vajer i enhver Havn, hvor der overhovedet er Noget, som hedder Handel.

Indtil 1860 konkurrerede den amerikanske Handelsflaade alvorlig med vor egen og deltog i stort Omfang i en overordenlig fordelagtig Fragtfart paa alle Have. Henved $\frac{3}{4}$ af alt Gods, som indsørtes til eller udførtes fra amerikanske Havn, førtes i amerikanske Skibe og Unionens Flag saaes stadig Side om Side med vort eget. Borgerkrigen standsede for en Tid denne Konkurrence, men da Krigen var endt, var der Intet, som kunde afholde amerikanske Rhedere fra atter at intage deres gamle Rang mellem de sefarende Nationer, naar ikke én Omstændighed havde været. Beskyttelsessystemet havde antaget overordenlige Dimensioner og fremtvang gjennem Toldsatserne dyre indenlandske Produkter i Stedet for de tidligere billige fremmede. Priserne steg til en saadan Højde, at det blev umuligt for den amerikanske Rheder at bygge og udruste et Skib, hverken Sejl- eller Damp-skib, til en saadan Pris, at han kunde konkurrere med den britiske, som saaledes har beholdt Farten for sig selv, medens den amerikanske Koffardiflaade er indskrænket til indenlandsk Fart (som ganske vist lægger Beslag paa en stor Læstedrægtighed) i den Udstrækning, at Unionens egne Frembringelser afskibes i fremmede Skibe fra dens egne Havne. Af de 107 for det meste store Skibe, som ifølge sidste Númer af Dornbusch's «Floating Grain Cargoes List» laa under Indladning for Hvede til

England i San Francisco og Portland, vare 84 britiske, 9 tyske, 2 franske og kun 12 amerikanske.

Den Nedgang i Handel og Omsætning, hvis Aarsager vi her have søgt at udfinde, er uden al Tvivl bleven forøget ved Frygten for, at de politiske Forviklinger, særlig det orientalske Spørgsmaal, skulde medføre Krig. De skadelige Følger af en Krig med Hensyn til Handel og Omsætning vise sig før dens Begyndelse, som Følge af Uvisheden, og efter dens Ophør, som Følge af Tilbageslaget, thi selve Krigen tvinger Regeringerne til store Udgifter, som bevirke en forøget Virksomhed i mange Retninger. Efterspørgselen efter Arbejde foreges og fremkalder et tilsvarende Opsving i Detaillisternes Virksomhed. «Pengene cirkulere» livligt, og de handlende og industridrivende Klasser glæde sig for en Tid ved et kunstigt Velvære. Men naar Krigen hører op, kommer Tilbageslaget, der i meget ligner det, som fulgte paa Opsvinget i 1872—73, og Stilstand og Mangel indtager Pladsen. Saaledes gik det efter Freden 1815, som fulgtes af en Krise, haardere og voldsommere end nogen. Hundrede Tusinder mistede deres Arbejde og nedsank i Nød og Elendighed, og Ildspaasættelse, Plyndring og «Brød eller Blod»-Oprør spredte Forfærdelse over Landet i Aarene 1816 og 17. Ligeledes var Tilendebringelsen af Krigen med Rusland i 1856 fulgt af Paniken i 1857, som fremkaldte mangfoldige Fallissementser med Passiva til et samlet Beløb af 45 Mill. £, indtil Regeringen maatte lægge sig imellem ved at bemyndige Banken til en Note-emission udover det legale Forhold.

Vi tro dog ikke, at politiske Bekymringer have øvet

nogen særlig betydelig Indflydelse paa Omsætningens nuværende Tilstand — sikkert mindre end de Tab, som britiske Laangivere have lidt ved Udeblivelseren af Renterne fra forskjellige Stater. Ikke blot var Rentebeløbet tabt, men dette fremkaldte atter Frygt for, at ogsaa Hovedstolen var i Fare; thi baade offentlige og private Betalingsstandsninger blive kun i de sjeldneste Tilfælde fulgte af en Gjenoptagelse af Betalingerne. Naar et Land først har svækket sin Kredit ved at standse sine Betalinger, har det samtidig mistet en kraftig Spore til en punktlig Opfyldelse af sine Forpligtelsér for Fremtiden, nemlig Haabet om i paakommende Tilfælde at kunne erholde nye Laan. Disse Tab medførte en Formindskselse af vor flydende Kapital og bidroge saaledes i en vis Grad til den almindelige Nedgang. Heldigvis faldt de for største Delen paa Rigmænd, hvem de kunde sætte i Forlegenhed, men ikke ødelægge, og ét Gode medførte de. De rystede de engelske Kapitalisters Tillid til fremmede Regeringers Evne og Vilje til at opfylde deres Forpligtelser, saa at Landets opsparede Kapital, som gjennemsnitlig anslaas til mellem 180 og 220 Mill. £ om Aaret, er forblevet i Landet, hvor den dog for Øjeblikket kun forøger de uhyre Summer, som i hidtil ukjendt Udstrækning henligge saagodtsom ledige og forgjæves søger nye Felter for en fordelagtig Anwendung.

Den Slutning, vi uddrage af disse vore Betragtninger, er den, at den nuværende Forbindelse mellem lave Priser og Overflod af Kapital berettiger til Forventningen om, at der inden lang Tid vil komme en Bevægelse henimod

højere Priser. Fra samme Stund ville Forretningerne kunne drives med større Fordel, Kapitalen vil fatte ny Tillid, Handelen tage ny Flugt og vi Alle indtræde i en ny Periode af heldigere Aar. Da ville vi Alle efter nogen Tids Forløb presse paa af al vor Magt indtil Priserne have naaet Højdepunktet, og et nyt Tilbageslag hidfører en ny Periode af Nedgang, Tab og Ødelæggelse i Lighed med den, som vi nu opleve, og som vi haabe og tro, om ikke lang Tid at have lagt tilbage.

Danmarks Udenrigshandel i 1878.

Danmarks Statistik. Statistisk Tabelværk, 4. Række, Litra D., Nr. 2.
Vare-Indførselen og Udførselen etc. i 1878. Udgivet af det statistiske
Bureau. Kjøbenhavn, 1879.

Af det nys udkomne Tabelværk se vi, at Danmarke samlede Vareomsætning med Udlandet i 1878*) havde en Vægt af 3640 Mill. kr. — o: henved 400 Mill. kr. mindre end det foregaaende Aar — og en Værdi af 343,6 Mill. Kr., — o: 46 Mill. Kr. mindre end i 1877, 66 Mill. Kr. mindre end i 1876, 57 Mill. Kr. mindre end i 1875, og næsten 70 Mill. Kr. mindre end i 1874.

Vi ville opløse den samlede Omsætning i Indførsel og Udførsel.

Indførselen havde i 1878 en Vægt af 2621 Mill. kr. og en Værdi af 190,4 Mill. Kr. Paa begge Punkter er der Tilbagegang. Men at Tilbagegangen langt mere er en Værdi-Tilbagegang end en Kvantitets-Tilbagegang, vise følgende Tal:

Indførsel i 1874	2611	Mill. kr.	232,7	Mill. Kr.
— i 1875	2761	—	228,2	—
— i 1876	3034	—	228,9	—
— i 1877	3087	—	225,4	—
— i 1878	2621	—	190,4	—

I 1874 havde saaledes en noget mindre Kvantitet en 42 Mill. Kr. større Værdi. De anførte Tal ville give En

*) Om Danmarks Udenrigshandel i 1877, se Nationaløkon. Tidsskrift XII, S. 326 fg.

et stærkt Indtryk af, at Tilbagegangen i en overvejende Grad skyldes Varernes Prisfalde.

Dette Indtryk vil yderligere styrkes, naar vi betragte Udførselen. Vi se nemlig her en betydelig Nedgang i Værdien, samtidigt med at Kvantiteten tildels er stigende:

Udførsel i 1874	966 Mill. kr.	179,9 Mill. Kr.
— i 1875	992 — —	172,1 — —
— i 1876	1079 — —	180,7 — —
— i 1877	915 — —	164,3 — —
— i 1878	1019 — —	153,2 — —

De fremmede Varer, som vi gjenudførte, vejede omtr. 180 Mill. kr., — et Tal, der har holdt sig saa temmelig konstant i de sidste fem Aar; — men deres Værdi er blevet væsenlig forringet, idet den i 1878 knap var 16 Mill. Kr., medens den i 1877 var $20\frac{1}{2}$, og i 1874 endog over 23 Mill. Kr. Atter de faldende Priser.

I vor Udførsel indtager, som bekjendt, Landbrugsprodukterne, og da navnlig levende Kreaturer, Fedevarer samt Korn og Kornvarer den mest fremtrædende Plads. Følgende Tal ville overbevise herom:

	Værdi af Total-Udførselen.	Værdi af Landbrugs-Udførselen.
1874	179,9 Mill. Kr.	134,7 Mill. Kr.
1875	172,1 — —	128,3 — —
1876	180,7 — —	137,3 — —
1877	164,3 — —	118,8 — —
1878	153,2 — —	116,8 — —

I disse Tal er Gjenudførselen af fremmede indførte Produkter imidlertid indbefattet. Indførselen af fremmede Agerbrugsprodukter havde en Værdi af:

1874	26,5 Mill. Kr.
1875	21,3 — —
1876	28,4 — —
1877	40,0 — —
1878	34,2 — —

I de to sidste Aar, og navnlig da i 1877, have vi altsaa indført forholdsvis særdeles store Værdier af fremmede Agerbrugsprodukter. Fradrage vi disse Værdier fra de forannævnte, faa vi en Overskuds-Udførsel af Kreaturer, Fedevarer, Korn og Kornvarer til Værdi af

1874	108,2	Mill. Kr.
1875	107,3	—
1876	108,9	—
1877	78,8	—
1878	82,1	—

1878 har altsaa hævet sig lidt op over 1877, men staar dog fremdeles lavt i Sammenligning med de tidligere Aar.

De 82 Mill. Kr., Overskuds-Udførselen af Landbrugsprodukter i 1878 udgjorde, fordeltes mellem

levende Kreaturer	40,3	Mill. Kr.
Fedevarer	18,1	—
Korn og Kornvarer	23,7	—
82,1 Mill. Kr.		

Af levende Kreaturer havde vi altsaa i 1878 en Overskuds-Udførsel til Værdi af 40 Mill. Kr. (ø; 45½ Mill. Kr. i Udførsel ÷ 5½ Mill. Kr. i Indførsel). Der er nogen Tilbagegang i Sammenligning med 1877; men den er ikke stor. Af Hornkvæg udførte vi 48 700 Stk. (10½ Mill. Kr.) til England og netop lige saa mange Stykker, af omrent samme Værdi, til Tyskland. Dette stemmer saa temmelig med Gjennemsnitsforholdene i 1874—78. Af Heste og Føl udførtes endel over det Gjennemsnitlige i de nævnte fem Aar, nemlig næsten 8000 Stk. (6 Mill. Kr.) til Tyskland og 2700 Stk. (2 Mill. Kr.) til Sverige. Af Faar og Geder udførte vi 61 000 Stk. (2 Mill. Kr.) til England (hvilket er 18 000 Stk. og ½ Mill. Kr. mere end det Gjennemsnitlige i 1874—78), og 6500 Stkr. (½ Mill. Kr.) til Tyskland (hvilke er omrent Halvdelen af det Gjennem-

snitlige i Femaaret). Af Svin og Grise udførte vi 184 000 Stk. ($13\frac{3}{4}$ Mill. Kr.) til Tyskland, og knap 5000 Stk. (0,36 Mill. Kr.) til England. Svinudførselen var tildels lidt lavere i 1878.

Korn og Kornvarer udviser for 1878 en Overskuds-Udførsel paa 23,7 Mill. Kr., hvilket — takket være en stigende Udførsel og aftagende Indførsel — er en Fremgang i Sammenligning med 1877, men dog fremdeles lavere end det Gjennemsnitlige i de tidligere Aar. Den betydelige Forøgelse i Overskuds-Udførselen af Korn, som 1878 har at opvise i Sammenligning med 1877, skyldes uformålet Korn. Det formalede Korn har derimod en Tilbagegang at fremvise: saaledes sank Overskuds-Udførselen af formalet Hvede fra 17 Mill. Kr. i 1877 til knap 12 Mill. Kr. i 1878.

For Fedeyarer er Nedgangen i 1878 særdeles betydelig. Overskuds-Udførselen af denne Varegruppe havde 1878 en Værdi paa kun 18 Mill. Kr., hvilket er næsten 11 Mill. Kr. mindre end den gjennemsnitlige Værdi for Femaaret 1874—78, og kun lidet mere end Værdien for det foregaaende Tiaar 1865—74. Af den vigtigste blandt «Fedeyarerne», Smør, udførtes gjennemsnitligt i de fem Aar 1874—78 til England 104 000 Tdr. til en Værdi af 25 Mill. Kr.; men 1878 udførte vi til det nævnte Land ikke engang 85 000 Tdr. til en Værdi af $16\frac{1}{2}$ Mill. Kr. Udførselen heraf til Tyskland var 1874—78 gjennemsnitligt 10 371 Tdr., $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr., i 1878 derimod 8963 Tdr., 1,8 Mill. Kr.; og til Norge 6628 Tdr., 1,6 Mill. Kr., gjennemsnitligt i Femaaret, men i 1878 kun 6087 Tdr., 1,2 Mill. Kr. Smørudførselen til de øvrige Lande er ubetydelig. Æg-Udførselen til England viser ogsaa nogen Tilbagegang, men dog i mindre Grad. Hvad Kjød an-

gaar, udførte vi 1878 mindre, end vi indførte. Udførselen af Flæsk viser ligeledes Tilbagegang: Overskuds-Udførselen heraf havde 1878 en Værdi af 1,7 Mill. Kr., hvilket er $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. mindre end det Gjennemsnitlige i Femaaret. Derimod udførte vi noget mere af Fedt og Ister, og den Overskuds-Indførsel, vi have heraf, var 1878 noget lavere end det tidligere Gjennemsnitlige.

I nedenstaaende Liste nævne vi for nogle af de vigtigere Indførsels-Artikler Indførsel og Udførsel, Kvантитет og Værdi, i Aaret 1878. (En lignende Oversigt for 1877 findes i Nationaløk. Tidsskr. 12. Bd. S. 328).

	Indførsel			Udførsel		
Kaffe (og Kaffesurrog.)	17,2	Mill.	dkr.	10,1	Mill.	Kr.
Sukker, Mallas, Sirup	55,6	-	-	12,7	-	-
Tobak	6,5	-	-	3,9	-	-
Ris	17,3	-	-	1,8	-	-
The	0,6	-	-	0,7	-	-
Vin	2,1	-	Potter	1,4	-	-
Spirituosa	1,7	-	-	1,5	-	-
Øl	0,2	-	-	0,03	-	-
Manufakturvarer af						
Bomuld, Hør, Hamp	10,7	-	dkr.	11,1	-	-
do. af Silke	0,2	-	-	4,7	-	-
do. af Uld og Haar	3,6	-	-	14,0	-	-
Raa Metaller	20,3	-	-	1,4	-	-
Metalvarer	73,8	-	-	12,1	-	-
Tømmer, Træ og						
Trævarer	425	-	-	11	-	-
Stenkul	1090	-	-	9	-	-
Stenolje o. a. Oljer	17	-	-	2,2	-	-
				6	-	-
				1,2	-	-

Ved en Jævnførelse af disse Tal med de tilsvarende for de foregaaende Aar vil man atter tildels faa Indtrykket af at Tilbagegangen ikke saameget er en Kvантитетstilbagegang som en Prisnedgang. Indførselen af Kaffe og Sukker har saaledes en Værdi, der er et Par Millioner Kr.

lavere end det foregaaende Aars; men Kvantitetsnedgangen er for Kaffe ubetydelig, og af Sukker er der i 1878 endog indført nogle Millioner & mere end i de nærmest foregaaende Aar. Derimod er ikke blot Udførsels-Værdien men ogsaa Udførsels-Mængderne endel lavere for begge de nævnte Artikler. Tobak-Indførselen havde i 1878 baade en noget større Vægt og en noget højere Værdi. Af forarbejdet Tobak er Udførselen i jævn Fremgang. Ris-Handelen var, ligesom i 1877, betydeligt højere end i Aarene før 1877. The-Handelen var derimod væsenligt svagere. For Vinens Vedkommende gik baade Kvantum og Værdi, baade af Ind- og Udførsel, endnu dybere ned i 1878 end i 1877, der dog allerede havde en betydelig Nedgang at opvise. Spirituosa-Omsætningen har derimod hævet sig noget. Øl-Udførselen stod, ligesom i 1877, paa et betydeligt højere Punkt end i Aarene før 1877. Ved Manufakturvare-Indførselen se vi en Værdinedgang, der er væsenligt større end den Kvantitetsnedgang, som ogsaa er tilstede. I intet Aar siden 1874 har Manufakturvare-Indførselen været saa ringe som i 1878: af samtlige Manufakturvarer indførtes der 1878 kun $14\frac{1}{2}$ Mill. & til en Værdi af knap 30 Mill. Kr., medens Indførselen 1874 var 17 Mill. & og 40 Mill. Kr., 1875: 18 Mill. & og 42 Mill. Kr., 1876: $17\frac{1}{2}$ Mill. & og $38\frac{1}{2}$ Mill. Kr., og 1877: 15 Mill. & og 31 Mill. Kr. Uagtet 1877 saaledes allerede var faldet dybt, faldt 1878 dog endnu dybere. For Metaller, Træ og Stenkul er der gjennemgaaende Tilbagegang, baade med Hensyn til Kvantum og Værdi, saaledes at intet Aar siden 1874 har saa lave Tal at opvise som 1878. Derimod kunne vi glæde os over en stigende Udførsel af Snedkerarbejde. Hvad endelig Olje-Indførselen angaaer, havde den i 1877

hævet sig til den hidtil ukjendte Hejde af over 28 Mill. Kr., 4,2 Mill. Kr.; men i 1878 faldt den ned til kun 17 Mill. Kr., med en Værdi af kun 2,2 Mill. Kr.

Naar Nedgangen i Indførselen har været saa betydelig, kan det ikke overraske, at ogsaa Toldindtægterne dale. Følgende Tal vise det:

Aar	Fortoldning	Ordinær Toldindt.	Krigsskat- Forhejelse	I alt Toldindt.
1874	2415 Mill. Kr.	16,8 Mill. Kr.	2,0 Mill. Kr.	18,8 Mill. Kr.
1875	2563 — —	17,6 — —	2,1 — —	19,7 — —
1876	2877 — —	18,0 — —	2,2 — —	20,2 — —
1877	2943 — —	16,8 — —	2,1 — —	18,7 — —
1878	2541 — —	16,8 — —	2,1 — —	18,4 — —

Kun følgende 13 Varegrupper have en større finansiel Betydning (eller: indbragte over 200 000 Kr. i Told i 1878):

Sukker, Mallas og Sirup	4,7 Mill. Kr.
Manufakturvarer	4,1 — —
Kaffe	1,2 — —
Drikkevarer	0,9 — —
Tobak	0,9 — —
Oljer og Elain etc.	0,9 — —
Metaller	0,8 — —
Tømmer og Træ	0,7 — —
Stenkul	0,6 — —
Salt	0,4 — —
Ris	0,4 — —
Glas-Varer	0,2 — —
The	0,2 — —

Lægges hertil de 10 Varegrupper (Frugter, Humle, Farve-Stoffer, Ost, Skind og Huder, Kryderier, Jord- og Lervarer, Klæder, Cikorie-Rødder, Papir), der hver indbragte mellem 100 000 og 200 000 Kr. i Told, faas, at 23 Varegrupper alene indbragte tilsammen 17,4 Mill. Kr. i Told. Ikke mindre end 50 Varegrupper vare om i Forening at indbringe den ubetydelige Rest af Toldindtægter, nemlig knap 1 Million Kr.

Nationaløkonomisk Forening

afholdt Møde Torsdagen d. 27de November. **Aleksis Petersen**
indledede en Forhandling om

Varetagelsen af de økonomiske, særligt de kommercielle Interesser.

I Spidsen for sine Bemærkninger stillede Indlederen den Betragtning, at den tilbørlige Omsorg for de økonomiske Interesser er af den største Betydning, — og det for hele Nationen. Om Handelsstandens Interesser varetoges tilfredsstillende eller ej, angik ikke blot selve Handelsstanden; men vi Alle — Nogle mere direkte, Andre mere indirekte — berørtes følelig heraf. — — De økonomiske Interesser blev neppe varetagne paa den mest tilfredsstillende Maade i Danmark. I de Regeringskontorer, der navnlig havde at gjøre med Sager vedrørende Næringsvæsenet, sad der Embedsmænd med gode juridiske Kundskaber og betydelig Kontorfærdighed; — men deres økonomiske Kundskaber vare af en lettere Art. De økonomiske Lovforslag udarbejdedes i Danmark af Mænd, der manglede økonomisk Sagkundskab. Regeringskontorerne følte selv Mangelen, og søgte derfor ofte Assistance udenfor Kontorerne: der var vel neppe Regeringskontorer der i højere Grad end de Kontorer, der have at gjøre med økonomiske Sager, tyede til Sagkundskaben udenfor Kontorerne; at denne til Stadighed maatte paakaldes var dog vist lidt abnormalt. Rigsdagens Medlemmer valgtes efter politiske Hensyn, ikke efter økonomiske; derfor kunde man ikke være sikker paa i Rigsdagen at finde det fornødne Korrektiv ligeoverfor de

økonomiske Lovforslag. Faktisk havde Rigsdagen i al den Tid, den havde beslaet, talt talrige Repræsentanter for de land-økonomiske Interesser, men yderst faa for de industrielle og kommercielle. Hvad kunde der nu gøres for at sikre den økonomiske Sagkundskab en noget større Indflydelse paa den økonomiske Lovgivning? Taleren omtalte det i Tyskland meget diskuterede Forslag om Oprettelsen af et «nationaløkonomisk Senat». Han vilde ikke anbefale noget Lignende for Danmark; men han anbefalede en Omordning af Regeringskontorerne paa den Maade, at ensartede Sager saavidt muligt samledes under et Ministerium (for Agerbrug, Industri og Handel), eller maaske bedre under et økonomisk Departement. Forskjelligartede Sager maatte ikke blandes sammen paa ét Sted; men Ordningen burde være klar, og af en saadan Natur, at det vilde blive lettere for Kontorerne at sikre sig den fornødne økonomiske Sagkundskab. I flere af Udlændets Stater (Frankrig, Italien, Preussen, Østrig osv.) havdes der økonomiske Ministerier; i andre økonomiske Departementer. Men selv om Statsadministrationen ordnedes paa den korrekteste Maade, maatte der dog skabes Organer, gjennem hvilke de i de økonomiske Foranstaltninger umiddelbart Interesserede kunde udtale sig. Landbointeresserne og de industrielle Interesser havde — selv om maaske ikke fuldt tilstrækkeligt — saadanne Organer; de kommercielle Interesser var derimod meget stifmoderligt behandlede. Handelsforeningerne i Kjøbstæderne havde saagot-som slet ingen Betydning; Grosserer-Societetet i Kjøbenhavn og dettes Komité betød vel adskilligt mere; men hvor spinkel Komitéens Organisation er, og hvor aldeles usyldestgjørende Komitéens Virksomhed er, viste Indlederen gjennem en udførlig Udvikling. Vi trængte til Institutioner i Analogi med Udlændets Handelskamre. De engelske Handels- og Industribyer besad næsten alle Handelskamre, frivillige Institutioner der ofte virkede med stor Kraft og betydelige Resultater. 52 af dem havde forenet sig i en fælles Association, der for hele Riget gjorde, hvad de enkelte Kamre gjorde hvert for sit Distrikt. (Taleren presenterede Dirigenten et Exemplar af denne Associationens sidste Aarsberetning). I de fleste af Kontinentets frem-

skredne Lande var Handelskamrene organiserede af Staten, ved Lov. I Frankrig raadsførte Regeringen sig med Handelskamrene efter ganske anderledes Dimensioner end dem, vi kjendte fra vore egne Forhold. (Taleren overrakte Dirigenten en Bereitung fra Handelskamret i Paris). I Tysklands forskjellige Stater fandtes der et særdeles betydeligt Antal Kamre, i Østrig 29 ved Lov oprettede, i Ungarn, Italien og andre Lande ligeledes Handelskamre, organiserede af Staten. Taleren gjorde Rede for disses Organisation og for deres Virksomhed. Han omtalte særligt deres Aarsbereelingen og andre Offentliggjørelser. (For Forsamlingen fremlagde han Bereelingen fra Kamrene i Bremen, Leipzig, Köln, Württemberg, Wien, Budapest osv.) Stod Valget mellem private, frivillige Foreninger og officielle, obligatoriske Kamre, foretrak han de første; men havde man kun Valget mellem Intet og tvungne Handelskamre, foretrak han ubetinget de sidste. Der burde i Danmark oprettes Handelskamre, til hvilke ikke blot Grosserer men ogsaa Detailhandlere — der jo ogsaa havde betydelige Interesser — skulde være valgberettigede. I det Mindste i Kjøbenhavn burde der oprettes et Handelskammer, men helst flere rundt om i Landet.

Grosserer **Fritsche**, Medlem af Grosserer-Societelets Komité, takkede Indlederen for hans interessante Oplysninger og kunde i al Almindelighed slutte sig til ham i Ønsket om mere Energi hos Handelsstanden samt om Indførelsen af Institutioner, der med større Kraft kunde varetage Handelsstandens Interesser. Ligeledes var han enig med ham i Ønsket om større Sagkundskab i Ministerierne og om at faa en Drøftelse af Konsulatforholdene. Han tvivlede ikke om de Værkers Fortrinslighed, som de udenlandske Handelskamre udgav, men derimod betvivlede han, at Forretningsmænd, naar Forretningernes uafviselige Krav skulde syldes gjøres, slik tilstrækkelig Tid tilovers til at studere disse omfangsrike Værker. Der var iøvrigt ingen Tvivl om, at Sligt ogsaa kunde præsteres her hjemme, naar vi blot vilde betale, hvad det kostede, thi den fornødne viden-skabelige Bistand kunde let bringes tilstede. — Han havde iøvrigt faaet det Indtryk, at Indlederen ikke havde fordelt Lys

og Skygge reifærdigt. Medens han saa alt det Herlige i de frivillige engelske og de lovbefalede tyske og franske Handelskamre, saa han Forholdene her meget mørkt. Han havde ikke omtalt, at Organisationen af hele den tyske Handelsstand var ganske som hos os; enhver tysk i Registeret indskrevet Kjøbmand var Vælger til Handelskamret og skulde tillige betale — ufrivillig ligesom hos os — sit Kontingent til Aftoldelse af Kamrets Udgifter. Dette burde saa meget mere fremhæves, som der for Tiden efter Avertissementer i Aviserne at dømme, forsøgtes sat i Scene her en Bevægelse imod det tvungne Bidrag til Grosserer-Societetet. Han maatte gjentage, at forøgede Udgifter vilde foranledige forhøjede tvungne Bidrag fra de ærede Medborgere, som havde Grosserer-Borgerskab, og dertil var der hos Vedkommende hidtil ikke vist særlig Lyst. — I de fleste Henseender kunde han ikke se nogen Forskjel paa de udenlandske Handelskamre og vort Societets Komité. Idet han bemærkede, at man ikke burde maale Komitéens Beretning i alenvis, i hvilket Tilfælde den visselig vilde falde igjen-nem imod de voluminøse tyske Beretninger, udviklede han, hvorledes de Opgaver, der var tildelte de tyske Handelskamre i mange Træk var de samme som dem, det paahvilede Grosserer-societetet og dets Komité at varetage. Naar man, som af Indlederen meget rigtigt hævdede, saa bort fra Personerne og kun holdt sig til Institutionen, var der egenlig kun Forskjel i et eneste Punkt: den Magtfylde, der var tildelt Komitéen, hvilken var langt ringere end de fremmede Handelskamres. Man maatte beklage, at, efter Indlederens Paastand, Komitéens Organisation og dens Beretninger varer saa lidet kjendte i Handelsstanden, men Bebrejdelsen herfor ramte de Handelsmænd, som ikke mødte paa Generalforsamlingerne og som ikke engang gad hente Beretningen i Børskontoret. For saadanne Handlende passede ganske vist ikke det engelske Frivillighedssystem; for dem maatte der gives obligatoriske Bestemmelser. — Han skulde sluttelig fremhæve, at uden Støtte fra oven, fra det Ministerium, hvorunder Handelsforhold sortere, var Komitéen magteslös. Man var ofte altfor tilbøjelig til at forudsætte, at Handelsmænd ikke havde den rette Sans for det

Heles Vel, og at fremførte Forslag eller Klager kun vare Udttryk for egne Interesser.

Aleksis Petersen havde udtynkeligt gjort opmærksom paa, at Forskjellen mellem den kjøbenhavnske Komités og de udenlandske Handelskamres Opgaver, udtynkt i Ord, ikke var stor; men mellem den Maade, hvorpaa Opgaverne i Praxis forstodes hist og her var Forskjellen desto større; med andre Ord: Virksomheden var hist en ganske anden end her. Udgivelsen af Beretninger vare begribeligvis ikke Hovedsagen. Handelsstanden i Udlanet satte dog megen Pris paa dem, — ellers vilde de naturligvis ikke blive bekostede i saa stort Omfang og paa saa mange Steder —, og af dem lærte man Virksomheden at kjende.

Grosserer **Thune** sluttede sig i Hovedsagen til Fritsche. Aleksis Petersen havde anført, at Toldloven ikke tilfredsstillede Nogen; men det var en uleselig Opgave for en Toldlov at tilfredsstille Alle, om saa Gud Fader havde udarbejdet den. — Det syntes ham, at Aleksis Petersen vel meget havde reduceret Grossererersocietets Komité; dens nuværende Virksomhed vilde Taleren lade überørt, da han selv er Medlem af Komitéen, og han vilde kun henpege til den nærmeste Fortid: Den havde under meget vanskelige Forhold været en stor Støtte for Handelsstanden, — saaledes maatte man mindes dets Formands Virksomhed i 1857. Fra Grossererersocietetet var Impulsen udgaat til vor nuværende Firmalov og til Sø- og Handelsrettens Oprettelse. Taleren fremhævede endvidere den betydelige Virksomhed, der udfoldedes ved at uddele Legater, give Understøttelse og Fribolig (de Suhr'ske Friboliger). Over hundrede Enker og Børn af Grossererere understøttedes saaledes. Dette burde man dog ikke overse. Med Hensyn til Udgivelsen af Værker osv. stod Komitéen ganske vist meget tilbage. Men paa samme Tid Indlederen havde anket over det ringe Bidrag, der nu afkrævedes Grosserererne i deres Egenskab af Medlemmer af Societetet, havde han rost Handelskamrenes store Arbejder; naar lignende efter hans Forslag skulde udgives af det kjøbenhavnske Grossererersocietets Komité, vilde det medføre belydeligt større Udgifter — her var en Modsigelse. Udfoldedes der ikke

nogen Virksomhed, var det Handelsstandens egen Skyld; den kunde jo selv supplere Societetet med saadanne Mænd, som den antog bedst vilde fremme dens Interesser. Rammen til Udfyldning erkjendte jo Indlederen for at være tilstede. Man maatte erindre, at Handelen var en fuldstændig fri Næring. Taleren troede ikke, at alle vor Handelsstands Medlemmer kunde drage Nutte af Handelskamre. I en lille Provinsby, han kjendte havde man aabnet en Børs for at ophjælpe Byen; den blev først besøgt af c. 100 Mennesker, men saa aftog Besøget, tilsidst kom Ingen, og man lukkede. Saaledes vilde det ogsaa gaa med Handelskamre hos os, de tiltraengtes ikke, i ethvert Fald ikke i Provinsbyerne.

Etatsraad, Nationalbankdirektør Levy, havde ønsket ved denne Lejlighed at kunne indskrænket sig til Tilhørerens behageligere Rolle, men den Maade de foregaaende Talere havde stillet sig til Indlederens Foredrag, nødte ham til at udtale, at det var en Misforstaelse deri at finde et Angreb paa Grosserer-societets Komité. Det var et stort Stof, Indlederen havde gjennemplet, og Hensynet til Tiden havde faaet ham til for meget at holde sig til Spørgsmaalet om Handelskamrenes Organisation, medens Taleren kunde have ønsket, om Indlederen var gaaet noget mere praktisk tilværks ved at fremdrage den af disse udfoldede Virksomhed; thi i saa Henseende talte Komitéen ingen Sammenligning med Handelskamrene, og neppe Mange af de Tilstedestedeværende vidste nogen Besked om, hvad Handelskamrenes Aarsberetninger befattede sig med. Han vilde ikke fremdrage dem i de store Byer, hvor der forelaa store Opgaver, men vilde nejes med at henvisse til en mindre Handelsby som Flensborg. Hvad fandtes nu i dettes Handelskammers Aarsberetning? Først en Redegjørelse over de i Aarets Løb behandlede almindelige Spørgsmaal og Paavisningen af nødvendige Forandringer i Byens særlige Interesser. Dernæst Betragtninger og Oplysninger om Hostforholdene i Byens Opland og Indflydelsen paa Udenrigsforholdene i samme; Beretning om Byens Handelsrøre i de vigtigste Handelsbrancher, ligesaa om Skibsfarten, om de økonomiske Instituters, særlig Bankernes Virksomhed; Meddelelser

vedkommende den store Industri; Udtalelser om Toldlovens, Jernbanetogenes og Postordningens Indflydelse paa Handelsforholdene o. s. v. Taleren tillagde slige Bereelingen den største Betydning. Herved kom Autoriteeterne, saerlig de vedkommende Ministerier, udførlig regelmæssig til Kundskab om Trangen til Forandringer og Reformer for de enkelte Byer og for hele Landet, men navnlig fandt han heri et vigtigt Opdragelsesmiddel for den yngre Handelsstand. Virksomme og nyttige Handelskamre trængte til dygtige Kræfter og i den Henseende — det nyttede ikke at fortie det — stod vor Handelsstand temmelig meget tilbage. En farvelig Skolegang og en farvelig Uddannelse paa et Handelskontor var ikke altid nok for at blive en dygtig og for sit Samfund nyttig Kjøbmand, hertil udfordredes vedholdende og videregaaende Uddannelse og her forelaa en vigtig Opgave for os Ældre til at bringe de Yngre til at erkjende Rigtigheden heraf. Det var saaledes et smukt og nyttigt Hverv der paahvilede Handelskamrene; men skulde et Handelskammer virke med Held, da maatte samme tildels kunne raade over Kræfter, der mod passende Løn kunde ofre hele deres Tid til Bedste for samme; det maatte have en økonomisk uddannet Sekretær som Medbjælp, saa at den praktiske Indsigt kunde forenes med den theoretiske Uddannelse. Kamrenes Organisation lagde han mindre Vægt paa og lige saa lidt Maaden, hvorpaa Medlemmerne valgtes; Hovedsagen var at man var sig Formalet og dettes vidgaaende Betydning klart bevidst.

Grosserer **Mannheimer** var vis paa, at Alle vare enige med Indlederen i, at Handelsstanden burde have en fyldigere og bedre Repræsentation, end nu var Tilfældet. Den Uoverensstemmelse, der var fremkommen mellem nogle af Talerne og Indlederen, var navnlig opstaet deraf, at Indlederen havde anvendt en anden Maalestok for Grossererensocietets Komitééns Virksomhed, end den man med Billighed kunde anlægge. Udlændets Handelskamre havde ganske anderledes udvidede Formaal end Komitéén, hvis Medlemmer kun vare Repræsentanterne for en enkelt Korporation — Grossererne; — dets Opgave var saaledes meget begrænset, ellers ville det ikke

have staet saa meget i Skygge ved Sammenligning med Handelskamrene. Han ønskede, at Handelskamre kunde komme til at bearbejde det statistiske Materiale af kommerciel Natur, som Statistisk Bureau nu behandlede ligesom der af det Materiale, der aarlig samledes i Udenrigsministeriet i Berettningerne fra de danske Konsuler i Udlandet, vilde af sagkyndig Haand kunne udarbejdes Oplysninger, der vilde være til Nutte for Handelsstanden i det Hele. Personerne fandt vi nok, naar vi først havde Kamrene. Vore Institutioner savnede Vexelvirkning med Publikum; det laa i den danske Karakter vel meget at vente paa Impulser fra oven.

Overkrigskommissær Madsen kunde fatte sig i Korthed, da meget af, hvad han vilde have sagt allerede paa fyldigste Maade var udtalt af Etatsraad Levy, til hvem han dersor ganske kunde slutte sig. Taleren saa jo noget anderledes paa Handel og Skibsfart m. v. end de fleste Tilstedeværende der vare stillede midt i Bevægelsen, medens han saa at sige betrakte den udvendig fra; deraf fulgte forskjellige Synspunkter. Det foreslaede Handelsdepartement maatte vel nærmest betegnes som et registrerende Bureau, men han var ganske overbevist om, at der heraf med Tiden vilde udvikle sig en dirigerende Virksomhed; denne maatte nemlig først og fremmest støtte sig til et neje Kjendskab til den hele økonomiske Bevægelse, men for at denne kunde overskues i hele sit Omfang, var det nødvendigt at hver enkelt Branche blev fulgt og iagttaget med størst mulig Opmærksomhed og Nøjagtighed. Han opfattede det omhandlede Departement derfor saaledes, at der i dette vilde blive opsamlet og bearbejdet et rigt og yderst værdifuldt Fond af Kjendsgjerninger og han kunde ganske slutte sig til denne Tanke. — Hvad Udgifterne angik, saa havde der været talt endel herom; han vilde minde om Indtægterne, d. v. s. om Nyten af et systematisk Studium af Statistikken. Et lille Exempel kunde vise dette. Det viste sig f. Ex. at der bestaar en Forbindelse mellem Varernes Værdi, Skibsfartens Omfang og den opljente Bruttofragt; ligesaa kunde det ved Statistikken eftervises, i hvilken Handelsforbindelse Konkurrencen gjorde sig stærkest gjeldende. Det vilde ganske vist være af stor Nyte om en Rheder eller

Kjøbmand kunde faa slige Spørgsmaal opklarede, thi hvor Konkurrencen var stærk, der var der følgelig ringere Udsigt til Fortjeneste. Et andet Exempel paa Nytten af vel ordnede, statistiske Data kunde hentes fra den fortrinlige svenske Handelsstatistik; man kunde deraf se Indførselen i alle Byerne langs hele den svenske Kyst og baade Varerne, deres Kvantiitet og Værdi, og Stedet hvorfra de vare indførte, fandtes angivne. En slig Oversigt for Varer, der enten fremstilledes eller havdes paa Oplag her i Landet, ordnet for de forskjellige Lande var dog ganske vist til Nytte for Handelsstanden. Han skulde ikke gaa videre med disse Exemplier, men sluttelig fastholde, at et Handelsdepartement, der arbejdede i de anførte Retninger, ved sin Autoritet vilde være en kraftig Støtte for mange, nyttige Foranstaltninger.

Aleksis Petersen vilde — da Tiden var kort, og da han i alt Væsenligt kunde henholde sig til Etatsraad Levy, og tildeles til Grosserer Mannheimer og Overkrigskommissær Madsen — ikke forlænge Diskussionen. Til Grosserer Thune vilde han derfor kun bemærke, at han (Indlederen) ikke havde anket over de 20 Kr., Grossererne bidrage til Societetet. Han havde — som noget rent Faktisk — anført, at en Mand, naar han tager Borgerskab som Grosserer i Kjøbenhavn, derved bliver Medlem af Societetet, hvilket giver ham Ret til at møde paa Generalforsamlingen og til at vælge Komitéens Medlemmer, medens Pligterne bestaa i at svare et vist Kontingent. Om denne Twangsordnings gode Sider eller daarlige Sider, derom havde Indlederen slet ikke udtalt sig; i saa Henseende havde havde han ikke «anket» over Noget, — og den af Grosserer Thune berørte «Modsigelse» existerede følgelig ikke.

Grosserer **Fritsche** udtalte, at Grosserer-Societets Komité maatte have flere Midler og mere Magt, naar det skulde udrette mere, end det nu udretter. I Udlændet var saa vel offentlige Autoriteter som Private forpligtede til at give Handelskamrene de fornødne Oplysninger.

Aleksis Petersen: Altsaa dog et Fortrin ved Udlændets Handelskamre, fremfor den kjøbenhavnske Komité.

Højesteretssagfører **Octavius Hansen** udtalte, at Alle sikkert

vare af den Mening, at der var overmaade Meget at gjøre her i Landet i økonomisk og kommerciel Retning. Indlederen havde antydet to Veje til at skaffe Midler tilveje, dels Regeringsautoriteter og dels et af Handelsstanden selv danned Organ. Han kunde have ønsket en Redegjørelse for, hvorledes Arbejdet skulde fordeles mellem disse Organer. Og hvor skulde Pengene komme fra? Fra Rigsdagen fik man dem ganske vist ikke. De maatte altsaa tages ved tvungen Ligning eller frivillige Bidrag. Men dette Sidste forudsatte en Interesse, en Almendannelse, som endnu ikke fandtes. Ønskeligt havde det været, om Indlederen med Hensyn til den af ham omtalte forkerte Fordeling af Sagerne mellem Ministerierne var gaact noget mere i Detail og havde paavist, hvorledes Oprættelsen af det nye Departement for økonomiske Sager lod sig gjennemføre. Toldvæsenet var væsenlig af fiskal Interesse og burde derfor høre under Finansministeriet. Han troede ikke, at man vilde faa en heldig Ordning ved at samle Ting, der nu hørte under forskjellige Ministerier, i ét Departement. Konsulatvæsenet hørte naturlig under Udenrigsministeriet. Med Hensyn til Sagkundskaben i Ministerierne maatte han give Indlederen Ret i, at den statsøkonomiske Uddannelse var særlig paa sin Plads i Finans- og Indenrigsministeriet. At man dog valgte saa mange Jurister til disse Ministerier, laa i Regeringskontorerernes stadige Syslen med Love og Lovgivningsarbejde. Men det Nye skulde heller ikke udgaa fra Regeringskontorerne; de skulde væsentlig være receptive. Impulserne skulde udgaa fra dem, der bevægede sig i Forretningslivet og af Erfaring kjendte Manglerne.

Etatsraad Nationalbankdirektør Levy fremhævede, at det ved en ren «Tilsædighed» nylig var blevet oplyst, at vi ved Indførelsen af visse Varer i Frankrig kom til at betale en Told, der i Forhold til alle andre Land (med Undtagelse af Grækenland) var som 33 imod 15. Dette var et Exempel paa, hvad et Handelskammer burde have sin Opmærksomhed rettet paa. Naar der var spurgt om hvorfra Pengene skulde komme til Bestridelse af Ædgifterne ved virksommere Handelskamre, da vilde han anbefale at forhøje Kontingenget for hver af de

1800 Grosserer med 10 Kroner aarlig. Til et sligt nyttigt Formaal vil sandelig ingen Handlende, der havde sand Interesse for sin Stands Virksomhed, nægte sit Bidrag.

Til Medlemmer af Nationaløk. Forening optoges:

Christensen, H. V., Varemægler,
Green, Th., Grosserer,
Hage, C. D., Grosserer, Konsul,
Hennings, S., Justitsraad,
Jensen, Rud., fh. Konsul paa Hongkong,
Salomon, Sekretær i Landmandsbanken,
Schøller, Kammerjunker, Fuldm. i Udenrigsministeriet,
Simonsen, H. J., Grosserer,
Trap, Fr., Trykkerier,
Trier, S. M., Manufakturhandler.

Otte smaa Noter til Forhandlingen om Grosserer-Societetets Komité og Handelskamre.

Af Aleksis Petersen.

Uagtet det er min Hensigt i en ikke fjern Fremtid udførligere at behandle Spørgsmaalene om Varetagelsen af de økonomiske Interesser, Grosserer-Societéts-Komitéen, Handelskamre osv., skal jeg dog allerede nu — i den største Korthed — se at forebygge, at nogle Misforstaaelser, der kom til Orde under Forhandlingen i Nationalekonomisk Forening sætte sig fast i den offentlige Bevidsthed. Da Forsamlingen Kl. 10^{1/2} (efter Etatsraad Levy's sidste Udtalelse) begyndte at tænke paa Opbrud, ansaa jeg det for mindre hensigtsmæssigt at forsøge paa at opholde Forsamlingen ved nedenstaende Bemærkninger.

1. Hvor der — saaledes som i Tyskland — findes tvungne Handelskamre, viser Twangen sig selvfølgelig navnlig deri, at der skal betales til Handelskamrene; — men derfor bliver det ingenlunde korrekt at sige, at «hele den tyske Handelssland er (med Hensyn til Handelskamrene) organiseret ganske som hos os.» Der er Forskjelligheder tilstede; men (deri er jeg enig med Etatsraad Levy) paa Ordningen af Valgret og Valgbarhed ligger ikke Hovedvægten. Det Væsenlige er, at de tyske Kamres Virksomhed er ganske anderledes omfattende end den kjøbenhavnske Komités. Naar Grosserer Fritsche «i de fleste Henseender ikke kan se nogen Forskjel paa de udenlandske Handelskamre og vor Societets Komité», saa maa jeg svare ham, at i de væsentligste Henseender er der en særdeles betydelig Forskjel.

2. Medens en Taler (Grosserer Fritsche) mente, at Handelskamrenes og den kjøbenkavnske Komités Opgaver om-trent falde sammen, erklærede en anden (Grosserer Mannheimer), at «Udlandets Handelskamre have ganske anderledes udvidede Formaal end Komitéen». Imidlertid har (hvad jeg ogsaa udtalte under Diskussionen) Grosserer Fritsche virkelig Ret i, at Handelskamrenes Opgaver ikke lyde meget anderledes end Komitéens; — Forskjellen viser sig først, naar vi undersøge, hvorledes der i Praxis virkes for Opgaverne! — Grosserer Mannheimer har Ret i, at Komitéens Medlemmer «kun ere Repræsentanter for en enkelt Korporation, — Grossererne.» De ere Repræsentanter for Grossererne og for de kjøbenhavnske Grosserer; men deres «Formaal» række videre end til blot at varetage de kjøbenhavnske Grosserereres Interesser. Det kommer ikke saa meget an paa at udvide «Formaalene»; men det kommer an paa at udvide Forstaaelsen af dem, paa at udvide Virkemidlerne, og paa at udvide Repræsentationen.

3. Hvad det angaar «at maale Beretningerne alenvis», hvilket Grosserer Fritsche bebrejdede mig, saa fremhævede jeg netop, at en saadan Fremgangsmaade ikke gik an, fordi den vilde føre til et for den kjøbenhavnske Komité - Beretning for gunstigt Resultat. Mellem de udenlandske Handelskammer-Beretninger og den kjøbenhavnske Komité-Beretning er der, foruden den kvantitative, meget væsenlige kvalitative Forskjelligheder, hvad vel Ingen, der kjender de udenlandske Beretninger, vil benegte.

4. Højesteretssagfører Octavius Hansen rejste det Hoved-spørgsmaal: Hvorledes skal Arbejdet fordeles mellem Regeringsautoriteterne (økonomisk Ministerium eller Departement) og det af Handelstanden selv dannede Organ (Handelskammer)? Spørgsmaalet er ikke vanskeligt at besvare, og jeg kan næsten ikke tro, at mit (men maaske en senere Talers) Foredrag kan have foranlediget Højesteretssagfører Hansen til at stille det.

Naar jeg foreslog Omændringer i Regeringskontorerne, var Meningen ikke den at give Kontorerne væsenligt andre

Arbejder end deres nuværende; men den at skaffe dem flere økonomisk-sagkyndige Kræfter end dem, de for Tiden raade over. Og naar jeg foreslog Oprættelsen af Handelskamre, var Meningen ikke den at tildele disse Institutioner Opgaver der ere principielt forskjellige fra Grosserer - Societets - Komitéens, men den: at skaffe Handelssstanden Organer, der bedre formaa at hævde dens Interesser.

Svaret paa det opstillede Spørgsmaal lyder altsaa saaledes: Om nogen egenlig Omfordeling af Arbejdet mellem Regeringsavtoriteterne og Handelstandens Organer er her ikke Tale; det gjælder kun at faa Arbejdet bedre udført.

5. Grosserer Thune har Ret i, at jeg helt undlod at omtale Komitéens Legalvirksomhed og Uddeling af Understøttelser til Grosserernes Enker og Døtre m. Fl. Denne Side af Virksomheden staar nemlig, efter min Opfattelse, i en noget fjerne Forbindelse med Spørgsmaalet om Varetagelsen af de kommercielle Interesser.

6. Naar Grosserer Thune taler om «Handelssstandens egen Skyld», saa kan det naturligvis ikke betvivles, at Handelssstanden har vist en vis Mangel paa Energi, naar den ikke allerede har skaffet sig den Repræsentation, hvortil den trænger; men Grosserer Thunes Bemærkning om «Handelssstandens egen Skyld: den kunde jo selv supplere Societetet med saadanne Mænd, som den antog bedst vilde fremme dens Interesser» — er uklar. Ved «Societetet» forstaas vel her «Komitéen»; men Komitéen bestaar ifølge Lov af en Formand og tolv Medlemmer, og yderligere kan Handelstanden ikke «supplere» den *), da Handelssstanden ikke paa egen Haand kan forandre de bestaaende Love. Er Meningen med den citerede Bemærkning den, at Handelssstanden kan vælge, hvilke Medlemmer den selv vil, (altsaa: «remplacere», ikke «supplere») saa vare vi jo i Mødet enige om, at Fejlen (d. v. s. den

*) Jeg har heller ikke erkjendt at «Rammen til Udfyldning» er tilstede. Eller i det Mindste forstaar jeg ikke, hvortil Grosserer Th. sigter med denne «Ramme til Udfyldning».

utilstrækkelige Virksomhed) ikke laa hos Personerne, men i Institutionen. Det nyter ikke at vælge andre Medlemmer, det nyter heller ikke at vælge flere Medlemmer (hvilket, som bemærket, Handelstanden heller ikke uden Videre kan gjøre); men: selve Institutionen maa omdannes. — En saadan almindelig, rent upersonlig Bemærkning burde kunne udtales, uden at Nogen følte sig saaret. — Naar Komité-Medlemmerne Grosserer Thune og Fritsche forsvarede Komitéen, som om de kæmpede *pro aris et focis*, kan der maaske være Grund til at minde om, at selve Komitéens Formand tidligere har lovet at tage under Overvejelse, om der ikke burde gives Komitéen en ny Organisation. Et saadant Løfte vilde Formanden vel ikke have givet, naar han havde været af samme Overbevisning som de to Komité-Medlemmer, der talte i Nationaløkonomisk Forening, nemlig af den Overbevisning, at om Komitéen kan det siges: *tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles.*

7. Naar Grosserer Thune kan sammenligne Oprettelsen af et Handelskammer i en Provinsby med Aabningen af en Børs i en Provinsby, er han aabenbart ikke rigtig paa det Rene med, hvad det er for Handelskamre Indledningsforedraget anbefalede. Den Børs, han talte om, var en rent privat Indretning, der maatte synke sammen, saasnart Interessen for den var borte; — de Handelskamre, jeg talte om, ere Institutioner af officiel Karakter, Institutioner der ikke kunne forsvinde før den Lov, der skabte dem. Det er muligt, at der kun i de største af Provinsbyerne vil kunne findes de fornødne Kræfter til at lede Handelskammerforretningerne; og det er muligt, at andre Grunde tale imod Oprettelsen af Handelskamre i Provinsbyerne; men det er umuligt, at de, naar de først ere officielt konstituerede, kunne forsvinde paa den af Grosserer Thune omtalte Maade. — At der ikke «trænges» til dem, er en mærklig Bemærkning: Naar adskillige Provinsbyer have oprettet og fremdeles opretholde Foreninger til Varetagelsen af de kommercielle Interesser, saa maa der dog vel have været følt en vis Trang. Trangen er der; men medens de provincielle Handelsforeninger kun

yderst mangefuld have formaaet at afhjælpe Trangen, vilde officielle Handelskamre i saa Henseende vise sig at være betydeligt mere virksomme.

8. Tilbage staar nu kun ét Punkt: det meget vigtige og af flere Talere fremdragne Pengespørgsmål. Med Hensyn til det gjorde flere af de Tilstedeværende sig højt overdrevne Forestillinger. De forestillede sig et Handelskammer som Nogel saa uendeligt dyrt, at den kjøbenhavnske Handelstand umulig kunde overkomme det. «Hvor skal Pengene komme fra?» udbød Højesteretssagfører Oct. Hansen. «Paalæg Grossererne et Kontingent på 10 Kr. til!» svarede Etatsraad Levy. Men Tinget kan i Virkeligheden gjøres for endnu bedre Kjøb. Det drejer sig ikke her om sædeles store Summer; thi der er naturligvis Ingen, der vil opfordre et dansk Handelskammer til at udgive saa kostbare Værker som de store østrigske og ungarske Værker, jeg fremlagde i Mødet. (Ogsaa i Udlændet er det ganske undtagelsesvis at saa store og kostbare Værker fremkomme). — I Köln har Tyskland et af sine største Handelskamre. Hvad kostet det? I de senere Aar har det, Alt i Alt, kostet en 13000 Kr. Skulde den kjøbenhavnske Handelsstand ikke kunne præstere saa stor en Sum? I Forretningsaaret 1878—79 havde Handelskamret i Köln følgende Udgifter:

4 pCt. Opkrævningspenge	601	Mk. 68	Pfg.
Lenninger	7500	00	
Lokale, Inventarium, Varme, Belysning, Kontor-			
Fornødenheder	3724	56	
Til Tidsskrifter, Bøger, Bogbinder	502	09	
Trykning af Aarsberetning og andre Tryksager . .	2302	22	
Forskellige Udgifter	854	86	

I Alt 15485 Mk. 41 Pfg.

Kan den kjøbenhavnske Handelsstand faa et ligesaa dygtigt og virksomt Handelskammer som det kølnske, kan den være glad. Den vilde da faa sine pekuniære Ofre mere end erstatte; den vilde faa et meget rigeligt Vederlag for sine Penge. —

Med disse Bemærkninger tror jeg forelæbig at have besvaret alle de fremsatte Indvendinger.

Tiggeriet i Tyskland.

A. Lammers: Die Bettel-Plage. Berlin, Verl. v. Leonh. Simion. 1879. (Volksw. Zeitfragen, herausgegeb. v. d. volkswirth. Gesellschaft in Berlin).

Den socialdemokratiske Agitation er der foreløbig blevet sat en Stopper for i Tyskland. Tyskland er, synes det, ikke mere Socialdemokraternes forjættede Land; — det er til Gjen-
gjeld blevet Tiggernes Land. «Proletariets» fantastisk-revolutionære Proklamationer lyde ikke mere; — de ere blevne afløste af Tiggernes modløse Klager. Naturligvis mene vi ikke, at netop de Samme, som igaar vare Socialdemokrater, idag ere Tiggere. Men det er dog neppe saa urimeligt at antage, at man, naar man kvæler den Bevægelse, til hvilken store Samfundslag satte deres eneste Haab, let vil kunne knække Energien og Selvhjælpslysten hos mange af disse Samfunds-lags Medlemmer. En «social Bevægelse» vil der altid være; kun er dens Former forskjellige: forbyder man Proletariatet at forsøge paa at arbejde sig i Vejret, maa man ikke vente, at det vil blive staaende stille paa det engang naaede Punkt: Bølgen, der før slog fremad, vil nu slaa tilbage. Bourgeoisiet, der fik en Lov imod socialdemokratiske Taler, forskaaes virkelig nu for at høre dem; — men saa maa det finde sig i at høre paa Tiggernes Taler. Hvilke Taler der ere de interessanteste, — det er en Smagssag.

Tyskerne bildte sig indtil for nylig ind, at man, naar man vilde se Tiggeri dreven efter stor Maalestok, maatte gaa

til Italienerne og andre sydlige lidet kultiverede Folk; — det sædelige Germanien var naturligvis for stedse forskaanel for denne Landeplage! Af denne Illusion ere de nu blevne revne ud paa en mindre blid Maade: de tyske Landsbyer overfaldes uafsladeligt af stokkebevæbnede Vagabond-Horder, og i Byerne saavel som paa Landet strøje Tiggerne om ved Dag og ved Nat. Saaledes er det over hele Tyskland; men Slesvig og Holsten nævnes som stærkest smittet af Vagabondage. Hør blev i de første fire Maaneder af 1879 2437 Personer idømt 2776 Straffe for Tiggeri og Løsgængeri. Af disse 2437 Personer blev det bevist, at 1501 tidligere havde været straffede med 4696 Straffe; om 936 blev Intet i den Retning positivt bevist. Under 18 Aar var 73 Personer; 383 Personer var i Alderen mellem 18 og 20 Aar, 986 mellem 21 og 30 Aar, 571 mellem 31 og 40, 283 mellem 41 og 50, og over 50 Aar var 141. Af det hele Tal led kun 297 af Sygdom eller Legemssvaghed.

Ved at omtale de Midler, hvormed Tiggeriet kan modarbejdes, minder Lammers om, hvorledes man bar sig ad i gamle Dage. Paa den ene Side forbød man Almissegivning; paa den anden Side straffede man Tiggerne med de mest barbariske Straffe. I Aaret 1350 forbød Kong Johan af Frankrig Almissegivning, og forordnede samtidigt, at Tiggerne skulde straffes første Gang med Pisk og Gabestok, anden Gang med Brændemærkning og Landsforvisning. Netop samme Aar satte man i England Fængselsstraf for Almissegivning, hvilket Paabud fornyedes i 1360, 1378 og 1388, medens Straffen i 1535 nedsattes til en Pengebøde, ti Gange større end den givne Almisse. I Spanien truede man Aar 1400 Tiggerne med Pisk; for anden Gang begaælt Belleri fastsatte Afskæring af Ørerne; tredje Gang — Dødsstraf! En engelsk Lov af 1530 truede med Pisk, med Afskæring af det højre Øre, og med Dødsstraf. En ny engelsk Lov af 1547 dømte Bellerne første Gang til Brændemærke paa Brystet, anden Gang til Brændemærke i Ansigtet og Livegenskab, tredje Gang til Døden. Ligesaa i Frankrig: en fransk Lov af 1656, der blev fornyet i 1724, dømte de mandlige Tiggere til Pisk og til Galejerne, de kvinde-

lige til Landsforvisning. Udbyttet af alt dette Barbari var naturligvis lig Nul.

Paa en ganske anden Maade søgte Grev Rumford — Naturforsker, Filosof, Soldat; født Amerikaner, men i kurfyrstlig bajersk Tjeneste — i forrige Aarhundredes Slutning at grieve Sagen an. Grev Rumford er ikke alene berømt ved sin Suppe, men ogsaa ved sit Forsøg paa med ét Slag at gjøre Ende paa det offentlige Belleri-Uvæsen. Man regnede dengang, siger han, Belleriet paa en Maade med blandt det borgerlige Samfunds Institutioner. Landarbejdernes Løn blev afpasset saaledes, at det, der manglede i at Arbejderne kunde leve af den, skulde afpresses ved Tiggeri. Ethvert Barn, elhvert Fruentimmer, man mødte paa Vejen, rakte Haanden bedende frem. Tiggerne dannede mange Steder en Art Samfund, der drev Belleriet aldeles forretningsmæssigt. Belleri-Geschäften gik i Arv fra Fader til Søn, men kunde dog ogsaa, f. Ex. ved Giftermaal, overdrages til Andre. De for Forretningen nødvendige Egenskaber, der nedarvedes fra den ene Generation til den anden, udvikledes efterhaanden til en høj Grad af Fuldkommenhed. — Imod alt dette Uvæsen rettede Grev Rumford et stort, pludseligt Slag. Den bajerske Kurfyrstes fire Rytter-Regimenter fordeltes over hele Landet, idet de fik Ordre til at bære sig ad paa samme Maade som Grev Rumford, der i München selv umiddelbart ledede Operationerne: Nytaarsdag 1790 anholdtes samtlige Bellere i München; den første blev greben af selve Greven i hans Stabsofficerers og i Magistratens Paasyn. I denne ene By, der dengang talte omtr. 60 000 Indv., anholdtes i Løbet af én Uge 2600 Tiggere; i hele Landet, der dengang var langt mindre end nu, over 100 000. I Forvejen havde man indrettet rummelige Lokaler til Optagelsen af Tiggerne, og Subskriptionslister udsendtes for at Folk kunde tegne sig for Bidrag i det Øjemed at støtte Bestræbelserne; overbovedet lagde Rumford stærkt an paa, at selve Befolkningen umiddelbart skulde interessere sig for Sagen. De anholdte Bellere blev behandlede paa en Maade, der var beregnet paa at danne en slaaende Kontrast til deres tidligere Levevis: Fra Gaden flyttedes de, i Vinterens Hjerte, ind i op-

varmede, forholdsvis hyggelige Rum; fik god varm Mad, blev holdte saa renlige som muligt; fik Værktøj og Arbejdsmateriale, og lærte et nemt, nyttigt Arbejde. Rumfords Forholdsregler viste sig fortræffelige, — d. v. s. forsaavidt han selv umiddelbart forte Tilsyn med dem; hvor hans Øje ikke naaede, mærkede man ingen heldige Resultater. Men Münchens Fattiganstalt, der stod under den store Filanthrops umiddelbare Tilsyn, blev berømt, og var i nogle Aar et Valfartssted for, hvem der studerede Fattigplejen. Hele Bevægelsen var anlagt efter en storartet Plan; men store Virkninger havde den ikke: den var for noje knyttet til en enkelt Mands personlige Kræfter.

Nogle Aar senere, i Begyndelsen af dette Aarhundrede, fattede en mægtig Hersker i et andet Land den Plan ligeledes paa militærisk Vis at knække Betleriet. Men der er den Forskjel, at medens Grev Rumford alvorligt havde gjennemtænkt Sagen, inden han greb til den ydre Magts Midler, bldte Kejser Napoleon sig ind, at han kunde rydde Tiggerivæsenet lige saa nemt af Vejen som ormstukne Stater og upopulære Dynastier. D. 24. November 1807 skrev Kejser Napoleon til sin Indenrigsminister Grev Cretet: «Jeg betragter Tiggeriets Tilintetgjørelse for ligesaa vigtig som berømmelig. Vi maa ikke gaa hen over Jorden uden at efterlade os Spor, der kunne bevare os i vores Esterkommeres Erindring. Jeg rejser bort i nogle Uger; — indret Dem saaledes, at De, naar jeg kommer tilbage, omtrent d. 15. December, er Herre over hele Spørsgaalaet, og har prøvet det saaledes i alle dets Enkeltheder, at jeg ved et almindeligt Dekret kan føre det sidste afgjørende Slag. Før Midten af næste Maaned maa De altsaa have skaffet de fornødne Midler tilveje, saa at halvtreds til tresindstyve Huse kunne staa færdige til at modtage Betlerne; hvor disse Huse skulle oprettes, og hvorledes Alt skal ordnes, — dermed maa De være paa det Rene. Kom ikke og fortæl mig, at De behøver tre eller fire Maaneder til at ordne Sagen! De har jo unge Embedsmænd, forstandige Präfekter, dygtige Ingeniører; sæt dem Alle i Gang, ogsov ikke ind i Kontor-Slendrianen! Alt maa forberedes saaledes, at Frankrig, naar Foraaret kommer, vil frembyde det skjonne Skue af et stort

Land uden Tiggere!» Saaledes opstrammel, tog Ministeren naturligvis strax fat paa Sagen. Men da han i Begyndelsen af 1808 — Kejseren havde i Mellemtiden maattet føre en ny Krig — trædte frem for den lovgivende Forsamling, forlangte han ikke blot Maaneder men Aar for at løse Opgaven: Udryddelsen af Bettelriet. Og der gik Aar og efter Aar, — og Tiggeriet florerer fremdeles! —

Den ældre Fattiglovgivning gik, som Lammers fremhæver, ud fra den Forudsætning, at det er ligesaa vigtigt (eller endnu vigtigere) at forhindre den tankeløse Almissegivning som at forbide Tiggeriet. Den vendte sig ligesaa meget imod den letsindige Giver som imod den arbejdssky Modtager. Til ind i forrige Aarhundrede var der paa flere Steder Straf for Almissegivning. Men efterhaanden blev man dog nødt til at opgive denne Side af Fattiglovgivningen: ikke blot lært Kirken, at salige ere de som give — og ligegyldigt til hvem — men (hvad mere var), naar baade Giver og Modtager var enige om Almissen, blev Kontrollen med Overholdelsen af Almisse-forbudene noget vanskelig, ligesom ogsaa den almindelige Bevidsthed har ondt ved at overbevise sig om, at det er straf-værdigt at række den Fattige en Skjærv. Man vil gjerne indremme, at Almissen ofte faar en daarlig Anvendelse, at den maaske snarere er skadelig end nyttig, at det altsaa ikke er rigtigt at give, — men at Almissegivningen ligefrem hører ind under Straffeloven, det er dog ikke saa let at begribe. Saa blev da Almisseforbudene efterhaanden strægne af Lovene; men nu viste det sig, at det i Virkeligheden ikke blev lettere for Loven at magte Bettelriet, fordi den kun holdt sig til den ene Side. Sagen er den, at Loven trænger til et Supplement: at afskaffe alle Love mod Betteli gaaraabent ikke an, allerede af den Grund at Bettelriet saa let gaar over til at blive Pengespresning, Tyveri m. m.; men Statens Aktion mod Bettelriet bør suppleres af de Privates.

Efter at Lammers i korte Træk har fremstillet nogle af Grundene til, at der fremdeles bettes saameget i Tyskland, giver han sig til at indskærpe disse Sætninger: vi maa frigjøre os for den Forestilling, den Overtro, at det i og for sig er

fortjensligt at give, uden Hensyn til, hvem der gives til, og hvilke Virkninger Gaven har; vi maa være forvissede om, at der sker flere Ulykker ved ydede end ved negtede Almisser; Penge ere den sletteste Form for at gjøre vel; at give Penge til ubekjendte Bettelere er ikke nogen god men en daarlig Gjerning. Lammers forsvarer med Dygtighed, men tillige med en vis Ensidighed, sin Opfattelse. Sluttelig omtaler han de Foreninger, man i Tyskland (Berlin, Elberfeld, Harburg, Osnabrück, Slesvig, Holsten o. fl. Steder) har dannet til Bettelriets Bekæmpelse, — Foreninger, hvis Formaal paa den ene Side er at modvirke den spredte, slet motiverede Almissegivning, paa den anden Side positivt at lindre Noden. Særligt føler han sig tiltalt af en Slesvig og Holsten omfattende Provincialforening, hvis Medlemmer ligefrem forpligte sig til ikke at give Ubekjendte Almisse, — en Forpligtelse, som de dog kun paatage sig, fordi Foreningen paa sin Side drager Omsorg for, at der vil blive sørget for de Nødlidende. Af Foreninger, ordnede efter dette Mønster, venter Lammers sig gode Resultater.

A. P.

Herrenschwand.

Den nationaløkonomisk-historiske Professor Dr. von Inama-Sternegg har nylig gravet Herrenschwand op fra de Døde.*.) Hvem var Herrenschwand? En nationaløkonomisk Forfatter, en Forfatter som Nogle have givet omrent samme Rang som Adam Smith, medens Andre have paastaaet, at der aldeles Intet kan læres af hans Skrifter! Hvilke ere disse Skrifter, og hvad staar der i dem? De Fleste ville blive Svar skyldige paa disse Spørgsmaal. Man ved knap, hvad han har skrevet, og ved naturligvis endnu mindre, hvad der staar i hans Bøger. Man ved, at han var en Schweizer, født i Murten; men naar han fødtes vides ikke (sandsynligvis har det været omrent 1730), — ligesaa lidt som man ved, naar og hvor han døde (maaske i Paris, i Begyndelsen af dette Aarhundrede). Ikke engang hans Fornavn eller dettes Begyndelsesbogstav kjendes. Der levede fra 1718 til 1796 en Johan Friedrich Herrenschwand, ligeledes født i Murten, og ham og Nationaløkonomen omtaler saagodtsom hele den biografiske Literatur som en og samme Mand. Men dette er en For vexling. Joh. Fr. Herrenschwand — praktisk Læge, bekjendt ved sit «Herrenschwandpulver», et Middel mod Bændelorm — havde ikke Andet at gjøre med Nationaløkonomien, end at han var en Broder til den fornavnlose Herrenschwand. Om Dennes

---

*.) v. Inama-Sternegg: Ueber Herrenschwand. I: Jahrbücher f. Nationaløkonomie u. Statistik. XXXIII S. 416.

Livsskjæbne vides kun, at han, efterat have studeret i sit Fædreland og en Tid lang beklædt et militært Dommerembede, begav sig til London, hvor han, som det synes, udelukkende har helliget sig Videnskaben. I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede finde vi ham i Paris, hvorhen han havde begivet sig for at føre Tilsyn med Trykningen af sit sidste Værk. Endnu i Aaret 1805 levede han her, tilbagetrukken, ensom, ugift, formueløs, men tilfreds. Naar han døde, vides ikke.

Han udgav sine Skrifter (paa det sidste nær) i England, skrev dem paa Fransk, men havde forøvrigt Tysk til Modersmaal. At han saaledes «ligesom satte sig mellem tre Stole», kan, mener Inama, have skadet hans Virksomhed. Over hans Skrifter giver Inama følgende Fortegnelse: 1. *De l'économie politique moderne. Discours fondamental sur la population.* Londres 1786. En tysk Oversættelse heraf udkom 1794. En Eftertryksudgave (fransk) udkom 1795 i Paris. En Dedikation til Ludvig XVI., der fandtes i Udgaven af 1786, udelodes naturligvis i den franske Udgave af 1795. Fortalen til denne Eftertryksudgave er maaske den første Anledning til den senere For vexling af de to Brødre; thi Forfatteren nævnes her som «schweizisk Læge». Bogen, der omtaltes med stor Ros, — den kaldtes «et af de bedste» nationaløkonomiske Værker, «en udmærket Indledning til Læsningen af Adam Smiths» Værk, «hvis Ideer den udvider og fuldkommengjør,» — tænktes benyttet ved den da i «Normalskolen» begyndte nationaløkonomiske Undervisning. — 2. *Discours sur le crédit public des nations européennes.* Londres 1787. — — 3. *Discours sur la division des terres dans l'agriculture.* Londres 1788 & 1790. — 4. *Discours sur le commerce extérieur des nations européennes.* Londres 1787 & 1790. Tysk Oversættelse 1795. — 5. *De l'économie politique et morale de l'espèce humaine.* Londres 1796. 2 Bind. — 6. *Du vrai principe actif de l'économie politique ou du vrai crédit public.* Londres 1797. Et Uddrag af det foregaaende større Værk, foretaget af Forfatteren selv for at skaffe hans Ideer videre Udbredelse. Tysk Oversættelse 1810. — 7. *Du vrai gouvernement de l'espèce humaine. Nouvelle édition.* Paris 1803. Den ældre Udgave fører Titelen: *Du vrai gou-*

vernement des peuples de la terre ou adresse à ceux qui gouvernent comme à ceux qui sont gouvernés. Par H. auteur de l'économie politique et morale de l'espèce humaine à Paris 1802. — Nogle paalænkle Arbejder om Kornpolitiken, Renten, Beskatningen og Luxus synes ikke at være blevne offentliggjorte — — Karakteristisk for Forfatteren er det, at han ikke navngiver sig paa Titelbladel, men i det Højest i Fortalen eller Dedikationen.

I Spidsen for sine Udviklinger stiller Herrenschwand — tolv Aar før Malthus — den Tanke, at Menneskeslægtens Forøgelse maa staa i Forhold til Subsistensmidlerne. Hverken Jæger- eller Hyrdefolk ere i Stand til at udvide Grænserne for Ernæringen; kun agerdyrkende Folk formaa at forøge deres Rigdomme og derigennem Befolkningen. Men kun Agerbrugets højest Form, «le système d'agriculture relative, fondé sur un système de manufactures», muliggør en ubegrænset Produktions-Forøgelse, men medfører dog Farer for de industrielle Klasser, der ingen Sikkerhed have for deres Underhold, medmindre deres Produkter finde en sikret Afsætning. Fremfor Alt maa der gives Agerbrugerne fuld Frihed til at udvikle sig og til at afhænde deres Produkter, for at denne Befolkningens Klasse kan blive stedse mere kjøbedygtig. Dernæst maa der drages Omsorg for Forøgelsen af «la consommation indépendante par excellence», hvorved Herrenschwand forstaar Kapitalisternes, Aandsarbejdernes og selve Statens Forbrug: dette maa, for at skaffe Folket nødvendige, nyttige og forskjønnende Institutioner, være ubegrænset stort. — Herrenschwand udvikler derefter, hvorledes Forbrugernes tre Klasser, Landmænd, de Industri-drivende og de egenlige Konsumenter, skulle bringes i inderlig Forbindelse med hverandre. Den udenlandske Handel skaffer vel Penge ind i Landet, men Penge er ikke det, hvorpaa det kommer an; det Væsenlige er: saa godt som muligt at sørge for alle Folkets Fornødenheder. Den udenlandske Handel gjør Nationen afhængig af Udlandets uberegnelige Efterspørgsel; og den Handelsbalance, der udviser større Pengeindførsel end Pengeudførsel, er i Virkeligheden ikke gunstig; Ind- og Udførelsens Værdi bør opveje hinanden. Langt værdifuldere er den indenlandske Handel, gjennem hvilken alle Folkets pro-

duktive Kræfter udvikle hverandre gjensidigt, og alle Produkter finde sikret Afsætning, medens Arbejdslønnen stiger og Driftsherregevinsten falder. Den befordrer ogsaa Kapitaldannelsen og gjør Kapitalbesiddelsen mere almindelig. Kun ved den indenlandske Omsætnings størst mulige Intensitet sikres Nationalindkomstens Stigen; derved muliggjøres en Befolkningsfølgelse, der fører til større Forbrug, og som altter bringer Opsving i Produktionen med sig. Men Pengemængden slaar ikke til til en saaledes forøget Omsætning, der maa dertil hjælpes med den offentlige Kredit, som hviler paa Borgernes Skatteevne; imidlertid bør der ikke udstedes til enhver Tid indløselige Banksedler, men periodisk realisable Statspapirer, der uden at kræve nogen speciel Fundering dog byde langt mere Sikkerhed. De periodisk indflydende Skatter afgive Dækningen for disse Papir-Cirkulationsmidler, og disse Skatter bør opkræves i Forhold til de Enkeltes Indkomst, ikke ved indirekte Forbrugsafgifter, der skrue Priserne i Vejret og virke trykkende.

At betegne Herrenschwand som en «Eklektiker», hvad Roscher gjør, anser Inama ikke for rigtigt; dertil finder han hans System «altfor afsluttet». Paa den anden Side kan han dog ikke henregnes til nogen af de større Skoler. Han staar, som i Livet saaledes ogsaa i Videnskaben, ene og isoleret. Say og Andre have kaldt ham «Merkantilist»; men Merkantilismen havde netop i ham en skarp Modstander. Med Fysiotraterne har han nogle theoretiske Berøringspunkter; han tillagde Agerbruget en overvejende Betydning; men i den praktiske Nationaløkonomi fjerner han sig stærkt fra den, navnlig derved at han tildeler Staten en særdeles stor Rolle paa den økonomiske Virksomheds Omraade. Necker kalder han en Charlatan, ligesom han hundser W. Pitt, og gaar den Colbert'ske økonomiske Politik stærkt paa Klingen. Af Adam Smith har han lært endel, men hans økonomiske Politik og Stilling til de praktiske Spørgsmaal er han en afgjort Modstander af. I hele sit Anlæg var han ogsaa en Kontrast ligeoverfor Forfatteren af «Wealth of Nations». Det virkelige Liv kjendte han yderst lidt til, og hans Skrifter ere helt igennem dogmatiske, ab-

strakte; hans Logik er rent deduktiv. Han kriticerer med Dugtighed sin Tids Regeringssystemer; men hans egne positive Forslag ere uudførlige, utopiske, vidnende om Mangel paa Kjendskab til den menneskelige Natur. Han bedømmer de Regerendes og de Regeredes Forstand og gode Vilje altfor optimistisk. Han holder med den højeste Grad af Selvfølelse fast paa de af ham selv skabte historiske og sociale Kategorier. Han er yderlig doktrinær, men tillige en sand Filanthrop.

Det tykke, næsten uigjennemsigtige Glemselfens Slør, der hviler over Herrenschwand, finder Inama ikke forlent. En Flig af det har han villet fjerne.

HW

